

**Explicatio Grauiſſimae Quaestionis vtruſm Excommunicatio :
quatenuſ Religionem intelligentes & amplexantes, a
Sacramentorum vsu, propter admiſſum facinus arcet ;
mandato nitatur Diuino, an excogitata ſit ab hominibus**

<https://hdl.handle.net/1874/431504>

EXPLICATIO

Grauiſſimae Quaestionis

vtrum Excommunicatio, quatenus Religio-
nem intelligentes & amplexantes, à Sacra-
mentorum vsu, propter admissum faci-
nus arcet; mandato nitatur Diuino,
an excogitata sit ab ho-
minibus.

Autore Clariss. viro THOMA ERASTO D. MEDICO.

*Opus nunc recens ex ipsius Autoris authographo
erutum, & in lucem, prout moriens
iusserat, editum.*

AD OPERIS CALCEM ADIECTAE
sunt clarissimorum aliquot Theologorum Episto-
lae, partim ad ipsum Autorem scriptae, partim ad
alios, quibus suum rogati, de hac re iudicium
ac sententiam proferunt.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

P E S C L A V I I

Aptud Baocium Sultaceterum Anno Salutis.
CIS. IS. LXXXIX.

EXPLICATIO

Gratissimae Quaeestionis

utrum Excommunicationis, praesentis Religio-
nem intelligentes & amplectentes, a sacra-
mentorum usu, propter schismatis facti-
onem arceat; mandato interit Divino
an excogetur sic ab ho-
minibus.

Auctore Christi. viro THOMA FRASCO D. MEDICO.

Opus huic recenti ex ipsius Auctoris antigrapho
editum, & in lucem, prout mox
iussit editum.

AD OPERIS CALCEM ADIECTAE
sunt gratissimorum alicuius Theologorum Episto-
larum partium ad ipsam Auctorem scriptarum partium ad
alios quibus summi rogati, de hac re iudicium
se sententiam protulerunt.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

MDCLXXII

Apud Baedunum Salutarium Anno Salutaris
CIS. MDCLXXII.

TYPGRAPHVS, VERTITATIS STUDIOSE LE-
CTORI. S. D.

Um iam multos annos, de
THOMAE ERASTI
Medici, ac Philosophi, nostra
tēpestate clarissimi, Tractatu
quodam à pluribus rogitarer;
quem de Ecclesiastica Discipli-
na, deque Excommunicatio-
ne scripsisse illum dicebant;
cuius etiam in manibus multorum eiusdem argu-
menti Theses, nescio quas, manu-scriptas, vidisse se
se affirmabant; quae quidem Theses à viris & do-
ctis & pijs, atque partium studijs alienis, mirum in
modum probarentur; Ego his cognitis, animum
ad hanc rem adiungere coepi; ponereque in per-
quirendo libro quantum poteram diligentiae, ope-
rae, atque industriae. Quem ubi nondum enulgat-
tum, sed delitescentem inter alias huius viri schedas,
tineis & blateis escam, comperissem; quòd autore
vita functo, Haeredes eius nō eam, quae par fuisset,
rationem haberent: elaboravi, ac denique perfeci,
vt pretio Haeredibus depenso, Liber cui extremam
Auctor manum imposuerat, in meam deueniret
potestatem. Hunc postea, ubi primum per tempus
licuit, diligenter typis meis excudendum tradidi.
Quod autem operae pretium fecerim, haecenus a-
nimi pendeo. Illud quidem certè mihi minimè du-
bium

bium est, complures fore, qui studijs partium magis quàm veritati addicti, meum hoc institutum accusabunt, reprehendent, ac miris deniquè modis exagitabunt: quasi ego auaritia inductus & rerum nouarum studio, Ecclesiae statum, his praesertim iniquis temporibus; tanta rerum omnium perturbatione, bellicis tumultibus, malorum colluue, & doctrinarum labyrinthis; satis superque iactatum; nouo dogmate nouisque contentionibus exagitandum adhuc magis proposuerim. Quae quidem res, magnum sanè mihi dolorem, grauèmq; sollicitudinem allatura fuisset; nisi me laborantem erexisset, atque consolata fuisset ipsa veritas; cui accedebat auctoritas praecipuorum nostri temporis Theologorum; quorum etiam Epistolas ad libri calcem adiecimus: ac deniquè quòd à quam plurimis etiam alijs eruditis viris, & veritatis amanti- bus, hoc scriptum, summis extolli laudibus viderem. Quamobrem, etiamsi mihi in odium offensionèmq; incidere cuiusquam, acerbum erat; tamè ne veritas per me diutiùs oppressa diceretur, neque tanto bono pios omnes defraudarem, quos multo iam tempore libri huius editionem vehementer expetisse intelligebam; nil moratus paucorum odium, peruersamque imperandi cupidinem, qua maximè hoc genus hominù flagrat; operi me summo studio accinxi; praestitiquè quod videtis. Igitur vos, qui procul à liuore, & maleuolentia, re- ctum animi sensum in iudicando sequimini, no- stram hanc diligentiam, & bonis omnibus gratifi-
candi

ficandi studium æqui bonique consulite : nostrique
patrocinium defensionemque aduersus maleuo-
los, & obtrectatores libenter suscipite : quo no-
bis animũ faciatis, alios deinceps, in vestrum com-
modum, libros bonos, typis nostris excudendi.
Qua quidem in re dabimus operam, ne diligenti-
am officiũque nostrum desideretis. Interim frui-
mini doctrina tanti viri, summas immortalis Deo
gratias agentes, quod is tales operarios in messem
suam extruserit, qui in colligendis denique frugi-
bus, non autem dissipandis, omnem curam, dili-
gentiam, operam, ac studium collocant. Valete foe-
licissimè.

Ex officina nostra Pesclauienti Cal. Ian. Anno
nouissimi temporis LXXXIX.
suprà M. D.

THOMAS ERASTVS MEDICVS,
pio & veritatis studioso lectori,
S. P. D.

Tne miretur aliquis, in haec nostra scripta incidens, quae me causae impulerint, adeoque permonerint, vt hanc disputationem de Excommunicatione mouerim; originem & occasionem mortae disceptationis, breuiter & verè exponam. Anni exacti sunt plus-minus sexdecim, ex quo nonnulli febre quadam excommunicatoria, (quam titulo disciplinae ecclesiasticae ornabant, & sanctam atque à Deo praeceptam Ecclesiae, contendebant) correpti sunt, quam vehementer toti Ecclesiae maximè affricare cupiebant. Rationem eius hanc esse aiebant, vt certi Presbyteri Ecclesiae totius nomine sederent, & qui ad coenam dignè, vel indignè accedere possint, iudicarent. Mirabar eos tum haec agitare consilia, cum neque excommunicandos, neque excommunicatores idoneos haberemus. Etenim vix trigesima populi pars doctrinam intelligebat, & approbabat: coeteri omnes hostes nobis erant infestissimi: adeò vt nullus mente praeditus non prospiceret, periculosam multitudinis scissionem necessariò ex ea re consequenturam. Proinde non hoc mihi tunc videbatur quaerendum, quo modo è societate Ecclesiae aliqui exturbarentur: sed contrarium potius agendum iudicabam, vt quo modo plurimi ad veritatis cognitionem adducerentur, inque Ecclesiam includerentur, ratio iniretur. Quos verò praeesse oportuisset, neque aetate & usu, neque ingenio & iudicio, neque moribus & auctoritate tantum caeteris praestabant, vt rem tan-

tam cum dignitate sustinere posse viderentur. Quocirca cum absque pernicie & euerfione Ecclesiae obtineri non posse viderem, quod vehementer illi cupiebant, monui soepius, vt rem accuratè perpenderent, nec temerè aliquid inchoarent, cuius eos deinde frustra poeniteret. Et si autem in sacris literis præceptam excommunicationem tunc opinabar, modum tamen, quem nobis proponebant, mandatum in eis non reperiẽbam. Quare cum modum nobis liberum reliquisse videretur Christus, de via & ratione, quae nostris rebus esset aptior, minúsque turbarum secum traheret, ipse quoque sedulo cogitabam. Quod eò faciebam studiosius, quo exitiosorem Christianitati hanc rem non olim tantum, sed etiam hodiè fuisse obseruaueram.

Dum in hac versor cogitatione, & quid veteres super hac re scripsissent, exquiro, infirmioraque apud eos omnia cõperio, quàm mihi persuaseram, de tota re nonnihil dubitare coactus sum. Consului mox etiam Scholasticos, apud quos nihil inueni melius. Ab his ad Recentiores me contuli. Sed ne apud hos quidem exactius & firmitus aliquid deprehendi: imò manifestè eos inter se in quibusdam dissentire animaduerti: quod me multò reddidit attentioẽrem. Ergò relictis interpretibus ad sacras literas redij: atque inter legendum pro captu meo diligenter notauĩ, quid dissentaneum vel consentaneum receptae opinioni esset. In qua re non vulgariter me adiuuit contemplatio status Reipublicae & Ecclesiae Iudaicae. Sic enim apud me cogitabam: Deus ipse testatur Deut. 4. populum suum statuta, & leges habere tam iustas & sapientes, vt cum illis nullarum gentium instituta, nullius Reipublicae sanctiones, nullae ordina-

tiones,

tiones, quantumuis sapienter excogitatae, contendere possint. Proinde necesse est, ut praeclarissimè, sapientissimeque disposita sit Ecclesia, quae ad Iudaicae formam proximè accedit. At in hac ita fuerunt constitutae res à Deo, ut duo diuersa de moribus iudicia, Politicum, & Ecclesiasticum, nusquam reperiantur. Quid igitur prohibet, quominus nunc quoque Ecclesia, cui clementissimus Deus Christianum largitus est Magistratum, vna gubernatione contenta esse possit?

Contuli deinde cum viris bonis, pijs, & doctis cogitationes meas, eosque, ut non obiter tantum causam expenderent, hortatus sum. Videri enim mihi minimè necessarium, ut duo ponantur capita in vno visibilis Ecclesiae corpore, quorum imperia, decreta, & gubernationes diuersae sint haecenus, ut vnius rector alterius curationi non sit subiecta, sed vtriusque gubernatio in suo genere summa existat. Equidem Senatum Ecclesiasticum siue Presbyterium, sic volebant ordinari, ut summum ius haberet vitia puniendi, in ipsis etiam Magistratibus: attamen poenis non corporalibus, sed prohibitione Sacramentorum priuata primùm, deinde, si parùm sic proficeretur, solenni & publica. Ego verò putare me dixi, vnum à Deo constitutum Magistratum, flagitiosos non minus hodiè coercere omnes posse, quam olim potuerit. Exemplo mihi proponebam illustrissimum Salomonis Regnum, quod Ecclesiae Christi in hac terra regnantis, veluti quidam typus esset. Neque sub hoc, neque sub Mose, vel Iudicibus, vel alijs Regibus, vel optimatum vocata procuratione duo nos ita discrepantia iudicia inuenire. Natura negat, (inquit Musculus) in eodem populo duas authenticas gubernationes, quarum vna non sit alteri subiecta. Non sum ab illis, quibuscum contuli,
parùm

parum adiutus: partim quia nonnulla quam ego rectius
obseruarunt, partim quia de alijs quibusdam exactius
cogitandi occasionem praebuerunt.

Interim quietum me continui: nec cum quoquam hac
de re contendi, à quo non prouocarer. Prouocatus etiam
moderatissimè semper respondi: propterea quod neque va-
tile, neque necessarium videbatur Ecclesias nostras hac
disputatione turbare, dum nemo illis palàm formulam
istam administrationis obtrudere sciretur. Illi verò qui
longè putant esse suauius ac dulcius imperare, quàm pa-
rere, non sic quieverunt, sed quibuscunq; potuerunt ar-
tibus (quod postea cognoui) sanctissimo Principi conati
sunt persuadere, vt aliquid tale conaretur in Ecclesias
nostras inuehere. Ac nisi obstitissent alia quaedam, fortè
persuasuri fuerāt. Quibus interim cōuitijs me (quē sibi nō
consentire, & ne voti cōpotes fierent, operā da re non ne-
sciebant) vbique profciderint, nō attinet hoc loco referre.

Accidit deinde, vt Anglus quidam, qui propter rem
vestiariam, ex Anglia ferebatur excessisse, Doctoris ti-
tulo cuperet insigniri, & de adiaphoris ac vestibus dis-
putationem proponeret. Hanc Theologi admittere no-
luerunt, ne scilicet Anglos offenderent, (tametsi quae-
dam in posterioribus quoque thesibus de hac re contine-
rentur) vt autem nostrae res turbarentur, pro nihilo, vt
videtur, duxerunt. Quare inter alias hanc thesim pro-
posuit, oportere in quauis rectè instituta Ecclesia hanc
seruari procuracionem, in qua ministri cum suo delecto
ad eam rem Presbyterio ius teneant, quosuis peccan-
tes, etiam Principes excommunicandi. Quanquam
metuebam decertationem hanc non frustra institutam
fuisse, sperabam tamen nihil aliud fore, quàm ordinari-
am disputationem, quales non ad decidendas controuer-
sias,

fias, sed ad iuuentutem exercendam, & ad dydicanda ingenia eorum, qui publicos petunt honores, institutae sunt. Itaque nec ego aliquid mouere volui, nec propter negotia, interesse potui. Hortatus quoque sum alios, quos contra disputaturos videbam, vt maiorem haberent Ecclesiae rationem, quàm imprudentiae paucorum. Disputauit nihilominus vnus atque alter: quos si deinde vnà mecum non vocauissent profanos, Satanicos, Diabolicos, turbatores, hostes pietatis, phanaticos, &c. nil aliud, quàm ordinaria disceptatio fuisset.

Equidem, quod ad me attinet, sanctè affirmare possum, me nunquam induxisse in animum meum de hac re, & controuersia aliquid scribere, priusquam eos tam intemperanter publicè, priuatimque agere audiui, & vidi. Quippe putavi diutius silere, nil esse aliud, quàm veritatem prodere. Quia verò tunc eram praeter solitum occupatissimus (propter milites, qui tunc, anno videlicet 1588. cum Duce Casimiro &c. ex Gallia varijs morbis affecti, redibant) cogitationes meas frustillatim, vt in tantis negotijs, quouis tempore quaelibet occurrebat, annotavi. Quas licet perturbatè congesissem nulloque ordine certo, propter dictam causam distribuissem, partim dum transcribebantur, partim mox atque transcriptae fuerant, nonnullis quorum iudicio plurimum tribuebam, & à quibus me nõ vulgariter amari non sine causa quidem, & falsè tamen, credebam, examinandas, iudicandasque dedi: simulque rogavi, vt si quid non rectè affirmatum, firmèue probatum inuenirent, melioribus rationibus liberè confutarent. Si nihil aliud, hoc saltem impetraturum me sperabam, vt visis argumentis nostris mitescerent aliquatùm, & non sine argumentis ab ipsis dissentire, cogitarent. Vnus ex duobus primis, quibus

cum

cum decreueram praecipuè conferre, de quatuor parti-
bus, tres vidit, ac legit, priusquam omnia descripta fuif-
sent. De quibus sententiam rogatus, postmodum se di-
sciturum promittebat, ubi totum perlegisset. Obiter tamè
de fermento nescio quid proponebat, ac veteris Eccle-
siae consensum magni aestimandum putabat: demum a-
lia quaedam talia adferebat, ex quibus facillimum mihi
erat de sententia animoque eius indicare. Intellexi eo-
dem ferè tempore hunc-ipsam de Excommunicatione
Tractatū scripsisse, in quo sententiam cōmunem proba-
ret. Quo cognito dubium nō erat, quid responsurus esset.
Nōram enim eum ab eo, quod semel affirmauisset absque
periculi metu non discessurum. Itaque cū haec ipsa,
quae opponebat, in parte postrema confutata essent, al-
teri totum obtuli: quo mihi amiciores vivere neminem
putabā. Is non tantum fastidiosè (nescio vtrum admoni-
tus prius fuerit) librum à me accipiebat, sed aperte ne-
gabat se legere velle: etsi vrgerem, inuitum huc se adi-
gi, affirmabat. Reliqui ei nihilominus per aliquot dies,
& quanto studio, quantisque precibus potui, vt perlege-
ret, mihi que suum de eo iudicium exponeret, orauī. Quod
cū frustra me ab eo flagitare certis argumentis cogno-
uissem, post dies plus minus duodecim ab eo repetiui, vt
aliorum iudicia exquirerem. Caeterum, quia scriptum il-
lud longius erat, quàm vt breui tempore à pluribus per-
legi posset, in theses quasdam contraxi: quò facilius plu-
ribus communicari posset. Cecidit consilium hoc in parte
non insoeliciter. Nam & complurium per Germaniam
clarissimorum & summorum Theologorum sententias
perspexi, quod vnicè cupiebam: & sic inter studiosos
sparsae fuerunt, vt, qui me rogante legere noluerant,
contra suam voluntatem deinde legere coacti sint.

Vt

Ut porro constaret omnibus, me praeter nudam veritatem nihil quaerere aliud, Praefationem praefixi, in qua duo haec petiui: Primum quidem, ut omnes diligenter singula examinarent, & ad sacrarum literarum trutinam expenderent, ac si me in errore esse viderent, ab eo me liberarent, quò ipse quoque alios liberare possem. Pollicitus sum ex toto corde (testor Deum cordium scrutatorem) me ei, qui errorem mihi monstrasset, coram Deo & hominibus gratias acturum. Quoniam autem futurum praenidebam, quòd postea accidit, rogavi secundo loco, ut si quid reprehendere constituissent, illis modis ac locis facerent, quibus & mea interpretari, & iniuste damnata, iuste tueri mihi liceret. Et si enim me constantissimum sibi amicum, & ad omnia officia paratissimum experti semper fuissent, vix tamen sperare ex antegressis poteram, eos sic mecum acturos, ut cum ipsis ego egeram. Nec opinione mea sum falsus. Etenim ex amicissimis, ut stulte credideram, hostes mihi repente facti sunt, adeò, ut ne alloquio quidem suo dignarentur amplius, quantumvis nec dicto, nec facto eos vllò per omnem vitam lesissem, sed optimè de eis mereri semper studuissem, quòd adhuc facere cogito. Deo interim gratias agebam, quòd in re tali potius, quàm alia quapiam, de fide, & benevolentia eorum periculum facere contigisset.

Non quieuerunt interim: sed postquam se per Magistratum frustra viderunt tentauisse, Theses ex studioforum manibus extorquere, aliud ausi sunt: nempe sub specie legum, quae nullibi extant, petiuerunt, ut, quemadmodum Theologi in dogmata & iura aliorum nihil tentent, ita etiam alijs professoribus mandaretur, ut à Theologorum schola abstinereant. Si fuisset hoc ante

annos

annos sexaginta petitem, tolerabile videri poterat: nunc quo modo ferri possit, iudicent alij. An solis illis, qui pro aliquot centenis florenis annuis Theologiam docent, dictum est, Scrutamini Scripturas: Probate Spiritus num ex Deo sint. Omnia probate, quod bonum est tenete? & quae huius generis alia legimus? Putavi communem esse doctrinam Theologiam Christianorum omnium, ideoque publicè eam ubique doceri. Quid aliud petunt, cum, ut ab eorum schola sic absteineamus, petunt, quo modo ipsi in iura, & dogmata aliarum facultatum nihil tentent? Non puto eos hoc velle, ut non audiamus eorum praelectiones, aut in locum illum non intremus discendi gratià: praesertim cum propter meas theses modestissimè propositas id petiverint. Quis quaeso illis Medicinae, Philosophiae, Linguarum, & Iuris studio interdixit? An quia haec ipsi studia non curant, nos Theologiae studium negligere similiter debemus? Si non plus incommodi ex ignoratione Sacrarum litterarum, quàm ex inscitia illarum rerum acciperemus, gratificari ipsis forte possemus. Facile vicerint, si contradicere statutis eorum nulli concessum sit. Idem iam olim Romanenses à nobis petiverunt, ac paulò meliore iure petiverunt. At ego neutris gratificari possum, dum aliud me iubet Servator meus Christus.

101110
Nihil interim me movet, quod dicunt, dedecere me Theologica tractare: meque sic existimationi meae parum rectè consulere: forte quia sine mercede veritatem inquiri. Etenim si stipendio conductus Theologica docerem, nihil, secundùm ipsos, ab officio, & munere meo in hac parte alieni facerem. Ego verò nihil aliud cupio, quàm veritatem intelligi, Deum glorificari, & me pude fieri potius, quàm ut veritas prematur. Non frustrà dixit

dixit alicubi Christus, illos credere non posse, qui mutuam gloriam quaerunt, neglecta Dei gloria.

Ergo cum ne hoc quidem ex sententia cecidisset, conceptumque odium continere non possent, argumentis oppugnare coeperunt: quae non sine atrocibus criminationibus, quavis opportunitate oblata, proposuerunt. Quae etsi mihi à pluribus indicarentur, facile tamen, pacis causa, contempsi, & speravi futurum, ut, cum impetus ille animi languescere coepisset, atque ira aliquantulum deserbuisset, aequiores nobis redderentur. Veruntamen nimis falsus hic etiam sum. Etenim post quintum ferè mensem, neque de odio aliquid remiserunt, neque impugnare nostra partim conuitijs, partim calumnijs, partim nescio quibus ratiunculis sophisticis, destiterunt. Quam ob rem Theses centum sub incudem reuocaui, quas redegi ad septuaginta quinque, & suo ordine collocaui, quae de principio, non ubi oportebat posueram, sed ubi occurrerant. Exposui in iisdem nonnulla planius: & probaui etiam quaedam firmitus: denique operam dedi, ut veritatis amantibus, plenè satisfacerem, quod in scripto tam breui, hoc à me praestari potuit.

EXPLICATIO

*Grauiſſimæ quæſtionis, vtrum excommuni-
catio, quatenus religionem intelligentes, & amplex-
antes, à Sacramentorum vſu propter admiſſum
facinus arceat, mandato nitatur Diuino, an
excogitata ſit ab hominibus?*

Thēſis prima.

Excommunicationis nomen videtur ex I. ad Corinth. cap. 10. deſumptum eſſe: atque amotionem ſignificare à communionē illa, quæ ibidem corpus Chriſti nominatur. Sanè Excommunicatio nunc ab omnibus ferè deſinitur excluſione è ſocietate & communionē fidelium.

II.

Est autem duplex fidelium ſocietas, interna ſcilicet ac ſpiritualis, & externa ſeu viſibilis, ac politica. Quam recen-tes quidam Pontificij tertiam commiſcuntur, nec aptè ſingitur, nec ad præſentem cauſam pertinet.

III.

Tantum verò inter vtramq; diſcrimen eſt, vt, qui in alterutra continetur, non etiam comprehendatur neceſſariò in altera. Nam vt membrum Chriſti eſſe poteſt, qui iniuſtè ex viſibili aliqua Eccleſia eiectus eſt, aut inter infideles late-re, habitareue cogitur: ita qui in viſibili cœtu numerantur, non omnes etiam membra viua ſunt Chriſti. Ex quo ſequitur, diſcrepare res illas poſſe, quæ vni nos coniungunt, non alteri: & ab vna nos abiungunt, non ab altera.

IIII.

Ac membra quidem Christi efficimur, id est, internæ spiritualiq; Christi, & fidelium societati coniungimur, per solam fidem, quæ per charitatem est efficax: & ex eadem hac per solam infidelitatem excidimus. Proindè non potest nos huic inferere, aut ex eadem excludere, nisi qui fidem viuã nobis donare, eandemque nobis iterum auferre potest.

V.

Externæ verò visibilisq; ecclesiæ consortes reddimur, eiusdem fidei professione, eiusdemque doctrinæ approbatione, denique eorundem Sacramentorum vsurpatione. In quo tria hæc insunt: is tantisper, dum ei insunt, inter membra externi fidelium coetus computatur: etiamsi ad internam spiritus & mentis communionem non pertingat.

VI.

Ergo qui ex Ecclesiæ communiõne externa eijcitur, (id est, qui excommunicatur) vel ab omnibus hisce tribus: vel à duobus: vel ab vno tantum remouetur. Sed à duobus primis, nempe à confessione fidei, & à Christianæ doctrinæ approbatione (sub qua volo comprehendi etiam verbi seu doctrinæ auditionem) repelli nullus debet: quin potius huc inuitandi & quavis ratione adducendi sunt omnes. Quocircà relinquitur, vt, qui excommunicatur, à sola (ex tribus commemoratis) Sacramentorum participatione prohibeatur. Huic, vtram inseparabiliter cohaereat priuati commercij negatio, an separari possit, postea considerabimus. Alias poenas non pertinere ad substantiam excommunicationis huius, certum est. Etenim possunt eandem etiam non excommunicatis infligi: & excommunicatis non infligi.

VII.

Itaque malè Pontificij præter hanc excommunicationem (quam ipsi minorem appellarunt: ac sola Sacramentorum negatione rectè definierunt) aliam insuper addiderunt, quam maiorem & Anathema vocarunt: atque contra apertam scripturam interdictione Templorum, priuati commercij, & actus cuiusuis liciti definierunt. Quoniàm Apostolus in 1. Corinth. 14. palàm ostendit, neque Ethnicos, neque alios quoslibet à Diuini verbi auditione, lectione, gratiarum actionibus ac precibus Christianorum prohibitos fuisse.

VIII.

Ex dictis liquet, excommunicationem nihil aliud esse, quàm publicam & solennem Sacramentorum, præsertim cœnæ Dominicæ (quam priuatim Apostolus communionem (*κοινωνία*) appellat: vt de principio dictum fuit) interdictionem, præeunte Seniorum cognitione: quò peccantes resipiscant, rursusque ad Sacramentorum perceptionem admittantur.

IX.

Hic iam oritur quaestio, vtrùm aliquis propter commissum peccatum, aut vitam impurè actam, siquidem, vsurpare Sacramenta cum caeteris Christianis cupiat, ab eorundem vsu & perceptione sit remouendus? Quaestio de eo proponitur, qui eandem fidem nobiscum profitetur: Ecclesiae per Baptismum insertus est: atque in doctrina ab eadem non dissentit, (vt in 5. posuimus) sed in sola vita & moribus errat. Hoc ergò quaeritur, vtrùm in sacris litteris vel mandatum vel exemplum aliquod exstet, quo tales iubeantur aut doceantur à Sacramentis submoueri?

X. IV

Responſio noſtra eſt, nullum exiſtare: ſed contraria potiùs tum exempla, tum praecepta paſſim in Biblijs occurrere. Etenim apud Moſen lib. Exodi cap. 12. & 23. & 34. Num. 9. Deut. 16. ſcriptum legimus, ter debere coràm Deo ſingulis annis comparere omnem maſculum circumciſum: videlicet in feſto Azymorum, Hebdomadum, & Tabernaculorum. Nam & peregrinos (modò eſſent circumciſi) iubebat lex celebrare Paſcha vnà cum Iudaeis. Mandatur etiam immundis, & peregrè profectis, vt eodem die ſecundi menſis, eodémque modo cum Iudaeis Paſcha edant. Additur quoque capitis poena afficiendum eſſe illum, quicumque Paſchae celebrationem neglexerit: qui, ſcilicet, neque peregrinetur, neque immundus ſit. Quocirca voluit ac iuſſit Deus, omnes circumciſos celebrare Paſcha: nec vel ab hoc Sacramento vel ab alijs ritibus, ceremonijs, ac ſacrificijs quaquam excluſit, immundis exceptis,

X I.

In Leuitico diuerſa imperantur Sacrificia pro diuerſitate peccatorum (ſiue per ignorantiam & errorem, ſiue voluntate, & ſtudio commiſſorum) quibus eiufcemodi peccata expiarent, qui ea admiſiſſent. Similiter iubet Deus Deut. 14. ſine exceptione malorum, OMNIBVS, vt decimas ſuas Hieroſolymis edant coràm Domino: cauſamque addit, vt ſic diſcant timere Dominum Iehouam omnibus diebus ſuis. Erant ergo Sacramenta incitamenta ad pietatem: & proindè ab ijs nemo arcebat, ſed ad ea magis inuitabantur omnes.

X II.

Equidem nullum vnquam propter dictam cauſam legimus

legimus apud Iudæos à Sacerdotibus, Leuitis, Prophe-
tis, Scribis, Pharifæis, prohibitum venire ad sacrificia,
ceremonias, & Sacramenta. Sacerdotum principes, & Pha-
rifæi pro pessimis habuerunt Christum, & Apostolos: at
nusquam hoc tentauisse vel uiuo vel mortuo Christo inueni-
mus, vt à sacrificijs & Sacramentis à Deo institutis eos repel-
lerent. Sed nec Publicanum aliquem Iudæum, nec alium
circumcisum improbè uiuentè à templo & ceremonijs ab-
egerunt. Non enim nesciebant, hoc sibi per legem non li-
cere. Christum reprehenderunt quidem apud Mat. 9. quòd
cum Publicanis ederet ac biberet. At quòd cum eis, in tem-
plo oraret: quòd sacrificijs & ritibus interesset: quòd cum
his alijsq; omnibus Hierosolymiam ad pascha celebrationè
aliàsq; solemnitates quotannis ascenderet: nusquã, & nun-
quam ei exprobrarunt. Quemadmodum etiam Sadducæos
crudelissimos nebulones & sceleratissimos hæreticos adeò
non conati sunt à ceremonijs suis repellere, vt eos, ad sum-
mi sacerdotij honorem conscendere permitterent. Quanto
interim odio alteri alteros prosequerentur, ex Iosepho, &
act. Apost. patet. Obuijs vlnis amplexati fuissent (si eis licu-
isset) occasionem hanc vlciscendi suos hostes.

XIII.

Quinimò ne potuissent quidem malos à Paschatis esu
arcere: cum non coràm Sacerdotibus, sed in priuatis domi-
bus ederetur: vt Christum quoque cum Discipulis suis ce-
lebrauisse postremum Pascha legimus. Fungebantur tunc
omnes quodammodo Sacerdotis munere, vt de paschate
loquens Philo Iudæus, his verbis testatur: ἐν ἡ (εὐφρῆ) δὲσι πα-
θημεὶ ἀντὶν ἕκαστος: τοὺς ἰσραῆλ ἀσλῶν οὐκ ἀναμένοντες: ἰερωσύνην τῶ νόμου χα-
ρισσάμενου τῷ ἔθνεϊ παντὶ μίαν ἡμέραν ἔξαιρετον ἀπὸ πάντων ἔτος εἰς ἀβροβύλιαν
δυσσιῶν. Quod si in vna domo pauciores essent, quàm vt inte-
grum agnum peredere possent, ex vicinis alios sibi quisque
adiungere iubebatur, Exodi. 12. vt totum absumerent. Ra-
tio similis in circumcisione obseruata fuisse videtur: nisi

quòd non oportuit Hierosolymis tantùm circumcidi infantes, sicut pascha ibi celebrandum erat. Non memini enim me legere, sacerdotis praesentiam ad eam rem fuisse necessariam.

XIIII.

Idem praecursor ille Christi Iohannes Baptista constanter obseruauit: cum ad se venientes Pharisaeos, & Sadducæos (quorum mores præclare nouerat: vnde progeniem Viperarum eos palàm nominabat) vnâ cum Publicanis, aliisque cunctis baptizaret. Math. ac Luc. 3. cap. quòd poenitentia prioris vitæ ducti se ipsos emendarent, itaque venturam Dei iram effugerent. Parùm verisimile est, hunc tantum virum, tot sceleribus coopertos, imò resurrectionem mortuorum impiè publicèque negantes, admissurum fuisse, nisi scisset à lege neminem talium excludi. Lex enim neminem arceat circumcisum, præter leprosos aut immundos, vt antè dictum est.

XV.

Porrò immunditia hæc, erat legalis ceremonia, non erat vitæ morumq; impuritas. Quippe non qui peccatū admisisset, aut scelus perpetrasset, immundus erat: sed qui funus, cadauer, excrementū, gonorrhoea vel menstruis laborantem, aliudue simile attigisset, immundus erat. Hanc ob causã noluerunt prætorium ingredi Pharisaei, cum Christū Pilato traderent occidendū, ne impediretur Pascha edere. Certè non sic figurauit Mosaiica immunditia nostra flagitia, vt, quemadmodum illa inquinati arcebantur à Tabernaculo & consuetudine aliorum, ita hæc significãrit Sacramentorum negatione seu ex visibili Ecclesia exclusione coercenda puniendaque esse: quod ex sequentibus clarissimè liquet. Primò, non puniebantur tunc scelerati eadem poena cum immundis, dum vigeret illa legis immunditia, & sce-

& sceleratorum simul magna esset turba. Quomoddò ergo verisimile fuerit post sublatas, seu deletas hæc ceremonias, sic puniendâ significauisse? Secundò pugnauisset secum Moses apertè, dum, quos per ceremonias indicabat pellendos, eos reipsa ad templum & ceremonias admittebat. Certum namque est, à Tabernaculo & cœtu aliorum nullum propter vitiositatem morum depulsum: si iuxta legis præscriptum nec cadauer tetigisset, nec alia ratione confimili seipsum contaminauisset. Proindè figuram immundorum gerentes puniuisset, ac reipsa immundos impunitos (quod ad hanc poenam spectat) reliquisset. Sic rem eandem simul negasset ac affirmasset. Tertiò, erat impuritas legis qualitas & macula quædam corporis, cùm scelera sint operationes, atque in actione consistant. Causa namque radixque scelerum congenita nobiscum est, nec ab hominibus punitur, dum nullos profert fructus: alioquin omnes excommunicandi essent homines. Quippe non liberabimur ab hac animorum labe, quantisper in hac vita mortali superstites erimus. Altera verò macula corporis existens impuritas, seclusionè à conuictu aliorum punitur: etiãmsi fructum nullum ediderit, siue, qui maculatus est, nihil contra legem egerit. Opera seu peccata immundorum, si, quatenus immundi erant, contra legem aliquid admitterent, instar aliarum transgressionum à magistratu coercebantur. Quartò confitentur aduersarij non quaelibet peccata excommunicatione vindicanda esse, cùm quamlibet immunditiam lex iubeat punire exclusionè à Tabernaculo & sacrificijs publicis. Quare non omnia scelera poterant figurare. Quintò non potest quisquam inuitus peccans excommunicari: cùm frequentissimè homines immundi fierent inuiti, & absque culpa sua, imò magno suo cum dolore. Quæ culpa hærebat in eo, cui noctù nolenti ac dormienti semen fortè profluxisset? cuius vxori præter spem menses erupissent? cui liberi, vxor, parentes, moriebantur? aut alia talia vsu veniebant? Quod autem voluntaria sint flagitia, propter quæ à Sacramentis depellendos esse aliquos

nonnulli opinantur, nullius eget probationis. Sextò confituta fuit poena multò grauior hominem contra & praeter voluntatem suam occidenti, quàm dierum aut septimanarū aliquot depulsio à Sacramentis: quae grauissimae fermè immunditiej poena erat. Quoniam igitur peccatum inuoluntarium, ac proinde leuissimum, acerbior poena castigabatur, quàm foedissima impuritas legalis, faciliè apparet, huius poenam non esse transferendam ad punienda flagitia. Septimò persaepe eueniebat, vt sanctissimus atque integerrimus quisque immundus fieret, & à Templi aditu & sacrificiorum vsu arceretur, dum scelerosissimus aliquis ad eadem, nemine impediante, admitteretur. Quod si eadem debebat esse in Ecclesia Dei vtrorumque poena, multò magis hic, quàm ille, arcendus fuerat. Octauò constat Deum nullo vel loco vel tempore absolutè prohibuisse omnem impuritatem legis. Quia enim voluit aliquos adesse morientibus: & aliàs morbo immundo infectis: item qui mortuos sepelirent: denique etiam, qui immundos purgarent (qua ratione ipsos etiam inquinari contingebat. Num. 19.) hoc etiam voluit, vt non omnis immunditia legis caueretur. At flagitia Deus omnia & omnibus & semper prohibuit: nec vllò vel tempore vel loco flagitiosè agere permisit. Nondò, mandat Deus, vt scelera igne, gladio, laqueo, lapidibus, plagis, multa, carcere, alijsque poenis similibus reprimantur: impuros iuxta legem aqua lustrari, ac similibus alijs rationibus purgari praecipit. Decimò non fuit pro scelerato damnatoque reputatus, qui iuxta legis definitionem factus fuisset, immundus, adeoque ad mortem vsque talis permansisset: vt cum feminae mensibus laborantes, aut viri gonorrhoea affecti, vel lepra, morerentur. At qui sic viuit, vt etiam moriens Excommunicatione dignus iudicari à viris bonis ac iustis possit, non potest non improbus & impius censi. Vndecimò, non habuit locum legis immunditia, praeterquam vno in populo & certo quodà tempore. At scelera vbique pullularunt apud omnes gentes, omniq; loco & tempore. Quocirca cum & punita sint & punienda

iudicata

iudicata fuerint scelera, cum apud gentes alias, tum apud Iudaeos, priusquam legis impuritas introducta fuerit, aliud certè significauit, quam flagitiosorum poenam hanc multò certè leuiorem, quam qua Dei voluntati satisfiat. Duodecimò, purgabatur vnusquisque certo tèmporis aut dierum spacio, certis quibusdam vsurpatis ceremonijs, qualisqualis animo esset, hoc est, siue volens siue nolens immundus factus fuisset. At à sceleribus nullus liberatur, nisi ex animo doleat, ac verè serioq; cupiat melior esse ac fieri. Decimo tertio, erat vnusquisque suo iudicio purgatus, (exceptis leprosis cum alijs paucis quibusdam) nec opus habebant iudicibus aut senioribus, qui, vtrum purificati essent, aut non essent, decernerent. De excommunicatis aliter censent aduersarij. Etenim Seniorum suorum iudicio standum in hac parte volunt: non eorum affirmatione, qui se poenitere peccatorum asserunt. Decimoquarto sanus & mundus pronuntiandus erat, quisquis à vertice vsque ad pedis plantam totus erat leprosus, sic vt vniuersi corporis cutis vnus esset coloris. Contrà verò, qui in parte vna vel pluribus solum foedatam cutim habebat, impurus habebatur. In scelerosis longissimè alia est ratio. Non enim qui totus est sceleribus coopertus (quomodo sus in eceno volutata tota lutulenta est) melior eo est, qui honestatis ac pietatis vmbra aliquam retinuit. Decimoquinto, nihil imperatur leprosis, quod pro emundatione sui moliantur, sed tantum iubentur se ostendere sacerdoti: vt is pronuntiet, vtrum purificati sint, an non sint. Sceleratis autem hoc præcipitur, vt vitam corrigant, animique dolorem bonis sanctisque operibus testatum faciant. Decimosextò, permulti reddebantur impuri ex contactu illarum rerum, quibus alij purificabantur, & dum alios repurgabant, Num. 19. At nullus meretur excõmunicari per id, quo alios sceleribus ac vitijs inquinatos studet sanare ac purgare. Quod si respondere figuram contendas, omnes illos excommunicandos concedere te oportet, qui per hanc poenam alios in viam reuocare conantur. Decimosseptimò non interdicebatur immundis iuxta legem Sacramentis omnibus.

bus. Quippè ritus patrios omnes priuatos custodire, Sabbathum seruare, festum expiationis, quo præcipuè Christi operum fructus exprimebatur, celebrare, sub pœna capitis cogebantur, Leuit. 16. & 23. Non enim pro condemnatis & deploratè salutis hominibus (vt suprâ dixi) habebantur. Vtrum alia sit excommunicatorum secundùm aduersariorum sententiam ratio, non est cur pluribus tentem ostendere. Decimo octauò contaminabant legaliter immundi vestes, domos, loca, homines, quibuscum agebant. Vitiosi autem nec templum, nec res alias, nec homines, præterquàm vitijs communicantes inquinabant. Non est infectum Templum quoties introductè fuerunt adulteræ, Num. 5. & Ioh. 8. Telsonius quoque seu Publicanus non foedauit sua præsentia cum ascenderet cum Phariseo comprecatum. Luc. 18. Certè Phariseus qui eum improbum existimabat præ se, non se putauit contaminari. Cum Iudas in templo abijceret nummos proditionis, non legimus Templum ab eo sordidatam fuisse: nec inuenimus Phariseos hac de re quæstos: qui in prætorium tamen ingredi noluerant, ne immundi redderentur. Quod si vel mensibus, vel profluuiio muliebri laborans femina, vel qui funus curauisset, aut cadauer etiam inuitus attigisset, in templo conspectus fuisset, immunda fuissent omnia: nec licuisset vel sacrificare, vel alium cultum exercere, antequàm fuisset repurgatum. Eodem modo non maculauit coenam vltimam Iudas suis facinoribus: quod tamen accidisset, si vel ipse vel alius ex Discipulis rem mortuam tetigisset. Denum fuit immunditia legis figura distortæ corruptæq; nostræ naturæ, quæ nisi sanguine Christi purissimo abluta purificatæque fuerit, in cœlum non intromittetur. Etenim sicut Tabernaculum significauit cœlum, depulsio ab hoc, damnationem seu exclusionem è cœlesti Ierusalem, ita purificatio per aquam communem vel lustralem, emundationem per mortem Christi præfigurauit. Non igitur fuit qualitas operis figura, sed qualitatis, seu deprauati ingenij nostri: nec præmonstrauit quomodò scelera essent coercenda (hoc enim apertis & explicatis verbis docuit Moses)

sed quæ futura esset conditio nostra in altera vita, scilicet in
 cœlesti regno, quod terra Chanaan adumbrabat: quæ om-
 nia ex 21. cap. Apocal. manifestè satis perspicuntur. Augu-
 stinus aduersus Donatistas scribens putauit significare hæ-
 reticorum exclusionem. Ex multis & magnis inter vtram-
 que impuritatem differentiis etiam caecus videat, non sic
 potuisse alteram figurare alteram, quomodo aduersarii con-
 tendunt.

XVI.

Quamquam præter dictam exceptionem Moses aliam nul-
 lam ponat, attamen ad aliam obiectionem, quæ ex verbis
 Mosis strui posset, respondebo: Sic enim fortè arguetur
 aliquis: Iudæi per Moysen iussi sunt Pascha sine fermento
 edere: quod Paul. in 1. Corin. 5. interpretatur spurcitiam vi-
 tæ. Consentaneum igitur videri alicui possit, vt cœna Do-
 mini, quæ Paschati successit, exclusis facinorosis cele-
 bretur.

XVII.

Respondeo primum quidem parum verisimile esse, De-
 um apertis verbis aliquid mandare, & idem eodem tem-
 pore figuratè rursus prohibere. Praecipit apertè, mandato
 aliquoties repetito vt omnis masculus (exceptis immun-
 dis & haerentibus in via) Pascha celebrent. Non igitur per
 figuram fermenti voluit aliquos alios absterrere. Erant tunc
 mali satis multi praesentes, vt non fuerit opus per fermentum
 eos figurare. Nec minùs in sensus incurrebant flagitiosi,
 quam fermentum. Proindè cum figuræ non proponantur
 rerum praesentium, & in sensus aequè incurrentium, (praeser-
 tim si ipsis figuris notiores sint ac frequentiores res figuratae)
 frustra hinc figura quaeritur. Deindè non iubet Moses illum
 à Paschatis esu arceri, qui fermentum ederit: sed occidi iubet.
 Quare facinorosi non à cœna arcendi, sed capite plectendi
 fuerint:

fuerint: quam ego consecutionem haud aegrè admiserò:
 & vt fiat opto. Nihil enim desidero magis, quàm vt seueris-
 sima in ecclesia morum disciplina seruetur: sed quam
 Deus instituit, non quam finxerunt homines. Tertio, li-
 cebat Iudaeis fermentum edere toto anno (exceptis sep-
 tem illis diebus Azymorū) quos cum paschatis esu inchoa-
 bant. Si ad cenam Domini accommodare velis, concede-
 re oportet, vt toto anno impurè viuatur, tantum tempore
 celebrationis cenae Dominicae à sceleribus caueatur.
 Quarto loquitur Moses hic tantum de Paschate, non de alijs
 Sacramentis. Proinde à sola domini caena, non à Baptismo
 forent prohibendi facinorosi. Quinto non comparat Apo-
 stolus festum Iudaeorum cum cenā Domini, sed cum tota
 nostra vita. Nos dicit esse Azymos (vt qui Christi sanguine
 abluti & ab omni fermento expurgati simus.) Ideoque con-
 uenire ait, vt in Azymis sinceritatis & veritatis, non in fer-
 mento malitiae viuamus. Longè differunt fermentum sim-
 pliciter dictum, & fermentum malitiae seu veritatis. Sic
 sumptum aut positum fermentum nullus nescit esse figuratè
 sumptum. Sensus analogicus seu figuratiuus, dicunt Scho-
 lastici, non est argumētatiuus. Certè quidquid per fermentum
 intelligamus, non hinc potest Excommunicatio con-
 tra apertum Dei praeceptum stabiliri aut fulciri.

XVIII.

Attamen mentionem, inquit aliquis, hic facit Paulus
 Paschatis. Sed hoc ad rem nostram quid facit? Quasi verò
 nomen hoc, Pascha, in nouo Testamento pro cenā Domi-
 ni positum sit. Christus, inquit Apostolus, est Pascha no-
 strum immolatus pro nobis: non cenā eius. Sensus est, si-
 cut Iudaei suum festum Azymorum ab agni esu inchoantes
 tantum, per totam deinde septimanam infermentata ede-
 runt: Sic & vos, qui in Christum credere incepistis, eiusque
 sanguine purgati & Azymi redditi estis, totam reliquam
 septimanam, hoc est, totum vitæ spacium, purè castèque
 transigere debetis.

Iam quod neque in alijs veteris Testamenti voluminibus aliquid reperiatur diuersi, vel ex hoc solo intelligitur, quod iuxta Mosis instituta ac leges viuendum posteris fuit: Contraq; ea instituire nihil licuit, quod ad cultum Dei pertineret. Equidem Iudices pij, Sacerdotes, Prophetae, ac Reges nullos à Sacramentis & sacrificiis abegerunt: sed summo potius studio vniuersos ad ea inuitarunt. Nota est sanctissimi Regis Iosae historia 2. Par. 30: qui cunctos Israelitas (quos nuper Diis alienis seu Dæmonibus thura adoleuisse non nesciebat) & præter hos, illos quoque qui propter breuitatem temporis mundari non poterant, ad Paschæ celebrationem conuocauit. Ex quo loco etiam perspicitur, Sacramenta, incitamenta seu inuitamenta esse ad pietatem: Et horum frequenti vsu potius, quam priuatione homines reddi meliores: siquidem rectè & fideliter simul doceantur.

XX.

Quamobrem non poterit excommunicatio excipit. i. Esaiæ. Psal. 50. & similibus alijs compluribus locis, in quibus dicitur, Deum nolle sacrificia & oblationes malorum defendi. Quippè in talibus omnibus locis reprehendit Deus abusum: quod præclarè se Dei voluntati satisfecisse putarent, si externa ista perfecissent, quomocunque tandem animus affectus esset. Deindè non iubet vel Prophetam, vel per hunc alium quendam, malos à sacrificijs & ceremonijs repellere: sed se non auditurum eos indicat, nisi etiam vitam corrigant. Alia est ratio externæ in Ecclesiâ politæ: & alia voluntatis Dei erga nos nostra vel probantis vel improbantis. Postremò, ex iisdem locis eodem præcisè modo demonstrabitur, nemini malo licere inuocare nomen Domini. Sed nec laudare Deum, nec gratias ei agere

gere licebit : quoniam ministros & seniores interdicare facinorosis omnia hæc oportebit. Nam similiter in impijs hæc auersatur Deus : vt ex citatis & similibus omnibus locis manifestum est. Quòd si hoc est absurdum, etiã illud absurdum est.

XXXI.

Ne illud quidem nobis aduersatur, quod in lib. 7. Esdræ cap. 10. legitur. Etenim res illa politica fuit: ad Sacramenta non pertinet. Nam magistratus, non sacerdos Esdras solus (qui tamen erat pars Magistratus. Nam Iosepho teste, regebantur optimatum gubernatione : licet Ducem haberent) edictum promulgauit, vt sub pœna confiscationis bonorum, & exclusionis, non à Sacramentis & sacrificijs, sed à populo, qui ex captiuitate redierat, omnes intrà triduum Hierosolymis adessent. Non hîc quærimus, vtrum Magistratus ius habeat hoc vel illo modo puniendi : sed an sacerdotes potuerint dissolutè & turpiter viuentes à sacrificijs remouere ? Non potuit hoc Esdras contra mandatum Dei facere. Adde, quòd hanc pœnam, remotionem scilicet à Sacramentis, Moses non iussit illis infligi, Deut. 7. qui alienigenas duxissent vxores. Et quomodo Esdras punire legis transgressores debuerit, cap. 7. eiusdem libri habetur : morte, exilio, corporis cruciatibus, multatione bonorum, vinculis seu carcere. Deniquè longè aliud erat ex illorum cœtu, qui ex captiuitate redierant, excludi, quàm à templo & sacrificijs arceri. Constat enim ex ca. 12. Exo. & Num. 9. etiã peregrinos ad Paschatis celebrationem admissos fuisse : modo circumcisi essent. Tunc etiã plurimi ex illis, qui vel in Iudæa permanserant, vel ex incolis deserta impuritate Gentilium ad Iudæos transferant, vnà cum cæteris omnibus Pascha concelebrarunt : vt in fine cap. 6. eiusdem libri scribitur. Hi tales à sacrificijs, templo, vel ceremonijs non prohibebantur: quamuis in illorum numero, qui ex Babilone redierant, nequaquam recenserentur. Sic & sacer-

dotes

dotes aliquos à sacerdotij munere amouerunt, propterea quòd genealogias suas docere non possent, vt ex cap. 2. Esdra liquet. Ex omnibus patet impossibile esse, vt hinc inuetur Excommunicatio.

XXII.

Superest vnica illa è Synagogis eiectio, qua nonnulli sibi mirè placent: dum pro Excommunicatione asserenda producunt, quæ Ioh. 9. & 12. & 16. de hac re scribuntur. Sed multiplex ac vera hinc quoque suppetit responsio. Nomen, Synagoga, aliquandò significat locum, vt quandò Iesus in Synagogam introiisse, inque ea docuisse scribitur: aliquandò verò concionem siue conuentum, siue is in ipsa Synagoga haberetur, siue alibi: vt cum Pharisæi primos accubitus in coenis, & primos locos in Synagogis appetiuisse leguntur. In eodem hoc significato (vel vtroq; simul) ponitur Math. 10. & 23. Cum Christus pios in Synagogis, flagris cedendos prædicit: Et Math. 10. Marc. 13. Luc. 12. & 21. quibus in locis publicum iudicium significat, in quo significato sæpè à 70. Interpretibus hoc nomen positum est: vt deindè monebimus opportuniore loco. In prædictis proximè locis, vt Math. 10. & Mar. 13. apertè συναγωγῶν & συναγωγῶν sic ponuntur, ac si idem per vtrumque intelligi debeat: in caeteris locis τῆς συναγωγῆς mox adduntur ἡγεμόνες ἡ βασιλεῖς vt Luc. 21. (pro quibus idem Euangelista cap. 12. posuerat τὰς ἀρχὰς ἡ ἐξουσίας) Marc. 13. & Math. 10. Ex locorum collatione manifestissime demonstratur, Euangelistas siue Christum his postremis locis nihil aliud intellexisse per nomē συναγωγῆς quàm iudicia Iudaeorum, quæ à confessu plurium exercebantur: sicut Gentilium iudicia nominibus ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, ἡγεμόνων & βασιλέων exprimuntur: quibus ferè vnus præerat aliquis: aut si plures administrarent, vnus nomine administrabant. In his contentibus siue Synagogis, virgis, flagris, pugnis caedebantur nocentes iudicati, Math. 10. 23. Act. 17. & 26. & 2. Corint. 11. quem locum ex Deut. 25. quibus facile intelligit. Ex tali Synagoga

nagoga eiectio, erat politica quaedam ignominia & poena, a
 deo que veluti localis quaedam relegatio: vt ex 4. cap. Luc. con-
 iicitur. At Sacramenta non potest traduci, quae in templo
 (quod vnicum erat) & Hierosolymis (excepta circumcissione
 atque alijs quibusdā) duntaxat celebrabantur. Haud dissimilis
 videtur poena fuisse illi, de qua proximè dictū est in explicatio-
 ne sententiae apud Esdram scriptae. Synagogae tales in singu-
 lis fuisse urbibus, nullus est qui nesciat. Ergo siue pro loco, si-
 ue pro ipsa concione nomen Synagogae accipi dicatur apud
 Ioh. nostrae sententiae nulla in parte repugnat. Quod si maxi-
 mē negetur politicum fuisse, saltem hoc constaret, ad religio-
 nem pertinuisse. Ego autem hic non disputo, vtrum qui prauē
 de religione vera sentit, excommunicandus sit. Etenim Phari-
 saci, inquit Ioh. 9. conspirauerant in hoc, vt ē Synagoga illi eij-
 cerentur, qui Iesum haberent pro Christo. Ac quod in Syna-
 goga esse honor tantum, & ex ea eijci, ignominia fuerit, ex eo
 videtur posse colligi, quod Ioh. 12. scribitur principes quot-
 dam Iudaeos (in quorum numero fortasse Nicodemus ille
 quoque fuit) in Christum credidisse, at non ausos fuisse confite-
 ri propter Pharisaeos: ne ab eis ē Synagoga eijcerentur: atque
 additur ratio haec: Magis enim gloriam hominum, quam Dei
 dilexerunt. Praeterea constat publicanos circumcisos non fuis-
 se admissos in Synagogas: quomodo in praesentia de Syna-
 goga disputamus: Etenim Pharisaei ne colloqui quidem susti-
 nebant cum illis: Christumque hoc nomine fugillabant, quod
 familiariter cum eis ageret. At eosdem, hos ad Pascha, tem-
 plum, sacrificia, non admissos fuisse, nullus sanae mentis, opi-
 nor, affirmabit. Quocirca longissimē differunt ex Synagoga
 excludi, & à Sacramentis & ceremonijs à Deo institutis re-
 pelli: vt ex omnibus iam dictis constat, & ex 5. cap. Act. clarē
 perspicitur. Quippe discipuli acriter à Synagoga obiurgati,
 nihilominus in templo quotidie docebant. Ex quot Synago-
 gis fuit eiectus Paulus Apostolus? Huac tamen nunquam Iu-
 daei reprehenderunt, quod in templum ingressus fuerit, & pro-
 se atque alijs oblationem fieri curarit. Ad extremum hoc etiam
 libet addere. Si quam maximē doceri posset, ē Synagoga
 exclu-

excludere, & à Sacramentis arcere, eadem apud Pharisæos fuisse (id quod nullo vnquam tempore verum fuisse, esse, fore, demonstrabitur) fecissent nihilominùs hoc, quemadmodum alia multa, contrà manifestum Mosis præceptum: idèòque factum eorum non imitari, sed damnare cogeremur. Non enim exemplis, sed legibus viuendum est nobis: nec imitandum quicquam cum lege Dei pugnans, nisi confundere omnia velimus. Exempla bonorum & bona, non malorum aut mala damnataue expetamus. Haec idèò tam multis, attamen breuiter attigi, quia hoc argumento sibi quidam mirificè blandiuntur, cum interim seipfos atque alios fallant.

XXIII.

Manet igitur hoc firmum, immobile, & inconcussum, in veteri Testamento nullum fuisse propter delicta morum à Sacramētis remotum: sed ad eorundem celebrationem cunctos secundùm legem à pijs sacerdotibus, Prophetis, Iudicibus, Regibus, tandèmq; ab ipso quoque antecursore Christi clarissimo & sanctissimo Iohanne Baptista, fuisse inuitatos magis quàm repulso.

XXIIII.

Coeterùm Sacramenta veterum & nostra, quod ad res significatas attinet, eadem sunt, vt in I. Cor. 10. Paulus clarè ostendit. Quare nisi legem Mosis hac in parte vel abolitam vel mutatam constet, contrarium inducere nulli homini licebit.

XXV.

Vt enim aduersus Anabaptistas firmissimo hoc rectè vtimur argumento, quia circumcisioni Baptismus successerit, & Christus infantes nullibi baptizari vetuerit, non mi-
C
nùs

nus nobis licere nostros infantes baptizare, quàm Iudæis suos licuerit circumcidere: Ita hîc etiam non minùs firmiter possumus hoc pacto ratiocinari: Paschatis esui successit cœna Dominica. At Paschatis negatione vitia non puniebantur, nec propter hæc ulli arcebantur: sed potius omnes, masculi præsertim, ad eius celebrationem inuitabantur à lege. Quæ cum nullibi legatur antiquata & abolita, ne cœnæ quidem Dominicæ negatione punienda sunt, aut hoc nomine reiiciendus aliquis fuerit. De veteri Testamento satis multa: nunc ad Christum & apostolos, id est, ad nouum Testamentum descendere nos conuenit.

XXVI.

Christus seruator ac Dominus noster eodem modo nulli vsu Sacramentorum interdixisse legitur: quinimò nec Apostolis alicubi iussisse, vt tale quid facerent, inuenimus. Etenim non venit in hunc mundum Christus, vt legem solueret, sed vt eam impleret atq; perficeret. Proindè cum iuberet lex omnes Pascha celebrare præterimmundos, prohibere ipse nulli voluit.

XXVII.

Constat etiam, Christum nullos vnquam reprehendisse, quòd Sacramentis vterentur, & frequenter adessent in templo, & Sacrificijs: sed vt rectè eadem iuxta Dei voluntatem atq; legem vsurparent, solummodò monuisse. In idem semper templum ingressus est cum Pharisæis, Sadducæis, Publicanis alijsq; cunctis, malis pariter & bonis: isdem cum his Sacrificijs astitit: eadem cum vniuerso populo Sacramenta vsurpauit: eodem quoque baptismo à Ioanne baptizatus est, quo nequissimi illi iam nominati baptizati sunt.

XXVIII.

Hac eadem de causa Iudam quoque proditorem suum à postremi agni esu non arcuit, sed vnâ cum 12. discipulis suis.

fuis discubuit. Quanquam verò sunt, qui probare conentur, Iudam nouae Christi coenae non interfuisse (quod perdifficile, ne dicam impossibile, fuerit ex sacris literis clarè ostendere) sed priùs abiisse, quàm à Christo institueretur: nullus tamen putò negare audebit, eum iuxta legem ad Paschatis esum admissum fuisse. Quo posito immotum perstat argumentum nostrum. Etenim siuè antè alterius coenae institutionem exierit, siue non exierit, (quod est probabilius, & à pluribus semper creditum) hoc semper constat, eum primae adfuisse, àque secunda non iussum esse apertè abstinere. Quinetiam nullibi legitur à Christo iusus exire, vt nouae coenae non interesset. Quod si ergo exijt, suapte sponte exijt, nec ob eam causam exijt. Nos autem quid Christus fecerit, quaerimus, non quid Iudas egerit. Sufficit nobis, quòd Christus eum non iussit à sua coena abstinere.

XXIX.

Friuolum & leue est, quod pro excusatione adfertur, crimen non fuisse publicum, ideòque non debuisse amoueri. Quippè cum Pharisæis iam pactus precium fuerat. In ipsa quoque coena Christus discipulis aperuit, publicumque fecit: quo magis exemplum fuisset statuendum. Postremò, vt aliquid hoc sit, saltem pro fure antè notus erat. Et quamquam talis esset, nihilominùs ministerium ei commisit Dominus: potestateque Daemones eiiciendi, aegros sanandi, aliàque miracula faciendi ornauit: denique omnibus annis, quibus cum Christo fuit, Paschatis celebrationi eum, sicut caeteros, adhibuit. An non satis argumenti hoc est, eum non velle, vt flagitiosi negatione Sacramentorum puniantur? Certè maius quiddam est, malum in ministerium cooptare, quàm ad coenam talem quempiam admittere. Vtrumque Iudae contigisse à Christo videmus.

XXX.

Observandum illud quoque est, quòd discipuli in ipsa
 coena prima inter se contendere coeperunt de eminentia &
 dignitate, attamen eam ob causam nullus ex ipsis remotus
 est. Quinimò iussit ac voluit vt OMNES ex calice biberent
 (par ratio est calicis & panis: quod ad hanc rem attinet)
 teste Math. 26. cap. quod Marc. 14. factum testatur. Quid
 aliud his verbis voluisse Christus credi potest, quàm con-
 firmare ea, quae per Mosen Deus olim praeceperat? vt vi-
 delicet à publica & solenni ista gratiarum actione nullus
 excluderetur baptizatus, qui interesse vellet? Ex quo ap-
 paret nullum à mensa Domini remouendum, qui Chri-
 sti doctrinam amplectitur, ac se doceri à Christo pati-
 tur.

XXXI.

Non vult angustioribus in his terris finibus regnum su-
 um circumscribi Christus (de externo loquor) inter Chri-
 stianos, quàm voluerit olim concludi & definiti inter
 Iudaeos. Proindè sicut iussit Deus omnes circumcisos ex-
 ternè participare eisdem Sacramentis ac ceremonijs, sce-
 leratos autem gladio alijsque poenis coerceri plectique
 mandauit: Ita vult híc etiam Christus omnes baptizatos
 seu Christianos, rectè purèque de Religione sentientes, ijs-
 dem externis ceremonijs & Sacramentis vti: flagitiosos au-
 tem à magistratu morte, exilio, carcere, alijsque poenis tali-
 bus puniri. Húc spectare videntur similitudines illae, retis,
 nuptiarum, zizaniae.

XXXII.

Apud Apostolos, Paulum in primis, haud pauciora,
 nec minùs plana & firma argumenta inuenimus. Pri-
 mùm

num hoc est, quod nullo in loco reperiuntur Excommunicationem hanc vel docuisse vel exercuisse Apostoli. Quod argumentum per se inualidum indissolubile redditur, si cogitemus, eos Mosaicarum legum, quas non aboleuisset Christus, ad mortem vsque obseruantissimos fuisse: vt vel ex vnico cap. 21. & vltimo Act. cognoscere vnusquisque poterit. Quocircà nunquam tentauerunt vel tentare voluerunt à nostris Sacramentis, (quae à veterum Sacramentis, signis tantum & significandi tempore differunt) aliquem arcere, qui se Christianum esse, & de doctrina rectè sentire profiteretur. Nusquam enim contra Mosis praecepta aliquid fecerunt aut docuerunt, quae sublata à Christo non fuissent, sed non minore studio legem deindè seruauerunt, atque ante mortem Christi seruauerant: vt loco nuper citato testantur Apostolorum principes. Quippè gentibus tantum permiserunt sine lege Mosis viuere, non Iudaeis ad Christum conuersis: quod diligenter hinc propter sequentia etiam notandum est. Et quod ad substantiam doctrinae attinet, nihil à Mose & Prophetis abhorrens docuerunt. Quoniam si aliter docuissent, non fuisset eorum doctrina scripturis iudicata consentanea à Berrhoensibus. Act. 17.

XXXIII.

Dicam aliquid amplius, pro sententia Mosis, quae eadem etiam nostra est, plurima: pro diuersa opinione nulla apud Paulum inueniri argumenta. Quippe in 1. ad Cor. 8. neque illos exclusit Apost. qui adhuc aliquid putabant esse idola: neque Gnosticos illos elatos & tumidos, qui palàm Idolothytis in ipso *ἱερὸν λαεῖον*, id est, templo, vel certè triclinio ad solenne publicumque idolorum epulum destinato, cum profanis impijsque idolorum cultoribus vescebantur: id quod Deus per Mosen apertè vetuit Exod. 34. per Apost. Act. 15. denique per Iohan. 2. cap. Apoc. Non fuit minus graue peccatum hoc, quàm si quis hodiè interesse

Pontificiae auferret Missae: quod ex 10. eiusdem epistolae cap. vnicuique colligere promptum est. Quoniam hoc in loco citato probat Paulus, illos tales non minùs declarare facto illo suo, se socios & *κοινωνούς* esse Diaboli, quàm coenae Dominicae vsurpatione testentur, se mystici corporis Christi membra esse.

XXXIII.

Deinde cap. 10. sic ratiocinatur Paulus. Quemadmodùm Deus non pepercit olim res malas appetentibus: Idololatriis: stupro se inquinantibus: Christi tentatoribus & murmuratoribus: tametsi eodem cum caeteris omnibus Baptismate baptizati fuissent, eundemque cibum spirituales edissent ac potum bibissent: sic ne vobis quidem, quicumque talibus estis contaminati vitijs, parceret, quantumuis similiter de vno omnes pane edatis, & de eodem omnes poculo cum omnibus sanctis bibatis. Ex his perspicitur, primum quidem, nostra & veterum Sacramenta eadem esse (quod ad rem internam seu coelestem attinet) aliàs argumentum Apost. nullum foret. Deindè liquet vtrobique multos flagitiosos & quidem publicè notos admissos fuisse. Tertio illud etiam constat, neminem iustum esse abstinere quomodo excommunicati abstinere iubentur. Apostolus non dicit, illos tales arcendos esse: sed à Deo sic praedicit puniendos, vt veteres puniti fuerint. Etenim partem eorum Moses cum Leuitis trucidauit, Exod. 32. partem Deus igne, serpentibus, gladio, terrae hiatu, consumpsit: quod etiam Corinthijs vsu.uenit. Quoniam multos eorum morbis tunc conflictatos, multos etiam mortuos fuisse affirmat.

XXXV.

Sequente capite neque rixosos & Sectarios, neque in ipsa celebratione coenae factos ebrios, alijsque sceleribus pollutos,

ros, ab usu eius imperat abiungi. Huius certè interdictionis nullo verbo menit: cum longè minora corrigat, ut quod quisque domi edere debeat. Quomodo hoc in loco potuisset hanc rem tacere, si eam approbauisset, necessariamque Ecclesiae putauisset? Sciebat Apost. aliter legem iubere: aliumque in Ecclesia Sacramentorum usum esse: quàm ut eorum negatione morum vitia punirentur. Ideo mandat, ut vnusquisque seipsum probet: non hoc praecipit, ut alij alios examinent ac probent. Hortatur praeterea omnes, ut dignè studeant edere, ne quis sibi iudicium edat: Indignè edentes nequaquam iubet arceri, sed castigatione Domini interminatur. Edentium genus diuidit per oppositas differentias in duas species, in eos scilicet, qui dignè edunt, & eos, qui indignè edunt: neutros iubet non edere, sed omnes cupit dignè edere.

XXXVI.

Postmodum in secunda Epist. cap. 12. & 13. non minatur illis, quos post admonitionem non poenituerat impuritatis, libidinis, & impudicitiae, quam patrauerant, amotionem a mensa Domini: sed pro autoritate potestataeque à Deo sibi tradita, rigide duriterque se in eos animaduersurum ostendit: quod in suis scriptis saepè fecit: interdictionem Sacramentorum, de qua praesens est quaestio, nullibi docet: neque vel presbyteris vel alijs vllis hoc ut faciant imperat. Quod si hoc modo coercere facinorosos voluisset, iussisset eos à Sacramentis, vsque ad emendationem, amoueri: praesertim cum antea in eadem ecclesia Seniores ordinasset 1. Cor. 6. & coenae celebrationem correxisset. Sed hac de re postea plura dicemus fortassè.

XXXVII.

Sicut in Sacramentorum celebratione nullam videmus Excommunicationis mentionem fieri, sic neque in eorundem institutione aliquid huiusmodi deprehenditur. Sed

nec in finium & vsus eorum explicatione meminit ipsius scriptura. At si ad hunc etiam finem data Ecclesiae fuissent, vt essent scelerum aut sceleratorum poenae quaedam, alterutro in loco mentio eius aliqua facta fuisset. Coenae Dominicae fines, propter quos instituta fuit, hisunt: vt solenniter celebremus mortem Domini, publicèque gratias ei agamus pro liberatione nostri: vt admoneamur & testemur nostra praesentia, nos cibum & potum vitae alium nullum habere, quàm Christum crucifixum, & sanguinem ipsius pro nobis effusum: vt declaremus nos poenitere vitae anteaetae: cogitare de meliore: amplecti doctrinam Christianam: membra Christi esse: ad ecclesiam ipsius pertinere: in qua piè & sanctè desideremus viuere deinceps ac mori. An haec aliquem facere alicubi scriptura prohibuit? At aliqui, inquit, saepè redierunt ad ingenium: & nihilo meliores sunt redditi. Respondeo illum, qui sic in praesentia cogitat, vt iam dixi, impulsore spiritu sancto, à scriptura non repellitur. Vtrùm & quandò tandem sit perseueraturus in sancto illo proposito, nouit Deus. Nostrum est semper benè sperare de omnibus, etiamsi saepè falsi fuerimus: & praeterea Deum ex animo comprecari, vt illum & nos simul in bono confirmet. Interim obiurgandus & admonendus est, qui malè agit, vt seipsum probet, ne iudicium sibi edat & bibat, vt Apost. docet.

XXXVIII

Postremò, an sunt Sacramenta vel authoritate & dignitate verbo praestantiora? vel vsu magis necessaria? Absque verbo qui seruarentur nulli fuerunt: absque Sacramentis, praesertim absque coena, seruatos ac seruari potuisse multos (qui tamen non contemnerent) nullus dubitat. Haud aliter sensisse videtur Apost. quandò non ad baptizandum, sed ad praedicandum verbum missum se fuisse scripsit. An non pleriq; omnes visibilia verba dicunt esse? atque oculis proponere, quae verba auribus significat?

cant? Cur ergo à verbo neminem, à Sacramentis, præsertim à coena Domini, aliquos arcere studemus? idque contra, vel saltem citrà expressum Dei mandatum? Quia, inquit, verbum omnibus, Sacramenta solis conuersis instituta sunt. Scio: nec ego de Turcis, aut non conuersis loquor: sed de vocatis à Deo in Ecclesiam suam, & huic infertis: doctrinam probantibus: & Sacramentis ritè uti externè saltem cupientibus.

XXXIX.

Firmè hucusque demonstraui, neque apud Christum, neque apud Apost. huius facinorosorum castigationis, aut potius coercionis, verbum aut exemplum exstare. Quocircà cum nec vetus nec nouum Testamentum hanc puniendi rationem imperârît, sed contrarium in utroque sæpè occurrat, meritò putamus, humanam potius inuentum esse Excommunicationem (quatenus propter vitæ morumque scelera homines ab usu Sacramentorum repellit) quàm diuinam quandam legem. Itaque consequens nunc esse videtur, ut, quæ aliter sentientes pro se adducunt, inspiciamus, & nihil habere in probando virium demonstremus.

XL.

Præceptum, inquit, exstat apud Math. 18. cap. & in Epist. D. Pauli: exemplum autem in 1. Cor. 5. cap. reperitur: item in 1. Timoth. 1. De his ordine agemus: & primum de loco qui apud Math. habetur.

XLI.

Propositum Christi non fuit in hoc capite nouam gubernationem, aut exercendæ Excommunicationis formam instituire, sed Discipulos erudire, quomodo in depellendis priuatis iniurijs offensionem cauerent. Quoniam enim qui

ius suum mox persequuntur apud Magistratum (praesertim Gentilem & profanum, qualicumque suberant Iudaei) saepe-
numero infirmos offendunt, primum eos hortatur, ut con-
doneant potius iniurias, quam in qualibet causa ad Magistra-
tum accurrant. Hac in parte nil aliud facit, quam quod
mandatum Moysi 19. Exodi (quod Syracides cap. itidem
19. fusiùs repetiuit.) in memoriam reuocat. Deinde prae-
cipit, si forte ad Magistratum deferre causam cogantur, ne
fratres suos Iudæos apud Romanos accusent, priusquam
proprij Magistratus auxilium frustra implorauerint: si mo-
do scandalum euitare velint. Praeceptum simile tradit
Corinthiis Apost. in 1. ad Cor. 6. (qui locus praesentis est
velut expositio quaedam) ne videlicet temere inter se lit-
gent Christiani apud Gentiles. Ergo genuinus huius loci
& cap. sensus talis est: Cum frater, hoc est, Iudæus, iniuri-
am tibi facit, solus eum tibi reconciliare studeto. Si solus
nilil profeceris, duobus aut tribus alijs assumptis idem ten-
tato. Si ne sic quidem te liberare ab iniuria poteris, Syn-
drio, id est, tui populi aut tuae religionis Magistratui in-
dicato. Quod si hunc etiam audire nolit, sic aduersus eum
citra cuiusquam offensionem agere poteris, quomodo ad-
uersus Publicanum aut Gentilem iniuriam tibi inferentem
(qui ad aliud quam Romanorum Tribunal se pertrahi non
patiuntur) ageres,

XLII.

Hanc esse propriam & legitimam huius loci interpreta-
tionem, ex tota orationis serie, praesertim verò ex conclu-
sione, atque circumstantijs omnibus, manifestè ostenditur.
Primum non de grauibus & publicis sceleribus ad religio-
nem patriosque ritus attentibus (quorum coercitio pe-
nès Synedrium erat) differit hoc loco Christus: sed de pri-
uatorum iniurijs, quorum remittendorum potestas penès
quemuis est, loquitur. Evidenter, quod dixi, hoc probat,
quòd tota oratio in singulari numero contextur. Si pecca-
uerit frater Tuus in Te (dicitur) corripe Eum inter Te & ipsum
solum:

solum: Dic Ecclesie: sit tibi &c. Eodem modo Luc. quoq;
 17. loquitur, si frater Tuus ^{apud hunc} Et mox, si septies vno
 die peccet in Te, ac reuersus ad Te dicat, se poenitere, remitte
 ei. Non possumus ^{hæc} interpretari, in Ecclesia. Quip-
 pe cum postea dicit, dic Eccle si, sensus foret, O Ecclesia, dic
 Ecclesie. Neque idem significare potest, quod, te conscio.
 Nam neq; verborum orationisq; natura, neq; circumstantiæ
 hoc patiuntur. Additur enim mox, inter te & ipsum solum.
 Quomodo ergo, si me conscio, & non in me priuatim & so-
 lum peccauit, solum solum cogor monere, non potius vnà
 cum illis, in quos peccauit proprie obiurgare eum iubeor?
 At Christus non concedit, vt primò cum alijs eum ad eam.
 De iniuria ergo loquitur mihi priuatim à fratre meo facta.
 Quomodo etiam Luc. verba huius interpretationi congru-
 unt, cum dicit, si reuersus fuerit ad te, remitte ei? An etiam
 hic dicemus, ad te, positum esse pro, te conscio? Sed quid sig-
 nificabit tunc remittere ei? An hic etiam dicere oportebat,
 esto conscientus remissionis? An Prodigus Luc. 15. peccans in
 cœlum, conscientus cœlo peccauit? Quomodo in fratres male
 faciendo peccemus, ex. I. Cor. 8. patet, sed huius locira-
 tio est alia. Certè oratio & verba non fiunt nos de alijs,
 quàm priuatis iniurijs exponere: quas ipse possis poenitenti
 remittere. Quòd si non sua spontè eum poeniteat, hoc agere
 debes, vt poeniteat. Secundo probat idem, quod Apostoli
 aliter verba Christi non intellexerunt, vt ex Petri interroga-
 tione patet, eum sic quaerit: satis ne est, si fratri meo in me
 septies peccanti, toties remisero? Non ignorabat Petrus in-
 iuriam, quæ ad Ecclesiam aut ad plures alios pertineret, se
 solum remittere neque posse neque debere. Tertio probat
 vox, Tibi. Non dicit Christus, sit nobis, sit Ecclesia, sit alijs:
 sed sit tibi soli, qui ab eo iniuriam passus es vel pateris, velut
 Publicanus? Christus etiam omnes ex æquo Apostolos al-
 loquatur, iubet nihilominus, iniuriosum illi soli velut Pub-
 licanum haberi, qui ab eo læsus fuit: idque post Ecclesie
 admonitionem. Proinde non de illis rebus loquitur, quæ
 ad totam Ecclesiam, siue ad alios plures spectant: sed quæ
 ad

ad singulos pertinent. Quartò loquitur de talibus peccatis, quæ toties remittere fratribus debemus, quoties illi se poenitere dicunt. Et hanc transactionem seu remissionem inter solos duos factam litem omnem finire, apertè in his verbis dicitur, *πάλιν λέγει ὑμῖν ὅτι εἰς δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν* &c. At graue facinus, quod ad plures totamue Ecclesiam pertinet, non poterit ab vno solo remitti. Notandum hîc obiter est, aduerbium *πάλιν*, quo se idem iam antè dixisse indicat, tametsi alijs verbis vltus fuerit. Quintò, loquitur Christus de eiusmodi peccatis, quorum, qui ea commisit, non pudet: quæue coram quouis non sit negaturus. Si de alijs grauioribus, & ad Ecclesiam aliòsue plures spectantibus loqueretur, locum testes non haberent. Nullus enim tale factum, si occultum sit, coram testibus confitebitur. At in omnibus, de quibus hîc sermo est, gradus à Christo positi seruandi sunt. Quocircà de priuatis iniurijs, ad alios nihil pertinentibus, loquitur. Sextò loquitur de talibus, quæ Ecclesia, de qua hîc loquitur Christus, non punit, sed iniuriosum verbis duntaxat castigatum dimittit. Frustrà enim diceretur, si non audierit Ecclesiam, siquidem peccatum publica pœna coercere posset. Septimò, probat idem luculentè admodum parabola mox sequens, qua docetur, Deum non remissurum illis peccata sua, quicumque fratribus suis poenitentibus non remittunt ex animo iniurias citrà multà & poenam. At Ecclesia sic non debet, vt illi aiunt, remittere, sed à Sacramentis, saltem ad tempus, arcere: dum Presbyteris ad hanc rem delectis poenitentiam suam probent. Ergo non volet septies in die remittere dicentibus se poenitere: sed volet argumenta videre, de quibus hîc Christus nihil dicit. Non vult alia argumenta quàm confessionem erati: quam qui non simulat, non redibit in die septies. Perspicuè ex his demonstratur, Christum in hoc 18. Math. cap. non de erroribus Excommunicatione vindicandis, sed de leuibus & priuatis iniurijs, earumque componendi modo differere: ideòque ad excommunicationis negotium non pertinere. Si vel sola conclusio Christi in fine capituli inspicatur,

ciatur, ablata erit omnis dubitatio.

XLIII.

Qui opinatur Christum in hoc loco & cap. Excommunicationem instituisse, ostendere cogitur, in quibus verbis mandatum hoc comprehensum sit. Si demonstrare non poterit contineri, frustra dicet hinc eam mandari. Ergo vel in his verbis inest, Dic Ecclesiae: vel cum dicitur, sit tibi velut Publicanus: vel in illis, quaeunque ligaueritis. At omnia haec nihil tale complecti certissimis argumentis probabo. Quocirca cum in alijs nullis quaeri possit, frustra in hoc capite quaeritur.

XLIIII.

Verba Christi, Dic Ecclesiae, hoc tantum probant, posse eum qui iniuria affectus est à fratre suo, ac frustra reconciliari cum eo studuerit, de iniuria queri apud Ecclesiam siue Ecclesiae Rectores aut praesides. Praeterea quod Ecclesia eadem ius & potestatem habeat iniuriam hominem obiurgandi & monendi, ut iniurius esse desinat. Non plus potestatis tribuitur hinc Ecclesiae, quam testibus antè datum est: si vnum hoc excipias, quod sine testibus causa non defertur ad Ecclesiam. An non igitur inepta fuerit ratiocinatio haec, Ecclesia ius habet illum, qui alios iniuria afficit, obiurgandi: Ergo ius habet eum excommunicandi, siue à Sacramentis arcendi? At verò, inquit aliquis, Ecclesia non habet ius poenis corporalibus aut gladio plectendi nocentes: proinde prohibitione Sacramentorum punire cogitur. Respondeo, non sequi connexum hoc, etiamsi verum esset, quod antecedit (falsum esse antecedens de visibili Ecclesia acceptum, totum vetus Testamentum, omnium seculorum historia, nostrimet oculi & sensus, nobis demonstrant) neque probari vnquam poterit ista rectè coherere. Non potest punire gladio, ergò arcere debet à communibus Sacramentis eandem religionem profitentes.

XLV.

XLV.

Si respondeat, qui diuersum sentit, hoc verba illa velle, sit tibi velut Publicanus & Ethnicus: respondebo ego falsum esse. Quippè nulla oratione, nulla persuasione, nullis argumentis in sempiternum demonstrabitur, hanc orationem Christi, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus, eandem esse cum hac, sit excommunicatus, siue à Sacramentis exclusus. Etenim Christi ætate Publicani circumcisi, siue Iudæi essent, siue Gentiles, non arcebantur à Sacrificijs, templo, cæremonijs & Sacramentis. Sanè videtur Christus cum Ethnico ideò coniunxisse Publicanum, ne quis istam Sacramentorum interdictionem, hîc iuberi arbitraretur. Quomodò potuissent secundùm legem arceri à Templo & cultu Diuino, cum vectigalium redemptorem esse peccatû non esset? nec à Deo vsquam prohibitum inueniretur? Christus certè nullo in loco vetuit. Ioannes Publicanis interrogantibus quid facere necesse haberent, vt salui fierent, non mandat vt officium deserant, sed ne plus exigant, hortatur, quàm constitutum fuerat, Luc. 3. Christus quoque Principi Publicanorum Zachæo non præcipit muneris huius abdicationem: nec isto nomine ipsum reprehendit Luc. 19. Nec de illo, qui in Templum ascenderat oratum, & Christo iudice iustus domum redierat, legimus quòd Publicanus esse deserit. Luc. 18. Sed nec alios illos, qui Deum laudabant & prædicabant, Luc. 7. & 15. & Christo atque Apostolis erant charissimi, mutauisse conditionem reperimus. Summatim dicam, sacras literas, hoc est, Deum nullo tempore & loco Publicanos hoc nomine condemnare aut vituperare, quoad Publicani sunt, hoc est, vectigalium redemptores: quod omnes sani mecum libenter confitebuntur. Quo posito, sic argumètor, Deus nullum Publicanum, quia Publicanus, condemnat in sacris literis. Quem porrò Deus non damnat, is non potest ex lege Dei excommunicari. Nullus igitur Publicanus potuit iure Diuino prohiberi ab aditu Templi & cultu

cultu diuino. Pergo iam, sic concludens. Nullus Publicanus ex lege potuit damnari seu excommunicari. At Christus non audientem Ecclesiam, de qua ibi loquebatur, iubet haberi vt Publicanum. Ergo iubet pro eo haberi, qui ex lege Dei non possit haberi execrabilis: hoc videlicet nomine, quia Publicanus sit. Quod Excommunicatores dicunt verba hæc, sit tibi velut Publicanus, idem significare, ac si dixisset, sit tibi qualis Publicanus est Phariseis, absurdum, falsum, & impossibile est. Non enim est credibile, Christum in eo loco, in quo decreuit rem adeò magni momenti, adeoque vtilem & necessariam (vt dicunt aduersarij) Ecclesiæ instituere, voluisse Regulam, quæ seruanda deinceps ab omnibus esset, ab impio facto improbissimorum hominum sumere. Deindè probatum iam fuit, nullum vnquam apud Iudæos fuisse excommunicatum: quomodò nunc de hac re disputamus. Denique pugnant omnia verba Christi cum eorum interpretatione. Etenim Christus hic non de Phariseis: (aut cum his) loquitur, sed cum discipulis agit: & de ratione cauendi scandala disserit. Hoc dicit, si iniurius homo Ecclesiam non volet audire, sit tibi, quomodò Publicanus, scilicet tibi est: non quomodò Phariseis est. Cæterùm constat Publicanos Christo & Discipulis ac religiosis omnibus non fuisse exosos: certè non habuerunt pro dignis Excommunicatione, sed cum eis quotidie edebant ac viuebant. Quòd verò Ethnicum & Publicanum coniungit, cogit nos fateri, Christum de re quapiam loqui, quæ vtrisque communis esset. At hi in Templum ingredi poterant, non illi. Quare de excommunicatione hic nihil dixit Christus. Longè ergo aliud significant verba hæc, Sit tibi tanquam Publicanus, quàm hæc, sit tibi tanquam Excommunicatus. Sensus ergò huius loci hic est: Si Ecclesiam non audiat, poteris (in hac causâ) sine offenculo cuiusquam sic cum eo agere, ac si cum Ethnico vel Publicano negotium tibi esset. Qui cum talibus controuersiam habebat, cogebatur apud Romanum

Magistratum causam suam disceptare: (de ethnicis constat: de Publicanis ex eo patet, quòd Romanorum iurati essent ministri contra suam gentem: quodq; à Pharisæis & principibus Iudæorum, qui eos pro deploratis & nebulonibus habebant, nihil æqui poterant expectare) quod Christus nulli permittit aduersus fratrem Iudæum, priusquàm eo modo reconciliationem requisierit, qui ab ipso est propositus, & olim fuerat in lege præscriptus. Húc excusatio Pauli Act. vltimo pertinet: scilicet non se appellauisse Caesarem, nisi coactum: nec vt Iudæos accusaret, sed vt seipsum à vi & iniuria defenderet. Si quid habebat Christianus aduersus fratrem apud Cor. iubet Apost. vt coràm delectis arbitris tentet transigere: non statim litiget coràm profano magistratu. Quòd si Christianus cum Ethnico negotium haberet, quis dubitat, quin apud Gentilem magistratum ius suum persequi potuerit? Eodem modo si quis Seniorum in Ecclesia iudicium & sententiam contemneret, poterat, qui laedebatur iniuriàmue patiebatur, ad Gentilem Magistratum prouocare, sine offensione proximi.

XLVI.

Clarior euadet tractatio, si quae & qualis fuerit illa Ecclesia, cui iussit dicere, consideretur. In cuius rei declaratione hoc pro initio & fundamento pono, quod ab omnibus probatum iri confido, & à nemine negatum scio: Christum scilicet de Ecclesia loqui, quae tum esset. Quomodò namque iussisset eos Ecclesiae dicere, quae nullibi reperiebatur? & de cuius constitutione nihil adhuc audierant? Si nouam fundare Ecclesiam, aut nouam gubernandi formam Apostolis incognitam voluisset, mutilam valdè tradidisset institutionem. Quippè neque qui sint illa Ecclesia, neque ex quibus & quomodo colligenda, neque modum iudicij poenàsque docuit: neque de omnibus peccatis locutus est, vt iam probaui: & illi, ipsi, qui ex hoc loco Excommunicationem exstruunt, confiteri nobiscum coguntur: dum de
occultis

occultis duntaxat erratis hîc agi palàm asserunt. Vbi noui aliquid instituit Christus, nihil omisit eorum, sine quibus consistere res illa non potuisset. Hîc tantùm iubet Ecclesiæ dicere: quam si non audiat, permittit eum veluti Publicanum haberi ab accusatore: pœnam propterea nullam addit. Lucas cùm in hunc locum incidisset, ne illa quidem sigillatim commemorat, quae Math. recensuit: reliqui Euangelistæ mentionem nullam faciunt: non tacituri rem tantam & tam necessariam, si tum primùm à Christo institutam cognouissent. Adde, quòd Apostoli Christum non moriturum ritusq; Iudaicos non mutaturum persuasissimùm habebant: quodque nullo verbo, nullo signo aut indicio declararunt, se Christi doctrinam non satis percipere: aut quasi inusitatum aut incognitùm aliquid audirent, vel interrogare voluisse vel admiratos fuisse. Hoc solùm mirabatur Petrus, quòd toties fratri iuberetur ignoscere. Proindè non acceperunt hæc verba Christi de noua gubernationis forma ipsis incognita: sed se doceri crediderunt (& rectè quidem) quandò sibi liceret Iudæum fratrem apud profanùm magistratum accusare absque offendiculo. Hodiè quoque non temerè videas Iudæum cum Iudæo apud Christianum magistratum litigare.

XLVII.

Ergo non pertinet ad omnes hoc mandatum, interroget fortè aliquis? sed ad illos solos qui sub impio magistratu degunt? Respondeo priorè partem de tentanda reconciliatio-
ne antequàm veniatur ad iudicem ad omnes Christianos pertinere: posteriorem hunc habere locum quandò sub magistratu non Christiano degunt pij. Idcirco Paul. Corinthios quoque hortatur, vt aliquos ex suo ordine eligant, qui lites dirimant, ne cogantur coràm profano magistratu litigare. Quis dubitat Corinthijs, si qui stare delectorum iudicio nollent, vel si iniuriosus propter horum sententiam nihilo fieret melior, licuerit demùm ad Romanum Gentilemque

magistratum venire? Equidem Paulus, cum se à Iudæis iniquè premi cerneret, Cæsarem appellauit, Act. 25. Quod factum vt excusaret apud Iudæos Romæ degentes vltimo cap. Act. indicatur. Planius intelliget ac certius videbit omnia hæc, qui locum Leuit. 19. Eccles. 19. & 1. Cor. 6. cum hoc capite Math. diligenter conferre tentabit: & quàm aperte omnia sibi respondeant, obseruabit: inprimis verò qui Pauli & Christi verba de postrema parte attentè notabit: quæ quia sub Mose & Ecclesiastico non habebant locum (quòd nulli tunc extero principi sic parent, vt Romanis deindè paruerunt) ab utroque hoc meritò omiſſa fuerunt.

XLVIII.

Et hætenus quidem, vt opinor, facilè conuenit omnibus, nempe Christum de Ecclesia loquutum, quæ in rerum natura seu in Iudæa tunc exstaret: at mox diuaricantur sententiæ, cum quid per Ecclesiæ nomen intellexerit Christus, inquiritur. Quippè aliquando pro tota concione seu multitudine ponitur: nonnunquam verò pro Senatu siue Senioribus, qui eam gubernabant, accipitur. Hoc modo vsurpata reperimus nomina Hebraica significantia Ecclesiam & concionem siue congregationem (quæ Septuaginta nomine *συναγωγῆς* expresserunt) Num. 35. Ios. 20. Psal. 82. atque alibi. Porrò Christum hoc in loco per Ecclesiam, non multitudinem vel turbam, sed Iudaicum senatum (*συνέδριον, γερουσίαν, συναγωγὴν*) intelligere nos voluisse, argumenta sunt valida. Primum est, quòd constat Christum formam iudiciorum & gubernationis, quæ secundùm leges administrabatur, non nouasse: nec contra ea, quæ Moses iubente Deo rectè sanxerat, aliquid fecisse, aut discipulis permisisse. Iusserat autè Moses causas tales proponere dijudicandas, non turbæ, sed cuiusque loci senatui siue *τῷ συνέδριῳ*: quod in singularum vrbium portis.

tis initio considerare solebat. Si contra hoc Mosis institutum hic aliquid instituere cogitauisset Christus, fuissent ea re non leuiter offensi discipuli: qui per omnem vitam legis obseruantissimi fuerunt. Cogitent apud se singuli, quos Pharisei triumphos acturi fuissent, si verè Christum arguere huius criminis potuissent: quod scilicet contra doctrinam Mosis populum aduersus magistratum incitauisset? Quem poterant illustriorem prætextum optare, ipsum vt seditiosum accusandi, quàm si probauissent, eum contra Dei præfinitionem tentauisse populū aduersus magistratum armare? testium examinationes permittere? potestatem ad se vocandi, quos vellent concedere? causas cognoscendi ac iudicandi facultatem tradere? Alterum est quod Christus ei Ecclesiæ iussit dicere, quæ potestatem habet accusatum ad se vocandi, causam audiendi, testes examinandi (ideò enim in secunda admonitione iubet nos duos aut tres adiungere, vt factum idoneè probetur) & demùm pronuntiandi seu iudicandi. Hæc autem à turba & multitudine fieri non posse, nisi certos quosdam eligat qui omnia moderentur, nullus ignorat. (Valdè pusillum oportet coetum esse, qui absque Senatoribus per se res & causas tales possit expedire. Hac de causa rectè aliqui iudicarunt, hoc præceptum Christi, si de tota concione seu turba accipiatur, locum habere non posse, nisi cum ex valdè paucis Ecclesia constat.) Proindè cum, qui hoc modò præsumunt, nihil aliud sint, quàm Senatus siue *συνέδριον* quoddam, rursus efficitur, Christum non turbæ, sed Synedrion iussisse indicari. At verò populus Christi tempore non habuit potestatem eligendi sibi magistratum & principes. Quocirca per Ecclesiam Iudaicum senatum nos intelligere oportet: quemadmodum discipulos intellexisse ex supra dictis constat. Ergò si per Ecclesiam intelligamus ipsam turbam, Ecclesiæ dicere oportebit, quæ ius habeat eligendi sibi senatum talem, qualis erat tunc Iudaicæ Ecclesiæ senatus. Nostræ autem Ecclesiæ non habent potestatem talem senatum eligendi, qualis erat Synedrion

Synedrium Iudaeorum: imò apud Iudaeos quoque non habuit eam facultatem populus ætate Christi: vt paulò antè dixi. His iam addamus, quòd scriptura, cùm de turba loquitur, ferè vtitur nominibus, populi, multitudinis, turbæ, Filiorum Israel, aut idem significantibus alijs, vt cùm in tota Synagoga, vel in tota congregatione aliquid dictū factūue scribitur. Taceo quòd hic loquendi modus hodiè etiam vsitatus est. Quippè Imperio aut Reipub. indicauisse dicimus, quod Imperatori alijsque Imperij Rectoribus aut Reipub. Senatui exposuimus. A Republica donatos dicimus, qui ab eius Senatu donum acceperunt. Huiusmodi phrasès tam sunt vsitatæ, vt mirum sit à tam paucis in hoc loco obseruatum fuisse. Summa est. Christus non mutauit morem sui temporis, nec in iudicijs aliquid mutauit: sicut discipuli nullam mutationem aut nouationem suspicari videntur. Quamobrem Synedrio dicere iussit, priusquam ad profanum magistratum iretur.

XLIX.

Cæterum constat ex sacris literis & historijs, Synedrium illud legitimum fuisse magistratum: atque ius gladij tempore Christi adhuc retinuisse & exercuisse. Demonstrant hoc primùm, quæ in historia Passionis Christi leguntur. Deindè alia quoque testimonia. Emittere armatos ad comprehendendum Iesum: Testes contrà eum examinat secundùm præceptum legis: vt videri volebat: Iubet Christum coràm se iudicio fisci: Vincitum tradit Pilato, publicè prius à se condemnatum: Stephanum palàm condemnat, occidiq̃ue iubet: Apostolos in carceres abduci publicos imperat: eosdem caedi mandat, habito super hac re consilio publico: Paulo mandatum dat potestatemque ex alijs vrbibus pios Hierosolymam vincitòs pertrahendi, vt ibidem occiderentur: Act. 24. ipsimet Iudæi & iudices, siue τὸ συνέδριον explicatifsimis verbis hoc affirmat per Tertullum Oratorem, cùm

cùm Paulum apud Felicem accusantes sic loquitur Tertullus, ὅτι ἐκρατίσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠδελύσαμεν κρίνειν. Iuxta nostram legem, inquit, voluimus eum condemnare : nisi Lyfias eum (vt additur) nobis per vim eripuisset è nostris manibus. Act. 23. ait Paulus ad Pontificem, tunc sedes vt secundum præscriptum legis me iudices, & contra legis voluntatem me iubes percuti? Post Act. 26. idem fatetur coram Agrippâ Rege & Festo, se multos sanctos Hierosolymis atque alibi carceribus inclusisse : potestate huius rei à sacerdotum principibus accepta : se item sententia & suffragio suo occidisse : per omnes quoque Synagogas cruciatibus & pœnis coëgisse ad blasphemiam : deniq; ἐξουσίαν & ἐπιβολὴν à principibus sacerdotum accepisse similiter in exteris vrbibus, & inter has Damasci, pios tractandi. Sciebant, opinor, Agrippa & Festus vtrum hæc Synedrio liceret facere, an non liceret. Nisi hæc potestas penès ipsum fuisset, non absoluissent Paulum suis sententijs : vt mox faciunt. Quippè non minus fuisset Pauli peccatum contra Cæsarem, quàm Phariseorum. Non leuius enim peccat, qui illicita facit, permissu & iussu eorum, quorum non est iubere ac permittere, quàm qui talia iubent. At neutri accusantur : sed Paulus discretè absoluitur : tanquam nihil vinculis dignum admiserit. Sed nec Pilatus dixisset Ioh. 18. tollite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum : si non habuissent hanc facultatem. Ergo cùm sibi non licere aiunt interficere aliquem, intelligendum hoc est de die festo, propter metum populi : vt Augustinus exponit : vel de mortis genere, quo Christum affici optabant : vt Chrysofomus interpretatur. Huic sententiæ verba Iohannis sine medio consequentia pulchrè consonant. Facta hæc sunt, inquit, vt adimpleretur, quod dixerat Iesus, significans qua morte esset moriturus. Huc etiam spectat, quod 26. Math. Christus ait, se alijs temporibus capi ab eis non potuisse, cùm in Templo subinde sedens doceret : quia scripturam oportuerit adimpleri. Tum igitur cœperunt eum, cùm

propter instans festum, & populi metum. Math. 26. Marc. 14. occidere non possent. Quare cum viuentem ferre diutius nollent, nec occidere ipsis integrum esset, consequens erat, vt Romanis traderetur: vt sic euenirent omnia, quomodo Math. 20. discipulis prædixerat euentura: quod Ioh. primùm verba, deindè August. & Chryfostomus innuunt. Eodem illa quoque turbæ vociferatio pertinet, crucifige, crucifige eum. Math. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

L.

Liquet ex his, non esse verum, quod à nonnullis affirmatur, Synedrium potestatem gladij seu ius occidendi nullum habuisse: ac Stephanum ab eo per tumultum lapidibus obrutum fuisse. Potestatem habuisse, indissolubilibus argumentis probaui. Per tumultum non fuisse occisum Stephanum, ex eo patet, quod accusatus est coràm confesso: quod testes auditi, quanquam falsi: quod extrà urbem eductus: quod iidem testes lapides primi in eum iecerunt secundùm legis mandatum: vt ex depositione vestium ad pedes Pauli perspicuè intelligi potest. Idem hoc ex historia æquè dilucidè probatur. Permiserunt Romani omnibus populis, nominatim autem Iudæis, intrà & extrà Iudæam habitantibus, in rebus ad religionem pertinentibus, suis vti legibus, suisque ritibus & moribus liberè viuere, teste Ioseph. lib. Antiq. 14. cap. 12. 16. & 17. iuxta distinctionem exemplarium Græcorum. Et in 12. quidem cap. Strabonem citat authorem de Cyrene vrbe scribentem, habuisse ibi principem, qui causas eorum audiret: Rempub. non aliter curaret, ac si perfectæ reipub. princeps esset. Faciunt huc etiam, quæ Act. 18. cap. de Gallione Corinthiorum præfecto legimus. Recitat idem auctor lib. 16. cap. 4. & 5. quomodo Herodes Iudæis per Asiam ab Agrippa impetrauerit, vt secundùm priuilegia à Romanis iam antè concessa viuere ipsis deinceps

inceps etiam liceret. Commemoro haec ideo, quòd Herodem Synedrium occidisse, potestatemque ei omnem eripuisse aliqui obijciunt: quasi non fuerint alij in locum occisorum substituti. Quomodò Herodes illis facultatem de rebus ad religionem pertinentibus iudicandi & decernendi secundum legem ademisset Hierosolymis, qui Asiaticis eandem conseruare & procurare studuit? Deinde non sub Herode vel Archelao docuit Christus, sed sub Pilato. Sanè Iudæi ipsum quoque Pilatum coëgerunt signa militaria, quæ clam in urbem curauerat importari, iterum ex urbe tollere, ne contrà præceptum Dei imagines in urbe ferrent. Seruarunt hanc sibi potestatem ad excidium vsque urbis, quod oratione Iosephi, quam ad obsessos habuit, clarissimè intelligitur. Romani, inquit, lib. de bello Iudaico 5. cap. 26. tributum petunt, quod maiores nostri patribus eorum persoluere soliti sunt.

Quod si impetrauerint, neque urbem diripiunt, neque sacra omnino tangunt. Concedunt autem vobis familias liberas & possessiones vestras tenere: legesque sacras saluas manere patiuntur. Eadem hæc post captam ferè urbem ipsemet Titus Iudæis dixit lib. de bello Iud. 6. apud Ioseph. cap. 34. Ergo siue sacram siue Iudaicam historiam consulamus, certo certius constat, Synedrium, cui Christus iussit dicere, ius gladij siue necandi potestatem habuisse, præsertim eos, qui contrà religionem aliquid fecissent. Nam in politicis rebus & causis iniuriarum, vbi lex nihil certi statuisset, non ambigo, quin ad se Romani vel omnia vel certè pleraque rapuerint sibi que vsurpârint: vt ex historia faciliè animaduertimus: & ex cap. 18. Act. illi stri coniectura colligimus.

LL.

Non pugnat cum dictis, quòd ex Iudæis aliqui Albino dicunt apud Ioseph. lib. Antiq. 20. cap. 7. non licuisse

licuisse Pontifici Synedrium absque permissione sua conuocare. Etenim quid aliqui fecerint, historicè narrat: factum non laudat. Deindè non debuit tempore interregni, dum scilicet Festo mortuo Albinus in itinere adhuc esset, antequàm nouus præses potestatem ei confirmauisset, cogere iudicium ad rem tanti momenti agendam. Curauit enim Iacobum fratrem Domini, qui vulgò vocabatur Iustus, interfici: quòd, cum charus esset omnibus, plurimi iniquissimè tulerunt. Fuerat etiam nuper creatus Pontifex, necdum à Romanorum præfecto confirmatus. Auidissimè eum arripuisse hanc interregni occasionè ostendit Eusebius 2. Eccles. hist. cap. 23. Sed quid hoc ad rem nostram? An ideò Archelaus in Testamento sui patris Herodis, Rex appellatus (idèque concessione Cæsaris) Rex non fuit, quia nomen regis admittere, regiamque potestatem exercere noluit, priusquàm à Cæsare esset confirmatus? Ideòne Magistratus vrbs alicuius quæ principem habet, quales in Germania multae sunt, Magistratus verus & legitimus non est, quia mortuo principe suorum priuilegiorum confirmationem à successore petere cogitur? Quòd enim Pontifex habuerit potestatem conuocandi iudices Synedrij, confirmatione prius accepta, ex eo liquet, quòd non dicunt Albino, hoc ei simpliciter non licuisse: sed tantùm eum non debuisse inscio Albino fecisse.

LII.

Demonstratum est nunc solidissimè, Dic Ecclesiae, non aliud significare, quàm dic populi tui Magistratui (seu qui eiusdem tecum sit religionis) antequam apud profanum Magistratum cum fratre tuo litiges: vt Apost. Paulus in 1. ad Cor. 6. cap. vbi propter hanc causam arbitros ex suo ordine eos iubet eligere, pulcherrimè exponit. Quis autem dubitat, hoc locum habere non posse, vbi magistratum Deus nobis largitur pium?

Equidem

Equidem Augustinus in 2. cap. lib. de fide & operibus, aperte satis indicat, se existimauisse excommunicationem visibilis gladij vicem supplere debuisse illo tempore, quo Ecclesia eo caruit. Quippè factum Mosis in transgressores gladio animaduertentis: & Pinehae adulteros occidentis praesignificasse aut praefigurasse scribit malorum coercionem per degradationem & excommunicationem: illo videlicet tempore, quo in Ecclesia visibilis gladius fuerit cessaturus. Memini recentiores quosdam scribere: ideò Iudaeos hunc morem obseruasse excommunicandi (quod falsum esse indissolubilibus rationibus, argumentis, ac testimonijs probaui) quia gladius ipsis fuisset ereptus. Id si verum esset, sequeretur locum ei non esse in Ecclesia, quæ ius gladij retinet: quemadmodum neque iudices & arbitros nunc necesse habemus nobis creare praeter legitimos magistratus. Certo igitur certius est, Ecclesiam apud Math. nihil minùs significare, quàm Senatum Ecclesiasticum: qui potestatem obtineat à Sacramentis arcendi.

LIII.

Obijci duo adhuc nobis possunt: quomodò aliquis possit Ecclesiam non audire, si magistratus sit, ac ius gladij possideat? Item, quomodò, quae deligando & soluendo dicuntur, causae aptentur? Ad prius est iam antè responsum: Iudaeos non habuisse tunc potestatem de quibusvis rebus iudicandi: sed pertinebant omnes propè controuersiae, quae ad religionem non attinebant, ad Romanorum iudicia. Si ergo in talibus rebus quis Synedrij auctoritatem negligeret, concedit ei, qui laeditur, Christus, vt ius suum persequatur apud Gentiles: ac si cum Gentili vel Publicano disceptandum ei foret. Adde, quòd multae tales caussae occurrant, quas Lex speciatim non punit: aut nulla certa poena prohibet: quo tempore facile contingit, vt reus verbis castigatus dimittatur. Quod si ergo nondum desistat iniurius esse, poterit, qui ab eo offenditur, ius suum persequi, atque

atque apud Ecclesiam siue Magistratum instare, vt poenas luat petulantiae suae. Et si haec quoque responsio vera est, tamen videtur mihi prior, instituto Christi, temporibus, locis, ac reliquis circumstantijs, magis consentanea esse.

LIIII.

Ad alterum æquè facilis est responsio. Nam cum loquendi hîc modus & verba propè eadem hîc repetantur, quae 16. cap. Math. Christus dixerat, necessarium prorsus est, vt si non idem omninò, simile tamen aliquid significant. At ligare & soluere apud Math. 16. aliud nihil significant, quàm Euangelium annunciare: quo, qui ei credit, à peccatis & morte solutus sit. Proinde hîc quoque aliud non significant, quàm orare fratrem, vt ab iniuria desistat ac pietatem potius colat: propterea quòd hoc Deo sit gratum: & contra mandatum ipsius facientem puniturus sit. Qui fratrem hoc modo ab inferenda iniuria dehortatur, vt simul ei voluntatem atque iram Dei proponat, is, si persuaserit, eum lucratus est, hoc est, soluit: si non persuaserit, manet ira Dei super ipso: quemadmodum super illo manet vel non manet, qui auditae Euangelij praedicationi vel credit, vel non credit. Vt autem prompti & faciles simus ad ignoscendū poenitentibus, elegantissima illa parabola nobis persuadere tentauit Christus: ex qua propositi ipsius in hoc loco ratio facillimè perspicitur.

LV.

Miror suprâ modum, quomodò in praesenti loco ligare & soluere aliqui exponant, pro arcere à Sacramentis, atque ad eadem admittere: cùm in totis Biblijs nusquam reperiantur verba illa pro hac re posita: nec Apostoli vnquam ostenderit vllò verbo aut signo, se ita Christi verba intellexisse. Exstat Christi mandatum, vt ab illis, qui Euangelium nolent recipere, excusso prius pedum puluere, exirent,

rent, Math. ac Luc. 10. quod etiam factum ſcimus, Act. 13. & 18. Vt autem verbo credentibus, & in Chriſtum baptizatis, Religionemque & doctrinam amplexantibus, quia non reſponderet vita doctrinae, Sacramenta negarent, nullo in loco vel ipsis mandatum, vel ab ipsis factum reperimus: vt abundè neruoſeque ſuprà monſtratum fuit. Hic autem ſufficit monere, nunquam futurum, vt ex ſaceris literis oſtendatur, ligare, pro eo poſitum eſſe, quod eſt, à Sacramentorum perceptione credentes arcere: aut ſoluere, idem ſignificare, quod eſt, propter flagitium à Sacramentis amotum, ad eadem iterum admittere: & hoc modo veluti Eccleſiae iterum inferere.

LVI.

Sic ergo firmè & verè probatum eſt, Chriſtum cap. 18. Math. non de excluſione à Sacramentis, ſed de priuarum iniuriarum pia tranſactione compositioneque diſſerere. Viderunt idem hoc etiam alij: vt Auguſtinus in Sermone. 16. de verbis Domini ſuper Mathaeum. Et compilator ille Chryſoſtomi Theophilaſtus (quem nemo dubitat hanc ſententiam, vt alia ſua propè omnia, à Chryſoſtomo habuiſſe.) Inter recentiores Theologos plurima in huius capituli explanatione ſcribit D. Iohannes Brentius, noſtrae ſententiae admodum conſentanea.

LVII.

Postulat nunc res, vt factum Apoſtoli Pauli in 1. Cor. 5. deſcriptum, ad excommunicationem hanc non pertinere demonſtrem. Primum conſtat Apoſtolum Moſaicae legis obſeruantiffimum fuiſſe: & contra eam nihil feciſſe, vt ipſe de ſeipſo teſtatur Act. 25. Quinimò ex Act. cap. 18. & 21. apparet, eum caremonias etiam legis quaſdam, vnà cum caeteris Apoſtolis obſeruaiſſe: atq; ideo malè audiſſe
à Iu.

à Iudaeis, non quòd Gentes docuisset legis obseruationem non esse necessariam, sed quòd Iudæis hoc fuisset conatus persuadere: cùm omnes in Iudæa fideles nihilominus legem seruarent. Caeterùm quis nescit Christum legem Moſis de celebrando paschate pro ea parte, qua iubet omnes circumcisos adesse, non mutauisse? Proinde, neque hunc, qui incestum commiserat, neque alium quempiam, qui uellet inter Christianos numerari, à coena Domini arcuit. De Iudæis certum est, ut qui non fuissent hoc passuri contra legem & inueteratum morem suum fieri: Gentiles autem quis credat deteriore fuisse hac in re conditione?

LVIII.

Si tradere Saranae aliud non fuisset, quàm interdictio Sacramentorum ad resipiscenciam usque, cur se tanto studio, tamque exquisitis uerbis Paulus excusauisset Corinthijs, & quasi deprecatus esset cap. 2. & 7. post. Epist? Deinde cur Corinthij fuissent tam magna tristitia affecti, ut qui iam scirent hanc in Ecclesia rationem coercendi malos fuisse, manere, exerceri que debere? Potius propter exemplum sibi datum, quod deinde ipsi sequerentur, gaudere debuissent. Si aliud nihil fuit, quàm inuitatio ad poenitentiam, salutaréque contra damnationem remedium, cur tristati, & non potius gauisi fuerunt? Christus asserit angelos Dei super vnus peccatoris conuersione plus gaudere, quam super 99. iustis. Ex quo sequitur, Corinthios non fuisse spiritu Christi praeditos, si tantum ex eo conceperunt dolorem, quòd Apostolum id vnum & solum agere viderunt, ut errantem fratrem reuocaret in viam: & periclitantem seruaret. Quis non perspicit aliud fuisse, quod Apostolus moliebatur? Tertio, quid opus erat Apostolum scribere à *ἡμετέροις ἐκ τῆς ἀποστολῆς*? aut quomodo huius eum facti quouis modo poenitere potuit, si ubique & in omnibus Ecclesijs obseruari voluit? ac nihil aliud fuit, quàm remotio à Sacramentis ad tempus aliquod solum, siue ad resipiscenciam

scientiam vsque tantum? Quartò, quid opus erat, vt tanta diligentia Corinthij apud Apostolum pro illo misero intercederent, quem mox, vbi resipuisset, iterum in societatem suam recipiendum scirent? Porro quod pro eo serio rogarent ex his Apostoli verbis euident est: cui condonatis vos, ego etiam condono: si quid enim condonavi, cui condonavi, propter vos condonavi in conspectu Christi. Quintò legimus cap. 2. sic se excusantem, quod periculum facere voluerit obedientiae ipsorum: & cap. 7. quod sic voluerit patefieri studium eorum pro ipso. Quomodo haec dixisset, aut scripsisset, nisi maius aliquid mandauisset, quam flagitiosum illum à Sacramentis repellere? Sextò, quo pacto conuenire verba haec ostendemus, *ἐλυτθίθητε γὰρ καὶ διὰ τὴν ἰσχυρὰν ἐν μέσῳ τοῦ ζῆλου διήτε ἐξ ἡμῶν*? Multam seu damnum, seu detrimentum ex sua eos tristitia nullum passos fuisse, ait: quod moerore suo misero & infelici illi veniam impetrauerint. Hoc si factum non fuisset, damnum fuissent perpeffi: nempè amississent illum. Si tantum erat arcendus à Sacramentis donec resipisceret, cuius quaeſo rei damnum passuri fuissent? Septimò, nò loquitur ibi Paulus de coena, sed de tota Christiana vita. Proinde non è coena excludi, sed è medio eum vult tolli: ne parum fermenti totam corrumpat malsam. Congruit hoc verbis Apostoli, & figurae fermenti: Excommunicatio neque verbis Apostoli, neque Moſis aptari facile potest. Octauò notandum est, quod non scribit simpliciter, vt collecti eum in nomine domini, siue iuxta mandatum Christi, Satanae tradant, aut à Sacramentis arceant: sed ego, inquit, absens corpore, spiritu autem praesens, decreui in nomine Domini nostri Iesu Christi, collectis vobis cum meo spiritu, & cum virtute Domini nostri Iesu Christi, hunc tradere Satanae &c. Manifestè indicans opus esse ad hanc rem virtute Domini nostri Iesu Christi: ideoque maius aliquid esse, quam ad tempus à Sacramentis remouere. Adde, quod se decreuisse hoc facere scribit (et si non sine ipsis statuerit facere: fortè quia aberat) non autem Ecclesiae praecipit, vt per se sola hoc faciat: quasi non

si non Ecclesiae, sed Apostoli haec fuerit potestas: quae certè non sunt oscitanter praetereunda. Vltimò nusquam legimus Apostolum vni aut pluribus mandauisse, vt se aut viuo aut mortuo aliquem Satanae traderent ad carnis interitum: vt qui sciret hoc esse Apostolicæ potestatis proprium, alijsque nullis conuenire. Nam vt sanandi, ita etiam percutiendi facultatem habuerunt: vt ex 5. & 13. cap. Act. apparet. Hac de causa nullos ordinauisse leguntur Apostoli, qui hanc potestatem exercere iuberentur. Quocircà passim scribit Apostolus se cum auctoritate venturum: asperum & rigidum futurum: pro potestate sibi à Deo tradita acturum: aut cum virga se venturum: peccantes sibi per Epistolam notari praecipit: presbyteris hoc nullo in loco imperat: vt dubium non sit, hanc potestatem Apostolis, non alijs concessam tunc fuisse. Huc spectat, quod in 1. ad Tim. 1. de Hymenæo & Alexandro scribit, se (Non Ecclesiam: Non presbyteros: Non alios quosdam) ipsos Satanae tradidisse.

LIX.

Ex circumstantijs atque argumentis euidenter ostendi, aliud fuisse Satanae tradere, quàm à Sacramentis arcere: quod nunc ex ipsis etiam verbis & proprietate naturæque sermonis clariùs adhuc commonstrabo. Primum non dicit Apostolus, cur non interdixistis huic scelerato vsu cœnae? Sed hoc dixit, cur non luxistis, hoc est, cur non luctu & precibus vestris à Deo petiulistis potiùs, vt hunc quacunque ratione tolleret è medio? Sic interpretatur hunc locum Augustinus lib. 3. contra Parmen. Sed luctum, inquit, vt tolleretur, id est, vt lugentium dolor ad Deum ascenderet, & ipse tolleret hoc opus de medio eorum, sicut ipse sciret. Exponit eodem modo, quae de luctu idem Apostolus cap. 12. scripsit. Cum Augustino & veritate illi quoque faciunt, qui Apostolum alludere putant ad locum lib. 1. Reg. cap. 21. Ex quo loco conijcimus hunc apud priscos Iudaeos morem fuisse obseruatum, vt enormia scelera

lera per ieiunia, preces, luctumque publicum inuestigantur & punirentur inuenta secundum leges. Quare cum gladio careret Ecclesia, hortatus eos fuit, vt à Deo hoc impetrarent, vt è medio tolleretur: quod longè aliud fuit ab eo, quod nos vocamus, aliquem excommunicare. Praeterea, quo quaeso auctore idoneo monstrabitur vnquam, *ἐξαρσέν* *ἐν μέσσοις τῶν*, idem esse, quod à Sacramentis arceri? E medio sublatus is dicitur duataxat propriè, qui interficitur. Nam etsi qui in exilium agitur, profligatus è medio aliorum dici possit, nec vsitatè tamen, nec propriè hoc Graecis dicitur: aut saltem in Sacris literis positum non inuenitur. Quod si ex consortio fidelium iussit extrudi, quid publico luctu opus fuit? Deindè fuisset ad Gentiles ablegandus. At obstat, quod additur, vt anima salua sit *ἵνα μένῃ σωθῆναι*: quae extra Ecclesiam salua esse non potuit. Si à Sacramentis duataxat priuatoque commercio amotum dicas, non fuit è medio eorum sublatus. Nullus enim, puto, vnquam monstrabit, Apostolum eum iussisse à solis Sacramentis & priuato conuictu societateque Christianorum arceri. Proinde asuitur hoc Apostoli verbis: quod ipse nunquam cogitauisse poterit doceri. Sanè nullus, opinor in sacris literis earumque interpretibus antiquioribus versatus dubitat, quin hanc sententiam, adeoque verba haec Apostolus ex Mosis Deut. mutuatus fuerit. Ponitur autem à Mose pro occasione, pro re alia nulla, incitati libri cap. 17. 19. 21. 22. 24. In his omnibus locis eadem verba habentur, cum 13. cap. pro *ἐξαρσέν* posuisset eodem sensu & mente *ἀρσέν*. Impossibile igitur est, vt è medio tollere, hoc loco significet, excommunicare: vt nunc intelligitur Excommunicatio. Tertio videtur ex textu probari illum miserum tunc non perseverauisse in illo scelere. Nam dicit *ἀτὸ ἔργον αὐτοῦ, ποιήσας*: Et *τὸν ὄντα αὐτοῦ κτεροζωόμενον*: quae fecisse eum probant, ac facere non docent. Sic ergo infligere ei poenam voluisse videtur propter patratum facinus, quomodo Deus fieri iussit, & Magistratus bonus facere solet. Sanè cum dixit, vt anima sit salua, sciuisse videtur,

detur, eum pœnituisse facti. Quomodò enim de eo, de cuius animo erga scelus tantum nondum constaret, hoc scribere potuisset? Quartò ait se decreuisse *παρδῶναι τὸν τοιοῦτον τὸ σαλῶναι εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἰησοῦ.* An quid verbum *παρδίδωμι* significet necdum scitur? Quis vnquam vel apud prophanum scriptorē, vel in sacris literis hoc verbum sic positum reperit, vt hīc ponitur, vt non idem significaret, ac concedere, permittere, siuè dedere? Præcedit persona dans: sequitur persona, cui datur: & quod datur, etiam persona est: postremò adijcitur hoc quoque, cur & in quem finem detur. Sermo est talis, ac si ego dicerem, me filium tradere praeceptorī, vel ad institutionem, vel ad castigationem. Quis hominum dubitabit sic loquentem, filium suum praeceptoris potestati permittere, vt eum vel instituat, vel castiget? Qui exempla videre cupit inspiciat cap. 1. ad Timoth. 1. Act. 27. 28. Math. 5. & 18. 27. Marc. 13. Ioan. 19. Simillimum est, quod Math. 24. habetur. *παρδῶσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν*: Et Mar. 15. *παρδῶσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάλατον.* Item 2. Pet. 2. de malis loquens angelis, ait, *παρῆδωκεν εἰς χριστὸν τετηρημένους.* In lib. Iob cap. 2. alloquitur Deus Satanam his verbis: *ἰδοὺ παρῆδωκά σοι αὐτὸν: μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον.* An non hi loci docent, tradendos esse, vt affligantur, occidantur, condemnentur? Summa est, in sempiternum nullus ostendet, talem phrasim positam esse pro eo, quod est, à Sacramētis arcere: nisi interitus carnis & interdictio Sacramentorū sint res eadem. Quintò impossibile est, vt nomen hoc, ὄλεθρος, in nouo testamento ostendatur positum pro extinctione cupiditatum carnis. Etenim vbicunque reperitur, pro morte reperitur vel animae vel corporis scriptum: siue nomen carnis additum sit, siue non sit. Possē etiam dicere, nullum auctorem Graecū extare, qui sic vsurparit, quomodo aliquos exponere indicauī: sed de sacris nobis sermo est. Vfus eo est Apostolus in 1. ad Thess. cap. 5. & in 2. Epistola ad eisdē cap. 1. deniq; in 1. ad Tim. vltimo. Nomen verbale, vt sic vocē, ὄλεθρον in 1. Cor. 10. & participium ὀλοθρευίων in 11. ca. ad Hebrēos scriptum legitur (quemadmodum cōpositū ἐξ ὀλοθρευθῆσεται ex Deuter.

Deuter. sumptum 3. Act. ponitur) & passim interitum, seu mortem, omnia significant. ἐξολοτρεύω apud septuaginta Interpretes frequenter occurrit: ac passim ferè Pagninus cōuertit, excindēdi verbo. Hoc certum est, mortem vbique ipsis significare. Scio apud Apostolum θανάσιον ad Ro. 8. & νεκρόν ad Col. 13. demùm σαυρόν ad Gal. 5. & 6. pro occisione carnis affectuum poni: at ἄλεθρον aut ἀλοθρεύω nec apud sacros nec profanos auctores sic reperitur vsurpatum. Quinimò neque hoc nomen θάνατος in nouo Testamento in hoc significato me legisse memini. Friuolum ergo est, quod dicitur, Paulum affectus carnis hīc distinguere contrā spiritum: quum mortem carnis seu corporis opponat saluti animae spiritūsque: vt verborum natiua significatio, Pauli institutum, orationis series, circumstantiae, & verbum παροδύνασι sic probant, vt veritatis amantes amplius nihil desiderent. Sextò, declarant idem haec verba, vt spiritus saluus sit in die Iesu, hoc est, in die Iudicij. Equidem clarè demonstrant, ipsum de misero illo, vt de morituro loqui. Septimò, & vltimò probat nomen τῆς ἐπιτιμίας non fuisse illum à sacramentis reiectum. Quippe in sua natiua significatione positum videtur, scilicet pro increpatione, correptione, comminatione, obiurgatione, vt etiam verterunt interpretes: non autem pro poena seu mulcta. Ratio duplex praeterea est. Prima, quòd in sacris literis nusquam pro poena ponitur sacramentorum interdictio: altera quòd ipsa verba satis docent, pro obiurgatione poni: qua eum non vnus aliquis, sed plurimi corripuerunt. Etenim Paulus in 12. Epist. cap. 3. scribit ἰκανὸν τῷ τοιάυτῳ ἡ ἐπιτιμία αὐτῆ, ἢ ὑπὸ πῶν πλείονων. Absoluit eum à sola comminatione, quae ab Ecclesia siue à pluribus fuerat profecta, fore vt Diabolo traderetur excarnificandus: hanc ergo solam adhuc expertus fuerat. Non enim ex parte solummodo absoluit: sed omnino. Dum ergo obiurgationem & comminationem sufficere ait, plura eum perpeffum non fuisse simul indicat. Verbum ἐπιτιμᾶν legimus Mat. 16. 17. 19. 20. & apud alios Euangelistas, apud Paulum in 2. ad Timoth. 4. ἐλεγξον, ἐπιτιμῶσον, παρακάλεσον. In quibus omnibus locis pro increpatione semper, pro poena nunquam positum est.

LX.

Verùm hic quæri potest, si *ἐπιτίμια* duntaxat perferret, quo pacto diceretur Satanae ad excruciamdum interficiendumque traditus fuisse? Duplex est responsio. Veteres aliqui dicunt, eum traditum quidem fuisse, ut vel morbo vel alia ratione torque-
ret, paulatimque eum sic conficeret: liberatum autem ab Apostolo iterum fuisse, priusquam res eo usque perduceretur. Quæ responsio si vera est, significare potuit *ἐπιτίμια* poenam. Et si verò tolerari eam posse non inficior, aliam tamen verbis Apostoli non magis convenientem adferam. Non statuerat D. Paulus hunc hominem tradere Satanae per se solum, sed voluit hoc fieri congregata ad eam rem tota Ecclesia. Iam cum Ecclesia tanta infelicem illum mœstitia affici cerneret, ut mœrore tantum non absorberetur, distulit hanc rem, dum tentaret Apostoli mentem, an veniam ei posset impetrare. Interim comminata est, se facturam officium, si nihil impetrauisset. Sic ille miser multis mensibus afflictus fuit: donec Apostolum condonauisse poenam cognouit. Sic ferè fuisse rem gestam ex posteriore Epistola videtur apertè satis colligi posse.

LXI.

Ex omnibus iam dictis, & alijs quæ adduci poterunt, sic est apertè solidèque demonstratum, hanc Satanae traditionem longè aliud fuisse ab eo, quod hodie appellant excommunicare, siue à Sacramentis depellere, ut negari à nullo veritatis amante ac intelligente possit. Ex veteribus paulò supra dixi aliquos ita hunc locum exposuisse: inter quos Augustinus fuit, cuius testimonium antè produxi. Extat huius viri aliud præterea testimonium in lib. 1. De verbis Domini in monte. Ante hunc Athanasius sic interpretatus est: & post hunc Chrysostomus: ac demum huius Compiler Theophilactus.

LXII.

Iam & alios locos, quos pro se adducunt, qui à nobis dissentiant, inspiciamus, breuiter tamen. In Apostoli Pauli sen-
tentia

rentia ad Timoth. qua presbyteros in doctrina & verbo laborantes duplici honore dignos præ alijs esse ait, roboris aliquid ac firmamenti ponunt. Putant enim ex hoc loco probari, aliquos fuisse præsbiteros, qui non essent docendo occupati: sed his aliud munus tribuunt: nempe censendi mores, peccatores obseruandi, monendi pertinaces, compresbyteris suis, hoc est, Ecclesiae indicandi, & cum his excommunicandi illos, qui Ecclesiam non audierint.

LXIII.

Nos verò ex scriptis Apostolorum Petri & Pauli liquere putamus, ministrum, Episcopum, & presbyterum, (si hoc nomine officium & munus, non ætas, significetur) eundem fuisse tempore Apostolorum. Proinde nullus tunc fuit presbyter, qui non doceret etiam: nisi fortè hoc nomine illos etiam comprehendi quis velit, qui in 1. Cor. 6. Iudices & Arbitri litium causarumque constituuntur. At de his in præsentia nobis sermo non est, cum officium eorum longè aliud fuerit. Nostram sententiam, quam veram esse satis constat, confirmant Hieronymus in 1. cap. Epist. ad Titum, & Ambrosius: nisi quòd hic primum ex presbyterorum ordine scribit Episcopum fuisse nominatum. Ergo talis est orationis Paulinæ forma, ac si dicerem: Ego omnes ministros & pastores amo, maximè verò illos, qui indefesso studio intentissimaque cura oues suæ fidei concreditas pascunt: Omnes studiosos diligo, eos imprimis, qui dies ac noctes student. Cum sic loquor, non id dico, aliquos pastores esse qui non pascant, aut studiosos, qui non studiant: sed alios alijs esse magis sedulos, neque munere suo diligentiores affirmo. Hanc esse genuinam mentis ac verborum Apostoli interpretationem, probant primum quidem verba mox sequentia, de mercede. Non enim verisimile est, idem fuisse vllò tempore constitutum in Ecclesia præmium Ministris, & non docentibus presbyteris. Etenim illi duplex, hi vnum & simplex munus obiuissent: ac nihilominus dicit Apostolus vtrosque duplici honore dignos esse.

Deinde producit Apostolus testimonium de boue triturante: quo alibi ministris verbi sustentationem deberi ostendit. Postremò confirmat participium κοπιῶντες, quo hîc vitur. Etenim κοπιῶν vel κοπιῶν non tantum significat operor, sed operando seu laborando defatigor: siue magno studio, cura, labore, aliquid ago. Hinc Graeci κόπος, κόπος, κόπος: sic etiam differunt ἐργάζεσθαι, κοπιῶν vel κοπιῶν, & πονεῖν. Frequenter occurrit hoc verbum in nouo Testamento, semperque sedulitatem, diligentiam, & defatigationem con significat. Mat. 11. Venite ad me omnes. & Luc. 5. tota nocte. Ioh. 4. Erat autem Iesus. In prima Cor. 4. Colaphis cædimur & Ephie. 4. Qui furabatur, & in 1. Thes. 5. Rogamus autem vos fratres εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ πορευομένους & hic locus egregiè praeclareque alterum illum in 5. cap. ad Tim. in cuius expositione versamur, declarat. Reperitur præterea ad Tim. 4. & 1. ad Cor. 15. & alibi.

LXIII.

Christus, inquit insuper, vetuit margaritas abijcere porcis: & sancta dare canibus. Respondeo, Christum de illis loqui, qui margaritas contemnunt, ac pedibus calcant: & conuersi nos laniant: hoc est, de Euangelij hostibus: de quibus nos nequaquam agimus. Loquimur vtique non de alijs, quàm Christianis in doctrina rectè institutis, eamque approbantibus, & sacramentis eisdem cum caeteris participare desiderantibus, tamen non sic, vt eos decebat, vixerint. Praeterea loquitur hîc Christus, non de sacramentis, sed de doctrina Euangelij canibus & porcis, hoc est, nolentibus & conculcantibus non proponenda. (Hîc etiam non incommodè refertur parabola de margarita. Mat. 13. Vbi regnum coelorum simile facit Christus mercatori preciosam margaritam ementi.) Quocircà nullo modo ad praesens nostrum institutum facit.

LXV.

Quod deinde aiunt D. Paulum Timotheo præcipere, vt
pec-

peccantes coram omnibus arguat, non inficiamur: sed ad causam nostram pertinere negamus. Nolo iam alia adferre multa, quae id probent, sed vnum hoc dicam, nullum hominem probaturum vnquam, in conspectu aut praesentia Ecclesiae aliquem corripere vel arguere, idem esse, quod à sacramentis arceri. Si eadem esse non demonstrabis, frustra obijcies nobis: Quis Apostolum hinc de interdictione sacramentorum cogitauisse docebit? Non agit etiam de peccatis publicè siue palàm perpetratis: sed peccantes, inquit, id est, in peccando perseuerantes, in omnium conspectu argue, quò & is qui peccauit, & cum ipso caeteri timeant peccatâque fugiant. Non hinc discrimen ponitur leuium & grauium peccatorum: multo minus publicorum & occultorum, siue omninò, siue ex parte publica dicas. Obiectio, vt semel dicam, plusquam plumbea est: & instar cerae ad ignem veritatis diffluit, inque fumum abit. Quinimò verba Pauli oppugnant excommunicationem, dum peccantem coram alijs iubet reprehendi: & non iubet excommunicari. Addit vt caeteri timeant, quasi diceret, si nolit ille resipiscere, saltem alij meliores hinc efficientur. Significat hoc loco vox, peccantem, non illum, qui iam desijt peccare: sed in peccando perseuerantem: & post admonitionem non resipiscentem. Hunc, inquam, ἀμαρτυροῦσα coram alijs obiurgare & increpare imperat: excommunicari non mandat.

LXVI.

Apostolus, inquit, hactenùs iubet flagitiosos vitari, vt aë communem quidem cibum nos cum eis capere permittat: multò minùs voluit nos Coenam Dominicam cum eisdem concelebrare. Nego connexum hoc. Etenim plurimùm omninò differunt priuatae familiaritatis prohibitio, & sacramentorum negatio: nec qui illam vetat, haec etiam negat. Illa poena quaedam est politica, haec sacra est. Illa praecepta nobis est, haec mandata non est. Illius & finis & causa à D. Paulo exposita est, huius neque finem neque causam reperi-
mus expressam: imò neque ipsa res in sacris literis imperata

vel nominata etiam inuenitur. Ac quòd altera sine altera fuerit esseque possit, Pharisei suo facto probarunt: qui, vt caeteris volebant videri sanctiores, ita cum Publicanis vitae commercium nullum habebant. (An idem omnes alij fecerint, nunc me legisse non recordor.) At à Sacrificijs, templo, paschate, alijsque Sacramentis nullus in aeternum ostendet eosdem exclusos fuisse: siquidem circumcisi essent, nec à Iudaismo defecissent. Hodie quoque multis in locis à conuictu aliorum arcentur quidam mali feriat, quibus tamen ideò Sacramentis nemo interdicat. Ex quo illud etiam perspiciatur, politicam potius esse poenam priuati conuictus negationem, quam Ecclesiasticam: nec haberi posse pro traditione Satanae, quam aliqui putant Excommunicationem esse. Iubet Apostolus bonis, vt malorum societatem fugiant, quo pudefacti respiciant: non interdicat malis bonorum conuictu, si qui eos admittere velint ad suam familiaritatem. In conuictu priuato confabulantur homines de quibusuis rebus: nec is tantum non corrigitur, qui peccauit, si post peccatum aequè charum se omnibus esse putet, verum etiam caeteri faciliùs corrumpuntur. Quod si quis se vitari ac fugi videat, non potest non cogitare cur id fiat: ac de meliore vita instituenda consilium capere, ne inuisus sit, quibus antea erat gratus. Proinde sicut priuati commercij negatio nos à vitijs & impuritate absterret: ita familiaris conuictus eadem in nobis alit ac fouet. Longè diuersissima est ratio perceptionis & negationis Sacramentorum. Etenim frequens horum vsurpatio nequaquam sic alit & confirmat vitia, vt priuata familiaritas. Nam in templis, vbi ea ministrantur, nò de priuatis aut vanis rebus agitur, sed verbum Domini proponitur. Ibi cum audiunt homines Christum pro se mortuum esse, ac pro eo beneficio publicam à nobis gratiarum actionem sibi postulare, nec dignum esse conuiuiam, qui se non rectè explorârît, sed iudicium sibi comedere omnes, quicumque indignè se inter conuiuias ingerant, omninò coguntur, qui accedere ad mensam Domini apud se decernunt, cogitare, quid ibi fiat, quid Deus velit, & quomodo vitam sic deinceps instituant, vt ea Deo placere possit: qualisqualis antè vnusquisque fuerit.

Hoc inuitamento qui priuatur, temper deterior, nullo modo melior, redditur: cuius rei caussa tamen, Deus tot sacrificia, caeremonias, oblationes, instituisse imperauisseque videtur. Sanè Apostolus nusquam iussit illos tales, quibuscum familiariter viuere bonis non permittitur, à Sacramentis arceri. Et cum alibi per epistolam sibi illiusmodi homines indicari præcipit, senioribus non imponit hoc, vt excommunicent eos, siue à Sacramentis arceant. Quæ omnia manifestissimè probant, plurimum illos falli, qui Excommunicationem hîc ab Apostolo vel approbatam vel significatam opinantur.

LXVII.

Attamen Ecclesiam non decet malorum communionem polui, aiunt: idcirco necesse est, vt à bonis indissimulanter mali separentur. Ego sic respondeo, malos non posse bonos inquinare in vsu caeremoniarum à Deo institutarum: quantisper mores ingeniumque eorum non sequuntur. Etenim neque Prophetæ, neque sancti Reges ac Iudices, neque Ioannes Baptista, neque Christus ipse, neque ipsius deinde Apostoli contaminati sunt, cum in eodem templo cum deploratissimæ vitæ hominibus eisdem adstarent sacrificijs, eademque cum ipsis sacramenta vsurparent. Non maculauit Christum Viperarum illa progenies, cum à Ioanne eodem cum ipsis Baptismate tingeretur. Non inquinauit vel Christum & Apostolos, vel cenam vltimam, sua præsentia Iudas: quamuis & fur esset, ac de Christo tradendo cogitaret, pecuniàmque accepisset. Apostolus Paulus non iubet vt in celebratione vsurpationeque sacramentorum alius alium examinemus, & num aliquis adsit, qui nos foedare possit, circumspeciamus: sed hoc mandat, vt vnusquisque, non alios, sed seipsum exploret.

LXVIII.

Probatum à me est hucusque efficaciter & verè, nul-
lum

lum circumcisum ante Christum à Caeremonijs & sacramentis à Deo per Mosen institutis, propter peccata morum & vitae prohibitum fuisse: ac ne licuisse quidem hoc alicui facere, simul est ostensum. Monstratum deinde est rationibus & sacrarum literarum euidentibus testimonijs, neque Christum, neque Apostolos aliud vel docuisse vel fecisse. Insuper hoc etiam docui, quae aliter sentientes pro se adferant, patrocinari eorum sententiae non posse. Quocirca nihil impedire nunc amplius video, quo minus rectè verèque concludam, Excommunicationem hanc, quae Christianos propter solam vitae impuritatem à sacramentis arcet, praeceptam à Deo non esse: sed ab hominibus inuentam & excogitatem. Quippe tantum abest, vt ea in sacris literis fundata sit, vt potius prohibita ex eis doceri possit.

LXIX.

Ergone damnas, inquit aliquis, tot sanctos Episcopos: qui mox post Apostolorum tempora coeperunt facinorosos excommunicare? Respondeo, aliud esse dogma impugnare, & aliud hominem. Complures aetate nostra viri docti & pij veterum errores catholicos, vt sic vocem, expenderunt & confutarunt: Limbum patrum apud Inferos: Ignem purgatorium: Diuorum intercessionem: Exorcismum in Baptismo: caelibatum sacerdotum: Vnctionem in Baptismo & morte: orationes pro defunctis: & in praesente caussa satisfactiones: quorum neminem tamen accusatum memini, quod propterea antiquos damnauisset. Si hanc excommunicationem vt legem à Deo promulgatam Ecclesijs obtrudi voluerunt, non laudo: tamen interim studium & voluntatem eorum plurimum laudem ac probem. Studuerant enim hoc pacto, cum alia eis ratio commodior nulla occurreret, petulantiam hominum malorum coercere. Plerique etiam, vt fieri hodie quoque videmus, publicum illum receptumque ab omnibus morem secuti sunt: nec vnquam in mentem eis venit inquirere, vtrum consentanea res scripturis esset.

LXX.

De origine huius excommunicationis certi nihil adferre nunc possum, nisi quod paulo ante bis centesimū Christi annum tale quid primum factum tentatimue comperio. Per annos plures centum & 50. nullum à Sacramentorum participatione amotum reperio propter vitam impurè actam. Qui in Patrum lectione & historia exercitati sūt, certiora fortasse indicare poterunt. Qui attentè legere volent, quae Socrat. lib. 5. Eccles. hist. cap. 19. scripta reliquit, circa Nouati tempora hanc Excommunicandi consuetudinem in Ecclesiam introductam non grauatè sibi persuadere patientur, putò. Sozom. tamen lib. 7. cap. 16. aliam huius instituti causam comminiscitur, Sed & Victorem Romanum Episcopum circa annum Dom. 200. legimus Cœnae usum interdixisse iniurias condonare nolentibus. Ante hoc tempus solis haereticis, & à Religione exorbitantibus communionem negatam obseruauit. Sed vtut hoc habeat, illud certè satis constat, ideo in Ecclesiam inuectam fuisse excommunicationem, vt in ea esset aliqua vitiorum coercitio & pœna. Deinde cum iam gladium obtineret Ecclesia, id est, cum Magistratus fuissent facti Christiani, mansit nihilominus haec potestas penès Episcopos: partim quia ordinatio diuina credebatur: partim quia ægrè gladium hunc spiritualem (propter quem timebantur à summis Regibus) deponerent. Facile namq; alijs persuadebant, quod facilius ac libentius ipsi credebant, scilicet Christum huius rei auctorem esse. Opinionem confirmauit superstitio, salutem Sacramentis adscribens. Quippe scriptum creditumq; fuit, quosdam mori non potuisse, priusquam Cœnae participes facti fuissent. Itaq; vel propter hunc errorem valdè metuerunt homines Excommunicationem: vel ab Excommunicatione natus est hic error. Facile namq; crediderunt imperitiores in Sacramentorum usurpatione vitam, in negatione autem mortem esse positam: quando malos horū negatione, vt extrema

summaq; poena plecti viderunt.

LXXI.

Caeterum administratores, quantum coniectura licet consequi, initio videntur fuisse Seniores illi, de quibus in 1. Cor. 6. legimus (quiq; vicem gerebant in Ecclesia Magistratus) vnâ cum ministris. Tota deinde potestas hæc penes Episcopos mansit: qui causas omnes cognoscebant: lites componebant: ius dicebant: ac huiusmodi omnia administrabant: vt ex Augustino de his laboribus conquerente, & illius temporis historia perspicimus. Ambrosius certè affirmat, tunc in Ecclesia Seniores illos, sine quibus in Ecclesijs nihil fieri solitum esset, locum habuisse, cum Episcopis adhuc carerent. Ex Apostolo autem liquet, eos præesse suo muneri debuisse, quantisper sub impio Magistratu Ecclesia premeretur. Ex quo illud etiam intelligitur, sicut sub impio magistratu cessauit eorum munus, ita sub eodem excommunicationem quoq; cessare debuisse: etiamsi eam illi prius exercuissent. Notare interim oportet, hos Seniores loco Magistratus fuisse, & res politicas tractauisse: non autem Senatum Ecclesiasticum, (quem hodie discriminant à politico) fuisse. Apertè enim dicitur eos debuisse tractare lites, & res ad victum & vitæ vsum pertinentes.

LXXII.

Fruetus quos Ecclesiæ peperit, vix multis libris explentur: versibus certè paucis non possunt comprehendi. Primum hoc perfecit, vt Sacramentis salutem homines adscribere ceperint. Sic enim argumentabantur: Negatio Sacramentorum adfert interitum: Ergo eorundem perceptio vitam largitur. De eo quod antecedit ambigere non poterant, dum maxima poena illos affici audiebant, adeoq; Satanę tradi putabant, quibuscunq; negata fuissent. Hinc aliqui non potuisse mori crediti sūt absq; coenę participatione: vt paulò suprà dixi. (Auxerunt errorem, magnæ, multæ, longæ

gæ illæ satisfactiões & caeremoniæ. Item illud inprimis, quòd duntaxat agentibus animam permiserunt vsum Coenæ: vt ne sine cibo animæ necessario hinc abirent. Quod si non contigisset, damnatus putabatur, cui hoc accidisset. Quasi verò Deus ex animo poenitentibus non remittat peccata vitamq; reddat, nisi Seniores illi Coena Dominica dignum iudicauerint. Quid potest hoc errore horribilius excogitari? Deinde hoc etiam perfecit, vt cuncti ferè crediderint in potestate hominis esse coelum aperire & claudere, cui cui libuisset. Sic Theodosius Iunior prandere noluit, quia petenti Monacho negauisset quod petierat, eamq; ob rem ab eodem fuisset excommunicatus.

Quanquàm vero Episcopus vrbis Constantinopolitanæ ei diceret, inuaidam esse talem exclusionem, acquiescere tamen noluit, priusquàm ille tandem eum absoluisset, qui eum ligauerat, Sic senior ab Ambrosio coactus est per 8. menses abstinere templo & concionibus. Peccauerat ille quidem, at multò leuius Ambrosio: id quod ex historia Nicephori, & Chron. D. Philippi Melanthe. Vnusquisq; non destitutus iudicio cognoscere poterit. Hac ratione perfectū deniq; est, vt Romanus pontifex sibi totum subegerit Occidentem: ac Principes, Reges, Imperatores suæ coegerit libidini inseruire. Et propter excōmunicatos Imperatores & reges aliquot centena millia hominum trucidata sunt in Imperio Germanico. Religionē insuper pro arbitrio suo mutauit & conspurcauit: dum huius fulminis metu nemo contra eius statuta & leges hiscere ausus est. Et sanè qui rectè volet rem expēdere, nihil aliud Deum illum fortitudinum apud Danielē significasse comperit, quàm Excōmunicationem: siue à Sacris, præsertim verò à Coenæ Dominicæ vsu prohibitionē. Hæc enim Excōmunicatio verè Deus fuit, & hodiè quoq; est, fortitudinū: quo Pont. Rom. sibi omnia subiecit: atq; alij nunc sibi similiter subijcere imperia quorūlibet student. Sed spero agnitū fore falsum hunc Deū minūsq; deinceps Ecclesiæ nociturū. Postremò rē eo perduxit, vt pleriq; omnes crederent, quos æterna vita iudicauisset indignos,
illos

illos diuina gratia excidisse: & contra quoscunq; saluos esse cuperet, saluos omnino fore. An speramus nostrae ætatis homines meliores aut continentiores esse antiquis? Fallitur qui credit: & nec scripturas benè examinauit, nec vsum rerum aliquem habet.

LXXIII.

Non video cur hodie non debeat Magistratus Christianus idem facere, quod in Repub. Iudaeorum facere à Deo iussus est. An putamus nos Reipub. & Ecclesie formam meliorem constituere posse: In 4. cap. Deut. legimus propter iudicia & statuta, quae populo Israelitico Deus dederit, omnes gentes admiraturas & praedicaturas sapientiam & intelligentiam eorum. At illi caruerunt hac Excomunicatione: ac potestas coercendi spurcos & facinorosos penes Magistratum fuit: cuius erat non modo hos ex praescripto legis Dei punire, verumetiam religionem omnè externam constituere. Quippe non Aaron, sed Moses hoc fecit: Deo sic iubente. Quam deinde potestatem ad Iosua, non ad Eleazarum translata scimus: Iosuae praecipit Deus, non Eleazaro, vt secundò curaret Israelitas circumcidi: nec iussit excipere eum quenquam: tametsi plurimi inter eos essent pessimi. Idem mox Pascha quoq; iussit celebrari, ac Iordanum transissent: nec legimus eum aliquem repulisse propter vitam non satis piè honesteq; actam. Ad huius imperium arca Dei portabatur, & ad religionem pertinentia fiebant: Vt ex lib. toto Iosuae manifestum est. Samuel & Heli cum vtrumq; munus administrarent, vt sacerdotes offerebant, vt iudices Rempub. pariter cum Religione ordinabant. Et veteris quidem Testamenti summis sacerdotibus licuit etiã politiam gubernare: quòd Christi Regis & Sacerdotis typum gererent: nostris autem dictum est, Vos autem non sic. Vide 1. Pet. 5, quod huc etiam pertinet.

LXXIIII.

LXXIII.

Ad reges peruentum vbi fuerit, æquè manifesta res est. De Dauide nullus dubitat: quem omnia ministeria & officia disposuisse constat. Legat qui vult 1. Paralip. à 22. cap. vsq; ad 27. Templum deinde non ædificauit solum, sed inaugurauit etiam Rex Salomon: non sacerdos. Hùc illustris illa de Iosaphato historia ex 19. cap. lib. paral. 2. pertinet: quæ diligenter expensa præclare caussam hanc illustrat: nec non Regis sanctissimi Ezechiae: denique totum vetus Testamentum. Proinde si Respub. & Ecclesia illa sapientissimè fuit fundata, ordinata, instituta, non poterit non ea laudari, quae quantum circumstantiae, ac res præsentis patiuntur, proximè ad illius formam accedit. Vbicunque igitur magistratus est pius & Christianus, ibi alio nullo est opus, qui alio nomine ac titulo vel gubernet vel puniat: quasi nihil à profano magistratu pius differet. Omnium reuera nocentissimus error est (inquit D. Wolfgangus Musculus in locis suis communibus de Magistratu: ex quo proximè dicta transcripsi) quod plerique de Magistratu Christiano haud aliter sentiunt, quàm de dominatu profano: cuius potestas tantum in profanis sit agnoscenda. Ergo si non modo potestatem obtinuit pius magistratus Religionem ex praecepto Sacrarum literarum constituendi, ministeria officiaque disponendi (cuius rei causa iubet Moses electum in Regem, librum legis siue scripta Mosis propria sua manu transcribere: & in illis se continenter exercere) sed & vitia eodem modo puniendi, frustra de noua iudicij forma nunc aliqui apud nos cogitant: quae Magistratum ipsum quoque redigat in ordinem aliorum subditorum. Etenim iudicium illud Ecclesiasticum de moribus (de doctrina consuli à Magistratu semper debent in ea exercitiores) in sacris literis nullo in loco reperitur imperatum.

LXXV.

At in illis Ecclesijs, quæ sub impio magistratu degunt, (videlicet Pontificio vel Turcico) eligi debent viri graues & pij, iuxtà præceptum Apostoli, qui inter litigantes arbitrentur: controuersias componant: aliâq; huius generis faciant. Spurcos & fœdos homines iisdem vnâ cum ministris admonere, obiurgareq; debent: ac si nihil proficiant, vel priuati commercij negatione, vel publica reprehensione, vel aliqua tali notatione alia punire, seu potius reuocare ad frugem poterunt: à Sacramentis à Deo institutis, accedere cupientes, arcere non poterunt. Quis enim corda iudicat præter Deû? Fieri potest, vt ex publica concione suscitatus igniculus aliquis sit, quem fouere quouis modo cum pietate non pugnantè sit inutile: sed prorsus fructuosû. Et quomodo quæso te, non sit absurdum, adeoq; impiû, aliquem à publica & solenni gratiarum actione & commemoratione mortis Domini arcere, qui se in corde suo impelli, sentiat, vt cum Ecclesiâ eandem concelebrat, eiusdem se membrum esse velle declaret, deniq; displicere sibi, antea actam vitam suam testari publicè velit? Finis.

APPENDIX.

Non fuerit fortasse præter rem, si auctarij aut corollarij vice addam, quæ ab omnibus Imperij ordinibus Laicis hac de re anno 1523. in Comitijs Norinberg. decreta, Romanoq; Pontifici oblata fuerunt. Quippe hoc pacto patebit, ante annos plus minus 46. cœpisse Theologos de hac disputatione cogitare: nec esse nos primos, qui istac mouemus. Equidem non puto quenquam esse vel mediocriter rerû Germanicarû gnarum, qui horum aliquid putet credatue inscijs Theologis tunc vel decretum vel à Pontifice petatum. Cæterùm quo res esset clarior, placuit Germanicum exemplar in ipsis scriptum Comitijs, cum Latino, quod Pontifici missum est (Ac Matth. Flac. Illyricus cum lib. suo de Sectis & Dissensionibus Papistarum anno 1565. Basileæ iterum excudi

cudi fecit) conferre: & ex vtriusq; collatione Decretum integrum proponere. Ergo inter onera centum, quæ Norinbergæ, quàm W ormatiaë biennio antè factum fuerat, distincti-
us expressa sunt, trigessimum quartum sic habet.

Item Christiani complures Romæ, & in alijs quoq; locis, per Archiepiscopos, Episcopos, eorumue sacros Iudices ob causas profanas & bona temporalia excommunicantur: eóq; multæ infirmæ conscientiaë affliguntur: inq; desperationem inducuntur. Sic propter pecuniam, ac res fluxas, & sæpenterò propter causas admodum leues, aliqui, præterquam quod iacturam faciunt honoris & bonorū, contra iura mādātāq; Diuina in discrimē salutis animæ corporisq; cōijciuntur: *cum nemo tamen excommunicari, aut pro excommunicando haberi debeat, sacris testantibus literis, nisi qui hæreseos est conuictus.* Quocircā orāt sacri Imperij ordines Laici Pōtificiam Sanctitatē vt pro eo, ac pium Religiosūq; patrē decet, hæc Excommunicationis onera Romæ seu in Romana Curia prorsus abroget: atq; alibi quoq; passim apud Archiepiscopos, Episcopos, eorūmq; iudices tolli curet: ac deniq; mandet, *vt nullus vllam aliam ob causam, quàm ob manifestum conuictumq; hæresios crimen ad religionem pertinentis, excommunicetur, aut pro excommunicando reputetur.* Omnino enim nullus alioquin vel propter bona temporalia, vel alia humana delicta, excepta infidelitate seu hæresi à Deo eiusq; Ecclesia submo-
ueri separariue debet. Hūc etiā pertinet, quod Iohan. Stumpfius in Chronico Heluet. lib. 2. de Germania, cap. 29. scribit, Sacerdotes per Sueuiam circa annum Domini 1245. (cum aduersus Imperatorem Fridericum 2. & eius filium Conradum Papæ instinctu Henricus Landtgrafus Turingiæ, & post huius mortē Wilhelmus Comes Hollandiæ electi fuissent) constanter cum alia, tum hoc docuisse, *Nemini mortalium sub hoc sole potestatem concessam esse Christianis Spiritualia officia cultumq; Dei prohibendi.* Hac de causa eos Missas cōtinenter celebrauisse refert, tametsi Papa interdixisset, Excommunicato: q; pronunciaisset.

FINIS.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

65

THESIUM (QVÆ DE
EXCOMMUNICATIONE
POSITÆ FVERANT)
CONFIRMATIO.

In qua dilucidè confutantur omnia argumenta,
quæ pro asserenda illa D. Beza, & quidam alij
in medium adduxerunt, vnâ cum multo-
rum sacrae scripturae ad hanc rem
spectantium locorum per-
spicua explicatione.

*Opus in sex libros digestum: Autore clarif-
simo viro Thoma Erasto, Doctore medico.*

LIBER PRIMVS.

ANNO. M. D. LXXXIX.

F.

THEZIVM (QVAE DE
EXCOMMVNICATIONE
POSITA EVERTANT)
COMPARATIO

In qua dilucide continetur opinio argumenta
que pro afferenda illa D. Bossi & quibusdam alijs
in medium adducuntur, vbi cum multo
magis facile scripturae ad hanc rem
testificationem locum per
spicua explicatione.

Opera per Thomam de Gama : Auctore clari-
ssimo viri Thomae Bossii Doctoris medici.
LIBER PRIMVS

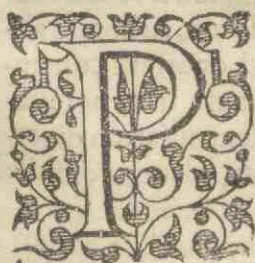

ANNO MDCCLXXIX

IN THESISVM (QVAE DE EX-
COMMUNICATIONE POSITÆ

FVERANT) CONFIRMATIONEM,
PRÆFATIO.

Rincipio reprehendis nostram defini-
tionem, quod nec à quibus feratur sen-
tentia, nec quibus de rebus, satis expli-
cet. Ego in disserendi artibus ita sum
versatus, Deo est gratia, vt, quomodò
res quæ existit, cuiusq; naturã intelli-
go, definienda sit, non profus nesciam.
At in re ficta definienda, quid mirum, si aliquorum opinio-
ni non satisfacere videor? Caeterum, vt priusquam in hoc
certamen descendam, rectè intelligatur, de qua re agatur,
tria praemonere te volo. Primum, nos de externa tantum
visibilis Ecclesiae Excommunicatione, quae ab hominibus
exercetur, disputare. Alterum, nos hanc praecipuè oppug-
nare, quoad eos, de quibus nos loquimur, à Sacramentis ar-
cet. Quippe si quis per excommunicationem poenam aliam
intelligat, vt priuati conuictus & commercij interdictione
aut huiusmodi rei alius prohibitionem, (quae tamen sacro-
sanctis literis non aduersetur,) cum hoc mihi lis non erit.
Ergo cum illis mihi res est, qui Sacramentorum negatione
coercere peccatores iubent. Tertium est, nos de illis solis
loqui peccatoribus, qui doctrinã intelligunt, probant, am-
plectuntur: peccata sua se agnoscere verè atq; odise aiunt,
& Sacramentis secundum institutionem Christi, cum Ec-
clesia vt cupiunt. Horum trium te meminisse semper velim,
etiã si non semper ego adiecerò. Nunc ad rem venio.

CAP. I.

De Excommunicationis definitione.

DE Excommunicatione, de qua inter nos contro-
uersamur, in sanctis scripturis nullum exstat man-
datum,

datum, sed commentum est purè humanum. Quocirca cum de executoribus controuersia sit, in definitionibus autem ambigui nihil poni conueniat, intactam hanc partem meritò reliqui. Etenim Pontificij hoc ius solis sacerdotibus, praecipuè autem Episcopis tribuunt. (Qui mos multis in Ecclesia veteri seculis perdurauit.) Alij toti Ecclesiae adscribunt. Nonnulli Presbyterio suo adiudicant. Et horum aliqui Presbyteros illos à tota Ecclesia eligi oportere contendunt. Alij Magistratui, ubi is Christianus est, hanc potestatem autoritatèque deferunt. In hac sententiarum diuersitate, cum ex scriptura lis dirimi nequeat, ideòque difficile sit dictu, cuiusnam partis rationes anteponendae sint argumentis aliarum partium, in definitione mea iure omisi. Feci nihilominus mentionè Seniorù, partim vt Excommunicatorum, partim vt causam examinantium: in quo, praeter Pontificios, cunctos alios vos conuenire videbam. Qui enim totam Ecclesiam volunt Excommunicare, non negat expedire, vt quidam Seniores quasi praemansum cibum Ecclesiae offerant.

Ratio par est alterius reprehensionis. Nam cum Excommunicationem hanc scriptura nesciat, ab eamque causam non definiat, propter quae peccata homines à Sacramentis arceri debeant, nolui ego me inter dissentientes arbitrum constituere. Quippe alij tantu grauiora scelera Excommunicatione vindicanda putant: alij quodlibet peccatum, quod ex sententia Presbyterorum non corrigatur, censuram hanc mereri existimant.

Ergò cum definitionis partes controuersia carere oporteat, hac autem & controuersa sint maximè, nec decidi ex scripturis res possit, non debui ego in definitione ponere. Quoniam enim res ipsa conficta est ab hominibus, necessarium est, vt rationes quoque sint confictae, quae ab omnibus partibus ad probandum adferuntur. Quare aequè firma sunt argumenta omnia: nec facile possunt alia aliis rectè praeforri. Quod autem reliquum fuit in hac re, de quo intelligentes viderentur non posse dubitare, huius perinde, ac si res ipsa
existe-

existeret, definitionem arte ac methodo inuestigavi. Primum posui nominis definitionem omnibus concessam. Mox quàm multas res inter se perspicuè differentes haec comprehenderet, notavi: & quantum earum discrimen esset indicavi. Post haec, an omnibus conuenire posset Excommunicatio vestra, consideravi. Postquæ internæ & spiritali cõmunioni aptari non posse ostendi, externæ solummodò congruere demonstraui. Hanc cum in tribus potissimum partibus consistere declarauissem, atque à duabus ex his neminem repelli debere monstraui, conclusi tandem in 8. Thesi, Excommunicationem, (si quidem in scripturis sit praecepta) aliud esse non posse, quàm solennem exclusionem à Sacramentorum cõmunionem &c. Hanc si tu definitionem veris argumentis (seruatis hypothefibus vestris) refellere poteris, praemium tibi victoriae Leporinum statuo caseum. Hanc Excommunicationem, quàm vos ministerij externi partem facitis, dico alijs rebus nullis definiri posse, quàm interdictione Sacramentorum. Etenim aliae poenae huic accidunt, quae ad ipsius substantiam non pertinent: cum & haec sine illis, & illae sine hac esse possint.

Nec tua descriptio aliud continet, nisi quod hanc potestatem assignas Senioribus: at nullo argumento. Deinde quod conscia dicis Ecclesia fieri: at non consentiente sententiãque dicente. Quicquid publicè fit, hoc conscia Ecclesia fit: tametsi concinente ipsa nequaquam fiat. Quamobrem verba sunt tantum, res subest nulla. Tertio quod explicatè ego nominavi interdictionem sacramentorum: hoc tu subiectione è societate visibilis Ecclesiae tegis. Ego verò illos, de quibus sermo nobis est, ex societate externa Ecclesiae aliter eijci non posse ostendi, quàm sacramentorum negatione.

Clarè igitur vides recto & bono consilio me in mea definitione omisisse, quae tu malè inferisti. Quippe si dixissem sententiam esse ab Ecclesia latam, damnauisset id tu. Nam Iohannes Morellus Gallus propter librum editum, in quo contendit ius Excommunicandi non esse penès Presbyteros, sed penès Ecclesiam, à vestro Presbyterio excommu-

nicatus, & liber publicè exustus, ac lectione eius omnibus sub graui poena interdictū fuit. Facta hæc ita sunt die 6. Septemb. anni 1563. teste scripto istic edito, in quo prædicta continentur. Hanc autem sententiam, quæ à vobis tam atrociter, vt ille conquestus fuit, damnata est, ab illis defenditur, quibuscum mihi lis adhuc fuit. Si à ministro posuiffem ferri debere, vnà tecum illi, qui priorem probauiffent, me reprehendiffent. Si affirmassem ad Presbyteros hoc munus pertinere, te quidem habuiffem suffragatorem, at ambos illos aduersarios. Cum mihi demonstraueris, quæ ex recitatis tribus opinionibus vera sit, sciam tunc, quid me facere conueniat. Similis est ratio alterius accusationis. Sed tempus est, vt tuam expendamus descriptionem.

Excommunicatio, inquis, est sententia, qua Seniores in Dei nomine congregati, legitima præeunte cognitione, consciâque Ecclesia, pronunciant quempiam, qui se à Deo alienarit, eiectum quoque videri ab externæ Ecclesiæ societate tantisper, dum Ecclesiæ, quoad eius fieri potest, constiterit, eum esse Deo reconciliatum. Hanc tu descriptionem tuam paulò post his ferè verbis interpretaris. Vt nil aliud sit Excommunicatio in terris, quàm declaratio alterius occultioris factæ in caelis: ex qua videlicet meritò colligatur, eum, qui in caelis non habeatur pro Christi membro, indignum esse, qui inter fideles in terris censeatur. Addis hæc quoque. Nec debuisti, quod præcipuum erat, prætermittere, ipsam videlicet ab interiore Christi societate seclusionem in caelis factam: cuius consequens & appendicem esse dico Excommunicationem in terris factam: adeo vt nisi illa præcefferit, ista quoque irrita meritò censeatur. Cum hac descriptionis tuæ declaratione pulchrè congruit Petrus Lombardus lib. 4. dist. 18. Nec est inconueniens, vt quemadmodum res est à Pontificis ad vos deriuata, ita explicationem quoque ab eisdem mutuemini. Verùm Lombardo caeterisque scholasticis, qui deinde vnà tecum non omnes Magistri sui sententiam proba-

probauerunt, absque scripturis licuit loqui: tibi, qui diuersum profiteris, non licet.

Ergo miror hoc primum, quod me in definitione putas mentionem debuisse facere interioris à Deo in caelis factae exclusionis, cum audieris me in Thesibus de sola externa Excommunicatione agere, eamque ab occultiore illa diligenter distinxisse. An quae distinxi prius, ne confunderentur, mox in definitione permiscere iterum debui? Rectè autem verèq; me discreuisse, arbitror neque te neque alium quempiam dubitaturum. Differentiam hanc Lutherus etiam praecclare vidit. Nam in 3. cap. Ioëlis tom. Latin. 4. sic scribit. Duplex est Excommunicatio, Politica seu externa & visibilis, qua Ecclesia vitur contra notoriè facinorosos. Alia occulta & inuisibilis, non hominum, sed ipsius Dei est. Vides hunc virum affirmantem Ecclesiam politica tantum Excommunicatione uti? Idem in serm. de Excommunicat. tomo Germ. 1. duplicè ait esse communionem, externam & internam, sicut duæ quoque res sint in Sacramento, signum videlicet ac signatum, Internam, quae & inuisibilis sit ac spiritualis, in corde esse, cum quis per veram fidem, spem & charitatem insertus est in Christi sanctorumque communionem. Hanc (addit) nec dare nec auferre vllus homo potest, adeòq; nec Angelus nec vlla creatura, sed solus Deus per suum spiritum infundit in hominis cor Sacramento credentis. Ita huc nulla Excommunicatio pertingit praeter solam infidelitatem aut peccata, quibus seipsum excommunicat. Probat hoc mox verbis apost. ad Rom. 8. Quis nos separabit &c. Hanc externam Excommunicationem cum tu affirmes consequens & appendicem esse illius, quae in caelis facta est, confiteri nobiscum cogeris, humanam à Diuina aliam esse. Cur ergò à me postulas, vt de ea, de qua mihi controuersia cum nemine est aut fuit, & de qua me non disceptaturum ostendi, in definitione ponam? Si ab alterutro hac in re peccatum est, certè à te peccatum est, qui descriptioni humanae Excommunicationis alienisti Diuinam.

Gravius peccatum est, quod declaratio, qua tu metipse tuam explanas definitionem, cum eadem non convenit. Quoniam in explanatione scribis, nihil aliud eam esse, quam declarationem occultioris in coelis factae, ex qua colligatur, eum, qui in coelis fit exclusus, etiam in terris excludendum esse. At in definitione dicis, eam esse sententiam Seniorum, qua pronuntient aliquem ab externa Ecclesiae societate abscissum esse. Plurimum certè differunt hae duae orationes. Excommunicatio est declaratio iudicij Dei in coelis facti: & Excommunicatio est sententia Seniorum, qua quis excluditur è societate externa fidelium. Si respondeas ex illa declaratione hanc sequi, respondebo ego vicissim, aliud esse id, ex quo aliquid sequitur, ab eo, quod ex illo sequitur: nec illius declarationem posse vlla ratione vocari definitionem huius. Ostendam etiam paulò post, non posse humanam Excommunicationem ex Diuina rectè colligi.

Tertio haud rectè ponis veluti confessum, ius scilicet ferendae sententiae seu Excommunicandi penès Presbyteros esse. Nam Pontificij ad Sacerdotes suos hoc pertinere dicent: scripturaeque exemplis opinionem suam probare conabuntur. Solus Petrus, inquit, Ananiam & Saphiram, Simonemque Magum excommunicauit. (Nam ex tua sententia fuit Excommunicatio.) Solus Paulus Elymam Magum excommunicauit: Solus Alexandrum & Hymenæum Satanæ tradidit: Soli sibi scelestos indicari per epistolâ iubet. Solum se eum authoritate venturum scribit: & pro potestate sibi à Deo tradita poenas à nocentibus sumpturum affirmat: Solus Corinthium decreuerat Satanæ tradere, tametsi cōgregata Ecclesia vellet fieri. Hanc consuetudinem multis seculis in Ecclesia viguisse addent. Et quamuis aliqui Episcopis Presbyteri fuerint additi, non plus tamen eos habuisse imperij, quam Consiliarij habere solent. Haec & similia illi pro se adducunt: tu pro Presbyteris tuis quid adferes?

Quomodò etiam hæc verba tua defendes? Ius enim Excommunicandi ante Papisticam illam tyrannidem nunquam

quàm penès vnum fuiſſe comperietur, ſed penès Presbyterium: & quidem non excluſo penitètiſ populo. Hæc tua qua ratione ſis cùm nunc dictis conciliaturus, ipſe videris. Ego Ambroſium ſolum excommunicauifſe lego Theodoſium: imò iam tum Seniores illos non amplius fuiſſe ait. An tunc Papiſtica tyrannis obtinuerat? Saltem Petri & Pauli temporibus nondum huc vſque excreuerat. Non ignoro Ruffinum ita loqui, ac ſi cum alijs Ambroſius Theodoſium excluſiſſet. Sed mos & conſuetudo illius temporis, ipſa res geſta, & ſcriptores alij omnes, quòd dixi, comprobant. Hùc facit nonnihil hiſt. de Theodoſio iuniore apud Theodor. lib. 5. cap. 37. Adde quòd in tota hiſtoria Eccleſiaſtica de veſtro Presbyterio nihil reperitur: quantum inter legendum ipſe obſeruauit. Præter pauca illa, quæ apud Tertull. Cyprianum, & Auguſtinum de Iudicibus neſcio quibus legimus, nihil ego de Presbyterorum veſtro- rum conſeſſu vidi: niſi fortè excidit (Ambroſium de re alia loqui, alibi indicauit) Hiſtoria certè Orientis aliter canit. Quare ſi aliquid huius fuit, in ſola Africa fuit.

Quartò dicis conſcia Eccleſia ferendam eſſe à Presbyteris ſententiam, cùm ex aliorum quorundam opinione dicere deberes conſentiente ſimulq; ſuffragante. Producent hi exempla Act. 1. & 14. & 15. cap. Idem Chriſtum voluiſſe dicent. 18. cap. Math. Idem Paulum in 1. Cor. 5. docuiſſe contendent. Demùm longo tempore in vetuſtiſſima Eccleſia morem hunc ſeruatum fuiſſe affirmabunt. Si in magna turba non poſſe obſeruari obijcias, negabunt illi, & factum fuiſſe, fieriq; poſſe docebunt. Non enim neceſſarium eſſe, vt ſinguli ſentètiã dicant, ſed ſufficere, ſi is, qui aliquid habet, dicere liberè poſſit, vt de prophetantib. Paul. 1. Cor. 14. ſcribit. Si rurfus obijcias, incommoda natiuita ex multitudine malorum, reſpondebunt ab homine hoc dici, ſe verò Dei præſcriptum ſequi: qui longè homine melius ventura ex re qualibet mala præuiderit. Pro Presbyteris certè nihil tale proferrè poteris. Nam ſi ad 18. Math. caput confugias, plus id ſibi, quàm tibi, patrocinari clamitabunt.

mitabunt. Addent se adferre testimonia aperta: te citare vnū idque dubium: ac dubijs & controuersis locis non esse probandam rem litigiosam. Ingenue dico, si alterutri locus hic patrocinetur, magis horum, quam tuam sententiam confirmaret. At suo loco, Deo volente, luculentè ostendam, cum neutris seruire.

Quintò non explicas quando & quomodo peccator satisfecisse Presbyteris videri possit. At vbi leges nullæ sunt certæ, Presbyterique ex arbitrio suo agent, non poterit non esse perniciosa hæc potestas. Scio (vt alia nunc fileam) Sodomitam alicubi statim ab Ecclesia (id est, à Presbyteris) absolutum: vbi fortasse alius quispiam qui in templo vel sputauisset solùm, longè fuisset tractatus asperius. Quam duriter tractarint veteres illi miseros afflictosque peccatores, nullus hodiè nescit. In summa, nisi leges ponantur hac de re, pænæ tales erunt semper, qualis erit quouis tempore Presbyterorum illorum affectus: hoc est, miserabilis erit tyrannis. His adde, quod huius tu criminis verè reus es, cuius me immeritò insimulasti: nempe non dicis in tam longa tua descriptione quibus de rebus ferenda sit hæc sententia. Quippè à Deo se alienarit oportet, quisquis Presbyteris vestris talis iudicabitur. Sed hæc ferri adhuc poterant: qui sequuntur errores longè sunt grauissimi.

Sextò, veluti concessum ab omnibus audacter sumis, Deum alicubi imperasse, (locum autem non indicas,) scelere aliquo contaminatos, à conciliabulo quodam Presbyterorum solenni ritu proclamari debere à Deo in coelis lata sententia excommunicatos. Debet vnusquisque sic declarari à Deo exclusus, quomodo sacrae literæ docent. Faciunt hoc cum alij, tum verò inprimis Ministri, cum publicè priuatimque omnibus & singulis iram & iudicium Dei contrà peccata antè oculos ponunt: & quæ quoslibet sceleratos pœna maneat (nisi redeant in viam, Deoque reconcilientur) exponunt. Hoc ergo probandum tibi restat sacrarum literarum testimonijs, Deum alicubi mandasse, vt, quos ipse videtur nobis propter cõmissum aliquod facinus
odisse

odisse, à conuenticulo Presbyterorum ad hoc delectorum, (causa tamen prius, vt in iudicijs fieri solet, auditis prius testibus, disceptata) solenniter declarentur à Deo in cœlis exclusi è cœlesti regno. Vides quid sit absq; sacris literis loqui?

Septimò fallis teipsum tua illa definitione, cum putas eū, qui vel à Ministro, vel ab alio quopiam, vel à confessu Presbyterorū pronunciatu sit à Deo in cœlis condemnatus, nisi resipiscat, mox etiā in terris arceri à Sacramētis posse. Quo scripturæ testimonio probabis. (Hanc enim solā in hac re & causa audire parati sumus) Sacramenta hic in terris neganda illis esse, quos Deus videatur suo regno indignos iudicare, dummodò eis rectè (de externo ritu loquor. Cor enim soli Deo notum est) nobiscum vti desiderent? Per multos non probauit Christus, plurimis etiam iram Dei denunciarunt & declararunt Apostoli, quorum tamen nullum à Sacramētis abstinere iusserunt. An non quotidie ministri in publicis concionibus & priuatis exhortationibus testificantur multis, non fore eos cœlestis regni hæredes, nisi resipiscant, moresque cum vita mutant, quos tamen neque ipsi neq; alij à sacramentis repellunt? At non faciunt publicè, inquires & cum autoritate. Nugæ sunt. Quoniã scriptura nullo in loco tradit, mains esse, (quod ad Deum attinet) si quis à pluribus declaretur malus, quàm si ab vno solo talis demonstratur. Si vnum illum non habere hanc autoritatem obijcias, quæram ego vicissim ex te, quis pluribus istis Presbyteris eam donauerit?

Octauò non minus falleris, cum declarationem iudicij in cœlis facti idem esse putas cum excommunicatione. An idè sunt, declarare aliquè à Deo propter peccatū aliquod odio haberi, & ex visibili Ecclesia expulsu esse? Si idè sunt, tunc cuiusq; à ministris hoc siue in publico, siue in priuato loco prædicatur, is mox pro excōmunicato erit habendus. Vnde nãq; probabitur publicā declarationē Presbyterorū hoc habere, priuatā vnus vel ministri vel alterius cuiuslibet nō habere? Quod ex verbo Dei rectè iudicatur, id æquè firmū validūq; est, siue ab vno solo iudicetur & pronūcietur, siue à pluribus. Nam

Nam neque à multitudine iudicantium aliquid acquirit veritas, neque à paucitate aliquid amittit. Denique tam est inutilis hæc ratiocinatio, Deus hunc hominem non iudicat dignum cœlesti regno, Ergo est ex visibili Ecclesia pellendus, quàm viciosa hæc est, Deus hunc non dignabitur vita æterna, Ergò neque caduca & mortali vita eum vult vivere. Sanè Hypocritas æterna vita non donabit: quos tamè nullus ideò putet hac vita priuandos esse. An ignoramus Deum multis, quos participare cœlestem vitam non patitur, facultatem nihilominus concessisse dæmonia in suo nomine expellendi, aliáq; miracula faciendi? Math. 7.

9 Scribis etiam te multis de causis non probare, quòd solam Sacramentorum exclusionem urgeam: cum vix duas adferas, easq; admodum lubricas. Vna est, quod excommunicationis pars præcipua sit seclusio ab interiore Christi societate: quam perspicuè ostendi huc non pertinere, inque nullius hominis potestate esse. Altera est, posse aliquem ad cœnæ participationem non admitti, vt tamen non excommunicetur: quæ opus habet consideratione. Si enim de pueris, & in doctrina nondum institutis, ac mysterium hoc non intelligentibus loqueris, libenter assentior. Si autem de illis intelligis (vt intelligere te oportet, si de proposita causa agis) qui propter obscœnitatem antea cœnæ vitæ remouentur à cœnæ vsurpatione, tibi ipsi contradicis. Tu enim hanc rem gradum excommunicationis fecisti, cum sic scribis. Et varij quoq; sunt Excommunicationis gradus pro varijs non tantum peccatorum inter se, sed etiam vnus & eiusdem peccati circumstantijs: quòd fit, vt nonnulli hæctenus tantum ex communi coetu eijciantur, quatenus eis ad tempus interdicitur cœnæ participatione. Hæc à te cum ibi dicta sint, cur hinc mutes, non video: nisi fortè istud vidisti pugnare cum tua definitione. Quippè conscia Ecclesia excommunicationem fieri, habet definitio: cum ista prohibitio quotidie possit fieri in solo Presbyterorum confessu. At constat, nullum esse inter hanc & alteram excommunicationem discrimen, quàm quod hæc priuata quodammodo, illa publica

publica est. De Sacramentorum negatione præcipuè ob id disputo, quia vt à me probatum est, Excommunicationis vis in ea principaliter consistit: vt quia in omnem disciplinam Ecclesiæ facillè consensurus sum, cui non admisceatur cœnæ Dominicæ prohibitio. Non enim in hunc finem à Domino instituta est: sed vt sit læta gratiarum actio, publica mortis Christi prædicatio, pietatis & fidei exercitium, mutuæque dilectionis vinculum. Scelerum coercendorum aliam rationem præscripsit Ecclesiæ suæ Dominus: qua neglecta non decet nos, quam finxerunt sibi homines, arripere, & mordicus cum Ecclesiæ perniciæ defendere. A tua sententia non discedunt alij, qui excommunicationem contendunt eiectione è Regno Dei, (cuius testimonium duntaxat sit negatio Sacramentorum) definiendam. Quippe partem esse dicunt ministerij: quod interiori hominem per se non attingit. Nam minister externus rigat & plantat externè: incrementum autem intus dat solus Deus. Deinde fatentur ijdem vnà tecum & cum scholasticis, nullum ritè excommunicari, qui non sit à Deo prius exclusus. Itaque per Regnum Dei non possunt aliud, quàm externum, seu Ecclesiam visibilem intelligere.

Quòd si ita est, & neque possent neque debent vlli homines ab auditione, lectioneque diuini verbi: à precibus, & inuocatione publica nominis Dei: denique à veritatis confessione arceri: superest vt duntaxat à Sacramentorum participatione amoueantur. Quippe quibus iam dictorum nihil deest, pro seclusis ab externo Ecclesiæ cœtu non habentur. Quibus autem aliquid horum deest, illi iam ab omnibus pro abiunctis reputantur: etiamsi solenniter eos nemo damnauerit. Quæ præter hæc sunt, accidentia sunt excommunicationis: non sunt essentiae partes. Etenim, testibus sacris literis, insunt, ac non insunt (aut saltem inesse ac non inesse possunt plurimis) siue ad Sacramenta admittantur, siue non admittantur.

Cæterùm quod ab interna & spiritali coniunctione Christi & Ecclesiæ nullus homo nos possit separare: quòdque

quòdque à sola externa societate fidelium excludat excommunicatio, probavi hoc argumento in Thesisibus. Is tantùm Christo nos coniungere, aut ab eius societate spirituali auellere abripereq; potest, qui veram in nobis fidem gignere, genitamq; iterum exstinguere potest. Quippè per solam fidem Christo inferimur, vnaq; eius membra efficimur: & è contrà, propter solam infidelitatem membra Christi esse definimus. At veram in nobis fiduciam accendere, accensamque exstinguere nulli possunt homines nullaque creaturæ. Proindè nulli nos possunt homines ab interna Christi societate separare. His tu præteritis, respondere conaris ad alia quædam in primo scripto, (quod mihi ad memoriam ab initio tumultuariè, vt quouis tempore quodlibet occurrebat, conscripseram, & in quod rudem & impolitam adhuc materiam velut in aceruum conieceram, vt ociùm nactus aptè disponerem) contenta: sed non maiore felicitate ea refellisti, quàm supra definitionem labefactare studuisti.

Ad primum, quod sic habet: Salutem nobis homines neque dare, neque adimere possunt: quapropter non poterit excommunicatio abscissione salutis definiri: ita respondes. Seruare & perdere, soluere & ligare, aperire & claudere, remittere peccata & retinere, etiam hominibus tribuuntur, vt Dei Ministris. Non enim subordinata causa repugnare potest primariæ causæ, cui seruit. Paulò suprâ dixisti, excommunicare nil esse aliud, quam denunciare alicui, quod à Deo in coelis reiectus sit, dum redeat in viam. At hæc denunciatio non est salutis abscissio. Etenim qui salutem mihi à Deo indicat negatam, is eam mihi non auferit: sed ablatam à Deo mihi tantùm significat. Certè minister magistratus sententiam alicui denunciens non fert ipse sententiam, sed latam à Magistratu nunciat. Quod si ergo salutem alicui negare, vel è societate visibilis Ecclesiæ exturbare, seu excommunicare, aliud nihil est, quàm rectè diuinis literis alicui renunciare quod à Deo sit reiectus, tantisper dum vitam moresq; suos emendet, sublata è medio est omnis inter nos controuersia.

Sed ex hac declaratione, inquires, consequitur, eum, qui in cœlis iudicatus sit indignus societate Christi, ne in terris quidem inter membra externæ Ecclesiæ Christi censendum esse. Ego verò hoc ex illo consequi pernego: & te nullo vnquam tempore probaturum esse incunctanter affirmo. Quippè vt ratiocinatio tua valeat, propositionem oportet vniuersalem esse (Nam ex solis particularibus nihil concludi posse) Proindè veram esse hanc oportet: quisquis à Deo iudicatur indignus regno cœlesti, à Seniorib⁹ est eijciendus ex Ecclesiæ visibilis consociatione. At manifestè falsa est. Semper enim plus paleæ quam frumenti: plus zizaniæ quam tritici: plus denique malorum, quam bonorum in Ecclesia visibili fuerunt, sunt, erunt. Ipsemet Christus Math. 20. & 22. dicit, Multos quidem esse vocatos at paucos electos. Et alibi viam ad interitum spaciosam esse, quæ ad vitam ducit angusta sit admodum. Quocirca si vera esset propositio, semper oporteret longè plures esse excommunicatos quam incommunicatos: quod est absurdum cogitatu.

Quod si respondeas, parabolas illas non esse exponendas de publicè notis peccatoribus, sed de Hypocritis & occultè peccantibus, te autem loqui de illis, quorum scelera sint nota, tunc propositio sic erit formanda. Quæcunq; Deus notum Ecclesiæ peccatorem apud se in cœlis damnauerit, eundem quoque vult à Senioribus ex visibilis Ecclesiæ societate eijci. At non plus est in hac, quam in illa, firmitatis. Primum enim falsum est, adducta scripturæ loca de solis occultis & ignotis loqui peccatoribus. Etenim parabola de palea & tritico: itè de zizania seminata in agro tritici: item de inuitatis ad nuptias, hanc interpretationem manifestè respiciunt. Sanè in parabola de zizania Math. 13. clarè diserteque ponitur, ministros & seruos Domini cognouisse & distinxisse zizaniam à tritico. De duabus reliquis id tantum dicam, imò veluti digito indicabo potius, quod Augustinus contra Donatistas disputans scripsit. Cùm enim Donatistæ parabolam de malis & bonis piscibus sic eluderent, ideo nō potuisse

potuisse malos à bonis separari à Piscatoribus, quia sub aquis latuerint, respondet eis Augustinus: vt maximè latuerint mali pisces, at non latuit palea, nec latuit aliena veste indutus in nuptijs. De quo idem in lib. contrà Donatistas post collationem cap. 20. sic scribit. Ideò & illum, qui non habebat vestem nuptialem, non illi, qui inuitauerunt, sed ipse Dominus, cuius erat conuiuium, ligari iussit & projici. Neque enim & ipse sicut piscis, sub fluctibus erat: & sic ab inuitatoribus, quomodò piscis à Piscatoribus, videri non poterat. Proindè ne putaretur sicut isti putant, quod velut vnus in turba latenter subrepsisset ignaris, continuò Dominus in eodem vno, quem ligatis manibus & pedibus ex illo conuiuiò in tenebras exteriores projici iussit, multam societatem malorum esse intelligendam, (inter quos pauciores boni in conuiuiò Dominico viuunt) significare non distulit. Nam postquam dixit, ligate illi manus & pedes, & projicite eum in tenebras exteriores vbi erit fletus & stridor dentium, continuò subiecit. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Qui plura cupit, legat eiusdem lib. cap. 10. de palea & zizania. Secundò falsum illud quoque est, Deum in sanctis scripturis alicubi praecepisse, vt quoscunque ipse notos Ecclesiae malos coelo indignos iudicet, nos è societate externa Ecclesiae exturbemus. Imperauit quidem Magistratui vt facinorosos excommunicet (qui si negligens in hac parte fuerit, iram Dei nõ effugiet) ac Presbyteris aut alijs quibusdam sub Christiano Magistratu degentibus hoc à Deo munus officiumque commissum esse, tum credam, cum loco ex sacris literis producto mihi demonstratum fuerit.

Ad argumentum quod attinet, breuis, clara, certa est responsio. Homines etiã soluunt, ligant, aperiunt, claudunt, salutè dant ac negant, peccata remittunt ac retinent eo modo, què in scripturis Deus expressit. Tuum ergo iam erit nos docere locum in sacris libris, in quo Deus mandet, vt cum aliquis foedè viuít, quidã Presbyteri conueniant, & suis sententijs hominè illũ ex visibili caetu Ecclesiae expellant atq; à sacramētis abstinere cogant, dũ suã eis penitentiã probãrit.

Hac

Hęc nisi probes, inaniter verba fundes hac de re. Ex Dei verbo docendi sunt homines quæ sit eius erga nos volūtas, quidq; vicissim à nobis ille postulet. Qui his fidē habet, soluitur: qui contemnit, ligatur. Qui salutis annuntiationem putat eiusdem esse collationem, aut irę Dei aduersus peccatum declarationem, existimat eiusdē esse executionem, nimis turpiter errat. Non enim Prophetę, cum populum in captiuitatem abductum iri promulgarunt, ipsi eum vincitum abduxerunt. Nec minister Principis aut magistratus, cum Domini sententiam aliqua de re latam denuntiat, ipse eam tulit. Quod si sic remittant ac retineant peccata, soluant ac ligent homines, quomodo tu vis, non erunt ipsi subordinatę causę Dei, sed alienę & extra Dei ordinē positę. Ergo cum, non Conciliabulum illud Presbyterorum, sed alius quiuus ebrioso conuictō sic prædicat: Ebriosos pronuntiat Deus non habere partem in regno Dei, nisi resipiscant.

Tu Ebriosus es. Ergo

Nisi resipiscas non habebis partem in regno Dei. Hoc, inquam, qui conuictō denuntiat, Dei iudicium denuntiat, fateor. At cum postea annectis Syllogismum alterum illū, nihil aliud facis, quàm petis principium: hoc est, sumis vt probatum, quod nec probauisti, nec probare in sempiternum poteris. Syllogismus tuus hic est: Quos pronunciauit Dominus non habere partem in regno suo, quamdiu non resipiscunt, indignum est alia conditione censeri in terris in coetu fidelium. Hunc constat talem esse, dum ad pœnitentiam reuocari non potest.

Reijciatur ergo ex coetu fidelium donec pœnitentiam egerit.

Possem vno me hinc verbo expedire ac dicere, me de illis loqui, qui se pœnitere, & vitam emendare cupere affirmant, licet subinde vel per negligentiam, vel per incontinentiam etiam inuiti relabantur. Sed repetam nihilominus quędam. Si idem significant omnes hæ orationes: nempe Excommunicari: non censeri inter fideles in terris: eijci ex visibili coetu

tu fidelium: negare alicui salutem: si inquam prædictæ omnes orationes idem significant, quod hæc significat, denuntiare seu declarare alicui voluntatem ac iudicium Dei ex sacris literis: libenter admitto argumentum. At si hæc phrasîs, non cenferi inter fideles in terris, significat aliud, nempe Sacramentorum interdictionem vel solam, vel cum alijs quibusdam pœnis coniunctam, cogita tu ipse, an, quæ hic adfers, digna sint responsione. Quatuor tibi hæc scripturis firmè ac solidè probanda nôris, si aliquid obtinere cupis. Primum est, Deum præcepisse, vt, quos coelesti vita ipse non iudicat dignos, ex visibili coetu Ecclesiae eijciantur per sententiam à Presbyteris ad hoc delectis, velut in publico iudicio, per suffragia latam. Alterum est ad Sacramenta non esse admittendos, qui flagitio aliquo ita se contaminarunt, vt Presbyteris videantur Deum habere iratum, etiamsi dicant se pœnitere, priusquam Presbyteris illis visi sint seriò pœnitere. Tertium est, Deum velle, vt quos ipse propter peccata odit, per Senatum Presbyterorû collecta per suffragia sententia arceantur à Sacramentis. Quartum, cuius similiter probationem abs te expectabimus (vide modo tu, ne frustra expectem) hoc est, nempe Deum in scripturis mandauisse talem Senatum Presbyterorum sub pio Magistratu eligere, quorum iurisdictio alia sit à Magistratus potestate: quiq; facultatem habeant turpiter viuentes publica sententia arcendi à Sacramentis. Quantisper hæc non probaueris, frustra tum definitionem tum Theses nostras confutare conaberis.

Argumentum secundum hoc fuit. (Sic enim recito, vt à te posita sunt.) Si excommunicatio definienda esset abscissione salutis, omnes excommunicati perderentur. At multi horum seruati sunt: multi etiam ex illis, qui restituti fuerunt ab excommunicatoribus, non sunt seruati. Respondes rectè, id tantum esse ratum coram Deo, quod Presbyterium ritè ex verbo Dei decernit. Huic responsioni tuæ assumptionem hanc addo: At nihil tale ritè ex verbo Dei

Dei

Dei geritur à Presbyterio. Quid sequatur, non ignoras. Quis fuit vnquam excommunicator, (siue Episcopus, siue Presbiter fuerit) qui voluerit videri iniuste egisse? Et quis, quæso te, de iniuria conqueratur? An non statim contumax talis reputaretur, & contemptor ordinis Diuini à censoribus istis censeretur? Sed, vt dixi, responsio tua valebit, cum & Presbyterium hoc, & excommunicationem à Deo ordinatam demonstraueris.

Tertium. Is solus ex Ecclesia (sic videlicet vt salus auferatur eiecto) exturbare potest, qui corda intuetur. At hoc non possunt homines. Amplius ergo facere nihil possunt, quàm Sacramentis interdicerè. Respondes, concedimus Antecedens, & id negamus contra eos facere, qui vt Dei Ministri agunt, ex ipsius verbo quicquid agunt: imo fideles Domini *οὐρεργοί* sumus, quum quos ipse verbo suo ligari vel solui in coelis declarat, ligatos vel solutos pronunciamus in terris: hancque in terris factam promulgationem ratam esse in coelis affirmanti Christo credimus. Quorsum haec? Non hoc quaerit argumentum, an, quos Deus verbo suo declarat ligatos aut solutos in coelis, in terris pronuncian-di sint soluti aut ligati? & an haec promulgatio rata sit in coelis? sed hoc quaerit, an sic homines possint ex Ecclesia eijcere, vt salutem abscindant? vt argumentum refutes, haec te probare oportebit. Primum quidem, sententiam Dei in coelo ligantis & soluentis non posse hic in terris ex verbo eius declarari & pronuntiarì ab alijs, quàm à Conciliabulo Presbyterorum. Nam sacrae literae docent, hanc ex verbo Dei declarationem à quolibet Ministro adeoque priuato, cum res postulat, fieri posse ac debere. Hoc cum negari non possit ab eo, qui sacras literas concedit non solis Presbyteris scriptas esse, probandū tibi erit secundò, Declarationē hanc à Presbyteris factam valere; ab alio quolibet factā non valere. Tertio, Deum præcepisse confessum talem eligi,

qui coacto concilio consentientibus suffragijs solēniter denuntiet ac promulget Dei sententiā in Coelis factam. Magistratum in scripturis institutum reperio, qui de sceleribus cognoscat ac puniat. Presbyterio vestro hanc datam potestatem sub pio magistratu nusquam legi. Quartò, Deum nolle quenquam inuisibilis Ecclesiæ consortio viuere, qui non sit membrum internæ quoq; Ecclesiæ. Suprà ostensum est, multos à Deo in coelis repudiari, quos tamen in externa communione in terris ferat. Quinetiam à *δικταίαν* & *ἀνοκταίαν* operantes, quos se fatetur non cognouisse, non tantum tolerat in Ecclesia, & coràm se epulari ac bibere sinit, verum etiam donis expellendi Dæmonia aliáq; miracula faciendi ornat. Matt. 7. & Lucæ 13. Quintò, hanc diuini iudicij renunciationem & interpretationē idē esse cum interdictione Sacramentorū. Sextò, promulgationem sententię à Deo late in coelis idem esse cum eiectione ex Ecclesiæ visibilis societate. At hanc non esse idem cum illa, & per se notum est, & ex dictis tuis constat, qui hanc ex illa colligi supra dixeris. Haec, inquam, cum ex scripturis euidenter probaueris, argumentum te nostrum refutauisse fatebor: nunc te ad rem attinens nihil respondisse liberè dico.

Quartum argumentum. Apostoli eos qui fidem retinuerunt, & Christianam doctrinam non vituperarunt ac prosciderunt, propter admissa flagitia non condemnarunt eiectione ex Ecclesia, extra quam salus nulla sit, sed corporalibus quosdam ex his poenis affecerunt. Ad hoc respondendo quaeris, an existimam Petrum, quum à manuum impositione Simonem Magum repulisset, eundē ad *κοιτησίαν* corporis Domini nisi manifestè resipiscentem, admissurum fuisse? Et quí ob animi perversitatem, addis, sic repellitur à Spiritu sancti donis, vt dicatur nec partem, nec sortem habere in Euangelij prædicatione, quí tandem ad mensam Domini, nisi resipiscentiam testatus, admitti potuit? Iterum nihil ad argumentum respondes.

Quoniam longè aliud fuit manuum impositione Spiritum Sanctum, siue donum edendi miracula donare, & vsum

vsu Sacramentorum permittere. Sanè Samaritani, de quibus in hoc 8. Act. cap. agitur, Christiani fuerunt facti ac baptizati, priusquam ad eos Petrus & Iohannes descendissent, vt impositis manibus virtute miracula edendi superne ornarentur. Omnes Sacramentis vti oportuit, qui se Christianos esse profiterentur: at non omnes miraculis clarescere oportuit, 1. Cor. 12. Videtur hoc donum ferè solis Apostolis, aut certè non multis alijs à Deo concessum, vt manuum impositione Spiritus sancti vim prædictam hominibus impetrarent. Post Apostolos ceremonia tantum videtur fuisse, qua certi quidam in munere aliquo confirmarentur. Paulus certè hortatur Timotheum, ne facile vlli manus imponat 1. Tim. 5. Quocirca non sequitur, negata huic fuit manuum impositio. Ergo non est ad Sacramenta admissus. Itaq; nihil hoc exemplo probas.

At excipies ac dices, Simonem Magum nec partem nec sortem habuisse in prædicatione Euangelij. Respondeo tantò minus seruire tibi eius exemplum posse. Nos enim de illis loquimur, qui doctrinam veritatis perceperunt ac tenent: quam Magum non tenuisse aut non retinuisse hoc satis probat, quod argento Spiritus sancti dona comparari opinatus est: quodque non pro se petiuit, sed vt alijs, (accepta pecunia) dare iterum posset. Item quod Petrus dicit se videre in eo mentem non rectam coram Deo, sed plenam felle amarissimo, & sceleribus irretitam. An & vos hoc pacto hominum animos repente iudicare potestis? Deinde non scribit Lucas Petrum ad Magum dixisse, eum partem nullam habere in Euangelij prædicatione, sed in eo, de quo agebatur. Mox enim hortatur ad poenitentiam, quod tuæ aduersatur oppositioni. Præterea loquimur nos de illis, qui Sacramentis vti cupiunt, non de contemnentibus, aut non satis dignè de eisdem sentientibus. Quod si doctrinam retinisset Magus, atq; verbis primum, deinde etiam Coenæ petitione dolorem suum testatus fuisset, (vt cum baptizatus est fidem testatus fuit) non audeo dicere Petrum Caenam ei negaturum fuisse. Equidem

dem hortatur eum ad resipiscentiam & ad preces, an forte Deus illi remittere peccatum vellet. Quicquid de hoc sit, de quo neque ego, neque tu, certi aliquid dicere possumus, constat exemplum non aduersari nostræ sententiæ, sed tuæ definitioni: quæ ponit excommunicationem esse sententiam Presbyteris in nomine Domini congregatis pronunciatam: quale hîc nihil factum legimus. Hoc legimus, Petrum, Deo nimirum ipsi hoc reuelante, ex vna ista Magi petitione mentem eius prauam cognouisse, quam Philippus antè, cui tamen semper adhaeserat, cognouisse non legitur. Multa donauit Deus Apostolis, quæ perperam alijs quoque tributa putemus.

Quintum argumentum. Aliqui ex peccatoribus excommunicatis sub vitæ finem demum respuerunt, piæque mortui sunt. Ergo cum ex Ecclesia expulsus aliquis dicitur, è societate externa, non interna & spirituali, eiectus, esse dicitur. Sensus est, cum constet aliquos morituros demum resipuisse, piæque in Domino occubuisse, constat illud etiam, tales, si ab Ecclesia reiecti cogitentur, non fuisse à spirituali Christi societate expulsos. Non enim fuissent seruati. Ad hoc respondes. Antecedens concedimus, consequens negamus. Etsi enim intelligere homines non possunt, quibus videlicet & quo momento Deus sit daturus resipiscentiæ spiritum, tamen ea res nihil officit ordinario Ministerio: quod iubentur oues pascere, tum famelicas ad pabulum deducendo, tum aberrantes, si patiantur, blandè, sin minus periculi denunciatione & pabuli moderata subductione, in viam reducendo.

Si per subductionem pabuli intelligis verbi aut Sacramentorum negationem, de tuo hoc dicis, non loqueris cum scripturis, quæ nusquam iubent pabula hæc subducere. Venio ad argumentum: Consequens mei argumenti hoc est.

Excommunicato, qui in Domino obdormiuit, per
excom

excommunicationem non fuit adempta seu abscissa salus. Ex hoc deinde sequitur : illum ab externa tantum, non autem interna Christi societate seclusum fuisse : ac proinde excommunicationem non esse definiendam, salutis negatione. Quomodo, quaeso te, consequens negas, quo verius esse nihil potest? Homines non intelligunt, ais, quando Deus sit daturus spiritum resipiscentiæ: at hoc Ministerio non officit. Concedo omnia. Addis deinde: At pastor famelicas oues ad pabulum deducere (Cur ergo petentibus Sacramenta siue pabulum, tu subducis ac negas? Nos enim de petentibus agere audisti) errantes aut blandè, aut ratione alia licita, (Nam si per subductionem pabuli intelligis negationem Verbi & Sacramentorum, toto erras coelo) reducere debet. Concedo hoc quoque. An propterea, qui in Domino est mortuus, si fuerat excommunicatus, non est saluus? Ipse tu, & rectè quidem, adducis verba mea, quibus probare volui excommunicationem non esse abscissione salutis definiendam: ac proinde excusare te non possum: nisi fortè idem putâris esse consequens negare, & consequentiam. At hic error nimis crassus foret. Cogita posthac diligentius quid & quomodo respondeas, ne dormiuisse puteris. Consecutionem, quam tu hîc non oppugnâs, oppugnare autè si scisses, voluisses, puto, breuiter probabo. Faciâ eò libentius, quod simul etiâ responsum erit illis, quæ contra sextum & septimum argumentû adfers. Quisquis iudicio Diuino in coelis factò non est prorsus ab interiore & spirituali Christi cõiunctione seclusus, is, si excommunicetur, tantû ab externa ecclesiæ cõmunionem abiungitur, salute non excidit. Ceterû quisquis tandem verè resipiscit (siue citò siue tardè fiat) nunquã fuit à Christi occulta societate omnino auulsus. Talis ergo tãetsi excõmunicat' esset ab Ecclesia, nõ prorsus exciderat salute sua, hoc est, excõmunicatio ei salutem non ademerat. Nisi hoc modo res habeat, irrita erit electio diuina. Periret enim qui elect' est ad vitã sempiternã. Penderet eadem ex vita factisq, nostris.

Falsa esset doctrina de Sanctorum perseverantia & electione: quam tu infra apertè astruis. Quanquam verò ibi emplastro quodam tegere conaris, nihil tamen efficit apud intelligentes. Et ne hoc quidem excusat, quod non purè, sed cum conditione dicitur ei salus negata fuisse: propterea quod à Deo in coelis abiectus nunquam fuit, quantumvis aliter visum esset hominibus.

Consideretur exemplum Davidis, qui multis mensibus in scelere suo haesit. Is, si tunc Excommunicatus fuisset, dum sibi adhuc in facto suo blandiretur, non tamen salute sua excidisset. Illustrius adhuc est exemplum Manassis Regis: quo vix ullus fuit nequior. Is tamen piè creditur mortuus. Quapropter non fuit absolute simpliciterque à Deo in coelis damnatus. Nec refert utrum excommunicetur aliquis, an dignus sit Excommunicatione. Idem enim semper iudicat Deus, siue Ecclesia loquatur siue fileat. Certè qui hodie simile aliquid faceret, à Presbiteris omninò excluderetur, siue electus esset apud Deum, siue non electus. Quod si electus esset, salutem ei non tollerent sua sententia Presbyteritui.

Secundò dare alicui salutem, consortium Christi internum, & huius generis alia, an non sunt res spirituales, caelestes, & Diuinæ, quas praeter Deum conferre nobis nulla possit creatura? Sanè ita res habet. Ergo nec auferre talia à nobis possunt homines. Quippe eiusdem potestatis est, dare & auferre haec caelestia dona. Quod etiam homines talia dicuntur dare, ita est accipiendum, ut ex verbo Dei cogitemus foris nuntiare & explicare, quae intus facit Deus, ubi, quando, quantum, quomodo ipse vult. Homo est internus & externus: Minister externus & internus: Ministerium externum & internum: verbum externum & internum: constant etiam Sacramenta rebus externis & internis. Duæ ergo sūt *ουλοχίαι* seu *ουσοχηταί*, vna externorū, altera internorū: quæ sine pudèdo & foedo errore confundi permisceriq; nunquā poterunt.

Non

Non sunt etiam sic inter se nexa externa & interna, vt altera sine alteris non reperiuntur. Non quisquis externè baptizatur aqua, internè abluitur. Non quisquis panem Domini edit, Dominum edit. Non quisquis Christum annuntiarum audit, Christum induit. Non quisquis salute excidisse pronunciatum ab hominibus, à Deo quoque condemnatur. Non quisquis ab vsu Sacramentorum externorum repellitur, re Sacramenti à Deo priuatur. Summa est, homines plantant ac rigant, Deus solus dat incrementum, vbi, quando, quibus, quantum, quomodo, ipsi bonum iudicatur: non quomodo Ministris externis placet.

Tertio, par est potestas ligandi & soluendi, adeò vt qui altera caret, vtraque careat: & qui vnam habet, ambas habeat. Ergo si constitit, presbyteros in soluendo excommunicatum, non dare salutem, constat etiam eisdem ligando non adimere salutem. Tam autem certum est prius illud, vt Pontificij scholastici id negare ausi non fuerint. Itaque valdè se alij qui torquent, vt sacerdotem aliquid amplius facere doceant, dum à Deo prius solutum absoluit, quam quòd in externam Ecclesie societatem interim recipit. Tandem post longas concertationes & varias molitiones in eo ipso acquiescunt, internorum bonorum ex eo nihil ei accedere. Hinc aliqui ausi sunt affirmare, Excommunicationem nil esse aliud, quam figmentum presbyterorum: quod ipsimet testificantur. Sic igitur concludo. Qui excommunicatum soluit, non plus ei dat, quam quod permittit eum externæ Ecclesie communicare: Ergo qui excommunicat, nihil aliud facit, quam quod prohibet ritibus Ecclesie participare.

Quarto, contradicis tibi ipse, dum hoc negas. Etenim contendis neminem ritè excommunicari, nisi prius à Deo excommunicatum, adeo vt nisi diuina præcesserit, humana irrita sit & fabulosa. Addis hoc etiam, eam nil aliud esse, quam diuinæ in cœlis factæ promulgationem. Quæ si sunt vera, non tollit salutem humana Excommunicatio, sed declarat solummodò quid Deus hac in parte fecerit in cœlis. Caterum indicare quid alius decreuerit ac iudicauerit, non est dem illud decernere

& iudicare. Supra exposui, quid intersit inter eos, qui de re aliqua sententiam cum autoritate ferunt, & eos, qui ab alijs latam promulgant. Evidenter igitur probatum à nobis est, excommunicatores amplius nihil facere posse, quàm à Sacramentis arcere: quatenus è societate externa Ecclesiæ dicuntur aliquos eijcere. Quocirca facilè se tutabitur argumentum nostrum aduersus tuas reprehensiones.

Addam his testimonium D. Lutheri, qui in sermone de excommunicatione Tomo German. 1. folio 239. hæc habet. Excommunicare non est, vt quidam opinantur, animam Satanæ tradere, & precum fructu à pijs factarum spoliare. Nam vbi vera fides & charitas in corde remanent, etiam vera communio Dei, vt precum Christianitatis fructus permanent: postquam aliud est excommunicatio, nec fieri aliud potest, quàm priuatio externi Sacramenti aut commercij cum hominibus: ac si in custodiam traditus externa amicorum consuetudine priuet, amore & fauore eorundem interea non spoliatur. Audis hinc excommunicationem non damnare, aut interiorem communionem nobis Christi & Ecclesiæ inuisibilis adimere, sed ab externa tantum societate excludere? Audis etiam eam nec aliud esse, nec aliud fieri posse, quàm externi sacramenti seu visibilis signi (commercij negationem hinc non pertinere firmè probatum videbis, si nostra perleges) spoliationem: Si ergo rem internam & cœlestem, corpus Christi pro nobis crucifixum, nobis non eripit, quo pacto salutem abscindit? Non cito D. Lutheri testimonia, vt mea eis probem, sed vt videas adeo esse aperta & clara, quæ dico, vt neminem Theologum latere debeant.

Quod deinceps carpere videris, quod Ministrorum actiones externum quid esse dico, quàm sit incongruum ex recitatis facilè potest perspicere. Verba tua sunt. Hanc piam & ab ipso Deo gregis sui gubernatoribus præscriptam sollicitudinem (scilicet oves famelicæ ad pabulum deducendi, errantesq; in viam reuocandi) externum quiddam esse quàm diu voles, arbitraberis, Ego adhuc putauim Ministrum externum, externum verbum, & externa signa, externo offerri homini, nunc verò videor mihi videre, vos externis non velle contentos esse: tamen in re
sponse

sponse ad 3. argumentum scripseris, vos vsque ad eò amentes, aut impios non esse, vt, quod vnus Dei est, vobis arrogetis. Hoc si verum est, quid mihi succenses, quod excommunicatores salutem nulli præscindere posse affirmo, sed externa solùm agere contendo? An salutem dare non ex illis est, quæ vnus sunt Dei, nullius creaturæ? Dicis legitima veri presbyterij iudicia non secus formidanda, quàm si ex ore suo pronunciasset Christus. Idem nos etiam arbitramur: sed tuum illud presbyterium nondum probasti à Deo ordinatum: nec ostendisti iudicia hæc, de quibus inter nos disputamus, esse Dei verbo consentanea. Quare dicis tantum multa, sed probas pauca. Sic cum à sacramētis prohibitum, à re quoque sacramenti, id est, Christi communiōe prohiberi asseris, absque scripturis loqueris. At hoc modo loquenti tibi fidem non habemus: imò quod vnus Dei est, imprudenter te hominibus tribuere affirmamus.

Cap. II.

De Gradibus seu partibus Excommunicationis.

Ostram definitionem bonam & concinè constitutam: tuam autem ingentibus erroribus refertam demonstraui, nunc quid in partitione nostra accuses consideremus. Primum est, nos perperam duos gradus excommunicationis posuisse: cum tres sint apud vos ecclesiasticæ censuræ gradus. Ego neq; quot apud alios, neque quot apud vos sint censuræ ecclesiasticæ species & gradus querendum mihi vnquam putauit: sed hoc solum inuestigare propositum habui, quot essent excommunicationis gradus. Huius duos esse apud vos inueni: & duos etiam apud Pontificios: quanquam alia ratione hi duos faciant. Supra ex tuismet verbis duos esse ostendi. Commonefactionem & mulctam inter excommunicationis gradus collocare non debui, cum, qui eo modo increpatur aut mulctatur, non putetur ab vlllo priuatus communionem fidelium

fidelium. At cui sacramentorum vsu interdicitur, is iam pro abiuncto à plerisque omnibus habetur. Proinde ne hic quidem iustam vllam causam habuisti contradicendi. Asseris non meminisse te plures duobus, excommunicatos intra decennium, mulierem, & sceneratorem. Aut igitur Iohannes Morellus anno 63. à vobis excommunicatus, ille scenerator fuit: aut in scripto Magistratus continente sententiam de exustione libri, causa hæc omiſsa fuit. Mirarer si tam splendidi & luculenti actus tam citò potuisses obliuisci. Sed ad rem nostram,

Pontificios dixi haud rectè introduxisse excommunicationem maiorem, quæ ab omni licito actu excludit. Hanc tu, tametsi ea non vtamini, non simpliciter damnandam censes, cum expresso Dei verbo nitatur. Arbitror tibi nondum excidisse, me de excommunicatione illorum agere. Qui doctrinam approbant, & tantum non viuunt, quomodo Christianos decet. Iam videamus tuas rationes.

ARGVMENTVM I.

Immundos, ais, ab ipso templi aditu prohibitos fuisse, non inficiaberis. Et cum excipis hoc externum quiddam fuisse, nihil nobis quidem dicere videris, quod contra te non faciat, vt alibi nos ostensuros speramus. Alterutrum enim fatearis oportet, vel detestabiliorem fuisse coram Deo externam, quàm intrinsecam pollutionem, vel hac, quàm illa, pollutos, etiam habitos fuisse impuriore. Respondeo, me non inficiari quidem, quin ab aditu templi prohibiti fuerint immundi: (hoc enim scriptura testatur) Sed ex hoc sequi, quod tu vis, nempe propter vitam improbè actam arcendum aliquem nunc esse à sacris ritibus, constanter nego: & quidem ijs per motus rationibus, quas tibi facilius sit contemnere, quàm refellere. Verùm de hac re copiosè disseremus, cum huc nos tu, sicut promittis, retrahes: in præsentia breuiter tantum indicabo, cuiusmodi argumentator sis. Argumento ab immundis sub lege ducto

ducto vis ostendere excommunicationem maiorem, quæ a-
ctum omnem licitum prohibet, atque excommunicatum æter-
næ damnationi addicit, nisi scripturis. An immundi sub lege
pro damnatis habebantur? An ab omni actu licito prohibe-
bantur? An ab omnibus Sacramentis arcebantur? Non ita
habet. Etiam si immundus aliquis moreretur, de eius tamen
salute ob id nullus dubitabat, cum sanctissimus quisque sic
mori posset nempe Gonorrhoea laborans, apud mortuū cubans.
Item mulier aut menstruis, aut profluvio altero ægrotans, aut
leprosus. An non Sacramentum expiationis sub poena exitij
cogebantur etiam immundi lugendo celebrare? An non Sab-
batha tenebantur obseruare? Sed de his postea: nunc tua ex-
pendamus. Non recordor me sic argumentatum, quia vide-
licet legalis immunditia externum quiddam fuerit, non potuif-
se eam significare impuritatem vitæ morumque. Argumen-
tum in hoc loco tuum tale videtur esse. Sceleribus polluti im-
puriore erant pollutis sub lege. Ergo cum hi arcerentur à sa-
cris ritibus, multò magis vitijs contaminati repellendi fue-
runt. Si eadem poena, & non diuersis affici Deus iussisset v-
trosque, consequeretur certè impuriore magis prohibendos
à templo fuisse miudis impuris. Similis tua est ratiocinatio
huic, vt postea clarissimè perspicietur: Carbonario vel alio
quopiam homine fordido, qui sua forde tangentes inquinet,
impurior est ebriosus, fur, aut homicida: Ergo mundis in-
duti vestibus homines multò magis furem fugient, ne con-
tactu eius vestes suas contaminent, quàm Carbonarium.
Certè vt vestibus caueamus, magis fugimus Carbonarium
vestes habentem carbonum puluere oppletas, quàm furem
mundis vestitum indumentis. Porro similia esse hæc argumen-
ta postea euidentissimè demonstrabo.

Et quorsum, ais, sacrificia illa pro peccatis, nisi vt publica
essent resipiscentiæ testimonia? Ego vicissim quaero ex te,
quorsum hoc adducas argumentum? Statuisti probare excom-
municationem maiorem nisi scripturis, & vteris hoc argu-
mento: qui sic peccarunt apud Iudæos, vt certa peccato paena
nulla esset constituta à Deo, ij iussi ab eodem sunt istiusmodi
peccata

peccata, certis expiare sacrificijs : ergo licet peccatores ab omni legitimo actu prohibere. Ecquis hæc patienter in tam graui causa audiat à te cum autoritate dici? An erat excommunicatus, qui, quoties & quando vellet, ad templum ire poterat, vt sacrificium Deo pro commisso à se peccato offerret? Hoc ipse, quod ad expiandum peccatum iubetur adferre sacrificium, non excluditur à sacramentis, sed ad ea inuitatur. Nam omnia hæc sacrificia erant vera Sacramenta. Quomodo ergo ad stabiliendam Excommunicationē tu hæc producis? Quomodo aditu templi prohibitos fuisse? aut exemplo eorum Maiorem Papæ Excommunicationem astruere tentas? At saltem oportebat tales, inquis, in signum penitentiae sacrificare. Concedo, sed ad rem nostram quid hoc attinet? *Quin* & apud nos idem fit. Sicut enim illa sacrificia declarabant offerentem peccauisse, & peccati penitere: sic qui ad coenam apud nos accessurus est testificatur, prius se poenitere peccatorum, gratia Dei egere, inque morte Christi salutem sibi quærere, adeoque sic affectum esse vt Christo dignam velit deinceps vitam viuere. Ergo quocunque veritas argumentum tuum nihil probat.

Ob schismata, hoc est, grauia offendicula inquis sunt eiecti à Synagogis homines, id est, à sacris omnibus conuentibus prohibiti sunt: qui mos à Christo reprehensus minimè probari manifestè potest. Nam si in priuatis nec alioqui manifestis delictis iubet Ecclesiæ rebellem haberi velut Ethnicum & Publicanum, multò magis id voluit fieri in publicis criminibus. Post hæc multis probas Ethnicis nefas fuisse templum ingredi: Iudaeosque cum illis vitæ consuetudinem nullam habuisse: quæ minimè erat necesse probare. Nihil enim in sacris literis apertè scriptum probationis eget apud vos. Respondeo breuiter, falsissimum esse, quod dicis ἀποσυνάγωγος fieri, idem significasse ac à conuentibus ritibusque sacris omnibus prohiberi. Interpretatio hæc non est scripturæ, ideoque à me non recipitur. In sempiternum non docebis ex sacris literis, non licuisse illis, qui ex Synagoga aliqua fuissent eiecti, ingredi

gredi in templum Hierosolymitanum, consuetaque ibi cum caeteris celebrare Sacramenta. Quare meræ nugæ sunt, quæ hoc loco profers. Quid sit aliquem vt Ethnicum & Publicanum habere, cum ad 18. Cap. Matth. peruentum fuerit, exponam: & probabo ibidem, te verba hæc pessimè interpretari.

Paulus optimus Christi interpres prohibet cum nomine tantum fratribus cibum capere, 1. Cor. 5. Cuius loci sensum vt quis in omnes formas conuertat, nunquam probabiliter, nedum necessariò euicerit, dignos conuentibus ijs, qui ad fidei confessionem spectabant, habitos fuisse, quibuscum priuatæ vitæ vsus nefarius censeretur. Quæ de hæreticis ex 3. cap. Epist. ad Titum allinis, ad nos non pertinent. Ego mihi persuasi, me veritatis amatoribus, quos agnitum errorem reuocare non pudeat, perfacile demonstraturum esse, ex hoc loco id non sequi, quod tu sequi opinaris. Primum quidem non dicit Paulus non admittendos tales, si quidem admitti cupiant ad auditionem verbi, ad preces, ad caenam Dominicam, denique ad legitimos & à Deo præceptos ritus actûsque alios. Quod si de excommunicatione loqui voluisset, longè breuius & apertius dixisset, arcete cum à Sacramentis: aut tradite enim Satanæ, vt vos hanc rem exponitis. At non hoc iubet, sed ne commisceantur (hoc enim est *συμμιχθῆναι*) id est, imperat ne familiariter & coniunctissimè cum talibus viuant. Causæ huius rei duæ sunt: vna, vt, qui peccauit, pudefiat ac corrigatur. Nam qui se ab aliquibus vitari videt præter morem, hoc ipso sceleris argui se intelligit, sicque pudefactus vitam emendat. Altera, quod ex familiari malorum conuictu, qui boni sunt, corrumpuntur: & ab aliis tales iudicantur, quales ij sunt, quorum arctiore societate vtuntur: qui autem mali sunt, hoc ipso in malo confirmantur. In Sacramentorum vsu contraria modò eueniunt omnia. Quippe horum frequens vsus nec vtentem, nec spectantes aut præsentem reddit deteriores: sed augentur magis in vtrisque

que spiritus sancti dona. Sunt enim adminicula quædam infirmitatis nostræ, & inuitamenta ad pietatem cultumque Dei. Hinc fit, vt horum neglectio neque pudefaciat prauè agentes, neque negligentes reddat meliores, sed eosdem deteriores efficiat.

Secundò, discrimen est longè maximum inter ea, quæ Deus toti Ecclesiæ instituit, quæque ab omnibus vult obseruari: & ea quæ priuatis pro loco & tempore præcipit seruanda aut fugienda. Etenim hæc illis nihil derogant, quando non pugnant inter se, sed simul ab eodem seruari possunt. At non pugnare, Sacramentis cum aliquo vti, & societatem eius priuatam, præsertim arctiorem, fugere, certo est certius. Etenim non me iubet Deus cum omnibus Ecclesiæ membris *συναγαγήν ἰσθαι*, at sacramentis ab ipso institutis, iubet me cum Ecclesiæ membris omnibus vti. In sacramentorum præterea usurpatione iubeor meipsum explorare, non alios: at in conuictu & sodalitate priuata inueneri debeo alios, vt & lucrer eos, si prauis sint, & consuetudine eorum ipse non deprauer. Præcepit Deus, vt sceleribus inquinatos propter prædictas causas vitare in rebus & negotijs priuatis: in publicis à Deo ordinatis ritibus vitare eos non me iubet. Adde quod manifestè imperat Paulus, ne talem hostis loco habeamus, sed velut fratrem instruamus, 2. Thes. 3. vult ergo, vt in rebus ad cultum Dei & salutem proximi spectantibus eum non perinde vitemus, atque in ijs, quæ ad priuata commercia attinent. Immò ne conuictum quidem prohibet, si *υπερῆσται* quam istic præcipit, inseruiat: sanè excommunicare eum non vult, quem velut hostem habere vetat.

Tertiò constat, Apostolum, vt qui secta Phariseus fuisset, non ignorasse Iudæorum mores. Norât itaque Publicanos à plerisque omnibus Iudæis, imprimis autè à Phariseis sic fuisse deuittatos, vt nō modò à familiaritate consuetudineque eorum abstinerent, verumetiam cibum cum illis capere religionem esse putarent: & nihilominus neque à templo, neque ab alio cultu prohibitos fuisse.

Quod

Quod cum hoc etiam loco Apostolus iubeat, facile liquet, ad consuetudinem vitæ priuatam pertinere hoc eius præceptum, non ad Ecclesiasticos actus. Non tantum debetis, inquit, arctiorem talium societatem vitare, sed etiam conuictum. Quod hæcenus tenendum monet Apostolus vt suo prius exemplo Christus nos docuit, quatenus is non inferuiat correctioni fratris. Quocirca non potest vlla ratione ostendi, Apostolum existimasse ita inter se duo hæc connexa fuisse, vt alterum sine altero esse non posset. Dum igitur alterum iubet, alterum non iubet, nemo vtrumque eum iubere voluisse affirmare debet. Hoc factum Iudæorum ita tuam interpretationem refellit, vt solum sufficere veritatem quærentibus possit.

Quartò affirmat expressè Paulus in Actis coràm Festo, & aliàs quoq; , se contra legem Mosis nihil peccauisse. Quintam Iudæi nullius eum transgressionis accusarunt, quàm quod Græcos in Templum introduxisse mentiebantur. Cæterum Lex Mosis iubet omnes Pascha concelebrare mundos secundum legem: nec excipit moribus inquinatos, sed & Christus ad agni esum Iudam admisit: & cum in eius locum cœnam suam institueret, omnes iussit ea vti discumbentes, id est, Christi discipulos se profitentes (Repræsentarunt enim discipuli totam Ecclesiam) dicens, bibite ex hoc omnes. Hac de causa ex Corinthiorum cœna nullos, etsi permulti essent mali, exclusit. Ex quibus omnibus perspicuè patet, firmeque probatur, Paulum, dum bonis mandat, ne arctiore societate cum flagitiosis viuant, peccatoribus vsu Sacramentorum, si modò vti cum alijs oprassent, non interdixisse. Quippe semel contra Mosis Christi que legem id egisse videretur.

Postremò quid est opus longa expositione, cum ipsemet Apostolus suo facto se exponat? Certè in eadem Epistola recenset magnum Catalogum viciosorum hominum, quorum nullum iubet à cœna Dominica remoueri. Quid potest expectari clarius & certius? Quorum cap. 5. priuatum commercium iubet fugere: eosdem paulò post 11.

cap. ipse non modo ad cœnam Domini admittit, verumeti-
am mandat, vt seipsum vnusquisquis exploret, qualesquales
alij sint. Aliud est malorum fugere consuetudinem, & aliud
Sacramentis à Deo donatis cum cæteris vti. Hic cum Deo
nobis res est: ibi cum hominibus. Hic suam vnusquisq; con-
scientiam Deo probare debet: qualis aliorum sit, quætere
non debet. Si enim nefas esset cum improbis cœnam Domi-
ni edere, non iussisset Apostolus vnumquemq; seipsum pro-
bare, sed iussisset nos alios probare, ne pollueremur. Eodem
spectat, quod mox addit, indignè edentem iudicium sibi e-
dere, non alijs. Ergo vt huius loci sensum in omnes for-
mas conuertas, nūquàm tamen vel ipsomet Paulo interpre-
te ac Iudice tuæ opinioni suffragabitur, sed de hoc loco po-
stea iterum differetur.

Nunc ad solutiones tuas ad quatuor argumenta illa, qui-
bus me putas maiorem Papistarum excommunicationem
confutare voluisse, venio. Libet tamen prius monere, me
non accusauisse, quia gradus fecerunt, quod etiam vos
facitis. Species plures non esse ex meis Thesisibus liquet.
Nam si excommunicatio est prohibitio rei alicuius prop-
ter quam is, cui negata est, non existimetur porro mem-
brum esse exterioris Ecclesiæ, sola Sacramentorum negatio
vocari poterit excommunicatio. Quoniam quæ præterea
possunt nobis negare homines, accidentia eius sunt, ad sub-
stantiam non pertinent. D. Lutherus etiam in artic. ad
Concil. Mantuan. indictum ait. Maiorem excommuni-
cationem, vt Papa nominat, pro pœna politica tantum ha-
bemus. Idem, nisi fallit memoria, repetiuit in admonit. ad
Ecclesiast. Augustæ Anno 1530. in Comitij collectos.
Deinde non hoc reprehendi, quod vnam dicunt altera gra-
uiorem esse: sed quod maiorem interdictione templorum
& actus cuiuslibet liciti defnierunt. Miror vehementer,
cur tibi libuerit meam sententiam oppugnare, cum eandem
mecum probes. Scribis enim te censere aliter de simplici
verbi auditione: à qua ne eum quidem purès arcendum esse,
qui Satanae traditus esset. Sanè ego in Thesisibus nullam rem
aliam

aliam damnauit nominatim, ut ex probatione mea patet. Perperam ergo Papistæ ab auditione verbi ac templis depellunt excommunicatos, quod ego volebam.

Sed age, postquam sic pruris contradicendi studio, ut tuam-ipsiusmet sententiam euertere non dubites, quod tuarum rationum pondus sit expendamus. Argumentum meum hoc est. Ab auditione verbi Dei seu concionibus publicis, lectione eiusdem ac precibus, nullus arcendus est, qui interesse cupiat, ut ex I. Cor. 14. cap. manifestè probatur. Peccant igitur Papistæ, cum maiorem excommunicationem horum prohibitione definiunt. Respondes, profanos admissos fuisse: at vel ἀποστασάρχους factos à Iudæis, vel Sarranæ traditos à Christianis, ad eos conuentus, qui communis fidei professionis causa instituti erant, admissos fuisse negas absque resipiscentiæ testimonio.

Simili ubique scelicitate disputas, hoc est, fortiter affirmas, at timidè probas. Nego tibi è Synagogis eiectos ad templum & sacrificia ritusque alios à Deo per Mosen institutos non fuisse admissos. Scriptura contrarium planissimè tradit in exemplo Matthæi, & Publicani apud Lucam cap. 18. necnon in historia Adulteræ apud Iohannem 8. denique in Christi Apostolorumque suorum, imprimis autem Pauli historia. Vndè ergo tu opinionem tuam probabis? An idem fuerunt Synagoga & Templum? At ipse tu hinc dicis profanos in Synagogam admissos ut ex aliquot Lucæ testimonijs conijcias: quum in Templum ingredi profanos nefas esset. Quomodo ergo si idem non fuerunt, eiectos ex Synagoga etiam eiectos ex Templo fuisse affirmas? Quomodo etiam profani homines, qui temet-ipso affirmante in Synagogas intromittebantur, non etiam in Templum ingredi sinebantur, si eadem erat huius & illarum ratio? Imò quomodo probabis tu, ex vna Synagoga eiectos, ex alijs (Nam plures erant Synagogæ non tantum in diuersis urbibus, sed nonnunquam in vna eademque vrbe) etiam fuisse exclusas? Ex scriptura oppositum colligimus, quod tum probabimus, cum quid ex Synagoga

expellere significet, explicabimus. An à Christianis post Apostolos aliqui traditi sint Satanæ, nostra non interest querere: qui hoc solum inquirimus, quid scripturæ mandent aut vetent. Si facere tentarunt, absq; scripturis tentârunt. Nullus enim in omnib⁹ sanctis scripturis locus reperitur, qui hoc præcipiat. Fuit enim Apostolis extra ordinem concessa traditaque à Deo ista potestas. Proindè quæ de moribus Ecclesiæ veteris profers, ad nos non pertinent, qui scripturæ duntaxat testimonia postulauimus.

Causas cum adducis, cur profani potius, quàm in vita lapsi admitterentur, actum agis. Cum enim res ipsa non exstiterit, frustra causas eiusdem recenses. In qua re illud etiam notabis, te de illis loqui, qui pabulum, id est, verbum (& Sacramenta) aspernentur, cum passim nos de appetentibus loqui videas. Quare iterum extra terminos procurris. Quid opus est vetare, quod iam antè auersatur aliquis? Persuadendus magis est talis, vt appetere incipiat. Sic neque distinctionem hanc potuit cogitasse Apostolus, quãdo Christianos iubet familiaritatem fratrum vitiosorum fugere, commercium cum profanis concedit. Quibus tu argumentis ostendes, μή συναγαμίγησθε, & μή συνεδίειν cum aliquo in eum finem, vt pudefactus resipiscat, idem significare, atque lapsum à verbi dei auditione, omniq; actu legitimo, (in quorũ numero illos etiam complector, qui ad communem fidei ἑξομολόγησιν pertinebant) prohibere? Cum rogas quĩnam communes cum Ecclesia preces habeant, qui vita se parum dignos Christianis gesserint? ego vicissim rogo, quĩnã Deus permitti voluerit Publicano in Templum ingredi Luc. 18? An non melior descendit Phariseo? Quĩ tu scis, imò quĩ audes cogitare, non habere eum pium animum tunc, quando cum cæteris cupit Deum orare? Quocirca multò magis interrogandus vidẽris, quĩ prohibere tu alicui audeas Deũ inuocare, ei gratias agere pro suis beneficijs, peccatorũ culpã deprecari, & pœnitentiã declarare? Omnia hæc præstat Ecclesię, qui tametsi deliquerit ac grauè scelus admiserit, ex verbo Dei cupit institui, & vnã cum alijs vult Deum comprecari:

cui cum ipſe etiam putes verbi auditione non eſſe interdicens, fruſtra ab alijs conuentibus diſtinguis. Nos enim in Eccleſijs noſtris alios nullos habemus: neq; iubentur in ſcripturis ij, de quibus nos loquimur, à precationibus ſtatarum horarum arceri, vt exemplū Publicani docet. Quamobrem nuda verba fundis, præterea nihil facis.

Illud ſupra modum miror, quod prohibitionē vnus eiufdemq; fidei confeſſionē publicam probare audes. Itane certum eſt omninò præconceptam opinionem defendere, vt illa etiam à te excommunicatis velis negare, quæ Deus ne à ſe quidem excommunicatis negat, aut negare alios iuſſit? Ecquid dicent homines, cum te hucusq; progreſſum intelligēt, vt potius interdicare hominibus confeſſione fidei in publico velis, quàm de imperio illo veſtro aliquid remittere? At idē veteres, inquires fortaffe, fecerunt. Nos autem non quid hi fecerint, ſed quid rectè fecerint, quaerimus. Si enim aliquid probandum fuerit, quia veteres feciſſe conſtet, permulta alia vos iniuſtè accuſauitſtis. Chriſtus hominem in ſuo nomine Dæmonia eiicientem noluit à ſuis diſcipulis prohiberi, quantumuis ſuo ſe nollet comitatu adiungere: ſed addit, illum pro ſe eſſe, quiſquis nō aduerſarius ipſius eſſet, Lucæ ac Marci 9. cap. Cur ergo tu Chriſtum confiteri volentem vetabis id publicè cum cæteris facere, etiamſi fuerit lapſus? Vis dicā, quod ſentio? ſi ex ſacris literis hanc uā ſententiam rectam eſſe firmiter probes, impiam eſſe pronuntiabo.

Quæ ſequuntur argumenta tria, non adduxi ego, vt Papiſtas docerem excommunicationē malè definire prohibitionē templorum & actus cuiuſuis liciti à que Deo imperati: ſed notati ea mihi, vt ſupra dixi, memoriæ cauſa, quò, cum res poſtularēt, oſtenderem excommunicationem non eſſe abſciſſione ſalutis definiendā. Quomodò enim ſequeretur: Papiſtæ concedunt à cōmunionē mentis & ſpiritus neminē arceri poſſe, ſed cenſura Eccleſiaſtica notatos ab externa ſolum ſocietate Eccleſiæ prohiberi: ergo non rectè prohibuerunt templum. An non interdictio templi res externa quoq; eſt, & particula quædam externæ ſocietatis? Item cum dico

Doctores eorū non plus fuisse ausos tribuere clavib⁹, quān quòd sint potestas expellendi ex societate externa Ecclesiæ, quomodo potuiffem ex eo concludere, perperā aliquos ab aditu templorū prohibitos? Item cum sic ratiocinatus sum: si tradi Satanæ esset eijci ex Ecclesia, extra quam nulla est salus, (extra visibilem salutē esse quis neget?) non dixisset Apostolus de Corinthio illo, se ita eum tradere voluisse, vt spiritus esset saluus, cum sic inquā collegi, quomodo potuiffem concludere, ergo Papistæ malè definiunt excōmunicationē maiorem templorum interdictione? Tuum fortasse fuerit sic argumētari, non meū. Vides igitur quantum vbique à scopo aberres, quāmq̃e imprudenter disputes?

Quāquam verò huc non pertinent, ne tamen querare nos aliquid intactū reliquisse, age quid dicas hīc quoq; videamus. Ad primum sic respondes. Cum Ecclesiæ iudiciū nihil sit aliud quān promulgatio sententiæ in cœlis decrete, efficitur alienos omninò à regno cœlesti decerni, qui ritè in terris ex cōmunionē Ecclesiæ eijciuntur. De hoc argumēto quia copiosè iam suprā dixim⁹, hoc tantūm dicā, in præsentia, tibi præter quatuor illas propositiones, quarū probationē suprā, cum ad syllogismū tuum de Ebrioso responderem, requirebamus, hanc quintam insuper demonstrandam esse scripturis, si aliquid dixisse velis, nempe rectè dici Ecclesiam illis abscindere salutē excōmunicando, qui ab æterno sunt electi à Deo. His omnib⁹ superaddere te oportebit, constare vestris Presbyteris, quānā tandem sint electi: Nisi enim hoc sciat, falsa erit vestra promulgatio seu declaratio: sicut in Manasse Rege falsa fuisset.

Ad secundū hæc ferè dicis. Vt externum iudiciū accedens ad interius iudiciū conscientiæ auget vuln⁹ in non prorsus *ἀναδύρωσι*: ita, ad obligationē vulneris interni si accedat totius Ecclesiæ acclamatio, magis recreatur conscientia tristitiæ onere fatiscens. At quid hæc, oro te, ad rē faciunt? An ideo malè Papistas notavi? An ideo salutis negatione excōmunicatio definienda? Quicquid faciat illa Ecclesiæ acclamatio, non tamen est aliquid pro præcepto Dei obrudendū Ecclesiæ,

fiæ, quod non præcepit. Ad vltimum negas consequi, quod dico. Posse enim quempiã ex coetu ciuiũ expelli ciuitatisq; iure re ipsa ad tempus priuari, qui tamẽ postea, cum veniam petit, restituatur. Simile hoc tuũ non est spiritus sancti. Magistratus ius hoc habens potest aliquem ciuitate priuare vel omninò vel ad tempus. Et qui sic priuatur, pro eo tempore reuera priuatus est. Doce tu Presbyterium hanc habere potestatem: & quib^o ipsum negauit salutẽ, eos ideo salute reuera excidisse, quia ipsum eam negauerit. Hoc cum perfeceris, de dissimili ista tua similitudine amplius agemus.

Hucusque definitionem excõmunicationis nostrã, & que in doctrina Pontificiorũ de hac re accusauimus, ita defendimus, vt etiã ineruditi perspicere possint, euandas, ridiculas, & sibi non constantes esse tuas reprehensiones. Tuam è contrã descriptionem & Pontificiorũ propugnationẽ non inanem duntaxat, sed etiam plurimis iisdemq; scõdis erroribus refertã esse apertissimè demonstraui. Superest igitur, vt, quæ contra secundam Thesum partem, in qua probamus excõmunicationem neq; verbo neq; exemplo scripturarum niti, excogitastis, deinceps examinemus. Sequar autem ordinem quẽ vobis in oppugnandis nostris seruare placuit, quo lector facilius nostra cum nostris comparare conferreq; possit.

CAP. III.

Defensio argumentorum, quæ contra Excommunicationem attuli ex Testamento veteri.

Primum argumentum nostrum inter ea, quæ ex Testamento veteri prompsimus, & pro confutãda excõmunicatione desumpsimus, tale est. Scriptura illos, de quibus nos loquimur, nec à Sacrificijs arcet, nec à Sacramentis alijs vllis: imò sub poena capitis mandat, vt vniuersi mares circumcisi, Iudæi & peregrini, quicunq; immunditia legis non sunt inquinati, nec peregrè absunt, ter quotannis coràm Deo Hierosolymis compareant, & Sacramenta paschatis, Hebdomadarũ, & Tabernaculorũ cõcelebrent. Quocirca non potue-

runt Presbyteri aut Sacerdotes præter immundos lege quæquam arcere. Audiamus bellam refutationem tuam. Aut non intelligimus, inquis, argumentum, aut vix est dignum responsione: quoniam extremum extremo iungit præterito medio. Vocat Deus quosuis peccatores ad regnum cælorum & clamat nihilominus Apostolus sceleratos non habere partem in regno Dei. Vocat ergo ad resipiscentiam: quod & ista nostra disciplina facimus. Ac publicæ pœnitentiæ testimonium, quod requirimus, verbo Dei continetur. Qui enim potuit quispiã offerre pro peccato oblationem, qui sese peccasse palàm non fateretur? Hactenus tu. An tu in medio huius argumèti inueniendo laboras? Putavi rem mihi esse cum viro qui hac in re mihi nõ faceretur negotium. Medium hoc est. In sacris literis non tantùm non inuenire aliquos à Sacramentis propter solam vitæ turpitudinẽ abactos esse, sed cõtrarium potius probari. Hoc medio monstraui excommunicationẽ non esse iuris diuini, si vetus testamentũ consulam. Est ergo hoc argumentũ nostrũ. Quod in sacris literis non reperitur præceptũ, cuiusq; contrarium inuenitur mandatũ, id non est mandatum Dei. At excomunicatio sic habet. Ergo excomunicatio est cõmentum humanũ. Minore probaui ex lib. Exod. 12. 23. & 43. Num. 9. Deut. 16. quibus in locis præcipitur omnibus maribus circumcisis sub pœna excidij, vt coram Domino ter quotannis comparerent: nec excipit quenquam ex prædictis, præter immũdos lege, & à patria absentes. Sic igitur habet Lex. Quisquis iuxta legẽ est mundus, nec ita procul abest, quin ad constitutum tempus adesse Hierosolymis possit, is, si præfinito die vnã cum alijs non concelebrat Pascha coram Domino, exterminabitur. Si autem immundus sit eo die, aut peregrẽ absit, celebrent illi tales idem Pascha eodem die sequentis mensis.

Hanc Dei constitutionem, quæ ad externum cultũ spectat, non debuisti cõparare cum interna vocatione qua Deus nos ad spirituale regnum vocat. Alterutrũ fatearis oportet, te vel argumẽtũ non intellexisse, quod in respõsione aliquo modo significas, vel dissimulauisse. Etenim est impossibile, vt homo
litera-

literatus & in sacris literis vel mediocriter versatus hinc tergi-
uerfetur. Audiamus ergò praeclaram tuam ratiocinationē.
De° vocat omnes peccatores ad regnū coeleste: quod tamē
permulti non possidebunt, teste scriptura, Ergò Mōses in
praedictis locis moribus immundos vult ab eſu Paschatis
arceri. Quibus medijs & machinis coniunges tu ista extre-
ma? Hoc verē est praecipitem ruere, non progredi per me-
dium. Scriptura docet nos, Deum vocare omnes hōmīnes
ad possessionem regni coelestis, sed per fidem efficacem in
Christum. Eadem dicit, permultos non possessuros hoc
regnum, quia ad Deum vocantem eo modo, quo vocat, vo-
lunt accedere. Hinc nulla pugna est, fateor. Proba ergo nunc
apud Mosen similiter inueniri duo haec mandata: nempe,
Mundi secundum legem omnes (nisi procul à patria absint)
pascha concelebrent: &, Non omnes iuxta legem mundi
Pascha celebrent, sed illi tantum, qui moribus quoque mun-
di sunt. Primum extat: secundum si extare ostenderis, ad
argumentū te nostrum aliquid dixisse minimē inficiabimur.
Non vides te Mōsi, cum, quod ipse nusquam dixit, vis eum
dixisse, apertam contradictionem, quae nulla effugi inter-
pretatione possit, affingere?

Ergò alterutrum fatearis oportet, aut Mosen contradi-
ctoria sensisse, aut te nihil ad argumentum respondere. Et
enim iubet omnes mares Pascha celebrare, illis solis excep-
tis, qui vel secundum legem immundi essent, vel in itinere
procul à patria abessent. Mōses dicit omnes: & solummodo
immundos & absentes excipit, alios nullos (Aegrotantium,
& qui adesse aliās non potuerunt, mentionem facere nihil
opus fuit.) Tu verò etiam indecorē viuentes exceptos di-
cis. An hoc non est in Mōsis sententia contradictionem po-
nere? Negari porrò non potest, quin multi inter Iudaeos
omni tempore fuerint moribus impuri, qui nihilominus
iuxta legis consuetudinem essent mundi: hoc est, qui ea-
rum rerum nihil aut fecissent, aut passi fuissent, propter quas
immundi possent cenſeri. At impium est dicere, Deum per
Mosen contradictoria simul praecepisse. Verum igitur illud
est,

est, te nihil attulisse, ac argumēti vim non satis percepisse. Si excipias, sub Mose nullos fuisse sceleratos, nihil effeceris. Primū enim non probabis ita rē habere. Quī enim in tanta hominū multitudine nulli fuisset scelerati? (Si dubitas, inspice Psal. 95. & ca. 3. Epist. ad Hebræos.) Deinde sub Iosua, Iudicibus, Regibus, quī poteris ostendere verū esse? At cōstat his omnib⁹ tēporib⁹ nullū fuisse à Sacramētis repulsū, qui iuxta legē mundus esset, qualibuscunq; moribus esset præditus.

At resipiscētiā requirebat Lex, ais. Non inficior: nec inficiatus vnquam fui. Hoc solum negavi semper, & constanter adhuc nego, oportuisse eum, qui peccauisset, certo ad hanc rem ordinato Presbyterio satisfacere. Vnusquisque suo arbitrio, non alieno, & propria conscientia, non Sacerdotū, iudicabatur mundus & immundus: de mptis Leprosis. At offerebāt, inquis, oblationē pro peccatis, & hoc ipso se peccasse fatebantur. Respondeo primū, in peccatoris fuisse positum voluntate, (nullo eum ante oblationē à templo & Sacrificijs repellente) expiare suum peccatū quando vellet: neque cogebatur hac in re, sicut dixi Presbyterorū exspectare iudiciū. Excipis hīc, Dominū, dum ad sui cultum quosuis inuitet, non abrogare leges alibi de Presbyterorum munere sancitas. At ego velim ex te audire, quonam in loco istae de munere Presbyterorum leges decretæ positæque fuerint? Deinde qui sic peccauerat, non erat Excommunicatus, cum posset ire sacrificatum pro peccato suo cum libuisset, nemine eum ad tēpus aliquod repellente. Quod si etiā expiare peccatū statim nollet, non ob id iubebatur emanere. Tertio non valebat hoc in scelerib⁹ quæ Lex nominatim plectebat. Nulla enim Lex iubet Sacrificiū certum offerri pro expiatione homicidij voluntarij, adulterij, aliorūq; talium scelerum: sed gladio Magistratus coerceri hæc facinora iubētur.

Quarto, non minus profitetur se peccatorem, imò multò magis, qui ad cœnam Domini apud uos accedit, si modo rectè sit institutus, & præscriptum Ecclesiæ ordinē obseruet, quàm qui Sacrificiū pro peccato aliquo offerebat. An tu Cœnam Domini professionem publicā esse oblitus es, qua,
qui

qui ad eam adit, testatur se peccatorem esse, nec aliam rationem habere, qua à peccatis suis liberari valeat, quàm sacrificium Christi in cruce peractum? An tibi excidit, oblationē pro peccato figurauisse oblationē Christi in cruce factam? Cur, si horū meministi, peccatorem ad Coenam ire volentē, hoc est, oblationē pro peccatis suis offerre cupientē, siue testificari volentē se peccauisse, & morte Christi peccata sua deleta credere, contra expressum Dei mandatum impedis?

Dixi secundò sacerdotes ne potuisse quidē arcere malos ab esu Paschatis, cum in domibus patres familiās cum suis ederēt. Respondes primum, Solennis omnium sanctificatio indicebatur. Deinde immundi deprehensi nominatim à Paschate prohibebantur: vt ex Esdrae. 6. & 2. Paralip. 23. cap. liquet, Similis tui vbique es, id est, nihil probas, tamen si multa dicas. Quis dubitauit aut negauit, quin se omnes pararent ad edendū Pascha? certē Pharisei ob eam rē Christū occidere, & in Praetorium introire noluerunt. Quid ergò generalis & solennis purificationis indictio ad rem nostram facit? Quis probet hāc ratiocinationē? Iubebātur ante Pascha omnes se purificare, quò Pascha edere possent: Ergo Presbyteris quibusdā ad hoc electis potestate excludendi habētibus, satisfacere iubebantur. De purificatione & immūditia Legis, nō de turpitudine morū ista sunt accipienda. Etenim scelera longē grauius, quā interdictione Festorū, à quib⁹ fortē mali se optauissent excludi, plectebantur. Sic & loca scripturæ à te adducta, velis, nolis, cogaris interpretari. Proinde inania verba fundis: ad rē nihil dicis. In Ecclesijs nostris simile quiddā fit, dū se pridē quā coena celebratur, Ministro indicāt accessuri, & publicè respōdēt ad tria illa capita, quæ suo loco recitabimus. Simile est, quod immūdos dicis mēse differre coactos, vt se purgaret. Quippe pleriq; ad vespērā erāt purificati, plerimi die septima. Deus diem mēsis, quo exierant ex Ægypto, voluit memorabilē esse: nec alio die voluit huius rei memoriam celebrari. Quare cū propter immunditiam aliqui non possint hoc præstare die illo mensis primi, ne eos simpliciter arcere ab hoc Sacramēto videretur, iussit vt secundi mensis

codem.

eodem die celebrarent. Debat hoc exemplum vos mone-
re, vt nulli cupienti temerè negaretis Coenae communi-
onem : cum Deus extra ordinè maluerit Pascha illos edere,
qui die præfinito non potuissent, quàm vt toto anno carerèt.

Tertium argumentum hoc est. Nec ante nec post Chri-
stum vlli vnquam legimus propter vitam inhonestam vel
ab ipso Mose, vel à Sacerdotibus, Leuitis, Prophetis, Phari-
saeis, Scribis, vel ab alijs vllis, interdictum Templo, Sacrifi-
cij & Sacramentis à Deo institutis. Tu de solis Prophetis
respondes dicens : nempe quia gubernacula rerum non te-
nebant : nec vllos habuerunt sibi magis inensos, quàm Sa-
cerdotes & Seniores populi, Ego non de solis Prophetis lo-
cutus sum, sed praenominatis omnibus. Proinde hïc etiam
respondes, vt soles. Quamquam sufficere potuisset, si de Pro-
phetis duntaxat hoc dixissem. Etenim si hac in re fuisset à
Sacerdotibus peccatum, indicauissent aliquando, sicut alia
ipforum peccata accusarūt. At nihil vnquam tale reprehē-
derunt. Quod si tam inensos habuerunt Sacerdotes & Se-
niores, mirum est, quod non aliquādo conati sunt eos excō-
municare : siquidem à Lege Mosis facultatē acceperant hoc
faciendi. Quippe optimus hïc fuisset praetextus, & valde
plausibilis excusatio.

At dum populo & Sacerdotibus exprobrant, inquis, quod
suis sceleribus templum polluerent, fatis indicarunt, quid
facturi fuerint, si administrationi præfuisent. Quæso te an
contra Mosis Legem aliquid facturos fuisse putas? At fecif-
sent, si propter solam vitæ turpitudinem aliquos à Sacramē-
tis repulissent. In scriptis eorum nusquam reperies propter
hanc rem Sacerdotes aut alios reprehēfos. Quomodò ergo
facturos ipsos fuisse probabis, quod perperam ab alijs præ-
termisum nullo loco questi sunt. Quomodò mores prauis
polluerēt Templum noménque Dei, paulò post fusè expli-
cabitur. Citas deinde 1. cap. Esaię & Psal. 51. At hi loci tuæ
opinionis nulla in parte patrocinantur. Quis enim sic est ru-
dis, qui argumentationem hanc probet? Deus aspernatur
impiorum sacrificia: Ergò Prophetæ aut Sacerdotes habue-
runt

runt poteſtatem facinorofos amouendi à Sacramentis. Item David lauare ſe poſtulat à caede : Ergo Sacerdotes facultatem arcendi à Sacramentis à Moſe acceperunt. Item homicidij culpam, cuius author neſciretur, ſolenni ritu deprecari tenebantur, in quorum finibus cadauer inuentum fuiſſet Deut. 21. Ergò Seniores erant à Deo ordinati, qui certos quosdam Deo ſacrificare volentes à ſacrificando prohiberent. Item qui incoſideratè iurauit, venire debet ad templum cum oblatione pro peccato. Ergò qui ſciens peierauit à quibusdam Senioribus arcebat à Sacramentis dum ipſis ſatisfecifſet. An hiſce inutilibus rationibus crediturum aliquè eruditum tibi perſuaſiſti ? Faccio quod falſum eſt, non fuiſſe in templum admiſſum, qui incoſideratè iuraſſet, ſine oblatione pro peccato. Aliud eſt non admitti ad templum : & non remitti peccatum. Multa de pœnitentia ſubinde dicis, de qua nulla inter nos eſt diſputatio. Nunquam enim dubitauit an pœnitentiam à nobis flagitet Deus. Hoc diſputamus, an oporteat reſipiſcentiam Presbyteris probari ad hanc rem delectis ?

Quartum hoc eſt, Pharifaci à Sacramentis neque indignè viuentes arcuerunt, neque Sadduceacos haereticos remouerunt. Si hoc, inquis, negemus, quomodo probaueris ? Niſi mox adderes probabile eſſe, dicerè te parum attentè ſcripturas legiſſe. Addis deinde, non mirum eſſe quod multò ſeſe fouerint Hypocritae. At qui Apoſt. acta, & Iosephi hiftoriam attentè legit, meritò ridebit tuam reſponſionem. Quod ipſe quoque uidiſſe uideris, cum aliam adfers : nempe alteros non potuiſſe pellere alteros, quia non ſint poteſtatis nomina, ſed ſectarum. Verum hoc eſt, ſed tamen ijdem illi Chriſti tempore in poteſtate fuerunt & Sacerdotio fungebantur, ut ex ſacris literis pariter & hiftoria Iosephi clariffimè patet. Ergo ne hîc quidè habes, quod dicas. Nec in ſacris literis, nec in hiftoria Iudaica inuenimus huius rei mentionem fieri, tametſi alteri alteros capitali odio proſequerètur. Deus bone, quam fuiſſent laetati, ſi ſciuiſſent aliquid ſibi tale per legem licere ? Sed quid ſi Magiſtratus, (quæris ſub finè)

non faciat officium in reprimendis sceleratis? Possent & ego ex te quaerere, Quid si Presbyteriū non faciat officium, aut Tyrannidem exerceret? Cogētne Magistratus? At excommunicabit eum. Sed ego respondebo tibi, etiamsi mihi tu non respondeas. Facient Ministri, quod fecerunt Prophetae. Admonendus, hortandus, rogandus, increpandus, terrendus ex verbo Dei. Si ne tunc quidem fungatur suo munere, committenda res Deo erit. Impiè namque subditus ratiocinetur: Magistratus non fecit officium: Itaque ego pro ipso hac in parte accipiam imperium. Perinde hoc sit, ac si seruus argumentetur: Dominus malè satisfacit familiae: Ergo me Dominum, illum autem seruum fieri oportet.

Quintum est. Totum Synedrium extremè oderat Christum & Apostolos. At tantum abest, vt à templi aditu eos prohibere conati fuerint, vt nec Mattheum Publicanū, nec Paulum, cui prae ceteris infensi inimicique erant, excludere aliquando tentārint. Ad hoc primò respondes. Imò disertissimè testatur Iohan. duobus locis conuenisse inter Iudaeos, vt qui Christum confiterentur, è Synagoga eijcerentur: nedum vt Christo ipsi parceretur. At è Synagoga eijci, erat Excommunicari: quod quam rectè tu neges, suo loco dispiciamus. Secundò, mirabiliter conseruati à Deo fuerunt. Tertiò, duo fuerunt Publicanorum genera, vnum Gentilium, alterum Iudaeorum. Illos penitus auersabantur: horum congressum solo odio, nullo iure, fugiebant: cum Lex neque tributa neque tributorum exactores per se damnet. De Synagoga postea dicendum erit: nunc tantum dicam te in sempiternum non esse probaturum Synagogam & templum, vel eiectionem ex illa & ex hoc eadem fuisse. Synagogae erant multae, Templum vnum. In Synagogis non celebrabantur Sacramenta & Sacrificia, de quibus loquimur: at in Templo celebrabantur. In Synagogam etiam admittebantur profani, vt tu ais: in Templū nefas erat talē ingredi.

Quod mirabiliter seruatos dicis Apostolos cum Christo, concedo: at non fuisse eos propterea tentaturos, si potentiam hanc tenuissent ex eo non consequitur. Saltem alicubi

ex probauissent ipsis, quod contra Legem ingrederentur in Templum. Etenim minora obijciunt, quod non lauarent manus: quod Christus cum peccatoribus ederet: quod sanasset in die Sabbathi aliquos. Item cum Paulo obijciunt, eum Templum profanasse, quia Græcum introduxerit, non addunt hoc etiam, quia ipse secundum Legem ingredi non debuerit. In summa, chorda semper oberras eadem: id est multa falsa dicis, quorum nihil probare potes. Nihil ferè adhuc vidi te dignum, nisi quod hîc fateris Publicanos circuncisos non fuisse à Templo & Sacrificijs exclusos: quod plerique hæcenus fortiter negarunt. An etiam in Iudæa fuerint Ethnici Publicani, nostrâ hoc loco nō interest quaerere.

Haec nica ex veteri testamento deprompta argumenta vix refutatione ais indigere. Benè dicis: non enim refutari vel possūt vel debēt argumēta vera. Eiusmodi certè sunt, quæ licet tibi videantur esse, in quibus dissoluendis tu per omnem reliquam vitam tuam, sicut video, frustra laborabis: Sed iudicent pij ac docti.

CAP. IIII.

Defensio Argumentorum ex nouo Testamento acceptorum.

X nouo foedere primum hoc adfers. Iohannes Baptista, dixi, omnes ad se venientes vt baptizarentur, etiam Phariseos & Sadducæos, quos tamen Viperarum progeniem esse affirmat, baptizauit: nemine repulso.

Quorsum hoc, ais, aduersus nos torques? Non enim debuit eos Iohannes tanquàm excommunicatos repellere: cum non sit priuatae authoritatis quempiam excommunicare. Quid audio? An tam citò oblitus es quid probandum susceperim? Statui ostēdere in nouo etiam foedere nec verbum nec exemplū extare vestrae Excomunicacionis: sed contraria potius tū præcepta tū exempla inueniri. Primo loco proposui Ioānis Bapt. propter ordinē tēporis. Is non repulit quenquā, qui se cuperet ab eo baptizari, dicens: ego externū symbolū administro, in corda nō intueor: sed alius me sequitur qui & igne baptizabit, & paleā à tritico separabit.

separabit. Hic ventilabrum in sua habet manu: non ego. Proinde, vt me simulatione poenitentiae fallatis, illum non fallatis. Ex quo intelligimus Ministrorum non esse negare Sacramenta petentibus: ac iudicium Deo permittendum esse, vtrum qui se poenitere profitetur, simulet, an verè & sincerè agat.

Quàm verò alienum est, quod dicis, Iohannem non debuisse sceleratos illos arcere, siquidem Deus facere aliquos iusserat? Quo in loco dixit Deus, hanc rem esse publicæ auctoritatis, non priuatae? Si esset Excommunicare hoc, quod vos dicitis, exempla priuatae haberemus Excommunicationis: publicae nullum. Petri & Pauli à vobis citantur exempla: praeter hæc nulla habetis. Presbyterij exemplum vbi tandem latet reconditum? Sanè Paulus etiam Corinthium tradere voluit Satanae: sed in praesentia totius Ecclesiae. Et cum Apostoli priuati homines fuerint, quid licuit ipsis Excommunicare, & non licuit Iohanni? Si dicas Deum dedisse hanc potestatem illis, non huic, demonstrandus est locus, in quo istud contineatur. Certè non minus à Deo fuit Iohannes missus, quàm Apostoli. Res mira est. Cum Prophetas, Iohannè, alios, dicimus neminem excommunicasse, priuatis non licuisse dicis. Cum publicae exclusionis exemplum petimus, priuatorum exempla producitis: quae ad causam tamen vestram non pertinent. Cogita tandè, quaeso, quàm facillè affirmes, & nunquam probes.

Argumentum meum septimo loco à te adductum, tale fuit. Sicut firmiter concludimus, infantes nostros baptizari debere, quia baptismus circumcisioni successit, & Deus nullo in loco infantes noui foederis excipi iussit: ita firmè quoque argumentamur, impuros moribus non esse à cœna depellendos, cum hac in parte Christus Legem Moisis mutasse non legatur. Respondes, Cœnam non vni agno Paschae, sed omnibus sacrificijs successisse: méque probare debere, quosuis sine delectu ad Pascha admissos. Quippe immundos exclusos fuisse constat, ais. At Moses immunditiam non distinguit: & sacrificia pro peccato ad quoduis

quoduis peccatum pertinuerunt. Ex his concludis, peccati conuictos ad publicam reconciliationem vsq; ab Ecclesia alienos fuiſſe. Non pugno, quin Coenam omnibus Sacrificijs dicas ſucceſſiſſe: at præcipuè agni Paſchatis eſui reſpondere, mirum ſi neges. An non contra te hoc facit? Certè à Sacrificijs pro peccatis nulli arcebātur, ſed cogebātur ab ea perſoluenda. His ergo ſi ſucceſſit Coena Domini, non poteritis ab ea depellere vti ea rectè volentem, ſaltem externè. Ad Paſcha lege immundos fuiſſe admiſſos, nunquam dixi aut ſcripſi: at moribus immundos excluſos non fuiſſe dixi, & dicam deinceps, donec oſtenſum aliud mihi fuerit. Sic certè probaui, vt tu nihil potueris refellere. Falfum quoq; eſt, Moſen non diſtinxiſſe immunditiam legis & morum. Miror què audeas iſta ſcribere, cum vtriſq; differentes conſtituerit pœnas. Immundum lege, iubet à Templo & ceremonijs arceri: immundum moribus vel iubet puniri à Magiſtratu, vel iubet ad Templum venire, vt ibi mundetur. An hoc non eſt diſtinguere? Falfum non minus eſt, quod ais, Sacrificia pro peccato ad quoduis peccatum pertinuiſſe. Nā pro illis facinoribus, quæ nominatim Lex iubet certa pœna coerceri, nulla ſunt imperata Sacrificia: ſed pro alijs leuioribus, quibus pœna conſtituta nulla erat. Vbi enim legiſti apud Moſen homicidium, adulterium, Idololatriam, blaſphemiam, certo Sacrificij genere expiari potuiſſe? Faliſſimum eſt illud etiam, quod ex falſis falſè concludis, conuictos peccati ab Ecclesia alienos fuiſſe, ſiquidè per hoc intelligis ad Templum & Sacrificia non fuiſſe admiſſos, vsq; ad publicam reconciliationem. Etenim qui ſic peccauerunt, non poterant à peccato liberari, niſi ad Templum & Sacrificia venirent. Cogebantur potius ad ea quàm arcerentur. Miſerabilis certè diſputator es, dum teipſum ſubinde oppugnās.

Reſpondeſ ſecundò, Chriſtum alios nullos habuiſſe conuiuas, quàm ſuos diſcipulos: in quo tibi vt vbiq; aliàs conſtat. Primum enim certum eſt, Chriſtum cum duodecim diſcubiſſe diſcipulis: quo vos argumento contra Anabap-
I ſtas

stas, seu novos Donatistas, rectè adhuc vsi fuistis. Non interfuisse Iudam institutioni Cœnæ multò difficilius probabitur, quàm nos contrarium simus declaraturi. Sed & frustra monstraueritis. Nam interfuisse eum quotannis agni Paschalis esui nihilominus concedere cogere mini. Tertio figurarunt Discipuli in illa cœna totam Ecclesiam exteriorem, non tantum sanctos & electos. Qua de causa bibere ex poculo omnes iussit. Quarto, vt maxime cõcedamus, Iudã non adfuisse, nihil tamen ex eo probabis. Etenim non sequitur: Iudas exijt ante vltimæ Cœnæ institutionẽ, Ergo Christus legẽ Dei per Mosen hac in parte sustulit: cum verbũ de hac re nullũ extet scriptũ. Proinde híc etiã frustra laborasti.

Octauo loco hoc recitas. Argumenta quę olim aduersus Donatistas valuerint, hodieq; contra Anabaptistas seipos separantes valent, etiam contra eos valent, qui alios à se remouent. Quid huic, inquis, iudicio à Presbyterio legitimè, conscia Ecclesia, pronunciato, cõmune est cum voluntaria, ac proinde seditiosa secessione, corpus Christi, id est, Ecclesiam lacerante? Respondeo, quę ad institutum nostrum pertinent, communia sunt omnia: nisi quod illi se vltro separant, vos autem inuitos eijcitis. Vtrumq; sine mandato Dei fit. Nego enim tibi Deum velle aut voluisse, vt sub pio Magistratu Ecclesia hoc pacto repurgetur. Hoc ex scripturis proba, & contenti erimus. Multa de dissimilitudine adfers Donatistarum & vestræ opinionis: de qua ego nihil proposui. Non enim nescio quædam esse dissimilia. Hoc volui, vos iisdem argumentis, quibus Donatistæ suam secessionẽ probarunt, vestram excommunicationem probare: ac proinde quæ contra Donatistas adferantur, contra vos etiam militare. Huc vsq; vos comparo: non in omnibus eadem sentire dico. Vbi locos scripturæ, quos Donatistæ olim & hodie Catabaptistæ pro se adferunt, docebis non etiã à vobis pro vestrę causæ defensione adferri, dimidium huius argumenti expugnaueris. Si deinde ostēdas, solutiones, quas olim Augustinus, & hodie alij attulerunt, non rectè posse quibusdã vestris argumētis sic opponi, vt ex scripturis diuersum à vobis monstrari nequeat, euiceris alteram partẽ. Aliud est argumenta

gumenta rectè primum interpretari, & deinde firmè refutare: & rursus aliud est, nugas oratoriè amplificare, atq; appellatione fratris claudere.

Audiamus nonum. Christus cum discipulis suis in idem Templū ingressus est cum Pharisæis & Sadducæis hominibus sceleratissimis, eadē cum eis alijsq; omnibus Sacramenta vsurpauit: eodē etiam baptisate cum ipsis à Iohanne baptizatus est: nec eos alicubi iussit à Dei cultu excludi: nec se suosq; ideo cēsuit maculari. Ad hæc quid tu? Pro more tuo nugas profers. Dicis malā conscientiam vnus non polluere integritatē alterius: iustam seueritatem nō debere in crudelē degenerare sœuitiam. Quid hæc ad Rhombum? Concludēsne ex his, ergo Christus aliquos arcuit à Sacramentis? Non arbitror. Quid ergo? Ego enim hoc argumento ostendere vtrumq; hoc volui: & Christū nullos excōmunicauisse: & bonos in vsu Sacramentorū non pollui præsentiā malorum. Dicis, quis illos à Sacris arcuisset? Respondeo, Christus, si mandatū Patris habuisset. Nam vt ementes & vendentes expulit, sic & à Sacramentis arcere nouisset. Et sicut in alijs rebus abusum reprehendit: sic etiam in hac causā aliquando eos taxauisset: aut monuisset saltē quid factū opus esset. At verò perlepidū tuum argumentū audire operę precium est. Si pater eum voluisset fungi munere Leuitico, quid facturū fuerit indicauit eiectione mercantiū & videntiū. Rectè sanè, non fuerat passurus, vt ista fierent. Hinc tu consequi opinaris, eum mundos secundū legem, qualesquales essent moribus, aditu templi contra legem prohibitorū fuisse? Dicam tibi: magistratum fuerat hortaturus, quod etiam fecit, vt prauos iuxta præscriptum Legis castigaret.

Decimo loco de Iuda agis. Hunc ego à Christo non fuisse repulsū dixi, multò minùs alium ab eo remotum esse. Et cū respondeatis vos, crimē eius fuisse occultū, dixi ego à Christo in ipsa Coena fuisse patefactum. Ad hæc ita tu. Christus vni Iohanni patefacit. Hoc autem nemini præterea tunc fuisse indicatum, ex eo liquet, quod scribitur eos non cognouisse, cur ei discedenti diceret, Quod facis, fac citò. Deinde

non patefecit Christus factum aliquid, sed futurum. Ad hæc non responderem, nisi tui ubiq, similis esses. Falsum est, Christum hoc vni Iohanni patefecisse. Nam cum singuli interrogarent, nunquid ego is sum, Iudæ respondit, tu dixisti. Iohanni autem clarius addito signo patefecit. Quanquam hoc signum alij videantur dicere omnibus datum fuisse. Ac solent, quæ vni dicta fuerunt, aliquando pluribus tribui ab Euangelistis, & è contrà. Falsum & hoc est, Euangelistas dicere, accumbentes non intellexisse Iudam eum esse, qui Christum esset perditurus. Hoc dicitur, eos non intellexisse, quid his verbis sibi Christus voluisset, cum dixit, Quod facis, citò fac. An quia hæc non ceperunt, etiam illa verba non intellexerunt, quibus Iudæ interroganti, an ipse is esset, respondit dicens, Tu dixisti, siue tu ille es? De factò & futuro non est cur disputemus. Nam consiliũ hoc, præsertim cum pactus iam fuisset, dignũ acerbissima erat poena. Postremò si Christus neq; in suos, neq; in publicè notos malos hanc potestatem exercuit, cõstat eum nullũ excõmunicasse. Vtrũ alijs mandarit aliquid huiusmodi, tunc sciã, cum testimoniũ produci contempsero.

II Christus cum omnes iussit de pane illo edere, & de poculo bibere, neminem exclusit: nec ab alijs excludi iussit aliquem, qui se suum profiteatur discipulum. Respondes, te id concedere: sed negare satis idoneum esse respicientiẽ testimoniũ in ijs qui iam antea Ecclesiam fefellerint coenam Domini postulare, in vna morte Christi remissionem peccatorum quaerere, membrum Christi se profiteri, & quæ alia publicè testantur, qui in oculis Ecclesiæ Coenam petunt. Negas etiam vos sumere vobis imperium in conscientias hominum: tametsi nullum respicientiæ testimoniũ vobis satis idoneum sit, nisi quod vos præscribitis. Deus certè Ecclesiam voluit contentam esse in veteri testamẽto, si quis Sacrificium pro commisso peccato ad altare adferret: nec iussit quenquã plura postulare. Cur non ergo & vos multò illustriore confessione cõrenti estis? Iussit etiam Deus Luc. 17. vt dicenti, poenitet me, sæpius

in vno die remittamus : & hanc transactionem in coelis ratam fore pollicetur : vobis autem ea non satis est. An inclementiores Deo esse vultis ? An non omnes nos sapè Deo mentimur ? Certè vt tum, quum Deo pollicemur, nos deinceps aliquid fugituros, sic seriò cogitemus, postea tamen non sicut decretū nobis erat, fugimus. Rogo ne velis nimis esse oculatus iudex in indicandis hominum cogitationibus. Qui ad Cœnam accedit tunc saltè bene cogitat, quicquid postea sit cogitaturus, Speremus de omnibus meliora: Et Deo iudicium permittamus de conscientijs.

Duodecimum hoc est. Apostolus non remouet à Coena Idolothytis in ipso Idoleo vescentes: tamen si peccatum esse prorsus grauissimum iudicet. Respondes, nihil potuisse apertius dici, quàm cum dicit, eos non posse poculum Domini, & poculum Dæmoniorum bibere: quo manifestè indicet, non posse illum ad Coenam Domini accedere, qui idolorum sacris communicet. Paulus dehortari voluit aliquos, ne sua libertate contra charitatem abuterentur: sed vt Idolothyta, si non propter suam propriam, saltem propter infirmorum periculum vitarent. Vtitur autem hoc argumento. Qui sacrificijs vescitur, declarat se *κοινωνός*, id est, membrum siue socium & participem esse aræ: vt vel ex Israelitarum externis patet Sacrificijs. Ergo si de Idolorum sacris editis, probatis vos ex societate Idololatrarū esse, saltem externè. At iidem de poculo Domini bibistis: eòq; demonstrastis vos ad communionem & consortium Ecclesiæ Christi pertinere. Ergo cum in duabus pugnantibus societatibus simul esse non possitis, æquum fuerit vos Idolorum sacra fugere. An hîc Apostolus illos excommunicat, siue à Coena Domini abstineri iubet, qui Idolothyta cum Idololatrâ comederant? Minimè omnium: imò argumēto à Cœne communionem ducto auocare eos studet ab esu Deastris immolatorū. Quocirca rē his verbis concludit: Nolo autē vos socios & consortes fieri Dæmoniorum. Non dicit, nolo vos ad mensam Domini venire: nec iubet eos, nescio quibus Presbyteris poenitentiam suam probare: sed ne amplius

id faciant persuadere eis conatur. Idem hoc agit Apostolus in 2. Epist. cap. 6. multis verbis, citans ex Esaię cap. 52. testimonium. Non iubet eos exire è medio fidelium, sed iubet se separare ab infidelibus: sicut hęc non imperat eis à Coena Domini abstinere, sed idola & idolothyta fugere, & Cœnā Domini solā vsurpare imperat. Queris hęc, cur Apostolus potius dixerit poculū, quā sanguineam: & Mensam, quā corpus: putatq; eū hoc ideo fecisse, vt externā Coenę actionē cum eius fructu coniūgeret. Verior causa est, quod in hac parte, seu in hoc argumēto potissimū de externa cōmunionē agit: ideo externa potius nominavit symbola, quā res interiores. Probant hoc, primum quidem, ipsum propositum. Deinde verba eius. Aspicite Israelem secundum carnem. Tertiò, quod qui Idolothytis vescabantur persuasi erant, nihil inter ea cibosq; alios esse discriminis. Quæ præterea hęc dicis, ex recitatis à me facilè refelluntur.

Argumentum 13. sic habet. Apostol. Paul. in 1. ad Cor. 10. cap. sic ratiocinatur. Quemadmodum Deus non pepercit olim res malas appetentibus: Idololatriis: stupro se inquinantibus: Christi tentatoribus: & murmuratoribus: tametsi eodem cum cæteris omnibus baptisate baptizati fuissent, eundemq; cibum spiritualement edissent, ac potum bibissent: Sic ne vobis quidem, quicumq; talibus estis contaminati vitijs, parcet, quantumuis similiter, de vno omnes panes edatis, & de eodem omnes cum alijs sanctis poculo bibatis. Ex his perspicitur, primum quidem, nostra & Veterum Sacramenta eadem esse, quod ad rem internam seu cœlestē attinet: aliās enim argumentum Apostoli nullum foret. Deinde liquet vtrobique multos flagitiosos, & quidem publice notos admissos fuisse. Tertiò illud etiam constat, neminem iustum esse abstinere, quomodo excommunicati iubentur. Apostolus non dicit illos tales arcendos esse, sed à Deo sic prædicit puniendos, vti Veteres puniti fuerūt. Et enim partem eorum Moses cum Leuitis trucidavit, Exod. 32. partē Deus igne, serpentibus, gladio, terrę hiato cōsumpsit: quod etiā Corinthijs vsuuenit. Quoniā multos eorū mortuis tunc conflictatos, multos etiā mortuos fuisse affirmat.

Ad hæc respondes primùm, me potius debuiffe nostra Sacramenta comparare cum illis merè sacris epulis, quàm cum Manna & aqua Petræ, quæ etiam alendo corpori seruiuerunt. Deinde, vt multi ex ijs, qui Sacramentis pasti sunt, mali fuerint, an ideo nullus fuerit excommunicationis usus? An oblatio pro peccato requisita non fuit, quia multi ad Arâ accedebant sanguine manus habentes plenas? Quis collegerit ideo cessandum ab officio, quia sæpè maior pars vincit meliorem? Postremò, Paulus Corinthios nullos illorum criminū reos arguit, sed vt tales non euadant, veterum exemplo commonefacit. Vis dicam, quod sentio? Tui vbiq; similis es. Ego quomodo Apostolus argumentat⁹ fuerit indicauit: tu me Sacramenta nostra cum Manna & aqua Petræ comparare non debuiffe respondes. Apostolum mone-re debuiffes: me, qui eius argumentationem propono, excusatum pij habebunt, spero. Sed nūbis etiam fecit mentionem: non aquæ & Mannæ tantum. An & nubes ac mare alendo corpori erant necessaria? Deinde quo in loco scripsi ego nullum excommunicationis usum futurum fuisse, (pono iam velut concessam à Deo) vbi mali sint multi? Aut vbi scripsi oblationem pro peccato requisitam non fuisse, quia plurimi ad Arâ accederēt mali? Aut quomodo dictū scriptū me à me ostendes, ideo à Dei præcepto discedendum, quia pars maior vincat meliorē? Si ad Aram multi accedebant cum sanguinolentis manib⁹, quomodo erant excommunicati? Quorsū ista dicas, te ipsum puto nescire. Oblatio pro peccato erat mandata: Excommunicatio mādāta non est: Nec ego in hoc argumento aliud ago, quā vt doceā à Paulo malos ibi non fuisse à Sacramentis abactos. Cū postremò dicis, Paulū non peragere reos illorū criminū Corinthios, nihil aliud facis, quàm animum tuum prodis. Sic enim in ambabus Epistolis queritur de huius Ecclesiæ deformatione, vt, qui legit, præter te tuorumq; similes aliquot, nullus sit affirmaturus, quod tu affirmas.

Ad id quod dixi, Deum sceleratos in Ecclesia veteri puniuisse corporalibus poenis, non exclusionē à Sacramentis:

quas etiam Corinthijs, nulla excommunicationis mentione facta, minetur Apostolus: sic respondes. An hinc efficitur, nullum iam tum fuisse spiritualibus ἐπιτιμίας locum? Respondeo nullum fuisse, si per ἐπιτιμίας intelligas vestras excommunicationes. Fateberis idem tu quoq; mecum, si cum animo veritatis cupido pacatq; nostra hæc perlegere poteris. Equidem argumentum ex Apostoli verbis sumptum permanet integrum. Apostolus non minatur depulsionem à Coena Domini indignè eam vsurpantibus, sed Diuinam castigationem, morbos & mortem: Ergo non censurit indignè edentes interdictione Coene plectendos. Frustra in hac voce delitescis. Quam enim Paulus ἐπιτιμίαν, vbi de respiciente Corinthio loquitur, sufficere ait, ea non à Presbyteris tuis, sed ὑπο τῶν πρεσβυτέρων facta fuit. Fratri etiam in nos delinquenti ἐπιτιμίαν Christus Luc. 17. iubet: nullibi autem censuram vestram sic vocatam docebis. Cum insuper dixi Apostolum nullius meminisse exclusionis à Sacramentis: respondes, eum alio in loco eiusdem epistolæ docuisse, quomodo cum talibus agendum sit. At locos illos nihil tale docere ex supradictis liquet: & ex sequentibus planius adhuc liquebit.

Quartum & decimum hoc ponis. Paulus iubet, vt vnusquisq; seipsum probet, atq; sic de pane Domini edat. Ergo non putauit necessarium, vt alieno iudicio, sed vt proprio stemus hac in parte. Consecutionem hanc putas esse mirabilem, quod minimè miror: cum tuo palatui non sapiat hic cibus. At ego consecutionem facillè hoc ipso probabo iustam & probam esse: quo tuas obiectiones ad rem non pertinere docebo: Bonum ciuem, apud se considerare decet, inquis, quæ sunt vires suæ cum ad functionem vocatur: at non est idcirco δοκιμασία reiicienda. Item, debet vnusquisq; consulere propriam conscientiam an rectè vixerit: at non ideo nullæ sunt iudicum partes. Item, explorare quisq; debet an sit in fide: sed non ideo non sunt erudiendi rudes. Item, debet etiam, qui deliquit, cogitare an verè resipuerit, at non ideo nullæ sunt Presbyterorum partes.

Nam

Nam si ita sit, cur Paulus 2. Cor. 13. minatur se potestate sua à Deo accepta vsurum, nisi resipiscentes inueniat? quod absque prædicatione fieri non potuit. Quod facere vbique soles, hîc etiam facis: longè præter causam excurris.

Si verè sic possemus loqui in tuis similibus, quomodo Apostolus loquitur, aliquid videreris nobis dicere. Tunc enim veræ essent hæ orationes: Bonus ciuis, qui seipsum explorauit, functionem rectè suscipiet: nec opus habet, vt ab alio præterea probetur. Qui suam vitam explorauit, probus est: nec examinari amplius habet opus. Sic enim Paulus loquitur. Quoniam inter vos multi Coenam indignè sumunt, non dijudicantes corpus Domini, ideo multi apud vos morbis affliguntur: & nonnulli etiam mortui sunt: quod ne vobis in posterum vsu-ueniat, vos ipsos prius explorate, & sic de pane hoc edite, de que poculo Domini bibite. Apostolus de eo loquitur, quod ad cuiusque conscientiam pertinet, quodque alius nullus potest iudicare: tu autem similia adducis, quæ alij possunt ac debent iudicare. Vtrum idoneus sis ad hanc vel illam functionem suscipiendam: item an aliquid contra leges perpetrârim: Item an capita doctrinæ rectè intelligam: iudicare etiam alij possunt. At num verè me peccatorum poeniteat & an firmiter in Dei misericordia propter Christi mortem acquiescam, nullus præter me potest scire: id quod Hypocritæ nos satis docent. Primum igitur in hoc peccas, quod similibus toto cælo dissimilibus arbitraris te nostra infirmare.

Deinde, quod existimas nos hanc Pauli sententiam veluti Propositionem generalem proposuisse, cum nos vt particulare, imò vt singulare præceptum à Paulo propositum sciamus, alijque proponamus. Non sic accipimus Apostoli verba, ac si vniuersalem sonarent propositionem, hoc modo: Quicumque iubentur in re qualibet seipfos probare, non habent opus vt præterea probentur ab alijs. Apostolus hîc de sola Cœna loquitur, ac dicit: probet vnusquisque semetipsum, vt sic dignè edat de hoc pane. Contra huiusmodi propositiones frustra adducuntur exempla de alijs rebus. Si falsum probare voles, hoc probare te oportebit: eum qui seipsum probauerit, nihil

ominus

ominus non posse de pane Domini edere, nisi probatus quodque sit à quibusdam presbyteris. Hoc tu nã tunc quidem probabis, cum flumina fursùm currere cæperint, atque ignis instar glaciæ frigefaciet. Quod enim Apostoli sententia hæc sit, omnes illos, qui seipfos probauerint, dignè ad mensam Domini accessuros, sine aliis cuiuspiam examinatione vltiore ex ipsius verbis ita potest ostendi, vt impossibile sit primum hominem tergiuersari. Etenim si nosipfos dijudicaretur, inquit Apostolus, non corriperemur à Domino. An non apertè hic dicit Paulus, omnes nos, si nos-ipsos exploremus eo modo, quo ipse intellexit, non puniendos esse, hoc est, dignè manducaturus? Nam soli indignè edentes à Deo puniuntur. Apagè ergo cum tuis nugacibus similibus, quibus oppugnare mentem Apostoli nequicquam tentas.

Postrema instantia ex 2. Corinth. 13. manifestè contra te facit. Quippe non mandat ibi Apostolus, vt ab alijs examinemur, sed ait: pertentate vosipfos num in fide sitis: explorate vosipfos. An non cognoscitis vos ipsos, quod Iesus Christus in vobis regnet? Cognoscitis certè, nisi reprobis estis. Paulò post addit: Hæc vobis absens scribo, ne præsens cogar, rigidè duritèrque agere iuxta potestatem mihi à Domino traditam. At hoc inquis, absque prædicatione fieri non potuit. Quid hoc ad rem? An idcirco sequetur à seipso exploratum non posse vti Coena Dominica, sed expectare eum oportere, dum presbyteris videatur idoneus? Vehementer fallor, si non saltem incipis tibi displicere, dum vbi que te hallucinari vides.

Pro 15. Argumentò hæc adfers. Non iubet Apostolus, vt qui indignum se intelligit, à Coena abstineat: sed operam dare iubet, vt dignè accedat, iudiciùmque sibi non comedat. Nunquam ais, concesserimus Paulum voluisse, vt etiam qui se indignos sentirent, indignè potius ad Coenam accederent, quàm ab ea abstinerent. Hoc enim esset homines prætextu obedientiæ ad mandati transgressionem impellere: quum grauius etiam peccet, qui indignè accedit, quàm

quàm qui abstinet. Tot rursus hic propemodum errata sunt, quot verba. Apostoli tempore ne per somnium quidem cogitabat aliquis se à Coena abstinere debere: sed non minus sibi celebrandam Coenam putabant omnes, atque orandum sibi intelligebant. Apostolis aliquando in mentem venisse, ut aliquibus de Ecclesia sacramentis uti cupientibus eadem negarent, a nullo unquam homine ex sacris literis demonstrabitur. Caeterum cum non satis perponderent aliqui mysterij magnitudinem, nec distinguerent inter hunc cibum & alios, monet eos Paulus, ut rectius rem apud se expendant, ne à Domino castigentur: sicut iam castigatos esse aliquos viderent. Non iubet igitur abstinere aliquos à Coena: sed posito hoc, quod pro more omnes accederent, hortatur ut omnes dignè accedere studeant. Oratio prorsus talis est, ac si illos, qui conciones publicas non satis attentè audiunt, sic hortet. Non decet vos verbi Dei prædicationem sic audire, ac si historia aliqua solum recitaretur. Qui enim sic audit, poenas dabit Deo graues: propterea quod non distinguit inter verbum coeleste, & historica hominum scripta. Huic, inquam, non prohiberem frequenter interesse concionibus: sed docerem, quomodo rectè eas audire deberet. Quocirca siue tui concedas, siue neges, verum tamen semper fuit, est, erit, quod hac in parte dixi.

At homines sic impelluntur obedientiæ prætextu ad mandati transgressionem. Nego tibi hoc sequi. Ex dictis potes facillimè perspicere, cur negem. Nam ut non impellit ad mandati transgressionem, qui hortatur aliquem, ut rectè audiat conciones: rectè oret: rectè præferat eleemosynas: ita neque is tale quid facit, qui instruit, quomodo quis uti Coena dignè possit. Si ipsa ad Coenam accessio esset mala, aliquid diceres. At non Coenæ usurpatio, sed mala usurpatio mala est. Non orare malum est, sed non orare ex fide malum est, ac Deo displicet. Non Sacrificium offerre Deo, reprehenditur, sed

sed hoc accusatur, quod non eo modo offerrent, quo iusserat sibi offerri. Semel dicam omnia: Nullus actus à Deo præceptus malus est: sed malum est, quod huic contra Dei mentem vel additur vel demitur. Proinde qui iubet aliquem facere, quod Deus fieri præcepit: ac simul monet, ut vicio nullo Dei institutum deformat, is ad mandati transgressionem neminem impellit. Vides quàm etiam hinc procul à mente absis Apostoli?

Ad 16. venio. Deus non vult pauciores apud Christianos inter membra externæ suæ Ecclesiæ censeri, quàm voluerit pro talibus haberi inter Iudæos. At omnes circumcisos voluit pro membris Ecclesiæ haberi, tametsi interim flagitiosos à magistratu seuerissimè iuberet puniri. Ergo nunc omnes vult baptizatos, rectèque de religione sentientes pro membris externæ Ecclesiæ haberi: tametsi non minus nunc velit facinorosos gladio coerceri. Respondes, sic Deum voluisse Iudæos omnes eadem sacra participare, ut tamen nonnullos, nisi resipiscentiam restarentur, excluderet. Sæpè iam dixi falsum esse, quod Deum dicis alios à facrorum usurpatione repulisse, quàm immundos. At his non erat resipiscentia aliqua præcepta, cum sæpe sine sua culpa immundi fierent: sed purificatio erat mandata, quæ certo ferè dierum interuallo perficiebatur, siue moribus essent meliores siue deteriores facti. Taceo quod non ex alieno arbitrio pendeat purgatio, sed ex suo cuiusq; dummodo ritu Moïsi purgarentur. Soli leprosi Sacerdoti se indicare cogebantur. Quod dicis, non omnia peccata fuisse capitalia, concedo. At illa fuerunt, propter quæ vos excommunicatis, vel omnia vel pleraque. Magistratus non capitalia solum, sed & alia punit: nec morte tantummodo, sed virgis etiam, carcere, multa, exilio fontes plectit. In summa, frigidum est quicquid in medium adducis.

Postremo loco collocas, quod dixi, huc spectare similitudines Retis, Nuptiarum, Zizaniæ, Paleæ & tritici. Illæ similitudines, ais, de vniuersali repurgatione loquuntur, quæ particulari, siue civili, siue ecclesiasticæ non officit. Ex-

tra dubium puto eſſe, Chriſtum hiſce parabolis nihil voluiſſe tollere de poteſtate magiſtratus erga fontes. Loquitur de Miniſtris tantum. Et in parabola de nuptijs, vt ex Auguſtino ſupra citauimus, palàm dicitur, non inuitatores, ſed ipſum Dominum veſte nuptijs non congruente indutum inſiſſe eiſ: inuitatores autem in mandatis habuiſſe malos & bonos in domum introducendi. In ea, quæ de Zizania eſt, manifeſtè veſtat miniſtris Zizaniam, quam à tritico præclare diſtinguere norant, euellere. Sic in Paleæ & Tritici parabola Iohannes, cum Phariſæos ad ſe venientes, vt baptizarentur, vidisset, diſertè dicit, ſe aqua baptizare, nec poſſe videre vtrum ſeridè an fictè peterent baptiſmum: at Dominum eſſe, qui ventilabrum in manu ſua habeat, quem non ſint decepturi. Sed ad hæc ſatis multa.

Sicut in prima parte clarè apertèque docui, noſtram definitionem ac Pontificiorum accuſationem immeritiſſimò à te reprehendi, tuam autem definitionem ac reprehentiones multis ac magnis erroribus ſcatere: ita in ſecunda parte hæc ſic retulidi plumbeas tuas obiectiones, quas contra aliquot argumenta noſtra (Nam & plura & aptius diſpoſita propoſuimus) vibraſti, vt non modo illæ ſa illa permaneant, ſed nulla ne minima quidem labecula reſperſa tinctæue appareant. Attigisse illæ ſuperficiem noſtrorum videntur nonnullis, vt audio: at ſi attentè conſiderabunt, quomodo ſordes, quas eis allinere affricarèque ſtudiſti, abſterſerimus, perfacilè videbunt, ſi non cæci ſunt redditi, priſtinum ipſa candorem ſuum recepisse. An idem tu de tuis reprehentionibus affirmare poſſis, iudicent omnes pij & eruditi. Teſtor Deum, me nihil magis optare, quàm vt omnino plurimi vtriuſque partis argumenta legere, expendere, iudicare velint ac poſſint. Te quoque iudicem meorum ferrem, niſi verbis & factis declarareſ, te deſentionem veſtræ illius excommunicationis non magis deſerere poſſe, quàm doctrinæ veſtrarum Eccleſiarum. Summa omnium eorum quæ obijcis, hæc eſt: oportere peccatores poenitere ac reſipſcere: quod & nos dicimus. At non hoc venit in controuerſiam: neque hoc negauimus ynquam. Hoc quæritur

tur, an scilicet Deus mandârit, vt, qui lapsus est in crimen aliquod, non ante sit pro resipiscente habendus, quàm causam suam probauerit quibusdam Presbyteris ad hoc ordinatis: vt videlicet iudicent, vtrum eos, qui deliquerunt, seriò pœniteat, an potius simulent. Hoc probandum tibi erat. Deinde hoc etiam Deum presbyteris vestris imperasse pœnitentiam simulantes, aut in bono proposito non persistentes per sententiam ab eis solenniter latam à sacramentis depellere. Sed tempus est, vt ad sequentia pergamus.

CAP. V.

Confutatio Argumentorum D. Bezae, quae pro excommunicatione ex Testamento veteri attulit.

IN tertia parte argumenta ex veteri Testamento quatuor legi, (plura necdum vidi, vt qui ad proxima semper respondeam) quibus excommunicationem studes probare: nec foelicius te hîc agere video, quàm supra egeris, licet meliora sperauerim. Sæpe enim contigit, vt, qui aliena parum cōcinnè refutaret, sua pulchrè probaret. Te verò, quantum adhuc vidi, tui semper similem esse perspicio: vt me planè ostensurum spero. Ergo primum tuum argumentum hoc est. Arbor vitæ Adamo Sacramentum fuit filij Dei, à quo beatitas eius omnis pendeat. Igitur cum ab eius arboris esu prohibitus fuit, ad tempus à Deo excommunicatus fuit, donec scilicet resipisceret. Primum desidero in te hîc, vt & alibi, attentionem & memoriam. Tu in tua descriptione supra recepisti, (at de me nihil dicam) te de excommunicatione disputaturum, quàm Seniores quidam in nomine Domini congregati exerceant: quæque hîc in terris declaret ac promulget eam, quæ facta sit in cœlis: nunc autem exemplum mihi adfers eius, quod Deus in Paradyso egit. Aut ergo non ad rem nostram hoc pertinet, túque propositi tui oblitus es: aut descriptionem supra nobis attulisti non rectam, vtrum feceris, malè feceris. Secundò, si posses ostendere Deum eodem modo dixisse. Quisquis indecorè viuuit, à Sacramentis arceatôr: quo-

quomodo Adamo dixit: Si de hac arbore ederis, morte morieris, Paulò propius ad rem accederes. Quod cum probare non poſſis, quantum à ſcopo abſis, ipſe vides, opinor. Tertio, non vetuit Deus Adamo ſacrificijs vti: ſed ipſi, vt tu etiam ais, ſacrificia imperauit. Caeterum nos de ſacramentis omnibus, non vno aliquo ſolo agimus. Quarto, non fuit ad idem ſacramentum iterum poſt poenitentiam admiſſus: ac proinde non poteſt illius priuatio comparari cum priuatione noſtrorum, ad quæ reſpiſcentes rurfus admittuntur. Nec excuſat, quod abſolutus ſit alio conuenientiore inſtituto. Vos enim abſoluendo ad eadem reducit à quibus depulſiſtis. Fuerunt conuenientiora conſtituta poſt Adami lapſum ſacrificia, fateor. Etenim ſignificabant reparationē amiſſæ faelicitatis poſt irrogatā poenam, nempe mortem. At hoc ad rem noſtram nihil facit. Quintò cum arbor vitæ ſacramentum fuerit vitæ, quam propter Chriſtum ipſum poſſidebat, ac nos poſſeſſuri ſumus, non negauit ei Deus ſacramenta ſignificantia reparationem illius vitæ & beatitudinis in Chriſto. Illud habuit ſolus cum ſua vxore: poſteriora magis cōmunia & ſimilia habuit cum noſtris: ac proinde comparatio nō cum illo, ſed cum his facienda fuerit. Sextò non dicit ſcriptura Adamum expulſum fuiſſe ex Paradyſo, vt reſpiſceret, nec ideo dicit excluſum ne ſacramēto ſe vitæ conſolaretur: ſed ideo eiectum dicit, ne poenam, quam meruerat, effugeret. Poſtremò, vt alia omittam omnia, diſputamus nos de excommunicatione humana, non diuina: & de prohibitione ſacramentorum quæ Deus Eccleſiæ ſuæ per Moſen & per Chriſtum tradidit. Ab his neminem ex illis, de quibus loquimur, arcendum credemus & dicemus, quantum ex ſacris literis non fuerimus aliter edocti. Deus cum Adamo & poſteris eius ſic egit, vt rectum & iuſtum ei viſum fuit: ac deinceps quoque cum omnibus hominibus ſic agit. Nobis non licet facere in hac viſibili militia Eccleſiæ præter id quod mandatum nobis eſt in ſacroſanctis ſcripturis. Idcirco facilè tibi dederò, vt hanc exuſionem Adami ex Paradyſo, cum Auguſtino voces excommunicationem

nem, (Non enim libenter de nominibus rixari velim) modò eam toto genere ab ista differre memineris, de qua nos inter nos disceptamus. Vidésne, quàm sis sterilis & inanis in primo tuo argumento?

Cainum, inquis secundò, non tantum à facie sua Deus expulit, sed & simul ab externo cultu prohibuit. Ergo eum excommunicauit excommunicatione maiore, imò maxima. Prima pars antecedentis vera est: sed tibi non patrocinatur. Tu enim mecum de longè alia excommunicatione disputas, puto. Valde miror te ne nunc quidem tuam descriptionem reuocauisse in mentem. Vbi Seniores congregati? Vbi Ecclesiæ consensus? Conscientia Caini eundem excommunicauit, non Conciliabulum Seniorum tuorum. Alteram partem Antecedentis tibi pernego, & pernegabo semper, dum ex sacris literis probaueris. Locum profer, in quo iusserit Cainum & posteros suos porrò non sacrificare. Augustini testimonium sino esse hominis testimonium: at ego diuinum à te expectabam. Ego in Caini posteris non audeo dicere nullos fuisse bonos: & sacrificia alia habuisse, quàm haberent posteris Sethi: quamuis non pari fortassè animo vtrique ea vulgò vsurparent. Non audeo etiam affirmare, posteros Sethi fuisse aut omnes aut plerosque bonos: imò videor mihi contrarium posse demonstrare. Omnes nos non à Caino, sed à Sethi posteris, nempè à Noa ortum habemus. Ergo Cainum cum suis sinamus: & de hisce, id est, de Ecclesia Dei externa loquamur. In hac mali longè plures fuerunt, quàm boni (quod neque tu inficiaberis, spero) quorum tamen nullus ostendi poterit à sacramentis exclusus: illis, inquam, quæ in Dei Ecclesiæ inerant. Vides iterum, quàm sis infoelix probator?

At Lutherus, inquis, Cainum dixit excommunicatum, expectabam vt etiam Caluinum adderes. Si D. Lutherus hoc dixit, vsus est hoc nomine non propriè, quomodo nos de Excommunicatione disceptamus. Sed estò, sic dixerit. An propterea me credere iubes? Cur ergo non in
alijs

alijs quoque eidem tu ſimiliter credis? Hoc ſcio, D. Luthe-
rum, ſi viueret, non petiturum, vt hac in re ipſi crederem,
cum proſus mihi perſuadeam, eum hoc in loco nomine ex-
communicationis liberius vſum fuiſſe. Ex Aben Ezra Iu-
dæo teſtimonium cum adſcriberes, tuum potius ſomnium
aliquod addidiſſes. Facilius enim tibi, quàm Iudæo ſine
ſcripturis loquenti credidero.

Argumentum tuum tertium, (quarto loco à te poſitum
fuit) tale eſt. Ex verbis Num. 19. ſcriptis efficitur, immun-
dos, de quibus ibi agitur, à reliquorum commercio per ſep-
timanam excluſos fuiſſe: & niſi ritè prius expiati fuiſſent,
quàm ſe alijs miſcerent, ex numero Iſraelitarum extermin-
natos, id eſt, non alio loco habitos fuiſſe, quàm quo habe-
bantur incircumciſi. De prima & ſecunda parte nunquam
dubitaui. Vtrunque enim ſcriptura dicit: & cauſa mox ple-
nius intelligetur. At quod excindi & exterminari idem ſig-
nificant hoc loco, quod, pro incircumciſo haberi, neque tu,
neque alius quiſquam in ſempiternum probabit. Dicam au-
daçter. Si ex Hebraea lingua, quam non intelligo, Septua-
ginta interpretes rectè & propriè ſunt interpretati, (in pri-
mo loco legimus ἐκτεθνήσκει, in ſecundo ἐξολοθρευθήσεται) nimi-
um audax & indiſſimulanter malus eſt, qui negat idem ſig-
nificare, ac interfici vel occidi. Quod ſi ergo idem hoc in-
telligis per hæc verba, pro incircumciſo haberi, rectè ſen-
tis, at malè loqueris: & cauſam tuam nulla in re meliorem
facis. Quis enim conſecutionem hanc concedat: Moſes mo-
nuit tales occidione deletum iri, Ergo probauit Excommu-
nicationem Allobrogicam? Si aliter ſentis, & hoc ſci-
ens & prudens facis, nefariè facis. Nec aliud hîc reſpon-
dere volo.

Argumentum tuum quartum, ſumitur ab immunditia
ceremoniali ſeu legali. Caeterum quia me vides argumen-
tum hoc tam paruifacere, vt penè inſanire putem, qui ad il-
lud confugiunt, conaris tu rationes noſtras refellere. Quo-
modo confutes, nondum vidi: & priuſquam videam, & ad
obiectiones tuas reſpõdeam, cauſas ordine aliquot referam,

cur existimem nullo modo fieri posse, vt aliquis sanæ mentis vel mediocris Theologus, (saltem post admonitionem nostram) hinc Excommunicationem, de qua inter nos controuersemur, comprobati firmiterque credat. Ero fortassè hac in parte longior: attamen oratum volo lectores, vt me excusatum habeant. Quoniam enim tam multi hîc impingunt, fusiùs explicanda hæc res visa est.

Libri primi finis.

Secundus Liber incipit.

CAP. I.

De immunditia Legis & morum.

Immunditia duplex reperitur in scripturis. Vna est impuritas Legis, quam externam, corporalem, & Ceremonialem vocare possumus. Altera turpitudine est morum, quam itidem solemus moralem appellare, seu morum viciositatem. Quæritur ergo nunc, an illa sic figurarit hanc, vt quemadmodum, qui lege immundus erat, ex mandato Dei à sacris & Tabernaculo arcebatur, ita etiam qui graue peccatum commisit, à Sacramentis nostris sit tantisper repellendus, (etiã si, qui reus est, eis vti velit & cupiat) dum Presbyteris quibusdam iudicetur idoneus, qui ad ea rursus admittatur. Ad hanc questionem veluti ad certum scopum, referenda sunt omnia, quæ de hac re dicemus. Nos ergo negamus immunditiam Legis hæctenus significauisse obscœnitatem morum, vt hiuc probari possit, eadem poena externa plecti vtramque debere: sententiãq; nostram.

noſtrā multis ac validis ex ſcriptura depromptis argumen-
tis comprobamus. Tam enim multae ac magnae inter has
duas deformitates exiſtunt differentiae, vt vnus proprieta-
tes non poſſint in alteram ſic transferri, vt inde probetur,
vnam eandemque pœnam externam vtrique conſtitutam
fuiſſe.

Primùm quidem accidebat multis impuritas Legis præ-
ter & cōtra ſuam voluntatem: vt cum noctū aliquis pollue-
batur: aut Gonorrhœa corripiebatur: aut vxori condormie-
rat, cui vel menſes profluere cœperant, vel muliebris fluxus
ſuperuenerat: aut morientibus liberis, parentibus, vxori,
fratribus, alijs aderat. Omnia haec tametsi contra volunta-
tem frequenter nonnullis euenirēt, immundi nihilominus
erant, immundus ſimiliter erat, qui rem immundam in Le-
ge prohibitam vel neſcienſer tetigiſſet. Cæterum ſcleratè
nullus viuut contra propriam ſuam voluntatem, ſed volentes
malè agunt, quicumque vicioſè agunt. Quocirca manifeſtū
eſt, non vtroſque eadem pœna externa afficiendos.

Secundò conſtat, Deum nullo in loco purè ſimpliciter-
que iuſſiſſe Iudæis, vt omnem fugerent immundiciam Le-
gis quouis loco & tempore. Equidem non praecepit eis, vt
nullo modo polluerentur: ſed pollutis imperauit, vt ſecun-
dum praeſinitionem Legis ſemper purificarentur: aut ſi id
facere recuſarent, occiderentur, Num. 19. Sanè Deus vo-
luit in ſuo populo eſſe, qui morientibus adeſſent, qui fune-
ra curarent, qui mortuos ſepelirent, qui luſtrali aqua pollu-
tos aſpergerent ac purgarent: licet omnes illi, qui talia face-
rent, immundi neceſſariò redderentur. An eodem modo
conceſſam nobis à Deo facultatem dicemus aliquo tempo-
re & loco ſcleratè viuendi? Non arbitror: cum omnia
facta turpia ſub grauiffimis pœnis ſemper & vbique ve-
tuerit.

Tertiò potuit vir optimus & ſanctiſſimus tunc, cum
nihil omninò mali & ſtagicioſi cogitaret aut faceret, Lega-
liter immundus reddi: vt ex his, quae nunc diximus omnes
perſpiciunt. At ſtagicioſus non ſimul & agit ſcleratè &

purus est ac sanctus. Proinde necesse est infinitè acci-
disse, vt nullo scelere deformatus, sed inculpate viuens,
immundus hoc modo fieret, atque ad Templum & Sacrifi-
cia ire prohiberetur, dum omni turpitudinis genere conta-
minatus alius, (at secundum Legem mundus) in templum
ingrederetur, Diuinòque cultui adesset. Caterum non mā-
dasse Deum Mosi, vt alios vltos à Templo excluderet, quàm
legaliter sordidatos, certo est certius. Quippe neque vnum
neque dimidium verbum in omnibus Mosi libris exstat,
quo sceleribus inquinati arceri à Templo, ceremonijs, cul-
tùque Dei iubeantur, vt mox pluribus ostendetur. Hoc in
loco sufficiat nobis exemplum Adulterae in Templum
adductae à Phariseis Iohan. 8. Ab hac Templum constat
minimè fuisse profanatum (aliàs enim non introduxissent
eam Pharisei,) cum immundus aut Gentilis omninò pro-
fanauisset.

4 Hinc aliud discrimen oritur, ab vtriusque poena sum-
tum. Legis enim sordes eiectione è castris puniebantur :
Moralis foeditas igne, gladio, laqueo, plagis, seruitute, mul-
cta, mutilatione, carcere seu vinculis, castigabatur. Quocir-
ca cum constat dissimilibus poenis vno eodemque tempore
affectos fuisse hoc vel illo modo sordidatos, constat illud
etiam, quod de principio dictum est, nempe legis maculam
non sic significauisse morum viciositatem, vt illius poena
huius quoque poena possit existimari. Sanè Moses à cere-
monijs & Templo seu Tabernaculo repulit omnes secundū
Legem immundos, tametsi nulla sua culpa polluti essent : at
solos illos sceleratos, quicumque volentes ac scientes facinus
aliquod perpetrassent, plesti iussit : non negatione Sacrifi-
ciorum, sed poenis nuper dictis.

5 Etsi enim cum eo, qui inuitus & contra suam volunta-
tem homicidium, exempli gratia, commisisset, longè mi-
tius ageretur, non tamen eodem poenæ genere afficiebatur,
quo legaliter immundus affici solebat. Quod si alteram im-
puritatem ab altera significari voluisset, quomodo nunc ali-
qui putant, poenas quoque respondere oportuisset.

Differunt

Differunt ſextò, quod facinoroſi capite puniebantur, eti-
amſi paenituiſſet eos admiſſi facinoris: ſicut è contra qui
legaliter immundi fuerant facti, quantumuis volentes tales
eſſent, certis ceremonijs certòque temporis ſpacio ab im-
mundicia ſua vel inuiti liberabantur. Quamobrem vt faci-
norofis, ſiue eos facinoris ſui pæniteret ſiue non pæniteret,
pœna non minuebatur: ita legaliter immundis, ſiue dole-
rent propter factum ſuum, ſiue non dolerèt, nec pœna auge-
batur, nec purgationis tēpus prorogabatur. Deus ſingulis
immunditiæ ſpeciebus certam purificationis formulam, cer-
tūmque tempus præſcripſit. Quæ qui ſeruauerat, mundus
erat, próque mundo habebatur, etſi eum facti ſui non
pœnituiſſet. Nulli enim conſtituti fuerunt Iudices, qui in
hanc rem inquirerent, quomodò volunt hodiè Seniores
quofdam hiſce rebus occupari. At animi turpitude nullo
tempore poteſt definiri: cum alij citò, alij tardè, alij nun-
quam reſipiſcant.

7. In modo etiam purificationis ſeu emundationis ma-
niſeſtum eſt diſcrimen. Quippe turpitude Legis aqua com-
muni plerunq; eluebatur: ſæpè aqua luſtrali, de qua Num.
19. legimus, emundabatur: nonnunquam alia ratione tol-
lebatur. At morum vicioſitas, ſi in ſcelus erupiſſet, ſola
morte facinoroſi expiabatur: ſi leuius eſſet peccatum, vel
certis ſacrificijs, vel mulcta, vel ſeruitute, vel plagis aliquot
abſtergebatur. Quo pacto igitur altera poteſt alterius figura
ſic cenſeri, vt ſimilis pœna ſtatuatur vtrique, cum non pœnas
modo infinite differentes, verumetiam diſpares omninò
purgationes Deus præſcripſerit?

Octauò differunt, quod Legaliter immundus arcebatur à
templo quocunq; & quacunq; de cauſa immundus eſ-
ſet. Non enim in immunditia diſcrimen hac in parte erat,
ſed in tempore. Plerique enim cum occidente Sole aqua ab-
luti mundabantur, Alij ſeptimum exſpectare diem cogebantur.
Nonnullos, vt Leproſos, & Gonorrhœa laborantes
ſinem morbi exſpectare Lex iubebat. In hoc autem erant ſi-
miles omnes, quod interim dū immundi eſſent, à Sacrificijs

remouebantur. At non omnes improbos hodiè vultis arceri à Sacramentis, sed quosdam solùm. Quare non est verum, quod dicitis, impuritatem Legis significauisse turpitudinem morum: sed quosdã duntaxat significauisset corruptos mores. Hos ergo cum ex sacris literis determinare non possitis, liquet hïc quoque non respondere vobis hanc ceremoniam. Si maximè aliquos præfigurasset, non posset hoc tamen de illis intelligi, quos speciatim Lex puniri certis constitutis poenis mandat. Itaque de leuioribus accipiendum esset peccatis: quæ ne vos quidè vultis Excommunicatione vindicari. Scriptura docet viciosos ad cultum rectum veràmque agnitionem Dei & sui inuitandos esse studiosius, & admonendos diligentius, (interim non debet officium suum negligere Magistratus) quo tandem mores corrigant, vitàmque emendent.

Nonò differunt, quod, qui iuxta Legem immundus erat, etiamsi longo tempore, imò per totam vitam talis permaneret, (vt si vir Gonorrhœa vel Lepra esset affectus: aut si mulier menstruis vel profluuiio muliebri laboraret) non tamen pro non Iudæo, vel non circumciso, aut pro improbo damnatione habebatur. Cogebatur nihilominus secundùm ritus patrios viuere, Sabbathum custodire, aliàque talia facere. Quinetiam à Sacramento Expiationis generalis, quæ die 10. Mensis Septemb. peragebatur, Leuit. 16. & 23. immundi nulli excludebantur. Etenim Deus per Mosè expressè mandauit, vt sub poena excidij sui omnis anima in populo Iudaico, nulla facta exceptione vel immundorum vel aliorum, illo die, quo Sacerdos in Sanctum-sanctorum ingrediebatur, ad expiandum totius populi peccata, dolorem suum luctu, ieiunio alijsque ceremonijs testificaretur. Ex quo pueri etiam intelligant, non fuisse de immundorum iuxta Legem salute dubitatum, etiamsi in illa impuritate obijissent mortem. Certissimè constat, nullum extare in sacris literis locum, qui doceat, hosce vel à Deo, vel ab hominibus pro deploratis malisque, siue pro Ethnicis & publicanis habitos fuisse. Poterant enim hi morbi, vt etiam hodiè contingit,

git, in optimos quosque non minus, quàm in facinorosos, cadere. Hoc autem quo pacto accommodabimus scelertis vel excommunicatis? Sanè nullus est excommunicator, qui nò valde metuat, ne damnati sint, qui exclusi moriuntur.

Magistratus quoque nulla poena afficere illum poterat, qui propter durabilem morbum per omnem vitam immundus manebat. Sed si quis sceleratè agere viueréque pergat, eum non debet Magistratus immunitum sinere.

Vndecima differentia est, quòd Legis turpitudine certo solum tempore, inque certa duntaxat Gente locum habuit. Nam apud solos Iudaeos post Mosen valuit. Morum autem turpitudine semper & vbique turpis fuit, est, erit. Et cum hæc fuisset antequam illa ordinaretur, ac maneat postquam illa esse desijt (imò cum non minus tunc fuerit, cum illa vigeret, quàm nunc sit, postquam illa tot seculis abolita exstinctaque permansit) non video, quomodo hanc illa repraesentare figuraréque sic debuerit, vt figurauisse vos contenditis. Vmbrae corporibus cedunt, & figurae desinunt, cum res figuratae esse incipiunt, quoties res externa externam figurat. Nam de internis aliter sentiendum est. Sed neque tunc, cum Legis immunditia obseruabatur, vicia non erant: neque postquam obseruari desijt, vicia primùm sunt nota: neque minus etiam nota sunt aut fuerunt vicia ista turpitudine Legis, vt per eam scelera nobis depingenda fuerint. Ex quibus satis liquet, non sic ipsam significauisse vicia, vt argumèto inde sumpto Excommunicatio fulciri queat.

Duodecimum discrimen ex eo nascitur, quod aliquis mundus tangens rem mundam, quae aliorum impuritatem abstergeret ac tolleret, immundus reddebatur. Equidem qui aquam lustralem, qua plurimos immundos oportebat purgari, tetigerat, eaque alios conspererat, purgandi gratiâ, immundus erat vsq; ad vespèrâ, quo tempore aqua se haud aliter abluere cogebatur, ac si rem quampiam immundam contrectâset, Num. 19. At quae sceleratum efficiunt animum, ea nequaquam viciositatem curant: nec quæ aliorum

flagitijs medentur, flagitiosum aliquem reddunt. Proinde hic quoque magna reperietur inter utramque dissimilitudo. Sic enim qui à scelere alium liberaret, eo ipso, quo alium sanaret, seipsum scelere inquinaret: quod longè absurdissimum est cogitatu.

13 Adde quod, quo tempore Moses legaliter immundos arcuit à Tabernaculo & Sacrificijs, plurimi mali & flagitiosi fuerunt, ipsemet teste. Proinde consequeretur ipsum eodem tempore eandem rem concessisse ac prohibuisse. Si enim Legis deformitas significauit probrosos homines Sacramentorum negatione coercendos esse, atque eodem tempore tales multos ipse admisit, quod historia demonstrat: consequens est, vt, quod in figura prohibuit, hoc in ipsa re significata permiserit: quod est absurdum dictu pariter & cogitatu.

14 Taceo quod figuræ nullæ ponuntur rerum presentium, sed futurarum. Loquor de rebus externis, quando scilicet signum & signata res externæ res sunt, & utraque æquè nota est. Quod ideo moneo, ne mihi aliquis obijciat circumcissionem, quæ presentis rei imago fuerit. Non enim nescio res internas & spirituales, quas propter imbecillitatem nostram absque externis adimiculis non possumus rectè perspicere, nobis à Deo externis ritibus ac ceremoniis velut simulachris quibusdam adumbrari. At furta & homicidia non minùs in oculos nostros, nec minùs nota nobis sunt, denique frequentius nobis occurrunt, quàm contactus excrementi aut cadaueris. Quocirca frustra nobis talia conetur aliquis per aliarum rerum species depingere. Summa est, Deum tunc per legalem immunditiam, ceu per quandam figuram non voluisse docere, quomodo scelera coercenda forent. Hoc enim docuit apertis & explicatis verbis absque omni figura & umbra, eodem illo tempore, quo secundum Legem pollutos ad purificationem vsque iussit arceri ab aliorum societate.

Decimoquintò, docet idem hoc Lepre consideratio. Primum enim certum est, domos, vestes, ligna, lapides, suppel-

suppellectilem aliam, non esse capacem Lepre animi, seu viciofiratis morum: at hæc omnia Lepra legali infici poterant. Quæ ratio etsi in alijs quoque immunditiæ speciebus certo modo valet, huic tamen peculiariter competit. Deindè nihil iubentur pro sanatione facere, sed tantum à Deo liberationem exspectare. At sceleratis imperatur, vt vitam corrigant, sceleraque fugiant. Possunt igitur hi se liberare à pœna, saltem simulatè, si non verè: at illi tale nihil poterant. Tertio præscripsit Deus formam Sacerdotibus secundùm quam inter Leporam & Leporam dijudicent, & iuxta quam sanatum aliquem aut non sanatum pronuncient: ipsi pro salute eius nihil facere iubentur. Quæ ipsa quoque nullus hominum aptè & verè poterit animi lepræ, eiusdemque sanationi & dijudicationi aptare. Longè aliter facinorosos à ministris tractari conueniet, si extinguere lepram istam animorum velint. Postremò qui totus sic erat leprosus, vt vniuersæ cutis color vnus idemque esset, non varius, pro mundo habebatur Leuit. 13. Dicemusne ergo illum carere sceleribus, proque sancto tenebimus & innocente, qui sic est vicijs coopertus, vt nihil habeat in se amplius boni & honesti? Cæterùm nequis arbitretur aliam esse citati loci sententiam, verba Philonis hac de re ex libro *περὶ φιλοσοφίας*, vbi de virgis Iacobi varicoloribus loquitur, adscribam. *πάρ' ὃ κ' ἐν τῷ περὶ τῆς λέπρας ταχθέντι νόμῳ διαίρηται, τὸν μικρότερον περιλαμβανόμενον ποικιλία χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκοθέντα, δι' ὅλον ἀπὸ καφαλῆς ἕως τοῦ ἄνω ἀφρον, καθαρὸν εἶναι.* Dicit autem λευκοθέντα, quoniam Lepra quædam erat alba instar niuis, vt ex Leuit. cap. 13. Exod. 4. Num. 12. & 2. Reg. 5. apparet.

Illud insuper propositum nostrum declarat simul ac probat quod non rectè cum sceleribus comparetur legis immunditia. Etenim hæc macula seu fœditas, qualitas quædam fuit ac dispositio: at scelera sunt actiones, opera, & fructus quidam eius vicij, quod in hominum animis instum latet. Proinde non debet hæc corporis deformitas & qualitas cum prauis actionibus conferri: Sed cum animi nostri morbo ingenuaque naturæ nostræ fœditate & distorsione.

Nam

Nam vt aliud est immunditia , & aliud actio immundi, quoad immundus est: sic aliud est vitium nobis congenitum, & aliud rursus actio eius seu flagitium . Iccirco qualitatem qualitati, & actiones actionibus comparare conuenit: non autem disputationem vnã operationibus alterius dispositionis. Ergo per immunditiam legis figurata nobis fuit naturæ nostræ corruptio & deformitas, causa videlicet scelerum: non ipsa scelera.

Ita si ceremoniam istam interpretemur, pulchrè consentire omnia reperiemus, quæ de ea scripta inuenimus. Constat terrestrem Hierosolymam terræque promissæ possessionem, speciem quandam fuisse Regni cœlestis. Proindè vt ibi in Tabernaculum immundi nulli, siue aliena siue propria culpa tales fuissent facti, admittebantur antè purgationem: sic nullus in cœleste Regnum intromittetur, nisi qui animæ naturæque suæ deformitatem aqua Iustrali, sanguine videlicet Christi eluerit. Sanctus enim Deus, sanctumque regnum eius: in quo maculatum nullum feret, siue volens siue nolens, sit contaminatus. Quippe vt immunditia legis & volentibus & nolentibus obrepebat, sic naturæ nostræ distorsionem sibi volentes accersuerunt Parentes nostri comestione vetiti pomi, quod poterant non edere: nos autem eandem ab ipsis nolentes ac nescientes accepimus. Sic intellexerunt hanc ceremoniam Iudæi veteres, vt ex Philone perspicimus. Sic D. Ioh. in 21. cap. Apocalyps. exponere voluisse videtur. Sic & Prophetæ nobis eam videntur proposuisse intelligendam, vt ex Esa. cap. 52. & Ioelis 3. apparet. Paulus quoque Apostolus in Epist. ad Hebræos, præsertim cap. 9. huc respexisse videtur. Huc & illud Augustini contra Donatistas scribentis pertinere videtur, vbi non minus scitè quam verè monet, tum prædicta, tum alia scripturæ loca omnia, quæ Ecclesiam dicunt absque immunditia fore, de altero seculo exponenda intelligendaque esse. Hisce consonat historia Petri, Act. 10. & 11. cap. Cum enim iussus esset immunda animalia edere, atque ille re-

cusaret

cufaret, vocem audiuit dicentem, Quod Deus purificauit, tu ne polluas. Hanc visionem cum non intelligeret, à spiritu sancto edoctus est, immunda animalia, quæ edere noluera, significauisse Gentes, hoc est, fide vera carentes. Ideo Act. 15. cum disceptatio orta fuisset, an & Gentes, quæ ad Christum conuerterentur, oporteret circumcidi, & Moyses legem seruare, ait inter alia Petrus. Deus inter nos & ex Gentibus conuersos nihil discreuit, fide purificatis eorum cordibus. Hic manifestè audimus immunditiam legalè denotauisse naturæ nostræ corruptionem seu infidelitatem: & immunda animalia figurauisse homines à Deo alienos fideque destitutos. Si enim fides purificauit hætenus Gentes, vt inter ipsas & Iudæos nihil Deus discriminis poneret, necessarium omninò est, vt infidelitas & ignoratio Dei, siue naturæ nostræ corruptio, illa esset immunditia, quam legalis illa figurabat. Quam enim labè abstergit à cordibus nostris aliam fides in Christum, vt nos purificet, quàm eam, per quam nascimur filij iræ, quàmque ex parentibus nostris nascendo contrahimus? Nullam. Itaque dubitare de hac re porro non possumus, si modo Spiritus sancti interpretationi fidem habere volumus. Ergo sicut legalis pollutio tum aqua lustrali, tum alijs ablutionibus tollebatur, ita immunditia ab ea significata sanguine Christi abluitur: cum vera fiducia apprehendimus beneuolentiam & gratiam Dei in Christo exhibitam.

Qui de præsentis seu visibilis Ecclesiæ statu accipiunt hanc à Templo exclusionem, ij præterquam quod plurima instituto suo nunquam poterunt aptare, manifestam quoque in scripturam inuehunt contradictionem. Quippe contradictoriæ sunt hæ orationes. Mares circumcisi omnes, quicumque mundi sunt iuxta legem, Pascha celebrent: & Qui scelere se polluit, etiam si iuxta legem sit mundus, non celebret Pascha. Hæc enim tantundem significat, atque ista. Non omnis mundus iuxta legem celebret Pascha. Sic contradictoriæ sunt etiam sequentes. Omnis anima Sabbathum seruet: & scelere contaminatus Sabbathum non

non seruet. Item hæ: Omnis anima in die expiationum testificetur luctum: & Obscænis præditi moribus non testificentur illo die luctum. Nisi particulares hæc negantes in Sacris literis ostendas à Deo positas, necesse est, vt vel contradictoria in scriptura contineri fatearis, vel sententiam tuam falsam esse concedas. Habitus igitur vel dispositio cum alterius habitus vel dispositionis operationibus comparari non possunt.

Sed nec qualitas cum qualitate hac quidem in re conferri potest. Quoniam omnis immunditia legis semper & in omnibus exclusionem cohibebatur: licet contra legem nihil facerent immundi, sed ab omni cœtu, sicut iulli erant, abstinere. At nemo propter ingenitam naturæ corruptionem punitur, si scelerati aut vitiosi nihil agat. Quod si velis ab Ecclesiæ visibilis societate excludi mentem habentes sordidatam, etiamsi scelus nullum admiserint, omnes omnino homines secludi oportebit: quod non modò absurdum est, verum etiam cum hypothesi vestra pugnat. Quod si non dispositiones, sed actiones vtriusque impuritatis conferre inter se malis, tantumdem effeceris. Vt enim alias multas differentias omittam, vt quod ingressio in Templum bona est, si mundus sit, qui ingreditur, cum sceleratum factum nullo tempore sit laudabile: & quod actio immundi non potest mala iudicari, si nesciatur ab immundo edita, cum scelus pro scelere omnes agnoscant, etiamsi hominem malum esse prius non sciissent: (Hic enim ex actione causa, ibi ex causa actionis natura intelligitur) hoc nobis abundè sufficiet, quod actiones immundorum, quoad immundi erant, exclusionem longiore non puniebantur, sed morte, Num. 19. Quocirca inde concludendum foret sceleratè agentes capitali supplicio afficiendos esse: quod in grauioribus facinoribus equidem debet obseruari. Quocirca non fuit exclusio hæc, qua propter legis immunditiam aliqui prohibebantur venire in cœtus publicos, figura rei cuiuspiam in hoc seculo complenda, sed imago & simulachrum fuit rei in altera vita perficiendæ.

ficiendæ.

Ultimo loco demonstratur idem certissimè ex eo, quod iuxta legem immundus inquinabat cohabitantes, vestes, lectos, scamna, vasa, loca in quibus versabatur. Moribus autem immundus nullum contaminabat à se alium nisi consentientem. Qui immundum secundum legem, vestemue eius contrectabat, aut in domum aliquam, in qua lepra leprosi sue erat, ingrediebatur, is quoque reddebatur immundus: & purificare seu purgare se cogebatur, priusquam cum cæteris in Templum introiret. At qui cum fure vel adultero commorabatur, is non sic foedabatur, ut purificatione legis labem abstergere, hominumque consuetudinem vitare cogeretur. Quippè nullum ex sacris literis proferri testimonium poterit, quo vel patrator sceleris, vel ipsum tangens, vel locus in quo erat, probetur legali forde infectus fuisse. Sceleribus & sceleratis ubique irascitur Deus, nullibi tamen ceremonias instituisse legitur, quibus vel ipsi, vel res, homines, loca, ab ipsorum contactu inquinata purgarentur. Quippe supplicio capitis, mutilatione, multa, seruitute, cruciatu corporis & plagis emendari sceleratos imperavit. Aliter habet res, si de naturæ nostræ vitiositate loquamur. Etenim generans communicat generato totam hanc naturæ corruptionem, hoc est, talem generat, qualis ipse est, quod ad labem & naturæ depravationem attinet. Secus fit in operationibus. Non enim est necessarium, ut furis aut latronis filij itidem furentur aut latrocinentur, licet naturæ corruptionem necessariò participauerint à parentibus. Edit enim hæc vitiositas varios & diuersos fructus, non eosdem omnibus.

Cæterum quod moribus immundi, si modo legis immunditia non essent contaminati, sua improbitate Templum, Sacrificia, res mundas alias, non sic macularint, ut sanctis & probis pollutæ essent, ac purificari ceremonijs legis opus haberent, non rationibus tantum potest monstrari, sed illustrissimis quoque exemplis declarari. Quanquam

quàm verò pietatis & veritatis amantibus, præter ea, quæ iam dicta sunt, hoc vnum abundè satisfacere possit, quòd nullus scripturæ locus exstat, qui corruptè viuentes, modò ceremoniali immunditia carerent, probet sic inquinasse homines & loca vicina, quomodo legis impuritate infecti foedabant, non grauabor tamen exemplis aliquot hanc rem plenius declarare. In veteri Testamento legimus, Num. 5. cap. adulterij suspectam perductam fuisse ad Sacerdotem in conspectum Dei, vt periculum de ipsius castitate fieret per aquas amaras, siue illa nocens esset siue innocens: at non legimus vel eos qui adduxerunt, vel Sacerdotem, vel locum sacrificij, ad quem ducebatur, sic ab ea pollutum fuisse, quomodo ab immundis iuxta legem polluebantur. Nec excusat dubitatio vel mariti vel aliorum. Nam vt maximè patefieret aliquam nocentem esse, non tamen ideo legimus Templum fuisse pollutum. At si quem immundum iuxta legem in Templo fuisse rescuissent etiam postea, mox sanè ex præscripto verbi Dei repurgauissent.

In nouo Testamento simile propemodum exemplum legimus, Iohan. 8. cap. de muliere in adulterio deprehensa. Hanc Pharisei ad Iesum adducunt in Templum, quod certè facturi nunquam fuissent, si per eius præsentiam existimauissent Templum atq; semetipsos pollui. Idem à Christo, què vtique pro blasphemo, falso Propheta, seditioso, & vt semel dicam omnia, pro sceleratissimo, Pilato tradebant, non se putarunt inquinari, quod cum eo versarentur: at ex introitu seu contactu Prætorij maculari se non ignorarunt.

Patet idem ex historia Pauli Act. 21. Cum enim hominem esse iudicarent seditiosum & blasphemum, non tamen ab eo putarunt Templum fuisse pollutum: at à Græcis, quos ab ipso introductos non tam vociferabantur quàm mentiebantur, pollutum existimabant. Clarissimè igitur patet, non improbos, sed legaliter immundos, etiam si moribus essent castissimis, Templum & cohabitantes inquinauisse. Quibus omnibus addere illud etiam potes, quod apud Math. 27. cap. de Iuda legimus his verbis, *χριστός τὸ ἀγρόπια ἐν τῷ ναῷ*

ἀνεχέσθαι

^{αρεχαιρισε}. Cum in Templo, inquit, argenteos nummos abieciſſet, ſeceſſit. Erat ergo in Templo, vt docent circumſtantiæ, cum abijceret. Neque excuſat, quod dici poſſit ab aliquo, cum non fuiſſe pro nequam habitum. Nam & Iudas conſeſſus fuerat ſe innocentem prodidiſſe: & ipſi eum ſecti pactum norant: pecuniamque in Theſaurum Templi repone- nere noluerunt, quia pecunia eſſet fanguinaria & proditoria. Apertè ergo, ex veteri & nouo Teſtamento, quod propoſitum erat oſtendi: nec tamen Publicanorum memini: qui vel ſoli ſufficerent nobis ad huius rei probationem.

Hiſce omnib⁹ iam & iſtud addatur, quod neq; Moſes, neq; ſancti Iudices, Sacerdotes, Reges, Prophetæ, alij boni & piij à Templo & ſacrificijs abſtinuerunt, quia multi vicioſiſſimi eadè ſecum celebrarent. Nec ideo Manna & aqua ex petra Chriſto promanans nō fuerunt ſancta, quia vnā cum paucis bonis multò plures mali ederūt ac biberunt. Sic & in feſto Purificationis ſuæ Expiationis non ideo nō expiabantur rectè bonorū & fidelium peccata, quia longè plurimi inter ipſos corruptiſſimè viuebant. An polluit æneū ſerpentem ſcleribus pollutorū aspectus? Minimè. Progenies illa Viperarum Phariſæorū & Sadduceorū nequaquā ſœdauit ſua nequitia Baptiſmū Iohannis. Deniq; neq; Iudas maculauit ſacrificia cœnamq; vltimā Chriſto alijsq; accumbentib⁹ diſcipulis. At ſi legaliter immund⁹ aliquis in Templū fuiſſet ingreſſus, nec Prophetæ, nec Sacerdotes, nec alij voluiſſent vti ſacrificijs antequā repurgata fuiſſent Templū, vaſa, homines. Si in cœna Domini diſcubiſſet Petr⁹ iuxta legē immundus, certè totā cœnā ſic polluiſſet, vt alijs celebrare eā tunc non licuiſſet: quod nequitia Iudæ non potuit perficere, propterea quod Deo ſic fuiſſet viſum. Non puto quenquā expectare, vt plurib⁹ aut firmioribus teſtimonijs vel exemplis probem, quod probandū ſuſcepi: nempe immūditā morū nō ſic homines, veſtes, loca, res alias vicinas cōtaminauiſſe, vt alij nō poſſent ijs rectè vti, quæ admodū legaliter immūdi talia cōtagione & vicinitate ſua inficiebant. Si immūd⁹ in Tēplo fuiſſet deprehenuſus, nō licebat alijs ſacrificijs ibidē vti ante repurgationē.

At

At si malis præditus moribus ingressus fuisset, nulla erat purificatione Templi, vasorum, hominum, aliarum rerum opus: sed bonis omnia manebant sancta & bona. Ex quo satis est manifestum, non sic illos immundos significauisse hos, vt vel tunc vel nunc eadē vtrifq; poena fuerit constituta.

Ex supradictis omnibus hæc necessariò conficiuntur. Primum, quod præcipuè intendebamus, est, immunditiam legis non ita significauisse aut præfigurauisse scelera, vt in his terris eodem modo eadēque poena coercenda esse concludi possit. Alterum hoc est, improbitatem morum longè fuisse detestabiliorem coram Deo, quam ceremoniam turpitudinem: quantumuis hæc Templum, vasa, homines &c. sic inficeret, vt purgatione ceremoniali opus haberent: illa autem sic neque homines, neque Templum, neque res alias inquinaret. Etenim si comparare poenas vobis, longè grauiores illi, quàm huic immunditiei decretæ sunt. Nam scelera grauiora cruce, igne, gladio, lapidum iniectione: leuiora multa, & plagis pledebantur: cum ceremoniali immunditia inquinati plerumq; ad breue aliquod tempus solum à Templi hominumque aditu arcerentur. Quis est ita rudis, vt nesciat manus esse occidi, quàm per dies aliquot à Tēpli ingressu remoueri? Proindè si Deus poenas constituit maiores & acerbiores sceleribus, quàm legis sordibus, detestabiliora quoq; indicauit. Tertium est, perperā alios affirmare legis immundiciam nõ verè polluisse castra. Etenim ex infinitis propè locis apparet, Deum tunc ita statuisse ac ordinasse, vt, si pollutus in castris esset, repurgatione indigeret. Qua igitur ratione hoc negabimus, quod Deus tam disertis explicatisque verbis toties affirmat? Cui maior habenda fides? Deone an aduersarijs nostris? Si per, non verè, intelligunt, non moraliter, concedo quod dicunt. At ex eo non consequitur, castra per eam non fuisse verè maculata, vt purificari opus haberent per ceremonias à Deo institutas. Cur mortem interminatur ei, quicumque ante purgationem in Sanctuarium venire auderet, Num. 19. si non verè polluebat?

Præclare quoq; ex iſdem intelligitur, cur immundi ſecundum legem eijcerentur ex caſtris: moribus autem immundi ſic non arcerentur. In cauſa eſt, quod illi, Deo ſic diſponente & ordinante, veſtes, lectos, loca, in quibus erant, ipſos deniq; homines ſic inficiebant, vt purificatione egerent, Num. 19. Aggaci. 2. cap. Quamobrem ſeparatim ab alijs manere iubebantur, donec emundati eſſent, quod frequentiffimè circa veſperam fiebat. Moralis autem neminem inficiebat alium, quàm eum, in quo inerat.

Proinde non rectè concluditur: Deus magis offenditur Sacrificijs impiorum, quam legaliter inquinatum. Ergo cum hos iuſſerit abſtinere ab externo iſto cultu, quantisper emundati non eſſent, etiam illos arcere iubemur. Quoniam impuris præditi moribus non ità, (ſicut legaliter immundi) res aliàs inquinabant, vt earum contactum uſumq; ceteri fugere cogerètur. Si, cur hi potius, quàm illi, res quaslibet contaminarent, ex me quæras, cauſam me ignorete fatebor, ſed Deo interim ſic placuiſſe reſpondebo: cuius mihi uoluntas pro ratione certiffima ſemper fuit, eſt, erit: alijsq; cunctis eſſe debet. Hunc duas iſtas turpitudines ſic diſtinxiffè video, vt alteram uoluerit inquinare, & uelut contagio quodam latè in res uicinas ſerpere: alteram foedare ſic alios noluerit: quantumuis hanc, quam illam, odiſſet per ſe magis. Cum ergo quæritur, cur ei, qui ſemen præter uoluntatem noctu emiſit, ad ſacra adire non licuerit, priuſquàm mundaretur, ſcortatori autè & concubinario licuerit: reſpondeo, quia ille ad ſe appropinquantes contaminabat, hic Deus & ſibi immundus tantum erat: alijsq; non magis inquinabat, quàm ſi cum vxore legitima cubuiſſet. Interim poena erat ſcortatori alia longè grauior conſtituta.

Diſcimus hoc quoq; ex prædictis, cum aliquis in ſcripturis dicitur moribus ſuis polluiſſe Templum, Dei cultum, Deum ipſum, ſeu nomen eius, id ſic non eſſe accipiendum, quaſi hæc propterea alijs quoq; immunda eſſent: ſed coram Deo ſic fuiſſe, iudicandum eſt. Equidem exemplis Chriſti, Prophetarum, & Sanctorum omnium ſic oſenſum

hoc fuit paulò supra, vt merito confidam nullum dubitaturum porrò esse. Et quo pacto posset aliquis Dei nomen sic polluere, vt purgatione opus haberet? Significat ergo nomen Dei polluere suis moribus, ita viuere, vt propter nos Deus malè audiat. Sic apud Ezech. 20. & 36. pollutum nomen suum dicit Deus apud Gentes, apud quas populus Iudaicus captus detinebatur. Infamabant enim illæ nomen Dei dicentes, Israelitarum Deum non potuisse populum suum seruare. Obiter solum hoc monere volui: nunc ad tua redeo.

Quid legalem vocem immunditiam plenè nunc explicatum habes, spero. Sceleratos (iterum dico, & quidem rectè vereq; dico) non fuisse habitos pro immundis talibus, qui Templum & homines vicinos sua præsentia sic inficerent, vt eos repurgari vñtatis ceremonijs oporteret, perspicuè exposui: Hac de causa non fuerunt perinde, vt legali macula infecti, à Sacrificijs temploq; repulsi. Ergo turpes & immundos fuisse dico: at non illo modo, quo, qui cadauer contrectauerat, vel rem aliam talem vetitam. At iniquissima, inquis, Lex Dei fuisset, quod tam seuerè externum contactum puniret, ad scelera verò manifesta veluti conuiueret. Exhorruì, cum ista tua legi. Pudeat te inconsideratæ istius temeritatis. Video te vel ipsi Deo bellum potius indicturum, quàm à sententia discessurum. At verò tibi cum Deo disputare si liber, experire: mihi non libet. Quæ autem istæ tua est consecutio? Deus non punit scelera Sacramentorum negatione, ergo ad ea veluti conuiuet? Supra ostendi longè grauiores poenas hisce constitutas fuisse, quàm sit abstinentia septem dierum à Templo. Rectè dicis carnalibus designari spiritualia: ac proinde carnalem seu corporalem sub lege immunditiam figuram fuisse interioris nostræ deformitatis. Idem nos etiam sentimus & profitemur, vt ex recitatis liquet. Significauit immunditia corporis, animi corruptione & infidelitatem, vt Apostolus Petrus interpretatur. Exclusio à Templo, exclusionem è Paradyso præteritam, præsentem, & futuram. Purificatio & reditus ad Templum

plum, purgationem & reductionem nostram ad Deum per effusum sanguinē Christi. Quomodo presentium rerum & quarum nobis figuræ proponantur dictum est. Apostol. ad Col. 2. nihil habet, quod ad præsentē pertineat controuersia.

At cum ab externa impuritate, ars, ad interiorem argumentamur, tanquam ab umbra ad ipsius rei corpus, non obtrudimus ambiguas aut commentitias allegorias. Concedo, si modo externa internis rebus significatis ritè aptes. Verùm quis tibi dabit intelligens huius negotij, impuritatem sub lege significauisse scelera, fructus scilicet nostrę corruptionis, & non ipsam potius deprauationem nostram? Deinde, si hoc tibi largiremur, unde quęso probares, eadem scelera propterea plecti debere pœna, qua legalis turpitudine coerceretur? Loquor de externa Ecclesię coercitione. An non manifestè Deus diuersas & discrepantes vtriq; pœnas simul eodemq; tempore posuit? Quæ igitur audacia est, vnius pœnam facere alterius quoq; pœnam, absq; expresso Dei verbo? Baptismum scio & corruptionis nostrę & renouationis Symbolum esse: quia id scriptura me docet. Doce tu pariter scripturam legis immunditiam sic ponere symbolum scelerum, vt eadem pœna sint externa punienda.

Quæris num peccatum esse negem, vel cogitare vel facere, vel dicere, quod Deus vetuit? Non nego. An propterea malè dixi, animos illa impuritate non semper fuisse contaminatos? Si impuritas illa simpliciter fuisset peccatum, non permisisset, imò non iussisset Deus aliquos pollui. At iussit aut saltem concessit Sacerdotibus (vt nunc alios taceam) Leuit. 21. & Ezech. 44. contaminare sese in funere matris, patris, fratrum, liberorum. Item iussit mundum aliquem conspergere lustrali aqua immundum: efferre cineres, comburere vaccam, Num. 19. propter quæ immundos eos ad vesperā vsq; oportebat fieri. Nihil nunc dicā de illis, qui inuiti reddebantur impuri. Pecebant, fateor, qui contra Dei mandatū & sine eius permissione immūdi aliquid attingebāt. Ex eo tamen non omninò sequitur, ipsā quoq; immunditiā, quę peccati actū comitabatur, peccatū fuisse. Aliud est actio contra præceptum Dei exercita, & aliud est macula per

hanc actionem contractam: quam Deus figuram deformitatis nostræ esse voluit. Non est necesse, vt figura omnes figurati proprietates contineat. Peccatum certè præcipuè consistit in animi deformitate, quæ visibilis non est, sed per suos fructus intelligitur: non in corporis maculis. Si cædem faciens respergitur occisi à se hominis sanguine, signum est sceleris ille sanguis: at ipse, propriè loquendo, scelus non est. Sed esto, sint istæ etiã corporis maculæ peccata: de illis saltem affirmari nequit eodem modo peccata fuisse. Etsi illos etiam peccata fuisse poneremus, nullo tamen modo concludere inde posses, eandem sceleribus pœnam competere, quæ huic labi seu foeditati constituta à Deo fuit.

Cum sic argumentaris, Istiusmodi immundi egebant sacrificijs pro delicto: Ergo rei erãt peccati: à re proposita plurimum discedis. Nos enim purificatione eguisse omnes concedimus: non quia ipsamet corporis seu carnis illa macula semper esset peccatum, sed quia naturæ nostræ distortior è, & ab eadem liberationem in memoriam nobis reuocaret: quo subinde moneremur purgatione nos per Christi sanguinem egere. Non omnes immundi sacrificio opus habebant: sed sola ablutione aquæ plures mundabãtur. Et vt omnes sacrificio habuissent opus: non tamen vllò pacto effici hinc posset, Sacramenta peccatoribus interdicienda esse. Quomodo namq; sequitur, Immundi per Sacrificium pro delicto redibant in gratiam cum Deo: Ergo qui scelus admiserunt arcendi sunt à Sacramentis, dum Presbyteri quidam eos censeant idoneos? An non hæc ipsa sacrificia quædam Sacramenta ipsis erant? Hoc magis sequeretur: Multa peccata sine vsurpatione Sacramentorũ non expiabantur. Ergo prohiberi non debeant ab vsu eorum, qui eis rectè vti cupiunt. Hoc, inquam, rectiùs concluderetur, quàm quod tu concludere voluisti, si ab his argumentari velimus.

At excipis hoc loco, Sacrificia pro peccato veluti confessiones quasdam particulares fuisse, quas præcedere alia Sacramenta oporteret. Quoniã sæpius à te iam repetitũ est, fortè etiam postea repetitur, semel tibi respondebo, ne deinceps cogar iterum respondere. Fatemur in omnibus, qui Sacramentis

mentis ritè velint vti, ſaltem externè, requiri peccati admiſſi agnitionem, pœnitentiam, dolorem, & ſtudiũ ac deſiderium emendandi antea actã vitam. Et quanquam in illis locis, vbi rectè inſtituuntur homines, ille ipſe actus, nempe deſiderium fruendi Coena Dominica cum ceteris pijs & ſanctis Dei membris, hoc abundè teſtatum facere omnibus poſſit, qui non plus volunt ſapere, quàm cõuenit, tamen in noſtris Eccleſijs, de quibꝰ ego diſputaui, ſic eſt res inſtituta, vt qui ad Coenam ire cupiũt, illuſtri prius confeſſione animum ſuum Eccleſiæ declarent. Nam pridie quam Coena adminiſtratur, vocãtur vnum in locum qui poſtridie cogitant accedere, & ad tria capita reſpondere iubentur: quorum ſumma hæc eſt.

Primum an in conſpectu Dei confiteantur, ſe peccatores eſſe, ac mandata Diuina nunquam integrè ſeruaffe: & an eo nomine doleant, gratiamq; Domini noſtri Ieſu Chriſti ſitiant &c. Deinde vtrum peccata ſua propter ſolam mortem Chriſti remitti ſibi certò credant &c. Demum an ex toto corde cupiant pro his beneficijs Deo grati eſſe, & omni peccatorum immunditia depoſita deinceps ſeriò decreuerint vitam viuere Chriſto dignam.

Cum ad hæc capita ſigillatim præſentes omnes (iubentur autem omnes poſtridie ad Coenam acceduri ad eſſe) reſponderunt ita ſe eſſe affectos, confidere iubet Miniſter, peccata remiſſa iſtis à Deo eſſe, imbecillitatemq; reliquam non imputatũ iri propter effuſum pro nobis Chriſti ſanguinem. &c.

Publicas ſatiſfactiones, cum abſq; excõmunicatione factas fuiſſe ſcribis, tibi aſſeritor: cum ſecutas fuiſſe ais in Eccleſijs Apoſtolicis, facis pro more tuo: ſcilicet quod probare debebas, tibi vt probatũ ſumis. At probaui, reſpondebis: Age videamus. Sacerdotis & Iudicum munus erat de huiusmodi controuerſijs ex lege Domini pronuntiare. An hoc eſt probare excommunicationem exercuiſſe illos Sacerdotes? Quod ſi controuerſia aliqua orta fuiſſet de his & de alijs rebus, aut dubitaretur de aliquo negotio, cauſæ decifio apud Sacerdotem (vt peritũ legis) & Iudicem quærebat, fateor. Sed hoc quid ad noſtram cauſam facit? Quo in loco, rogo te

plurimum, scriptū reperisti, Sacerdotes & Iudices arbitrari & iudicare debuisse, an aliquis respuisset necne? ac proinde num in templū admitti posset, an non posset? Ex sacrificio potuit Sacerdos in genere suspicari de admisso peccato: certi scire nihil potuit. Non etiam legimus sacerdotē aliud egisse, quā iuxta præceptum Moſis oblata dona sacrificasse. Vnusquisq; ex sua conscientia reum se iudicabat vel non reum: non pendeat ex alieno arbitrio. Neq; interdictum erat huic templum: nec definitum tempus, quo sacrificaret. Omnia in peccatoris potestate sic erant, vt à Sacerdotibus coactum neminē legamus. Qui boni erant, vltro adibant: qui mali sæpè negligebant: vt ex historia Publicanorū liquet. Adde quod tales non semper erant legaliter immundi. Etenim Leuit. cap. 6. iubet rem ablatam ipſo die oblationis reddere. Illa ergo die immundus non erat propter hoc factum, cum ei in tēplo liceret sacrificiū offerre: de qua re paulo suprā fusē disputatū est. At hæc quid ad vestri Presbyterij actiones attinent, quod iudicium & potestatem sibi arrogat de cuiusq; cogitationibus censendi?

Restat, vt Esdrę factum consideremus: in quo à teipſo non discedis latum pilū. Peccauerant nonnulli alienigenas vxores ducendo. Quod cum Esdras rescuiſſet, doluit plurimū, iram Dei metuens, ne, qui vix dū liberati fuerant, denuò punirentur. Tandem Sechania consilium & remedium proponente coniurarunt, se nouum cum Deo fœdus icturos. Ergo Magistratus edicto publico proposito iussit omnes ex captiuitate reducēs intra triduum adesse Hierosolymis sub pœna confiscationis bonorū & eiectione ex numero reducū ex captiuitate. Paruerunt omnes: decretum est, vt, qui vxores illas duxissent, eas vnā cū liberis ex eis natis eijcerent. Quid hīc de Sacramentis agitur? An hi, qui profanas vxores duxerant, vel ante vel post ab aliquo iussu sunt abstinere à Templo & Sacrificijs? Post eiectas vxores pro delicto sacrificarunt Arietem, vt iusserat Moſes Leuit. 6. Presbyterij, quod de respicientia iudicaret, atq; à Sacramentis depelleret, nulla hīc mentio. At eiectionis hīc fit mentio, inquires. Sic habet.

At

At non dicitur prohibendum aliquem fuisse à Templo & Sacrificijs: Neq; hoc etiam scribitur, eijciendos fuisse, qui Gentiles duxerant: sed illos, qui edicto Magistratus non paruissent: ac Hierosolymam venire noluisent. Negari non potest quin fieri potuerit, vt aliquis emaneret, qui nihil peccauerat. Statuerunt nouum foedus pangere cum Deo. Meritò igitur non habendus fuisset in numero confederatorum, qui interesse pacto noluisset. An non purè politica fuit hæc actio? Sed præstat videre quid tu obijcias.

Ad Sacramenta non pertinere dixi, quia constet magistratum hoc edictum promulgasse. Si verum est, inquis, vt quicquid à Magistratu decernitur, ad sacra non pertineat, quo iure velles sacra ciuiliaq; omnia penes eandem potestatem esse? Recte dixi hanc rem fuisse ciuilem, ad Magistratumq; pertinuisse politicum, non autem ad Ecclesiasticum aliquod iudicium, quod scriptura ignorat. Vos certè non permittitis Magistratui, vt suo nomine mandet, quæ ad Presbyterij vestri potestatem propriè spectare contenditis. Sanè constanter affirmo, ad sacra non pertinere, quicquid Magistratus iure suo præcipit: si sacra à ciuilibus ita distinguamus, quomodo Pontifex, ac deinde vos discriminatis. At aliter loquendum nobis, qui aliter distinguimus. Politicus Magistratus à Deo accepit totam externam gubernationem rerum tum sacrarum tum ciuilium. Sed illas iuxta præscriptum verbi Dei ordinare & regere, has ad præfinitionem legum & iuris, quod in loco quolibet valet, gubernare debet: de qua re suo loco fasè agendum erit. In præsentem loco, Magistratus hoc edictum proposuit: non vestrū Presbyteriū. Ergo vel iniustè hoc fecit, quod probare te oportebit: vel politicū fuit: ac proinde ad causam nostrā non pertinet. Ad Esdræ relata causa hæc fuit: vt ad peritum legis & partem Magistratus. Hanc enim potestaté à Rege Artaxerxe vnà cum mandato, vt doceret omnes secundum legem Dei sui viuere, ipsemet se accepisse fatetur cap. 7. Quis ergo miretur, quod Esdræ dixerunt, surge, ad te pertinet vnà nobiscum? An ex hoc sequitur, non fuisse actionem ciuilem?

Nisi fortè Rex Artaxerxes consistorio eum Ecclesiastico præfecit. At hoc tibi erit probandum. Nam potestaté dedit constituendi Iudices & præsidēs, atq; inobedientes morte, exterminatione, bonorum multatione, carcere puniendi: quæ ad vestrum Conciliabulum pertinere negatis.

Colligis ex publicatione bonorū, Anathemate percutiendos tales fuisse, nec illis licuisse sacros ritus celebrare. Quid Anathemate percuti appelles, nescio. Hoc scio, res quæ Anathema Deo fuissent factæ, occidi, cõburi, perdi & disperdi debuisse. Hic cum mortis nulla fiat mentio, vel aliud intelligere te per Anathema oportet, vel falsò affuis huic loco tuas imaginationes. Falsum illud etiã est, è Republica Iudeorum siue reducū ex captiuitate exclusos, non fuisse admissos ad Templum sacrosq; ritus: modò circumcisi essent. Nam qui ex indigenis ad eos accesserant, quos Profelytas vocant, Pascha vnà cum cæteris celebrarunt, cap. 6: cū constet tamen, eos ad hoc consortiū non pertinuisse. Aliud proinde fuit in numero reducum ex captiuitate non censerī: & ab aditu Tēpli ac sacrificiorū prohiberi. Quare non solum cessante, sed etiam procedente publicatione bonorū admissi fuissent ad sacros ritus, quicumq; circumcisi erant, illisq; vti cupierant. An non hodie multorum bona publicantur, quos excōmunicatos & damnatos nullus existimat? Esdræ factum meritò in dubium à me reuocaretur, si quid eorum fecisset, quæ tu fecisse eum opinaris. Fecisset enim contra legem Domini per Moſen latam: vt in Thesis demonstrauī. Sanè Moſes Deut. 7. vbi hæc nuptias prohibet, non ponit hanc poenã transgressoribus, vt videlicet à Sacramentis arceantur.

Quæ de factò Iosuaræ adfers, iam sunt confutata. Nos enim de solis illis loquimur, vt sæpè monui, qui cupiunt cū Deo reconciliari: at hoc vnū contendimus, non esse à Deo institutum Presbyterium, quod de cordibus hominū dicentiū se poenitere iudicet, verène an falsè dicant: atq; sic vel ad Sacramenta admittant, vel ab eis remoueat. Immūdi admissi non fuerunt, quia Lex iussit ita fieri. Ostende tu eodē modo scriptū esse de illis, de quib⁹ nos inter nos disputam⁹.

Nisē

Nisi feceris, frustra litigabis. Ab Ezechia vocatos fuisse ad Paschæ celebrationem etiam non emundatos fateris, cum inficiari non possis. Cum addis, sic vocatos fuisse, ut re & verbis detestarentur idola, quibus seruierant, cōcedo tibi, quod dicis. Et nos idem requirimus in illis, de quibus disputamus. Si idem vos faceretis, quod sub Ezechia factum est, nulla esset inter nos disceptatio de hac re. Vos enim contenti esse non vultis publica priuatque confessione: sed nescio quibus Presbyteris ad hanc rem delectis vnumquemque vultis satisficere: quale in hac historia nihil legimus factum.

Argumenta, quæ ex veteri Testamento pro excommunicatione protulisti, inania, euanida, falsa esse, apertè docui. Ostendi interim illud etiam, nihil eorum, quæ contra argumentum ab immundicia legis desumptum attuli, à te meritò iustèque reprehendi. Equidem quæ firmitatis aliquid habere visa tibi sunt, libenter præterijsti, nisi fortasè in sequentibus attingisti: quæ autem inflectere aut colore aliquo deformare te posse sperauisti, maculare quidem tentauisti, sed ita tentauisti, ut sperem te insumpti in eã rem laboris profus pœnitere. Sed meliora vel saltem speciosiora in sequentibus fortasè produces. Proinde quid ex nouo foedere deprompseris, age perpendamus.

CAP. II.

Confutatio Argumentorum, quæ pro Excommunicatione ex foedere nouo petita sunt.

Ostquam non illis tantum argumentis, quæ tu infelicissimè conatus es refellere, sed & alijs insuper demonstraui excommunicationem hanc, de qua sermo nobis est, non modò non præcipi in sacris literis, verùm potius vituperari ac reijci; etiam argumenta, quibus præcipuè niti videtur opinio vestra, confutare volui: quò planius liqueret, causam vos defendere non bonam. Quoniam verò præcipuum fundamentum sententiæ vestræ in verbis Christi

Christi apud Matth. 18. Cap. Dic Ecclesiæ, collocare vos ante
 maduerti, ante omnia declaravi, verba Christi eo in loco posi-
 ta ad præsentem disputationem nullo modo pertinere. Ad
 quod probandum isto sum argumento vsus. Scopus Christi
 est in hoc capite docere, quantum malum sit scandalum illud
 inprimis, quo infirmus aliquis ita possit offendi, vt religio-
 nem deserat. Ideoque dandam esse omnibus nobis operam,
 ne cuiquã offendiculum præbeamus, quo vel minimus aliquis
 laedatur. Cæterum quia in priuatis iniurijs persequendis,
 cum iniuriam mox deferimus ad iudicem, vel aliter vlcisci
 studemus, infirmi sæpè offenduntur, docet nos Christus,
 quomodo citra offensionem aliorum componi possint: &
 per hanc occasionem cohortatur nos ad facilitatem ignoscen-
 di. Quocirca non agitur hoc in loco de grauibz sceleribus,
 quæ nominatim à lege puniuntur, sed de illis peccatis & iniu-
 rijs, quæ priuatæ sunt, quarúmque remittendarum potestas
 penès nos est. Summatim dicam: Christus hîc interpre-
 tatur legem à Mose Leuit. 19. vers. 17. & 18. propositam,
 quam Ecclesiasticus etiam 19. cap. fusius explicat: Ad hæc
 ita tu respondes.

Si negemus hîc de priuatis duntaxat iniurijs agi, nun-
 quam probaueris. Nam quæ ad probandum adfers, plera-
 que nostro iudicio ita sunt infirma, vt sua sponte concidant.
 Secundò eneruaueris doctrinam de condonandis peccatis.
 An enim solas leues iniurias tenemur condonare? An condo-
 nare est ad testes, ad *συνέσπιον*, ad profanum tribunal pertrahe-
 re? Mox hanc disputationem vt superuacaneam rejicis, & vtrò
 concedis, verba illa ad solas priuatas iniurias pertinere, & ob
 id putas excommunicationi nihil decedere. Indicari enim
 excommunicatione non illud peccatum, de quo initio mota
 fuerat controuersia, sed præfractam & procacem contumaciam
 aduersus Ecclesiam.

Ego mihi persuasi, meis rationibus demonstrauisse,
 Christum in præsenteloco præcipuè de priuatis iniurijs age-
 re, quo pacto scilicet eas citra offensionem proximi à no-
 bis depellere possimus, vt vereri frustra videar vt ab aliquo
 refel-

refellantur. Equidem in Thesibus primum, vt alibi deinde ostendi, cum non de sceleribus excommunicatione vindicandis agere, sed quomodo priuatæ offensæ amicè componi debeant, vt non habeamus necesse causam continuò ad Iudicem à vera religione alienum adferre. Negas hoc tu, vt negant alij quoque complicés tui. At dum neque argumenta nostra diluitis, neque negationem vestram argumentis idoneis confirmatis, absque crimine, puto, eam negligimus. Et quod neutrum perficere potueritis, & iis, quæ sequuntur, luce meridiana clarius perspicietur.

Nego tibi, doctrinam de peccatorum condonatione, à nobis eneruari. Vnde hoc tu probabis? An valet hæc consecutio: Christus hoc loco docet solas priuatas iniurias piè ac sine infirmorum offensione componere: Ergo docet solas priuatas iniurias esse condonandas? Nihilne docuit Christus alibi aliud? aut sola hæc verba eius habemus? Ego certè nec dixi nec cogitavi vnquam solas leues iniurias esse condonandas. Tenentur enim priuati proximo quæuis peccata condonare. Alia est ratio magistratus, cuius officium est sceleratos plectere. At quomodo condones, inquis, si ad synedrium & tandem ad profanum tribunal pertrahis? Hoc tunc facere permittit Christus, cum & priuatim, & cum amicis frustra tentata est reconciliatio, ac iniuriosus nihilominus pergit iniurius esse. Cum autem vel obiurgatus vel sponte errorem agnoscit, & condonari sibi iniuriam petit: ignoscendum ei est, quantacunque te iniuria affecerit. Quorsum verò argumentum hoc adducas (si in controuersia de priuata iniuria, habendus est vt Ethnicus & publicanus, qui presbyterium non audierit, multò magis id constituendum est, cum de graui scelere accusatur) ipse certè non video. Nam si ex hoc concludere velis, quæ hîc à Christo dicuntur, ad excommunicationem spectare, longissimè erras. Tota causa, vt tunc ipse scribis,

scribis, in recta horum verborum explicatione, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus, consistit.

Inter argumenta, quibus probavi Christum hinc de priuatarum iniuriarum transactione agere, hoc vnum fuit, quod in singulari semper loquitur, dicens. Si peccauerit frater Tuus in Te: corripe eum inter Te & ipsum Solum. Item adhibe vnâ Tecum alios. Item Dic Ecclesiae. Item, Sit tibi velut Publicanus & Ethnicus. Non dicit, inquam, Sit Ecclesiae, vel sit toti populo, vel sit alijs quibusdam talis: sed hoc ait, Sit tibi talis. Ex hac interpretatione illud simul perspici dixi, verba hæc, Sit tibi quasi Publicanus & Ethnicus, non hoc significare posse, Sit tibi excommunicatus. Nam qui excommunicatus est, non vni soli talis est: sed omninò omnibus talis est. Ad hæc ita tu. Mirabilis sanè expositio, vt, Tibi, idem semper valeat, atque tibi soli: cum nihil sit vstratius, quàm certa hypothesei proposita leges *θετικῶς* condere. Exemplo sint omnia Decalogi præcepta. Sed neque ad extremum vsque hanc orationis formam seruauit. Subijcit enim. Quicquid ligaueritis, & quicquid solueritis. Alij sic respondent: Sub vocula, Tibi, consensus intelligitur totius Ecclesiae. Ratio huius, quæ nullo potest eludi sophismate, hæc est, quod Ecclesia non fert contraria iudicia. Quis autem non videat contraria esse, si vnus aliquis iubeatur hunc certum hominẽ pro Ethnico habere: alij autem eundem pro Christiano iubeantur habere? Quod enim vni est dictum, dictum est omnibus.

Expositio mea mirabilis non est, nisi mirabile sit, quod verum est: at tua reprehensio, sicut aliarum quoque, mirabilissima est. Quo loco dixi ego, Tibi, idem semper significare, ac tibi soli? Si locum ostendere non scies, confictum à te esse inficiari non poteris. Dixi, in presenti loco voculam, Tibi, non idem significare, ac si dixisset, Sit Ecclesiae, vel toti turbæ, vel alijs, qui læsi ab eo non sunt. Significat ergo hoc in loco vox, Tibi, læsum tantum, non autem eos, qui læsi non sunt, vt ex toto orationis contextu patet. Significat interim hoc etiam loco, Tibi, omnes illos, qui dicto modo

modo lædi ponuntur. Extant in ſacris literis leges quæ priuatim magiſtratu conueniunt, non alijs vllis. Extant quæ ſubditis competunt, nõ magiſtratibus: quæ viris, non mulieribus: quæ Dominis non ſeruis: quæ parentibus, non filijs: quæ diuitibus non egenis. Ita etiam hoc præceptum, non omnibus omninò Chriſtianiſ, vt præcepta Decalogi, & quæ his ſimilia ſunt, ſed tantum priuatim læſis congruit. Non enim dicit Chriſtus, argue quemlibet tibi fratrem occurrentem: ſed in te peccantem. Quod cum ad priuatos dixerit, non ad magiſtratus, patet eum de priuatis offenſis fuiſſe locutum. Eſt hæc res tam manifeſta, vt ſummus excommunicationis patronus de hac re ſic fuerit coactus ſcribere. Quam particulam aliter (niſi contentioſus eſſe velis) accipere non poteſ, quam ſub tua conſcientia: ita vt non ſint plures conſcij. Quamobrem, quod deinde dicit, quicquid ligaueritis aut ſolueritis, de illis tantum accipi debet, qui læſi ſunt: non de Eccleſia, vt tu dicis. Non enim dicit Chriſtus hæc verba ad Eccleſiam: nec loquitur in tertia perſona de Eccleſia: ſed ad Diſcipulos, qui non erant Synedrium ſiue Eccleſia illa, de qua ibi diſſerebat Chriſtus. Principio dixit, ſi frater tuus peccarit in Te, ſed per voculam, Te, intellexit quemlibet, contra quem frater peccaret: non vnum aliquem ſolum ex diſcipulis. Quod vt nunc liqueat, non dicit, quicquid ligaueris, ſed, quicquid ligaueritis: quaſi diceret, quicumque offenſi eſtis à fratribus, & hoc modo iniurioſum lucrati fueritis, rata erit hæc actio veſtra etiam in cœlis.

Quæ ergo erunt Synedrij partes, inquis, num impunè viſ Eccleſiæ iudicium contemni? Quippe lex, ſecundùm quam tu viſ Iudæos tunc iudicia exercuiſſe, iubet interfici huiusmodi hominem. Quomodo igitur ad profanum tribunal pertraheretur? Egregia verò interrogatio. Distingue tempora, ſicut aiunt, & concordem reperies ſcripturam. Quis neſcit illo tempore Iudæos ſub Romanis vixiſſe, ac Præſidem eorum petentibus omnibus ius dicere ſolitum fuiſſe? Ciuilem potentiam ad ſe omnem ferè pertraxerant, relicta poteſtate ipſis de rebus ſacris iudicandi, & ſecundum legis ceremonias viuendi: vt ex hiſtoria cum profana tum ſacra perſpicuè
intelli-

intelligimus. Sic Gallio Achaiae Proconsul Iudaeis Paulum accusantibus Act. 18. respondet. Siqua iniuria esset aut maleficium, causam susciperem, Sed cum de lege vestra lis sit, iudex ego esse nolo, ipsi videritis. Proinde impunè poterat, qui volebat iudicium Synedrj contemnere in ciuilibus rebus, id quod ante illud tempus facere nullus citra periculum potuisset. Non dubito, quin hoc bonus nullus fecerit, nisi omninò manifesta ei iniuria fieret à Synedrjo. At aliquos fecisse, vel ex Publicanorum historia constat. Ideo Deus per Mosen hoc solum monet, Leuit. 19. ne mox frater fratri crimen apud Iudicem impingat, sed priuatim potius cum eo in gratiam redeat: (quod in Ecclesiastis cap. 19. pluribus expositum legimus) aliud nihil addit. Tunc enim contemnere nulli Synedrj sententiam licebat. Christus autem addit, illum talem habendum velut Ethnicum & Publicanum: id est, posse talem ad profanum tribunal vocari (qui scilicet suae Gentis iudicium despiciat) absque offensione cuiusquam: vt qui ipso iam facto declararit, se prauum & suae Genti parum obedientem esse.

Ad aliorum obiectionem hoc solum dicam, tam non ferre sententias contrarias Ecclesiam vel Iudices, cum offenso contrarium permittunt aliquid, ac non offenso non permittunt, quàm non indicant contraria, cum creditori permittunt debitum abs debitore exigere, alijs non permittunt exigere, Proinde non sequitur, huic concessum est, vt ab hoc pecuniam debitam exiget, Ergo tota ciuitas ab eodem eandem pecuniae summam petere potest. Longè cum venustius tum verius ex hoc loco concludero, excommunicari nullum debere, si propositio vera sit. Sic enim argumentor. Quod vni dictum est, dictum toti est Ecclesiae. At vni dictum est, vt septuagies in die culpam deprecanti remittat, Ergo tota Ecclesia deprecanti ignoscere debet, quotiescunque in die sibi ignosci petet. Nulla enim iusta causa proferri poterit, cur tota Ecclesia non debeat facere in hac causa quod singulis eius membris praecipitum est. Hoc autem vestris presbyteris non videtur rectum. Etenim non sunt contenti, vt quis deprecetur culpam & fateatur peccatum, sed probare praeterea, atque adeo punire volunt,
dum

dum ipsis iudicetur satis purgatus.

Assentiris mihi sententiam eorum defendenti, qui per Ecclesiam intelligunt *συνοδον*: at non assentiuntur mihi aut tibi hac in re alij amici tui. Quamobrem validissimis argumentis probavi in postremis Thesisibus, per Ecclesiae nomen Christum nihil aliud intellexisse.

Cæterum capitalia penes Synedrium fuisse iudicia, ac gladio animaduertere potuisse Christi tempore in eos, qui contra religionem peccauissent, (nam ciuiliū rerum potestas penes Romanos hærebat) sic probabo, vt merito confidam, nullum sanæ mentis porro dubitaturum. Probabo, non minus firmiter & apertè, duas iurisdictiones, siue duo iudicia distincta, Ecclesiasticum videlicet ac Politicū, vt hodie ea vos distinguere soletis, in populo Iudaico nullo vnquam tempore fuisse. Quæ cum præstitero, ad tuas reprehensiones, quotquot falsas esse iudicauero, (nam si veri quid ac boni reperero, magna cum gratiarum actione suscipiam) apertè & solidè respondebo.

Libri secundi finis.

Liber tertius incipit.

CAP. I.

De munere & distinctione Magistratus.

Recta hominum gubernatio omnis vel est visibilis, vel inuisibilis. Hanc internam vocamus, coelestem, diuinam, & spiritualem: illam eternam, humanam, & corporalem nuncupamus. Porro sicut duplex duntaxat est *rectio*, sic est necesse, vt duo tantum sint Rectores supremi. Et internæ gubernator est Deus: externæ Moderator est magistratus vnicus

unicus. Absurdum namque est vnus rectionis duos esse sic distinctos rectores, vt alter non sit alterius pars, siue vt vnus nomine non omnia administrantur. Quanquam verò visibilis & mundanae procurationis multae sint partes, si res, quas dispensat, spectemus, multiplex tamen ipsa non est. Etenim sicut vnica est mensura, qua res diuersissimas, vt pannos lineos, laneos, sericeos, argenteos, aureos, mensuramus: & vnum est pondus, quo res omnino discrepantes ponderamus: sic vna est dispensatio rerum omnium visibilis, tamen si per eam res prorsus dispares, & dissimiles curentur & temperentur. Legum vocamus alias oppidananas, alias rusticanas, alias scholasticas: nec est tamen necessarium, vt tot sint Legislatores: sed vnus idemque ciuibus, rusticis, scholarum rectoribus, leges praescribat. Eodem modo non est alius magistratus, qui res profanas curat, ab eo qui res scholasticas vel sacras disponit. Res quidem inter se differunt, at non differt similiter harum dispensatio & moderatio.

Qua cum ita habeant, confiteri nos oportet, totius Reipublicae vnicum esse summum gubernatorem, quem vno nomine magistratum vocamus: siue vnus sit numero, qui imperium tenet, siue plures simul Rempublicam regant. Vbi supremus hic in qualibet Republica magistratus, non potest solus curare partes omnes, aliisque partes alias committit regendas, plures tunc magistratus non fiunt, dum superbum nomine & loco alij omnes demandatum sibi munus administrant. Quaecunque igitur specie Reipub. (Sunt enim Rerumpubl. species plures) coetus aliquis seu multitudo regatur, semper oportet vnum aliquem magistratum ponere, qui capitis habeat rationem, ad quam omnia referantur. Nam vt monstruosum est corpus biceps, ita monstruosa est Respub. quaecunque sic regitur, vt in ea plures sint magistratus distincti aequè summi. Neque excusat rerum tractandarum dissimilitudo. Iam enim ostensum est gubernationem rerum non variari, subiectarum rerum disponendarum & ordinandarum disparilitate. Sanè tam est hoc omnibus

nibus omnium ætatum intelligentibus absurdum viſum, vt Pontificij quoque hac potiffimum ratione Pontificem ſuum caput ſupremum Reipub. declararint, hoc fermè argumento.

Deus, aiunt, cum oderit omnem ἀταξίαν, & omnia velit ordine decenti & ἐνταξινίως fieri, duo in vno corpore capita ponere monſtroſum putauit. Hinc in ciuitate Chriſtiana non voluit duos eſſe Magiſtratus diſtinctos æquali poteſtate totam ciuitatem regentes. Quare cum duo ſint in Eccleſia gladij, ſiue poteſtates, nec ambę poſſint eſſe ſummæ, ſed alteram alteri ſubeſſe oporteat, & indignior digniori meritò ſubiſciatur, ſubiecta eſt poteſtas ſeu gladius temporalis Eccleſiaſtico tanquam præſtabiliori: vt videlicet abſurditas omnis vitetur. Hinc illud dictum originem habuit, Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho. Cæterum quia vnus omnibus vbique rebus præeſſe, & per ſe omnia curare nequit, alios ordinat, qui ſuo nomine res procurent. Ex his alij oppidani, alij Ruſticani, alii Scholaſtici, alii Ædiles, alii præfecti, alij alijs nominibus nuncupantur (nomine vel à rebus, quas curant, vel à perſonis, quas regunt, vel à locis quibus præſunt, accepto) tametſi vnus & ſummi Magiſtratus nomine omnes omnia peragant. Proindè vnus idemque Magiſtratus, quatenus vel per ſeipſum, vel per alios res ciuiles tractat, Politicus, quatenus Scholaſtica diſponit ac regit, Scholaſticus, quatenus res ſacras ordinat & gubernat Eccleſiaſticus ſiue ſacer eſt ac dicitur. Si vel in hac parte, vel in alia quauis aliquid non ſatis intelligit, conſulere peritos debet, quorum conſilio adminiſtret: vel idoneos homines cuiſlibet muneris præficere, qui ſuo nomine rectè ſingula curare velint ac poſſint.

Veruntamen vt in rebus profanis curandis ei non licet terminos & fines æquitatis, iuſtitiæ ac honeſtatis, hoc eſt, præſcriptionem legum & ſtatutorum Reipub. tranſcendere: Sic in diſponendis & ordinandis rebus ſacris, vel ad cultum Diuinum pertinentibus, longè minus ei

licet vlla in parte à præscripto verbi Dei discedere: quod tanquam regulam in omnibus debet sequi, ab eoque nusquam vel latum pilum desistere. Summa est, Magistratum in Christiana Repub. vnicum esse, cui à Deo commissa sit gubernatio externa rerum omnium, quæ vel ad civilem, vel adpiam & Christianam vitam pertinent: ius & autoritatem imperandi ac ius dicendi neque ministris neque alijs vllis concessum esse. Intelligi hoc debet de ea Repub. dictum, in qua Magistratus & subditi eandem profitentur religionem, eamque veram. In hac, dico, duas distinctas iurisdictiones minime debere esse. In alia, in qua videlicet Magistratus falsam tueretur sententiam, certo quodam modo tolerabilis videri fortasse possit diuisio rectorum.

Vt porrò huius rei veritas magis elucescat, sacris literis, quod diximus, deinceps comprobabimus. Legimus in cap. 4. Deuter. Deum statuta & leges tales suo populo præscripsisse, vt earum sapientiam & iusticiam omnes gentes sint admiraturæ. In hoc sita est, inquit Moses, nostræ apud cæteras nationes sapientiæ & prudentiæ excellentiatio, vt auditis omnibus hisce institutis fateantur hanc Gentem sapientem esse & prudentem. Etiam si hoc scriptura non diceret, verum esse nihilominus vel ex eo perspiceretur, quod toties ac tam variè mutata specie Reipub. eadem leges semper seruari potuerunt. Non debet autem alicui mirum videri, quod tam sapienter omnia fuerunt constituta. Cum enim Deo nullus sit sapientior, omnium sapientissimam oportet esse Reipublicæ formam, quam ipse instituit. Quinetiam oportet vnquamuis tantò esse melius, aptius, sapientius constitutam, quantò ad formam Reipub. à Deo ordinatæ accedit propius: & contra, necessum est, quamlibet tantò esse deteriorem & periculosiorem, quantò ab illa recessit longius. Proinde si, vt constet omnibus, perfecero, Deum in sua Repub. differentes iurisdictiones illas, (Politiciam scilicet atque Ecclesiasticam) non instituisse: sed vniuersam gubernationem

bernationem Reipublicae viſibilem, ſue circa res ciuiles & profanas, ſue circa res ſacras cultumque diuinum verſaretur, vni ſolique Magiſtratu politico tradidiſſe: conſtabit hoc quoque, eandem diſpenſationem Magiſtratu Chriſtiano, alijs autem nullis deberi. Nam in nouo Teſtamento nihil de ratione regendi Chriſtus docuit: neque aliquid mutare vel Iudæos, vel alios iuſſit. Non hoc dico, Deum voluiſſe Magiſtratum ſacrificare atque alia huiusmodi, quæ Sacerdotibus imperata ſolis fuerant, facere: ſed illud aſſero, Deum ſoli Magiſtratu concediſſe curam & gubernationem tam ſacrarum quam profanarum rerum. Aliud eſt, facere aliquid, & aliud regere ſeu facienda ordinare ac diſponere. Non enim Magiſtratus, cum viuendi rationem ſubditis ſuis præſcribit, & quid ab omnibus ordinibus fieri velit, præcipit, per ſe omnia facit. Vnus nihilominus omnia agit, ad diuerſa officia & cauſas diſſimiles, diuerſos & diſſimiles adhibens adminiſtros.

Conſequens modo eſt, vt probem, Deum non ordinauiſſe duos Magiſtratus in Republica Iudaica, ſed vni ſoli ius, facultatem, imperium, autoritatemque credidiſſe totius viſibilis gubernationis: neque poteſtati ipſius ſubtraxiſſe rerum ad cultum Dei pertinentium procurationem. Conſtat primum, nullum poſſe in omnibus libris Teſtamenti veteris verbum oſtendi, quo duplex iſtud imperium, Politicum & Eccleſiaſticum approbetur. Nec minus patet illud etiam, Deum Moſi integram formam iſtituendæ Reipublicæ tradidiſſe: illius autem diſtinctionis nuſquam mentionem feciſſe. Proinde ſequitur, Deum duas hæc iuriſdictiones non voluiſſe diſtinctas eſſe, niſi fortè aliquid à Moſe dicas prætermiſſum, quod ad ſubſtantiam Reipublicæ iſtituendæ pertineret, vel eandem mutilam & mancam ipſi à Deo traditam fuiſſe: quæ ambo falſe impieque cogitantur. Quocirca verum eſt quod aſſeruimus. Qui contendunt, Deum voluiſſe duplicem

gubernationem in repub. à se instituta, monstrare locum coguntur, in quo mandarit. Quamvis per indicare nullum poterunt, nobis non persuadebunt. Constat secundo, nullum huius bipartitæ gubernationis apud Iudæos exstare exemplum. Quare aut nullo tempore temperata curataque est eorum respublica secundum institutionem atque voluntatem Dei, aut semper hoc ab omnibus sacris & profanis historicis prætermisum fuit. Quæ cum affirmari à nullo rectè verèque possint, patet iterum propositæ causæ veritas. Constat tertio, præcepta & exempla veteris instrumenti omnia docere, vnum semper Magistratum non minus sacras, quam profanas res gubernauisse: vt deinceps initio à Mose facto, & clarè demonstrabo.

Mosen solum velut supremum Magistratum & Reipub. caput rexisse Iudæos, certius est, quam vt ostensione indigeat. Rexit enim in deserto populum ante Sacerdotij institutionem. Quia verò solus perferre laborem non potuit, ex consilio socii elegit socios, Iudices & præfectos: qui suo nomine disceptantes audirent, causasque iudicarent, ac grauiora ad se referrent, Exodi 18. & Deut. 1. Quisquis duo loca hæc attentè considerabit, perfacile negotium præsens intelliget. Tantum porrò abest vt distinctum voluerit Deus iudicium de moribus exerceri à Sacerdotibus, vt Mosen iusserit ipsi etiam Aaroni, quem pro Sacerdote suo elegerat, suum præscribere officium. Per Mosen dico, veluti per Magistratum, voluit Deus Aaroni Sacerdotium committere, alijsque omnibus sua officia præfinire, vt intelligeremus, totum visibilem seu externam rerum dispensationem penes Magistratum pium esse. Elegit Deus Aaronem sibi in Sacerdotem, attamen non vocauit eum per se, tametsi antea cum eo locutus fuisset, Exod. 4. & Num. 12. sed per Mosen vocat & inaugurat. Exod. 28. & Leuit. 8. nec eum iubet, cum ei suum munus exponit, peculiare iudicium instituere.

Hinc

Hinc factum fuit, vt aliqui magno suo malo non crederent, Aaronem à Deo electum, sed à Mose præpositum cæteris. Num. 16. cuius tamen electionem miraculo deindè florentis virgæ Aaronis confirmatam viderunt. Sic Aaronem moriturum iubetur idem Moses exuere, & filium eius Eleazarum in Sacerdotio successorem eisdem indutum in defuncti parentis locum subrogare. Num. 20.

Idem postea imperium retinuit Iosua, fideliter & obedientiam ei parem promittunt Israelitæ. Iosua 1. Deinde omnibus semper iussit, quid & quomodo facere deberent, sacerdotibus & alijs 3. & 4. capitib. Mox cap. 5. præcipitur ipsi à Deo, non Sacerdotibus, vt circumcidat omnes Israelitas. In summa, Iosua non solum res bellicas & profanas, verumetiam sacras solus per se & per alios rexit ac temperavit, iuxta præscriptionem legis Dei. Par ratio est Iudicum aliorum. Non prohibuit Deus Sacerdotib. veteris Testamenti gerere Magistratum, sed iudicarunt Israhelem Heli & Samuel ante captiuitatem Babylonicam: post eam semper aut fuerunt participes imperij Sacerdotes, aut soli imperauerunt. Factum hoc est propter figuram Christi, quem non tantum Sacerdotem, verumetiam Regem fore significabatur. Mirabile videtur, quod non ex solis propè Leuitis electi sunt Iudices & Magistratus, cum tantæ Tribui nulla esset pars terræ assignata. Mirabilius est, quod mulier Israelem aliquando rexit, vt ex Iud. 4. cap. constat. Verum vt-vt hæc habeant, hoc constat, ex sacris literis ostendi non posse, duos fuisse sub Iudicib. Magistratus, siue Sacerdotes imperarent, siue alij regnarent. Samuel filios suos constituit per Iudæam præfectos & Iudices. 1. Sam. 8. at non iussit eos Ecclesiasticum quoddam iudicium à politico distinctum exercere.

Samueli successerunt Reges, quos manifestè scimus sacra pariter & profana gubernasse. Quippe David conuocauit Principes totius Israelis (inter quos etiam erant Principes familiarum Tribus Leui) non solos Sacerdotes,

vt cum ipsis de reducenda arca consilium caperet. 2. Sam. 6. & 1. Paralip. 13. Idem Ministros Templi, cantores, ianitores ordinauit: Sacerdotum ac Leuitarum munera distribuit: denique omnia ad cultum Dei pertinentia disposuit, vt in lib. Paralipominon soepissimè legimus. Huius ordinationis mentio deinde fit in historia Regum, in 1. Esdræ cap. 3. & 8. Et in lib. Nehemiæ cap. 12. Notandum est interim, quod non ex proprio consilio, sed ex iussu diuino hæc fecit Dauid, vt ex cap. 29. lib. 2. Paral. clarissimè liquet. Ibi enim scribitur, cum à Gad & Nathan Prophetis iussum esse sic omnia instituere: qui à Deo non sunt missi ad Sacerdotes, sed ad Regem: ex quo iterum perspicitur, quomodo & à quibus regi Deus velit illa etiam, quæ ad cultum suum pertinent. Hanc ob causam præcepit Deus Iosua, vt lib. legis die noctuque legeret, quò secundum præcepta in eo comprehensa cuncta ordinaret. Item electo Regi mandauit lib. Legis manu sua propria transcribere, vt secundum eum Rempub. regeret, nullaque in parte à diuino mandato discederet. Deuter. 17.

Eodem modo Salomon fecit: non tantum profanarum rerum curam habuit, verumetiam ad religionem attinentia constituit. Hic inter cætera quæ cum patre Dauidè communia ei fuerunt, Templum Deo ædificauit: idemque ipse, non Sacerdos, dedicauit seu inaugurauit 1. Reg. 8. & 2. Paral. cap. 6. Idem summum Sacerdotem Ebiather à Sacerdotio remouit, & Sadoch ei substituit. 1. Reg. 2. similia deinde fecerunt Reges omnes boni (Mali eadem potestate abusi sunt ad impietatem, quia non ex præscripto Dei egerunt) Afa, Ichosaphat, Ezechias, Ioas, Iosias, vsque ad captiuitatem.

Post captiuitatem Respub. gubernata fuit ab optimatibus, inter quos principem ferè locum tenuerunt Sacerdotes. Durauit ea reipub. forma vsque ad tempus Asamonæorum, teste Iosepho lib. Antiquit. 11. cap. Constituti sunt ipsis initio Magistratus à Persarum Regibus, vt ex lib.

lib. Esdræ & Nehemiæ conspicitur: ac permanferunt tributarij Perfarum, donec Alexander magnus Hierosolymas peruenit. Sub Macchabæis cœperunt in existimatione tanta sanctitatis esse Pharisæi, vt siue de Regib. siue de Pontificib. aliquid mali dicerent, facilè eis fides adhiberetur. Quocirca coacti sunt reges ipsis adulari, & participes Imperij sui facere si modo pacatè cuperent regnare, teste Iosepho lib. Antiquit. 13. cap. 23. & 24. & lib. 1. de bello Iudaico cap. 4. Exactis Macchabæis successerunt in imperio Herodes & filius eius Archelaus. Illo defuncto, & hoc in exilium eiecto, restituta est imperandi potestas Principibus Sacerdotum, Scribis & Pharisæis: illis nimirum, quos historia Euangelica affirmat in Synedrio confedisse. Haec deinde Reipublice facies (similis fuit ante Macchabæorum ætatem) durauit vique ad excidium, vt Iosephus in lib. Antiquit. Iud. 20. cap. penultimo his verbis testatur: *μετὰ δὲ τούτων τελευταίαν (intellige Herodis & filij ipsius Archelai) ἀριστοκρατία μὲν ἦν ἡ πολιτεία: τὴν δὲ προσασίαν τοῦ ἔθνους οὐ ἀρχιερεῖς πεποιθισμένοι.* Interim tamen parebant Romanis: neque in alijs rebus potestatem seruauerant integram, quàm in rebus ad religionem moresq̃ue patrios pertinentibus: quod etiam alibi viuentibus Iudæis permissum fuit, vt ex Iosephi compluribus locis manifestum fit, maximè verò ex lib. 19. cap. 4. & lib. 4. cap. 12. de qua re aliàs plura diximus ac dicemus.

Iam verò quod toto hoc tempore Iudicium de moribus nullum fuerit apud eos Ecclesiasticum sed duntaxat politicum, ex consequentibus erit manifestum. Rex Perfarum Esdræ imperat. 1. Esdr. 7. vt constituat Iudices & praefectos peritos legis, qui populum rectè iudicent ac simul erudiant: & Legi Dei ac Regis non obediens iubet, non excommunicari, seu poena Ecclesiastica, vt vocatis, puniri, sed morte, carcere, vinculis, plagis, multa, poenis videlicet politicis

nominatis. Alijs pœnis nec affecerunt illi quēquam, nec
 afficere aliquem potuissent: propterea quod Moses aliter
 non iubet castigari delinquentes. Iccirco non affecit pœna
 Ecclesiastica Nehemias falsos Prophetas & proditores
 cap. 6. neque illos, qui ex vxoribus Azoticis, Asdodi-
 thicis, Ammoniticis & Moabiticis liberos genuissent vix
 semi-Judaicè loquentes, sacris, ceremonijs & Templo ar-
 cuit: sed eos percussit, capillos euulsit, iurare coegit ne
 deinceps vel suas filias illis nuptui darent, vel illorum fi-
 lias sibi filijsue suis ducerent. Sic & vnum ex filiis Ioi-
 adæ, (Historiæ Manassen vocant,) qui filius erat Elia-
 sibi summi Sacerdotis, generum Sanaballati Horoni-
 tæ in exilium egit: non interdixerunt ei Pater aliisque
 Sacerdotes vsu sacrificiorum & Templi. Vt semel di-
 cam, tale nihil reperimus: at hunc Nehemiam Sacerdo-
 tib. Leuitis, atque alijs cunctis præscripsisse legimus,
 quid facere & sequi singulos deceret. Post hæc tempo-
 ra in sacris literis nihil reperimus de Reipublicę gubernā-
 tione. Quare ex Macchabæorum & Iosephi inprimis hi-
 storia peti oportet, quod scire cupimus. Ad Macchabæ-
 os quod attinet, nihil aliud inuenimus, quam occisos
 illos fuisse qui defecerant à Iudæis, lib. 3. Macch. cap.
 vltimo: & aliquid huc pertinens, cap. 2. Non nescio
 hunc librum in multis Biblijs desiderari, qui tamen in
 alijs habetur, & historica fide minimè indignus repu-
 tatur. In Iosepho nonnihil reperiet attentus lector,
 quod nostram sententiam confirmet: quod aliter sentien-
 tibus patrocinetur, nihil omninò scriptum ab eo notauit.
 Profectò homini veritatis studioso, & conceptam senten-
 tiam pertinaciter contra veritatē defendere nolenti, vel hoc
 vnicum satisfecerit, quod Iosephus (Qui Gentis suæ histo-
 riam ita scripsit diligenter, vt nimis hac in re supersticiosus
 videri possit, dum etiam res minimas aliquando nimis
 verbosè persequitur) nullo in loco suorum librorum vni-
 co verbulo meminit Ecclesiastici huius Magistratus,
 iudiciis de moribus præidentis, qui à politico fuerit
 alius,

alius, quique ius habuerit ipsos etiam Reges suos puniendi. Caeterum quis est ita ineptus, qui non intelligat, ad substantiam gubernationis ac Reipub. pertinere talem Magistratum, adeoque nobilissimam maximeque necessariam civitatis partem esse (si quidem pro parte sit habendus) ac proinde absque insigni errore peccatoque negligi ab eo non potuisse? Quocirca talem iurisdictionem inter Iudaeos ipse ignoravit. Idem author scribit, summum Sacerdotem Ioannem aliquando in ipso templo interfecisse Iesum fratrem suum propter contentionem de principatu Sacerdotij lib. antiquit. 11. cap. 7. at Excommunicatum non scribit. Eodem lib. cap. 8. & ultimo. Item lib. 12. cap. 9. Item 13. cap. 2. & in hoc libro saepius. Item lib. 18. cap. 5. Item lib. 1. de bello Iud. cap. 5. & alias quoque ostendit, transgressores cum alios, tum eos, qui vel non servassent sabbatum, vel edissent vetitorum aliquid, coactos fuisse fugere & exulare: nunquam Ecclesiasticae cuiuspiam poenae iudicijque meminit. Sic Antiochus, ut lib. 12. cap. 3. idem refert, iubet illos, qui immundum comedissent, aut in urbem importassent, aut contra Legis sententiam in Templum ingredi ausi fuissent, multa puniri trium milliū drachmarum: Ecclesiasticae poenae nullius commemorat. Cap. ultimo lib. 11. Sic scribit: *ἐὶ δὲ τις αἰτίαν ἔχη παρὰ τοῖς ἱεροσολομίταις, κοινοφαγίας, ἢ τῆς ἐν τοῖς σάββασι παγενομίας, ἢ πρὸς ἄλλοις τοῖντο ἀμαρτήματος, παρὰ τῆς οἰκίμης ἔφρουε λέγων ἀδίκως ἐγκληθεῖται.* Quis sic desipit, ut putet homines, qui in re tali peccavissent, ut in *κοινοφαγία*, deserta patria & liberis exulare voluisse, siquidem poena ecclesiastica crimen eluere potuissent? Quod si in tali peccato hae poenae locum non habebant, in quo, quaeso te, locum habere potuerunt? Manifestissimè vel hinc apparet, nugasse, quae de duplici hoc poenarum genere commenti sunt homines.

Addam & hoc, quod lib. 13. cap. 18. Legimus de Hyrcano & Pharisaeis. Cum hos Rex, ut qui eorum esset discipulus, conuino excepisset: atque Eleazarus quidam homo turbulentus, Regem dixisset ex matre natū, quae Antiocho Epiphane

Epiphane regnante serua fuisset, ideoque Sacerdotio fungi non posse: idque Rex iniquissimè tulisset (erat enim calumnia) interrogauit caeteros, quid ipsis videretur. Omnibus blasphemum esse respondentibus, rursus interrogauit, qua poena videretur dignus, *πληθὺν ἔτασαν καὶ δεσμῶν. ὃ γὰρ ἔδουκε λοιδορίας, ἕνεκα θανάτου ζημιῶν: ἄλλωστε καὶ φύσει πρὸς τὰς κολλήσεις ἐπιεικὸς ἔχουσιν οἱ φαρισαῖοι.* Hoc responsum tam mite ita offendit Regem, vt ipsis desertis ad Sadducæos transferit: ex quo deinde maximae calamitates natae sunt. Apparet ex hoc loco, ipsos Ecclesiasticas poenas nullas habuisse, quas peccantibus infligerent. Quippe sui ordinis hominem, quem mortem non promeruisse iudicarent, non plagis & carcere, sed sacris poenis castigauissent, Regique sic magis satisfecissent.

Summatim dicam omnia, nullus exstat vel in Iosepho, vel in sacris literis locus bipartitæ illius iurisdictionis, sed vnus fit mentio Magistratus politici, qui profana & sacra direxerit & gubernarit secundum Legis praescriptionem: nec mentio vlla fit aliarum poenarum quàm carceris, plagarum, exilij, mortis, mulctæ seu confiscationis bonorum, & aliarum huius generis corporalium poenarum, cum de poenis delinquentium fit mentio in Biblijs aut Iosephi libris.

Ex praediçtis omnibus perspicuè patet, in Iudaeorum Repub. quam Deus ipse constituit ac ordinauit, duas hæc iurisdictiones nunquam fuisse, sed vnicum Magistratum res omnes profanas pariter & sacras iuxta Regulam verbi Dei gubernauisse. At verò Deus Rempub. praescripsit populo suo perfectam, numerisque omnibus absolutam, quod ad substantiam attinet: qua neque excogitata sit, neque excogitari possit alia perfectior, concinnior, aptior. Quis enim cum Deo de sapientia contendat? Qui de praestantia & laude Legum à Deo per Mosen Iudæis traditarum plura cupit videre, legat Euseb. 8. lib. de praepar. Euangel. cap. 2. Praeclaram igitur meretur laudem, quæ, quoad fieri potest, proximè ad hanc formam accedit.

cedit. Quocirca nos confiteri oportet, Deum non mandasse diſtincta illa vnus Reipub. in qua eandem cum ciuibus colit Religionem, Magistratus imperia & iudicia, quae hodie nobis obganniunt quidam. Vnde ſequitur, impiè illos facere, qui tali Magiſtratu partem viſibilis poteſtatis à Deo traditae adimunt, & nescio quibus aliis adſcribunt: imò iuriſdictionem aliam conſingunt, cui ipſe quoque Magiſtratus politicus obnoxius ſubiectusque ſit. Peccant non minus, cum pium & Chriſtianum Magiſtratum veluti profanum ſacro opponunt: cum vnus ille idemque, quatenus res ſacras ſecundum ſcripturas gubernat & diſponit, ſacer, quatenus autem res profanas ſecundum Leges curat, Politicus nominetur. Non enim pro rerum diſpenſatarum varietate variat diſpenſatio ſeu gubernatio: vt ſupra fuit declaratum. Quippe Dij quidam ſunt tales Magiſtratus, & in medio eorum Deus habitat, Psalm. 82. Item educatores, altores curatores, deſenſores, & nutriti ſunt Eccleſiae. Eſaiae.

49.

Profanus igitur eſt, quiſquis profanos eos vocat, magiſue profanos exiſtimat ſacro illo ſuo Magiſtratu: quem Deus nullibi reperitur inſtituiſſe vel approbaſſe. Nam in nouo Teſtamento rationem gubernandi nullam praefiniuit: nec veterem formam mutauit: imò manifeſtè ſuis Miniſtris prohibuit Chriſtus Dominatum; Reges, inquit, Gentium dominantur ipſis. Vos autem non ſic. Item palàm dicit ſe eos mittere ad docendum, quomodo ipſe miſus fuerit à patre. Certè nullibi legimus Chriſtum iudicia exercuiſſe de moribus, qualia nobis depingunt quidam: quinimò nec adulteram ſua ſententia damnare, nec inter fratres arbitrari voluit de bonorum diuiſione, tamenſi rogaretur: vt doceret nos, ſe aliud iudicium non agnoſcere, quam Magiſtratus. Hinc Apoſtolus Paulus Miniſtros non dixit eſſe Rectores iudiciorum & Senatus cuiuſdam Eccleſiaſtici, ſed diſpenſatores ſeu explicatores myſteriorum Dei. Sic & Petrus iubet Miniſtris ne ſic
agant

agant curam gregis, ac si dominatum exercerent.

Confirmat hæc omnia doctissimus ætatis nostræ Theologus, Petrus Martyr, in comm. in cap. 8. lib. 1. Samuelis: vbi expressè probat, bicipitem, & ob id monstruosam fore eam Remp. quæ Magistratum habet Christianum, si duo sint pari potestate de coercendis moribus iudicia. Tandem disputationem conclusurus ait. Quid ergo, inquires: imperabit Magistratus Ministris & concionatoribus? Respondeo, Verbum Dei & Sacramenta nulli potestati subijciuntur. Ministri autè subijciuntur bifariam, & quod ad mores, & quod ad functionem attinet. Nam si aut perditè viuant, aut officium non faciant, possunt corripì à Magistratu & submoueri. Sed adhuc isti sibi ciuilem potestatem aliam Ecclesiasticam, aliam profanam: quorum alteram tribuunt Papæ, alteram Magistratui. Sed frustra. Nam quod ad Ecclesiasticam potestatem attinet, satis est ciuilem Magistratus. Is enim, vt ait Arist. in Polit. curare debet, vt omnes officium faciant, vt Iurisconsulti, vt Medici, vt rustici, vt Pharmacopolæ: inter quos etiam possumus numerare Ministros & concionatores. Quid hinc opus est multiplicare capita? Salomon, David Iosias, cum essent Magistratus ciuiles, tamen putabant Religionem à sua cura non esse alienam. Constantinus, Theodosius, Iustinianus, nihil magis cogitabant, quàm vt veram Dei Ecclesiam constituerent, Hæc Martyr. Similia reperies in exposit. cap. 19. lib. Iudicium, in loco communi, de Magistratu.

Non nego interim, hunc ipsum Martyrem Seniorum quoque mentionem facere. At si hos aliam habuisse potestatem in Ecclesia contendas, quàm Presbyteri, de quibus Hieronymus locutus est, habuerunt, contrarium sibi eum facis. Nam apertè castigationem morum in Ministris & concionatoribus penes Magistratum esse supra dixit. Quare vt Consiliarios quosdam Magistratus censuit esse, à quibus doceretur, quid verbo Dei consentaneum esset, aut non esset: de qualibus nos Presbyteris in præsentia non disputamus. Scio illud etiam, eum in communi errore cum alijs hæsisse, & Seniores & Episcopos arbitratus fuerit potestatem habuisse Principes

Excom-

Excommunicandi Reges & Magiſtratus. At à viro pietate, virtute, & prudentia clariffimo, D. Thoma Blarero, Conſule Conſtantiènſe admonitus, timidius poſtea de hac re locutus eſt. Sed tempus eſt, vt ad tua redeam.

Idem nobis indicare voluit Chriſtus, cum dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo: hoc eſt, Regnum meum non eſt politicum, externum, & inuiſibile. Regnat enim Chriſtus etiam in hoc mundo, ſed inuiſibilis & ſpiritualis eſt ipſius gubernatio: quae, vt ipſe ait, in veritate conſiſtit & ſpiritu. Quare cum ex hoc mundo Regnum ſuum non eſſe ait, atque interim Regem ſe eſſe affirmet, de viſibili Regni procuratione loquitur. Ideo Pilato dicebat: Si meum Regnum externum eſſet & viſibile, pugnarent vtique Miniſtri mei pro me ne traderer Iudæis. Hunc locum mirum eſt, rabioſum quendam hypocritam auſum eſſe detorquere ad Excommunicationem: cum multò magis probet, non debere Miniſtros vllam exercere iuriſdictionem externam, quae à gubernatione Magiſtratus diſtineta ſit.

Sic cum Caefari ac Deo Chriſtus iubet dare quod vtriſque debetur, non hoc dicit, Presbyteros quosdam, vel Miniſtros, vel alios quoslibet pio Magiſtrato ſubiectos, debere peculiare conſtituere iudicium, & diſtinctam exercere iuriſdictionem. Hoc non eſſet Caefari dare, quod Caefaris eſt, ſed ei adimere, quod Deus ipſi dedit. Probare debebant, qui talib. ineptijs inſatuare imperitam multitudinem ſtudent, Deum alicubi hoc ſibi aut Eccleſiæ ſuæ popoſciſſe, vt in Repub. Chriſtianum habente Magiſtrum, ſeorſum Presbyteri & Miniſtri ſinerentur regnare, ſeu iudicia publica habere de moribus & ſcleribus, ipſumque etiam ſuo imperio Magiſtrum ſubijcere. Quantisper hoc non fecerint, fruſtra diſputabunt. Nam hoc ipſum quod probare debebant, veluti conſeſſum probatumque inſcitè ſumunt. Nos probauimus Caefaris, hoc eſt, pij Magiſtratus totam eſſe viſibilem rerum ſacrarum pariter & profanarum gubernationem: vt qui Dei ſit Miniſter, & ipſius nomine ac loco regat, Rom. 13.

Sensus illius loci talis est. Iudæi cùm essent Dei populus, putabant se nemini seruire debere: ac pugnare quodammodo, Dei populum esse siue Deo seruire, & hominibus parere: id quod Christi responsum euidentissimè probat. Ipse namque simulationem eorum intelligens, de Deo respondet, licet ipsi de Deo in sua interrogatione nullam mentionem fecissent. Quippe hoc tantum interrogant Christum, vtrum liceat Cæsari censum soluere: vt, si affirmer, populo inuisum reddât, si neget, Herodis ministris accusent. Respondet ergo eis Christus verbis supra dictis, quasi diceret: Non pugnant inter se Deo seruire & Magistratui, quamdiu vniciuiq; datur quod suum est. Census Magistratus est, quod argumēto ab inscriptione & figura nummi ducto probatur. Quare nihil contra Deum facitis, dum Cæsari, quod suum est, redditis, modo interim Deo quoque, quod suum est, reddatis.

Adducunt etiam exemplum Regum Sauli 1. Sam. 13. & Vzziae. 2. Paral. 26. contra Dei mandatum officio Sacerdotis fungi volentium; quo significare volunt, quemadmodum hi peccarint, ita etiam pium Magistratum grauiterrare, si res sacras seu Ecclesiasticas curet: id est, si ipsos iuxta & supra se regnare non sinat. Quid ad putidum hoc cauillum dicemus nos? Antequam Deus Aharonem sibi in Sacerdotem elegisset, nihil verabat eundem esse Sacerdotem & Magistratum, vt exempla Melchisedechi & Mosis ostendunt, Leuit. 8. Postea quoque Heli & Samuel vtrumque munus simul administrarunt. Sic & post reditum ex captiuitate Machabaei, tametsi non essent ex Sacerdotali linea Aharonis. Patet igitur his exemplis absurdum nihil sequi, si Magistratus etiam res sacras tractet.

Vt autem rectius intelligatur res, obseruandum est, ideo Deum noluisse cuiuslibet Sacrificijs placari, sed Aharonis solius & ab eo prognatorum, vt Iudæos & nos quoque doceret, solius Christi Sacrificium potuisse iram Dei à nobis tollere. Ergo sicut Iudæos per Aharonitas iussit sibi offerre

re Sacrificia mortem Chriſti ſignificantia, ſic etiam vult nos in Chriſto & per Chriſtum noſtra Sacrificia, laudes, inuocationes, preces, gratiarum actiones offerre, vt ab eo exaudiamur. Quis nunc neſcit Aharonis Sacerdotio ſublato, ex æquo nos omnes eſſe Sacerdotes? Peccauit ergo Rex Saul, quando ſacrificare auſus eſt: & peccauit etiam Rex Vzzias, quando ſuffire voluit, quæ Sacerdotis erant. Sed non peccet perinde Magiſtratus hodie, qui Miniſterio fungeretur, ſi quidem per negocia vtrumque munus præſtare poſſet. An excepit Apoſtolus Magiſtratus & potentes, quando in 1. ad Cor. 14. dicit, poſſe omnes nos ſigillatim prophetare? Sublata iam ſunt ſacrificia bouum & agnorum, vnà cum ſuffimentis: & relicta illa tantum ſunt ſacrificia, quæ tunc etiam ab omnibus ſibi offerri Deus voluit.

Iam hoc quoque conſiderandum eſt, aliud eſſe res ſacras curare & gubernare, aliud agere. Multas regit res Magiſtratus, quas ipſe per ſe non facit. Licuit igitur Vzzia diſponere, gubernare, ac regere Sacerdotes, ipſorumque officia conſtituere ſecundum præſcriptum Dei: ſacrificare & ſuffire non licuit. Equidem Magiſtratus Sacerdotes ineptos remouere, aptiores ſubſtituere poteſt ac debet. Placet hoc Deo ſi modo id ſecundum verbi Dei Regulam faciat: vt Salomō fecit 1. Reg. 2. Quinimō Perſarum Reges rectè pieque fecerunt, cum populo ex captiuitate reduci Principes ſiue Duces atque Sacerdotes iuxta præceptum & voluntatem Dei in ſacris expreſſam libris conſtituerunt, legitimèque electos confirmarunt. Hoc enim ad eos ius pertinuit, dum Iudæam ſuo imperio ſubiectam & tributariam tenerent. Rectè poſteriores quoque Reges feciſſent, ſi non ex propria libidine, ſed iuxta Regulam à Deo traditam Sacerdotes & Principes Iudæis ſubditis ſuis creauiſſent. Non peccarunt igitur cum alijs, tum Romani, cum Sacerdotes ac Principes ordinarunt aut confirmarunt: ſed in hoc peccarunt grauiter, quod Sacerdotium illis crediderunt, qui ab Aharone non deſcenderant.

Nec

Nec minus rectè pièque fecerunt Imperatores Christiani, quod hoc suum ius contra Episcopos, ipsūque etiam Romanum Antistitem fortiter constantèrque aliquot seculis defenderunt.

Probavi vnicam semper in Repub. Iudaeorum fuisse iurisdictionem, non duas differentes hoc pacto, quo nunc aliqui discriminādas censent. Superest igitur, vt alterum quoque probem, scilicet penes Synedrium ætate Christi capitālia iudicia in causis ad religionem propriè pertinentibus fuisse. Et ne longior sim æquo, illa solum producam, quae paucis annis ante natum Christum contigerunt.

CAP. II.

De potestate Synedrj tempore Romanorum.

Vm Iudæam Pompeius occupasset, atque Gabinius deuicto Alexandro Iudææ statum mutasset, regnare integrè cœperunt Pharisei Hierosolymis. Etenim Dominatum Regium sustulit, atque optimatum gubernationem restituit, tota Iudæa in quinque partes æqualis potestatis fortisue diuisa: quarum singulae à suo proprio regerentur Synedrio. Aristocratia libenter regebantur, inquit Ioseph. lib. I. belli Iud. cap. 6. vnus imperio sublato. Et lib. Antiq. 14. cap. 10. Cum quinque, ait, Synedria Gabinius instituisset, in quinque partes gentem dispertiuit. His numeratis addit, *καὶ ἐπέστη δὲ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀρχὴν ἐν αἰσῶσι καὶ ἐν ἰσραὴλ.* Haec Reipub. facies etsi iterum deinde luxata est, cum Iudæis Rex datus est à Romanis Herodes ille Magnus (Synedrium magna ex parte iurisdictionem autoritatèmq̃ suam sub Hyrcano, cui Principatū Sacerdotij confirmarat Cæsar, retinuit: quod vel solius Herodis historia siue iudicium probet:) atramen à morte ipsius filiiq̃ eius Archelai mox restituta fuit. Quod quia ex historia Evangelica alio in loco demonstratum à nobis fuit, in præsentia aliquot Iosephi testimonijs confirmasse

conten-

contenti erimus. Citabo autem non omnia (hoc enim nimis longum foret) sed duo aut tria duntaxat proferam, ex quibus res planissimè demonstrabitur.

Ergo annis à Christi morte plus minus decem cum Claudius Cæsar Caligulæ in imperio successisset, tale pro Iudæis Alexandrinis edictum à Cæsare promulgatum fuit. Ex altè repetitis intellexi, Iudæos, quos Alexandrinos vocant, in Alexandria ab antiquo Alexandrinis cohabitasse, parique cum ciuibus iure à Regibus donatos fuisse, quod edicta & rescripta super hac re facta demonstrant. Deinde postquam Alexandria per Augustum nostro subdita est imperio, iura ipsis sua à Præfectis nostris diuersis temporibus eò missis conseruata esse cognoui: vt nec illo tempore, quo Aquila ibi fuit, in controuersiam vocarentur. Et mortuo eorum principe non prohibuit Augustus alios eligere principes, vt qui singulos vellet suis vti moribus, neque cogi eos cuperet, vt patrium cultum transgrederebantur. Paulò post, cum, quæ sub Caligula contigerant, perstrinxisset, hæc addit: βέλταται μὲν διὰ τὴν Γαίην παρ' ἀρροσύνην τῶν δεικνύων τῶν Ἰουδαίων ἔθνη παραπεπτοκέναι: ἐνλάσσεισθαι δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ κρότερον δικαιομάλα ἐμμένει τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι. Hæc Ioseph. lib. Antiquit. 19. cap.

Cæterum quia in hoc edicto mentio fit ἐθνάρχης seu Principis Iudæorum, operaeprecium fuerit declarare, quam ille habuerit potestatem. Igitur Ioseph. lib. 14. Cap. 12. ex Strabone Cappadoce historico (quò maiorem lectori fidem faceret) sic inter alia scribit. Præterquam quod in Aegypto Coloniam habent Iudæi, magna etiam pars vrbis Alexandriæ huic Genti attributa est. καθίσταται καὶ ἐθνάρχης αὐτῶν, ὃς διοικεῖ τὰ ἔθνη καὶ διατετῆ κρίσεις, καὶ συμβολαίων ἐπιμελεῖται, καὶ προσυγμάτων, ὡς ἀνὴρ πολιτείας ἀρχὸν αὐτοτελῆς. Potestatem, inquit, habent regendi, ius dicendi, causas cognoscendi contractuum, mandata edictaque proponendi instar perfectæ Reipub. Principis. Porrò non solis Alexandrinis Iudæis concessa fuit hæc potestas, sed omnibus in toto Romano orbe habitantibus. Etenim exemplum edicti Claudij Cæsaris

ris in eodem illo supra citato capite commemorat Iosephus (Alia plurima Roman. Caesarum, Proconsulum, Senatus, Praefectorum, Decreta, data opera omitto) in quo praecipit omnibus, ut ubique terrarum sinant Iudaeos eisdem vivere ac frui priuilegijs, quae Alexandrinis concessa esse diximus. Qua in re nihil imperat noui Claudius, sed iam ante data confirmat.

Ex hoc loco illud obiter intelligimus, quomodo Principes Sacerdotum potestatem dare Paulo potuerint Iudaeos extrà Iudaeam viuentes Hierosolymam vinctos pertrahendi. Non enim ciuitas vlla facilè patitur ab alijs vrbis magistratu, cui subiecta non est, ciues suos comprehendi, & aliò abduci. At Iudaei ubique erant liberi, & quoad ipsorum leges ritúsque pertinebant, nemine impediante tractabant. Itaque cum ubique Principes siue ἱεράρχαι eorum Hierosolymitano parent magistratui, potuit hoc Paulus perficere.

Vix mihi persuadeo, aliquem ita esse vecordem & stupidum, qui Iudaeis in sua patria negatum opinetur à Romanis, quod alibi sub imperio suo viuentibus tam liberaliter concesserunt. Notandum etiam est, quod imperator palàm affirmat, Iudaeos haec habuisse à Regibus priuilegia primum (quod historia verum esse perspicuè docet) quae omnibus deinde temporibus ipsis conseruata à Romanis fuerint. Hoc mirabilius est quod Iosephus lib. 12. cap. 3. scribit, Vespasianum & Titum Alexandrinis eadem conseruasse post Hierosolymae vastationem. Promisit etiam Titus idem in ipso vrbis excidio Hierosolymitanis cum bonam eius partem iam teneret: sed frustra promisit nolentibus esse saluis. Verum ut omnem dubitandi causam omnibus praecidamus, & omnem effugiendi spem tollamus, concludemus hanc rem Iosephi verbis, quae in libro 20. antiquit. penultimo Cap. scripsit: quibus nihil dici potest clarius: *μετὰ δὲ τούτων τελευταίην, ἀριστοκρατία μὲν ἦν ἡ πολιτεία; τὴν δὲ προσασίαν τῶ ἔθνους οἱ ἀρχιερεῖς ἀπέπευστο.* Post
Herodis

Herodis & Archelai obitum, inquit, regebatur Respublica Iudaeorum optimatum gubernatione: Principatus autem Gentis Sacerdotibus summis erat concreditus. Quae cum sic habeant, negari non potest, quin Synedrium aetate Christi legitimus fuerit magistratus: ac iure suo gladium tenuerit.

Vtrunque igitur solidè, nisi me animus meus fallit, ostendi: nempe duas distinctas iurisdictiones siue duo distincta iudicia publica de moribus in Republica Iudaeorum nullo tempore fuisse reperta: sed vnum magistratum plenam habuisse potestatem iuxta praescriptum Mosis omnem religionem, omnes ceremonias, omnia ad cultum Dei pertinentia vnà cum politicis rebus constituendi, ordinandi, ac regendi. Quod cum affirmo, illud non nego; Magistratum, cuius non vna semper fuit species, quoties de re aliqua dubitaret, peritos & exercitatos in lege in consilium adhibuisse. Deinde illud etiam probavi, Synedrium verum & legitimum magistratum fuisse, & ius gladij retinuisse, quo tempore Christus haec dixit: quanquam non de quibusuis causis, sed de illis solis iudicandi liberam potestatem permisso Romanorum retineret, quae ad religionem seu cultum diuinum moresque patrios, quos peculiare & cum nullis alijs communes habebant, spectabant.

Dicis ex mea sententia penes Synedrium fuisse spirituales & ciuilem iurisdictionem. Dixi Gabinij tempore, antequam Romani suos praesides Hierosolymis haberent, Synedrium habuisse potestatem de politicis & sacris rebus pariter iudicandi. At tempore Pilati aliorumque talium Praesidum, pars maxima huius potentiae ad Romanos transijt: ac relicta ipsi est de solis rebus ad religionem attinentibus iudicandi facultas. Haec autem non erat iurisdictione ecclesiastica, vt vos hodie à Politica discernitis: sed Politicae, quam

prius totam possederat, pars erat. Nam ius gladij, carceris, plagarum, retinebant, quæ vos ad ecclesiasticam potentiam pertinere negatis. Summa est, Magistratus erat legitimus & politicus quamuis non de omnibus causis, vt prius, sed de certis solum cognosceret. Satis superque ostendi, Politicum magistratum non desinere esse quod est, cum è verbo Dei res sacras gubernat, subditisque secundum id viuere cogit. Quæ de particula *ὡσαύτως* obijcis non improbo.

Reprehendis post hæc triplicem verborum, sit tibi vt Publicanus, explicationem: & ex eo colligis me hæsitare. Quod si ita est, vt, qui plures adfert ad rem vnã responsiones, mox etiam hæsitet, in perpaucis locis scripti tui certus es. Passim enim in margine notas: Respub. 1. Respub. 2. Respub. 3. Respub. 4. Potes autem excusari, quod plerumque plures responsiones tuæ nulla sunt responsio. An non in Thesibus disertè ostendi, me tertiam probare, cum dixi: Vera responsio est, quod &c. An non idem tu confiteris, cum me, hanc scribis, vt maximè verbo Dei & illis temporibus congruentem, amplecti? An non in primo scripto ostendi postrema maximè consentire cum totis sacris literis, & omnibus circumstantijs? Si ad hæc respicere vales, quam fraternè agas facilè agnosces. Sed ad rem ipsam. Primæ & secundæ accusationes non improbarem, si argumentis vtere iustis & bonis. In Thesibus postremis & correctis secundam omisi, quoniam ipsemet probare non potui, postquam expendi primam leuiter attigi quidem, vt quæ aliquando fortasè locum potuerit habere: sed ita attigi, vt tertiam mihi probari indicarem. Vtinam vel tu vel alius quispiam errores mihi alios, si modo alicubi erro, quod certè nescio, ita possitis indicare. Tam non me puderet eos reuocare quàm me non pudet hic fateri, quod verum esse arbitror. Tuæ interim reprehensiones nullius sunt momenti: ex quibus ea tantum attingam, quæ propter sequentia sunt vtilia.

Valde

Valde exaggeras quod dixi Christum agere in 18. Matth. de leuionibus iniurijs. At ego non hoc sentio, de omnino leuibus eum agere. Leuia uoco, quæ, si conferantur cum sceleribus nominatim à lege punitis, leuia uideri possint: quorumque castigatio ad magistratum non pertineat, si, qui iniuria afficitur, de ea non conqueratur. Ergo ferè coincidunt nobis leue & priuatum, sicut graue & publicum: nec negamus inter priuatas iniurias alias alijs esse grauiores aut leuiore. At detractionem, inquis, speciem ponis. Ego mihi in primo scripto speciem hanc exempli loco notauit: neque uideo cur tu damnes. An leuicula res est calumnia & obtrectatio quælibet? Non puto. At non decet fratrem ob eam causam, inquis, per diuersa fora trahere: & extra duelli limites fugitantem pellere. Miror te ab affectibus tibi sic eripi, ista ut audeas scribere. Quomodo ego fugitantem extra duelli limites persequor, qui rogatus à me toties ab iniuria tamen desistere non uult? Debeo ignoscere septuagies-septies, si culpam agnoscat ac deprecatur: id est, si poenitere se profiteatur, ut Lucas ait: vel si ἐλεησῶς locum apud eum inueniat. Si conuinci nolit, & calumniando pergat, non ego fugitantem pertraho per diuersa fora: sed cogit ille me tacere, quod facere nollem.

Mirari te scribis, à me non fuisse animaduersum, illud, Sit Tibi, non esse concedentis, sed praeipientis. Ego uerò animaduerti eodem modo accipienda esse uerba hæc, quo alia. Rogo te, si quis gentis suæ iudicium despexisset, atque iniuria affectus tolerare maluisset eandem, quam coram Romanorum præside litigare, an fecisset malè? Non puto. Non enim coactus fuit, qui ab Ethnico uel Publicano laedebatur, mox eos apud suum forum accusare, si ferre maluit iniuriam, quam coram Romano Iudice ius suum defendere. Cum ergo præfractus ille mihi sit instar Ethnici & Publicani, non minus liberum mihi manet. Deinde cum iubet Christus offensum, si iniuriosus post priuatam admonitionem non desistat, unum atque alterum assumere, an hoc ita præceptum putas, ut si offensus post priuatam admonitionem,

tionem tolerare malit offensoris importunitatem, quàm alijs causam aperire, id ei non liceat? Accidit soepè, vt offensae inter aliquos nascantur, & alter eorum, qui melior est & prudentior, non velit rem publicari. Is iniuriam inferentem admonebit, vt se liberet: sed ita, vt si nihil obtineat, ferre malit quàm vulgare, quod patitur. Vides quam infoeliciter illa quoque refellas, quæ tibi vtrò concedimus?

An non admirari omnes facis, cum scribis diuersum hoc loco tradi ab eo, quod mox Petro responderetur? Rationem profers hanc: quia vbi peccatum remittitur septuagies, neque testes, neque ciuiles magistratus necesse est interpellari. Si Lucam cum Matthæo voluisses coniungere illud non dixisses, puto. Christus iubet offensum primò omnium tentare, an possit offendentem conuincere peccati, id est eò deducere, vt peccatum agnoscat culpamque deprecetur. Interrogat Petrus quoties hoc facere necesse habeat. Respondet Christus apud Lucam, septies, si toties dicat se propter factum suum dolere: apud Matthæum verò, septuagies-septies. Sensus apud vtrumque est, toties remittendam iniuriam, quoties iniuriam inferens fatebitur se poenitere, & ab inferenda iniuria vult abstinere. Proinde ad testes non ante veniendum est, quàm se solum à solo coargui non sinat. vides iterum tibi te debuisse dicere, Frater, an hoc est candidè, piè, simpliciter agere in re tanti momenti?

Tertiam expositionem cogi te dicis, vt omnium absurdissimam repudiare. Audiamus ergo elegantes tuas rationes, quas adfers. Primum ais, obstant antedictae rationes. Deinde discordarent inter se Christus & Paulus, quos tu vis idem sentire. Si non huc vsque tuis reprehensionibus affucuissem, putarem te ludere in re seria. Si non potuisti veris rationibus refellere, quæ ipsemet non firma satis esse confiteor, quo pacto inanibus illis ratiunculis veram sententiam delebis? De loco Apostoli tibi id respòdebo, quod

quod iam ante alijs respondi, ne precioſum tempus fruſtra malè collocam.

Paulus primum iubet ne omnino litigent: quod nihil eſt aliud, quàm quod Chriſtus iubet, dandam eſſe operam, vt vel ſoli, vel cum amicis aliquot tentemus amicè controuerſias componere. Deinde ſi omninò litigandum ſit, prohibet Apoſtolus coram Gentili Magiſtratu litigare. Non enim conuenire, vt iuſti ab iniuſtis iudicentur. Ideo ex ſuo ordine aliquos iubet eligere, qui inter fratres iudicent. Cæterum non permittit hiſce delectis Arbitris iudicia de ſcleribus & rebus grauioribus, ſed minora ſolum concedit, & de rebus ad vitium ſeu vſum vitæ pertinentibus: quæ ipſe vocat *κρίτηρια ἐλάχιſτα, & βιωτικὰ*. Sanè ſi de illis etiam iuſſiſſet iudicare, plurimum de dignitate, poteſtate, authoritate, quæ magiſtratus, cui vbique nos parere iubet, detraxiſſe videri poſſet. Et hoc quid aliud eſt, quàm quod Chriſtus dixit, Dic Eccleſiæ. Huc vſque pulchrè & apertè reſpondent omnia.

Sed nihil amplius addit Paulus, inquires, & hoc eſt, quod nos volumus. Reſpondeo: tametiſi hoc in loco reliqua non ponat Apoſtolus, quæ in Chriſti verbis contineri oſtendi, alibi tamen re ipſa & facto ſuo declarauit, quid hac de re ſenſerit. Nam cum à ſua Gente accuſaretur, ac iniuriam ſibi fieri cerneret à Iudice, appellauit ad Cæſarem. Quo pacto igitur credere vllus homo poteſt intelligens (quem contendendi libido aliùſue affectus ſibi non eripuerit) Paulum offenſo non permiſiſſe iniuriam à ſe depellere auxilio Ethnicæ Magiſtratus, ſiquidem Aduerſarius Arbitros audire nollet? Iudicent omnes homines, an quiſquam verè putet Apoſtolum iniuria affectis hoc voluiſſe aut potuiſſe negare, quod ſibi licere putauit, & facto demonſtrauit? Quid ſi Arbitri iſti iniquè iudicauiſſent, an prouocare non licuiſſet oppreſſo ad alium Iudicem ſuperiorem?

Hoc si licuit Apostolo, ac nobis licet, quomodo non idem mihi liceat, si, qui mihi molestus est, Arbitros despiciat, eorúmque sententiae stare nolit, sed ab ea appellet? Non est fortè quisquam ita immanis & barbarus, qui tales Iudices contemnat, si non putet iniquè ab ipsis iudicatum: at plurimi sunt, qui se causam bonam defendere arbitrantur, ideòque prouocant ad superiorem Iudicem. Male fiunt hæc, fateor: attamen fiunt, facta sunt, ac futura videntur: & cum fiunt, non potest oppresso negari, quin se defendat ab illata iniuria. Annon est impius quoque magistratus à Deo præpositus, vt subiectos quoslibet ab iniuria & vi rueatur? Quomodo ergo vetet Apostolus in casu tali, qualis à nobis proponitur, iniuriam patientem quærere sui eam defensionem, quae Deum ipsum habet authorem.

Non negauit cuiquam Deus iustam sui defensionem eoràm quocunque magistratu: si prius illas rationes reconciliationis frustra expertus fuisset, quas experiri nos voluit, antequam ad profanum impiúmque magistratum causam nostram deferamus. Habitant nunc sub Turca & Pontifice Romano fideles; Si quis afficiatur ibi à fratre iniuria, nec audire iniuriosus suum coetum velit, quid aliud potest offensus facere, quam eius implorare Iudicis opem, qui facultatem habet coercendi? At Ecclesia excommunicare, dices fortassè, debet refractarium. Primum hic petitur principium. Quippe de hoc quaestio est, an sit à Deo concessum hoc Ecclesiae. Nos permissum non esse demonstramus: Aduersarij hoc ipso, quod probare eos oportebat sua plerumque probant. Deinde si, qui infert iniuriam, iurè se facere, quod facit, dicat, atque ad alium Iudicem prouocet, an negabitur reo ius suum alibi quærere, vt molestia illa liberetur? Certè Apostolus Arbitris & Iudicibus illis plus potestatis non dedit, quàm arbitrandi inter fratres, amiceque componendi dissentientes (quod tu quoque aperte satis confiteris) potestatem vel cogendi

gendi nolentes, vel excommunicandi, tunc dediffe credam, cum probatum testimonio ſcripturæ videro. Quod tum fiet, cum cœlum terra erit: terræq; cœli locum occupabit.

Negas deinde Synedrium, ius gladij habuiſſe, quod ſatis euidenter probaui. Quæ pro ſententia noſtra attulimus, amicos tuos opinionem ſuam mutare coëgerunt. Conſitentur nunc nobiſcum contra te Synedrium legitimum fuiſſe Magiſtratum, & ius gladij poſſediſſe. Quæ obijcis momenti nullius ſunt. Nullum dicis ad Romanorum Tribunal acceſſurum fuiſſe. At confutatur te vel ſoli Publicani. Vt hoc ferre de his coacti ſunt Iudæi, ita & de alijs tulerunt, qui Publicanorum erant ſimiles. An ita aliquando legiſti cap. 18. Actorum? Non dabat offendiculum alijs, qui cum iniurioſo ſic prius expertus fuerat omnia, quomodo Chriſtus docuit. An non Chriſtum tradiderunt Pilato? Qui fieri poterit, vt impunè Eccleſiam aliquis non audiret, ſupra expoſitum fuit.

De eiufmodi peccatis dixi: Chriſtum agere, de quibus inter priuatos tranſigi poteſt: at de flagitijs priuati tranſigere non poſſunt. Item de illis, quæ non pudeat reos confeſſeri coràm teſtibus: at flagitia nullus confeſſebitur. Has tu coniecturas dicis eſſe nimium infirmas: quia teneamur etiam grauiffimas iniurias priuatis condonare. Quorſum hoc dicis? Ego non de iniurioſo loquor, qui ſemel fecit iniuriam, cuius eum deinde poeniteat: ſed de eo, qui iniurioſus eſſe pergit. An non mihi licet hanc à me iniuriam depellere? Cum dicis interpretationem meam locum habere non poſſe in iniurijs vltro confeſſis apud teſtes, quid dicas, nec ipſe, puto, noſti: nec ego intelligo. Qui alteri facit iniuriam, putat plerumq; aut ſimulat ſe putare, ſe cauſam habere, cur faciat, quod facit. Proinde coràm teſtibus etiam fatebitur: quod certè non faceret, qui facinus perpetradeſſet. An coniecturæ tibi hæc ſunt? Certè ex verbis textus neceſſariò ſic deducuntur, vt quantumcunque coneris, negare tamen non poſſis. Et quibus ex rebus probabimus genuinum alicuius

alicuius loci sensum hunc vel illum esse, si non ex verbis hoc modo colligamus? Refelle aliquid horum tu, si potes. Tertiam nihil ad rem facere cum dicis, non improbo.

Cap. III.

*Refutatio interpretationis Bezae verborum Christi: Dic
Ecclesia.*

Peravi adhuc me in progressu scripti tui firmiora ac meliora inuenturum, sed quo progredior longius tantò sunt omnia imbecilliora & deteriora. Recitas hic nescio quot argumenta, numerumq; in margine notas, quæ non sunt aliud, quàm imaginationes tuæ, alienæ à verbis & mente Christi in hoc loco. Negas Christum in his verbis, de quibus inter nos agimus, docere, quomodo priuatæ iniuriæ citra offensionem siue scandalum proximi componi, transigi, aut amoueri debeant. At nos hoc ità probauimus in The-sibus primum, deinde etiam supra, vt non habeamus necesse metuere, vt refellas. Et quid opus est verbis in re tam plana? An non Petri interrogatio, deinde parabola subiecta, postea ipsa tractationis conclusio, demum etiam friuolæ & euanidæ tuæ reprehensiones tam disertè & tam manifestè hoc probant, vt negari à nullo veritatè quærente possit? Sed age videamus præclara illa tua argumenta, quibus diuersum ostendere niteris.

Primum hoc est, Christus hic non agit de priuatis iniurijs transigendis, sed de offenculis, quæ quum incidunt, conscientia nostræ statum perturbant: quoniam doctrina illa diuersa ab hac est, & à Christo distinctè alibi traditur. Locum non adducis, nisi quod in 5. argumento inducis Christi verba Matth. 5. Si munus tuum detuleris ad altare &c. An hoc est probare apud te? Sic facile quiduis probaueris. Esto docuerit idem alibi etiam Christus. An propte-

propterea hic docere non potuit? Nunquãme docuit aut expoſuit Chriſtus bis rem eandem? Non negabis quin praeceperit in hoc capite, vt alij alijs offeſas remittant. At quã ſoepè idem hoc docuit ac iuſſit in alijs locis? cap. 5. Matth. docet nos quid facere debeamus, cum alios offeſimus: nos hic autem docet, quomodo offeſi ab alijs gerere nos debeamus, ne offeſiculo alicui ſimus.

Secundum eſt. Præcedentiã & ſequentia declarant, de offeſiculis hic agi, quibus Regnum Cœlorum interturbatur: non autem de ratione priuatas iniurias piè à ſe remouendi. Nego tibi vel antecedere vel conſequi aliquid verba hæc, Si peccauerit frater tuus in te, quod tuam opinionem declaret atq; confirmet, noſtram autem ſententiam infirmet. Res planè contrario modo habet, vt omnes eruditi & pij, qui inſpicere locum volent, confitebuntur.

Tertium. Deſcribit loco tertio ordinem, quem ſeruare deceat, reuocandis in viam fratribus offeſiculum alijs præbentibus, quod non ſit publicum, ſed vni cognitum. Nego tibi aliquid horum agere Chriſtum in hoc loco, niſi ex conſequenti. Monet hoc capite primò & per ſe, vitanda eſſe ſcandula, ſiue vt nobis caueamus, ne alicui ſcandalum præbeamus: non autem quomodo eos, qui ſcandalum nobis præbent, tractemus, vt ex contextu liquet, maximè ex Petri interrogatione, ex Parabola, & ex conſuſione. Non dicit Chriſtus, ſi ſcandalum præbentem non reduxeritis in viam: ſed dicit, ſi non remiſeritis vnusquiſq; fratri ſuo, ex animo delicta eorum, idem vobis continget, quod ſeruo euènit, qui conſerui ſui miſereri noluit. Quanquam verò tu hanc partem à priore ſeparandam eſſe dicis, quaſi ad eam non pertineat: non tamen credere nos tibi vel poſſumus vel debemus, niſi prius probaueris: id quod in ſempiternum non perſiciet.

Quartum. Vnicum verbum, lucrefeciffi fratrem, confirmat de

mat de conscientia salute, non autem de damno aliquo ciuilitate faciendo hic agi. Egregia verò ratiocinatio. Rogo te, cum quis fratrem iniuriosum arguit, atq; erroris sui cōuincit, an non eum lucratus est Deo primū, dum ad peccati sui agnitionem ac poenitentiam perduxit? deinde etiam sibi, dum ex hoste amicum & beneuolum reddidit? An potest melior excogitari componendarum iniuriarum ratio? Quomodo igitur tu ex eo, quod fratrem lucratur, concludis, Christum hic non agere de priuatarū offensus Christiana transactione? An quia conscientia sanatur, iniuriosus esse non desinit? Imò amicus mihi fieri ex inimico nequit, priusquam peccatum suum agnouerit odissēq; coeperit. Ideo dicit Christus *ἐλεησεν* apud Matth. vt intelligamus cum erroris & iniquitatis conuincendum esse, vt eam agnoscat ac deprecetur non apud nos tantum, sed multò magis apud Deum. Hoc modo fratrem lucrefecisti pariter & soluisti. Si audire te nolit, hoc est, si se conuinci non patiat & iniustitiam suam nec agnoscat, nec deploret, ligatus sic est, vt in coelo etiam ligatus sit. Et hoc est, quod dicere volui, cum dixi, hoc lucrum idem valere quod remissionem, per quam reditur in gratiam: quæ postrema verba tu in tua reprehensione non bene omisisti.

Quæ præterea dicis hic, verba tua sunt, eaq; inania, nullo aut scripturæ testimonio aut ex eadem deprompto argumento confirmata. Quocirca tam possum ac debeo ea facile contemnere, quàm tu facile ausus es dicere. In sempiternū non probabitis vel tu, vel omnes tui, duo hæc è Synagoga eijci, & velut Ethnicum ac Publicanum estimari, tantūdem significare, ac Satanæ tradi. Aliud rursus est, Anathema fieri. Aliud quoq; à communi victu arceri. Aliud ab his omnibus est, Excommunicari, siue ex visibili Ecclesiæ societate exturbari propter causam, de qua inter nos orta est disceptatio. Si speras me omnibus expensis tibi assensuram, speras me asino stupidiorum futurum.

Quintum argumentum, si rectè conieci, (Oedipus enim non sum) hoc est: Christus iubet non parentem Ecclesiæ iudicio

iudicio haberi velut Ethnicum & Publicanum. At in foro conscientia aliquem, vt Ethnicum habere, eſt ab eius congreſſu ita abſtinere, vt à commercio Ethnici, quibuſcum Iudæi nunquam ſacra conuiuia habuerunt. Ergo non agit hic de ratione componendi priuatas iniurias citra ſcandalum, ſed de offendiculis ex Eccleſia tollendis. Si voluiſſes ritè cōcludere, hoc concludere debebas: non eſſe cum eo ſacra conuiuia celebranda, qui iuſſus ſit pro Ethnico haberi. Primo loco falſum eſt, quod tanquam indubitatum ponis, Chriſtum hoc in loco iuſſiſſe non audientem Eccleſiam ab omnibus haberi velut Ethnicum. Nulla enim machina nulliſq; argumentis vnquam efficies, quicquid tandem tentes, vt hæc verba Chriſti, Sit tibi, idem ſignificare probes, ac ſi quis diceret, ſit Eccleſiæ toti talis, ſiue ſit à Sacramētis excluſus. Nam de vno, videlicet læſo, manifeſtè loquitur. Secundo falſum eſt, Chriſtum hic primò & per ſe agere de foro conscientia: cum agat de modo, quo priuatas iniurias à nobis depellere abſq; ſcandalo poſſimus. Tertio falſū eſt, velut Ethnicū habere in prædicto loco tantūde ſignificare, ac pro incircūciſo habere cui in templū ingredi nefas eſſet.

Quando hic iubet Chriſtus Eccleſiam non audientem haberi velut Ethnicum & Publicanum, ab eo qui læſus fuerat, loquitur de re quapiam quæ communis vtriſq; eſſet, Ethnicis & Publicanis. Porrò conſtat Publicanis circumciſis licuiſſe in Templum venire, & per conſequens Sacrificijs ac ritibus alijs Diuinis intereſſe. Illud niſi tumet ipſe nobiſcum fatereris, probare conarer. At Ethnico nihil horum licebat. Quare ſequitur, Chriſtum hic non loqui de amotione à Sacramentis, aut interdictione Templi. Quinimò ne quis verba Chriſti, ſit tibi velut Ethnicus, in alienum hunc ſenſum detorqueret, quod factum tamen eſt, adieciſſe videtur nomen Publicani, vt prius illud latius patens, velut coerceret & circumſcriberet. Deinde ne quis putaret non audientem Eccleſiam illam habendum ſimilem Ethnico in re qualibet, addidit vtriq; nomini, Ethnici & Publicani, articulum, *o*, vt ſe oſtenderet loqui de quouis Ethnicō,

Ethnico, & quouis Publicano, qui in Iudæa tūc erāt, iniuriā-
q; Iudæos afficere poterāt, Dicit ergo, Sit tibi velut ille Eth-
nicus & ille Publican^o, qui scilicet in Iudæa sunt, tibiq; iniurijs
esse possunt. Hoc enim indicare nobis videtur repetitus arti-
culus. Ergo quid erat cōmune Publicanis Iudæorū & Eth-
nicis ibidē agentibus, quod huic aptari causę queat? Nihil
certē, nisi hoc, quod neutri facilē respōdebāt corām alio ma-
gistratu, quām Romano. De Ethnicis cōstat: de Publicanis
vix dubitatur. Quippe cum Romanorum essēt ministri, &
quod agebant in detrimentum populi Iudaici facere vi-
derentur, discepti à Iudæis fuissent, nisi Rom. potentia
eos protexisset. Quod à Phariseis, Scribis, & Sacerdotibus,
qui tū p̄rerant rebus, nihil potuerint æqui expectare, nullus
est qui ambigat; equidem ne quidem colloqui cum eis dig-
nabantur: & Christum atq; Apostolos hoc nomine accusa-
bant, quod eorū consuetudinem non perinde vitarent. Quæ
cū sic habeāt, cōstat te perperā hæc verba Christi exponere.

Respondes, ideo Publicanos ad Templū & Sacrificia ad-
missos, quia ex lege non potuerint haberi execrabilia hoc
nomine, quod redemptores essent Vestigalium: ac proinde
Romanorū odio potius, quam ob aliud quicquam in sen-
sus eis Iudæos fuisse. Quoniam hæc tua (quæ retrō etiam à te di-
cta memini) consentanea sunt veritati & sacris literis, ideo li-
benter admitto. Etenim quod hoc nomine, quod vestigalia
redimerent, id est, quod Publicani essent, nulli execrabilia
esse potuerint, ex 3. & 19. cap. Lucæ clarè patet. Equidem
Christus ἀρχιερωῶν Zachæo non imperat, vt Publicanus esse
desinat. Sic Iohannes ad se venientibus Publicanis non iur-
bet officium deserere, sed hoc tantum mandat, ne ultra con-
stitutum exigant. Sic nec is, qui in Templū ascenderat pre-
catū Luc. 18. nec illi, qui Deū laudarunt ac iustificarunt Luc.
7. leguntur munere suo se abdicauisse. Quocirca dubiū non
est, quin simul potuerit aliquis Publican^o esse ac religiosus.
Quod portò iniustè eos oderint Iudæi & ex iā dictis cerni-
tur, & ex alijs præterea colligitur. Quippe certū est multos
Publicanos pios & religiosos fuisse. Qui ad Iohannē vene-
runt, vt baptizarentur, qualesquales antea fuerint, viri boni
postea

poſtea permanſerāt, vt ex cap. 7. & 15. Luc. aperte videmus. De principe eorū Zachæo, dubitandi cauſā nullā habemus. Ille quoq; cuius mentionē facit Luc. 18. cap. ipſuſmet Chriſti teſtimonio iuſtior domū redijt Phariſæo, qui ſe neq; rapacē, neq; iniuſtū, neq; adulterum gloriabatur. Itaq; dubium non eſt, quin iſti, aliq; tales, non fuerint adeo mali, vt Iudæi merito eos poſſent odiſſe. Quam obrem vera eſt vtraq; pars reſponſionis tuæ: vnde ſic ratiocinabor.

Quiſquis nullo Diuino iure, nullo Dei mandato ac lege execrabilis, nullaq; iuſta de cauſa odio haberi potuit, iſ nullo vel iure vel præcepto Diuino potuit à Templo & ceremonijs ſacris prohiberi.

Cæterum Publicani ex lege non potuerunt haberi execrabiles, nec odij ſui aduerſus eos iuſtā cauſam habuerūt Iudæi.

Ergo Publicani, quoad tales erant, ex lege præceptoq; Dei nō potuerūt à Tēplo & cultu diuino ſubmoueri. Propoſitio certa eſt ac vera. Aſſūptio tua eſt, ſcripturiſq; ſanctis cōſona, vt oſtendi. In complexione nihil continetur, quod non ſit in præmiſſis expreſſe poſitū: nec in forma poteſt vitiū oſtendi. Ergo vera conſiſtione hac poſita, ſic deinde argumentabor.

Publicani ex mandato Dei non potuerunt repellī à Tēplo cultuq; diuino, vt ex poſitis à te demonſtratum eſt.

At qui Chriſtus dixit Eccleſiam, (de qua tunc loquebatur) non audientem, habendum velut Publicanum.

Ergo pro eo talē haberi voluit, qui iure ac lege nulla diuina poſſet à Sacramentis à Deo inſtitutis arceri. Quid hinc ſequatur vides, opinor, nempe te ſemel tota cauſa cecidiſſe.

Verū excipies fortasſe, nos Chriſti verba nō ritè exponere, eorūq; ſenſū talem eſſe dices. Qui Eccleſiā non audit, ſit tibi qualis Publicanus nūc eſt ipſis Phariſæis: hoc eſt, nō velle Dominū, vt eū habeam⁹ ſicut Publicanū ſed quales tūc habebantur vulgò à Iudæis Publicani. Putas enim omnes Publicanos bonos & malos à Phariſæis fuiſſe excluſos: in quo tamē, vt in pleriq; alijs, modū nō tenuerint. Cauſā libèter dixiſſes fuiſſe ^{a. moſaia.} Sed cū nō omnes apoſtatas fuiſſe videres (ex ſacris literis ne vnū quidē deſeruiſſe patriā religionē probabis, nedū pleroſq; aut multos) hāc adfers, quia Iudæis fuerint execrabiles: atq; hoc ſatis eſſe ad interpretationis tuę cōfirmationem,

Quoniam in eiusmodi locutionum genere, inquis, non sèper quid iustè, quid moderatè fiat, sed simpliciter interdum, quid fieri soleat attenditur. Ergone satis magna causa fuit exclusionis odium etiam iniustum? Respondes, iure ipsos Iudæis fuisse execrabiles, his verbis. Iure tamen Publicanos non supersticiosi solum (à quibus minimè æquum est, vt Regulam temerè sumamus) sed etiam verè Religiosis fuisse abominandos, declarant etiam quærelæ veteres ipsorum Romanorum. Antequã hæc examinemus admonendus es breuiter constantiæ tuæ, quum tam turpiter in vnica pagina tibi contradicas; Supra dicebas, Romanorum odio potius, quam ob aliud quicquam offensos habuisse Iudæos. Nunc dicis iure execrabiles pijs & impijs fuisse. Si propter rapinam & auaritiam iurè fuerunt abominandi, ob aliud ipsis fuerunt infensi, quam ob Romanorum odium. Sed ad rem accedo ipsam.

Demonstrauit huc vsq; nullum circumcisum iure Diuino potuisse arceri à Templo cultuq; Diuino, propter vitam inhonestam, sed alia ratione voluisse Deum scelera coerceri. Ergo si maximè constaret, Phariseos tale quippiam ausos fuisse tentare, contra & præter voluntatem præceptumq; Dei tentauissent. At absurdum sit credere, Christum leges suis ferentem, quas omnibus deinde temporibus absq; errore vellet obseruari, hoc eos iussisse facere, quod Iudæos iniustè & contra præscriptum verbi Dei facere sciebat. Si voluisset in presente loco, in quo dicitis eum rē maximi momenti instituisse, hoc iubere, quod tu putas, nomine magis proprio fuisset vsus. Etenim Publicanus nullus, quatenus Publicanus esset, iustè aut per se potuit excludi, sed tantum per accidens, hoc est, quatenus esset flagitiosus. Deinde non omnes erant vitiosi, vt ostensum est. Postremo non soli Publicani ex tua sententia excludebantur, qui excommunicationem & à Synagoga eiectionem pro eadem re ponis. Quis igitur præter te tuiq; similes putet Christum in re tam necessaria Ecclesiæ (quod vos dicitis) tamq; exitiosa (quod res & historiæ probant) instituenda, magis voluisse attendere, quid

quid à perditiffimis hypocritis contra praefinitionem Legis diuinæ fieret, quàm quid iuſtè moderatèque ageretur? Regulam nos ſumere debere ais non à ſuperſtitioſis, ſed à Religioſis: & Chriſtum interim vis ab iniuſto iniuſtorum Phariſæorum factò poenam peccatoribus præſcribere. Publicani nulli per ſe iniuſti erant, vt poſſent iuſtè excludi, nec omnes erant iniuſti, ſicut è contra etiam non omnes iniuſti ex ordine Publicanorū erant, & nobis tamen vis perſuadere, Chriſtum nomine Publicani hoc in loco intellexiſſe iniuſtum ſeu Excommunicatum? Fruſtra laborabis dum firmiora non attuleris.

Faluſum non minus eſt, Synedrium aut Phariſæos Publicanis, quia Publicani eſſent, aut quia improbè licentèrque vixiſſent, Templo & Sacrificijs interdixiſſe. Quomodò aut quibus hoc rationibus argumentiſq; probabis? Sacrae literæ ſecus docent, vt ex historia Matthæi, Zachæique colligimus. An reprehenuſum à Iudæis aut Phariſæis aliquando legiſti Iohannem Publicanos ad ſe venientes vnà cum alijs baptizantem? Non neſciebant Iudæi baptiſmum Iohannis Sacramentum eſſe poenitentiae, ipſo ſic docente. Quare ſi conſuetudo tunc fuiſſet Publicanos ad Sacramenta non admittēdi, certè in Iohanne factū hoc vituperaiſſent cum alijs, tum Phariſæi, praefertim cum viderent eum neque increpare ipſos, quia Publicani eſſent, neque hortari vt munus ſuum deſererent, ſed tantum monere, vt non plus exigent quàm conſtitutum fuiſſet. Murmurarunt quidam ex Phariſæis quod Chriſtus cum Publicanis ederet. At non legimus eos murmuraiſſe, quod ad Sacramenta & ad Templum venirent. Sanè Phariſæus, qui Publicanum ſecum in Templo comprecantem vidit, neque Templum neque ſe exiſtimauit contaminari illius praefentia, neque quod huc ingreſſus fuiſſet reprehendit, tametiſi quid de eo ſentiret, non diſſimularit. Tantum porrò abeſt, vt circumciſos à Templo & Sacrificijs Deo offerendis deterrent Iudæi, vt etiam incircumciſos huc inuitarint: licet his non, vt illis, liceret in atrium interius Templi ingre-

di. Ego sanè persuasus sum, Sacerdotes, Leuitas, ac Templi Ministros, si maximè ipsis à Deo fuisset mandatum, vt scelerè inquinatos arcerent, non fuisse tamen facturos. Cum enim ex Sacrificijs ipsi viuerent, proculdubio cupiebant omnes frequentes adesse, quo plus ipsi acciperent. Tanto ergo minus est credibile, ipsos, cum Legem hac de re nullam haberent, tale quippiam in animum induxisse.

Falsum denique illud quoque est Christum iubere, vt Ecclesiam, de qua ibi sermo ei fuit, non audientem offensus pro tali reputer, pro qualibus Pharisei rudisque plebecula Publicanos tenebant. Non enim sic loquitur Christus, sed hoc modo. Si iniuriosus Ecclesiam non volet audire, sit tibi eo loco quo Publicanus tibi est, siuè puta sic te cum eo posse agere, quomodo cū Publicano te offendēte ageres. Nō certè dicit Christus, Sit tibi talis qualis Publicanus est Phariseis, aut alijs quibuslibet: sed simpliciter dicit, Sit tibi qualis Publicanus est, tibi nimirū. Caeterū constat Publicanos à Discipulis, cum quibus tum loquebatur Christus, non habitos fuisse pro execrabilibus, aut facinorosis, aut Excommunicatis, cum & Iohanni & Christo eos probari vidissent, frequenter cum eis viuerent, officium illud suum impium non esse scirent, in suo comitatu & ordine Matthaeum secum haberent. Nec alia mens fuit Religiosorum & piorum omnium, quicumque vel suapte natura intelligentes erant, vel Iohanne aut Christo Praeceptoribus vsi fuerant.

Ex praedictis omnibus patet, primum quidem id, cuius causa ista praecipuè diximus, scilicet Publicani nomen in oratione Christi nullo prorsus pacto accipi posse pro Excommunicato aut facinoroso, cum illi, quibuscum loquebatur Christus, Publicanos pro Excommunicatis & nefarijs neutiquam haberent, vt qui non modo scirent hoc, Publicanorum scilicet munus cum Mosaicis legibus non pugnare, verum etiam exploratum tenerent, multos in illo ordine honestos, castos, pios, & Religiosos existere. Deinde & illud patet, falsò te scripsisse, Publicanos iure abominandos fuisse non tantum superstitiosis ac prauis, sed etiam

etiam bonis & Religioſis. Si cauſam hi nullam habebant, cur eos abominarentur, (vt tu ſupra affirmabas) cur vt exſecrabilia odiſſent ipſe non video. Pugnāt enim ſi quid aliud cum pietate hoc maximè, fratrem ſine cauſa odio proſe- qui.

Aequè abſurdi ſunt, qui fortè putent, Chriſtum per nomē Publicani, non ſimpliciter Publicanos, ſed conſceleratos duntaxat voluiſſe ſignificare. Obſtant primum, quae huc- uſque diſputata ſunt ferè omnia. Deinde quod eodem modo cogere- mur dicere, eum non omnes Ethnicos in Iudaea a- gentes intellexiſſe, ſed impuros, ſceleribusque aſtrictos tantum. Eodem namque modo ait, Sit tibi velut Ethnicus, quo modo dicit, Sit tibi velut Publicanus. Conſtat autem eum de omnibus Ethnicis locutum. Quare ſimiliter de Pub- licanis ſimpliciter locutus exiſtimari debet, quod tu quoque rectè iudicas. Praeterea pugnat cum opinione hac, quod Chriſtus nulla omnino exceptione aut mentione bonorum aut malorum vtens, generatim dicit, Sit tibi velut Publicanus: quod certè nunquam feciſſet, ſi hac in parte diſcrimen aliquod ſtatueret voluiſſet. Planius opinionis huius falſitas ex eo perſpicitur, quod articulum vtrique nomini praepo- ſuit Spirituſanctus. Nam cum Praedicato appoſitus eſt articulus, ipſammet naturā Prædicati, aut certè emphāſim quādam denotat. Non. n. idē prorsus ſignificant apud Gre- cos hae duae Orationes: Petrus eſt ἀνθρώπος, & Petrus eſt ὁ ἀνθρώπος. Illa enim Petrum tantum ſignificat hominem eſſe, haec ipſummet hominem eſſe innuit. Sic cum di- cimus, Voluptatem eſſe ipſum bonum, τὸ ἀγαθὸν plus di- cimus, quam ſi ſolummodo bonum dicamus eſſe. Signi- ficat ergo hoc in loco vox ὁ τελευτῶν, Publicanum, quatenus eſt Publicanus, ac proinde generaliter ſumitur. Si ne- getur hoc, atque aliam Emphāſim contendatur ſigni- ficare, non litigabo hac de re, cum in ipſa cauſa nihil in- ſit difficultatis: modo illud mihi concedatur, quod ne- gari nulla ratione poterit, Emphāſim ſignificare, quae communis eſſet Ethnicis & Publicanis. At communis

alia nulla potest esse ad hanc pertinens causam, in qua ratio docetur priuatas offensiones absque scandalo vitandi, quàm quod neutri alium agnoscebāt Magistratū, quàm Romanū.

Ergò immotum nullaque ex parte labefactatū perstat nostrū illud argumentū, quo causa tua tota semel concidit. Nisi enim probes, velut Publicanū haberi, idem significare, quod significat à Sacramentis remoueri, in casū laboraueris. Locū certè alium in nouo Testamēto (in vetere nullū cōtineri per se manifestū est, ac in sequentib⁹ manifestius adhuc fiet) nullum potes indicare, in quo Deus vestrā Excommunicationē instituerit, quam 18. cap. Matthaei, testib⁹ omnibus amicis & praeceptoribus tuis, quos mihi videre audirēue contigit. In hoc autē cap. nihil est quod sentētiā tuā probare possit, si non probet nomē Publicani. At hoc nihil probare, imò contrarium probare, demonstratum est. Quare integrum permanet nostrum argumentum.

Nulli Publicano circumciso potuit iure Diuino Templum & ceremoniarum Diuinarum vsurpatione negari: nec vlli negata fuisse (propter causam eam, de qua nos inter nos disputamus) ostendi potest.

At Christus Ecclesiam non audientem iubet haberi velut Publicanum.

Ergò iubet pro eo haberi, qui nec possit iure Diuino à Sacramentis à Deo ordinatis depelli, nec depulsus aliquando fuerit. Vestra igitur Excommunicatio nil aliud est, quàm inane figmentū hominū imperare alijs cupientium. Miror vehementer cur refellere tentes, quod dixi, nec Matth. nec Zacchaeū, nec alios Publicanos, (imò nec Christū nec Apostolos, quos in eodē censu cum Publicanis habebant, & peiores existimabant) à Templo & Sacrificijs abactos fuisse, cū sponte fatearis, Publicanos à Phariseis non fuisse prohibitos ab ingressu Tēpli, & orationib⁹ in eo factis. Sed necesse est, vt, qui veritatē impugnat, sibi scēpè sit contrarius. Duobus argumētis hic pugnas, Vnum est, non defuisse voluntatem, sed potestate arcana Dei metūque populi cohibitos fuisse. Alterū, Iudaeos à Romanis coactos in Tēplū passos esse

venire:

venire: at cum ipsis nunquam sacrificasse. Nisi morem tuum nossem, valdè mirarer adeo friuolas tuas ratiunculas. Quomodo probabis Phariseos voluntatem habuisse ar- cendi vel Publicanos vel Christum, à Sacramentis, cum nulla huius rei mentio fiat in Scripturis? Hanc fuisse cau- sam, quod videlicet diuinitus ac metu etiam populi cohi- biti fuerint, libenter crederem, si scriptura meminisset. So- let enim explicare propositum & consilia Phariseorum, & cur, quod cupiebant, non consequerentur, simul exponere: vt cum dicit, eos cogitasse de comprehendendo Christo, at propter metum populi non ausos fuisse. Huius autem rei nullum vestigium inuenitur: cum constet eos apertis vlnis occasionem talem amplexaturos fuisse, si Legis mandatum potuissent prætexere. Ergo somnium hoc esse dicemus, dum non probaueris.

Alterum aequè absurdum est. Ita namque seruarunt Ro- mani Iudæis suam in Religione libertatem, vt ne quidem signa militaria in urbem inferrent. Et cum clam intulisset noctu Pilatus, coactus est iterum tollere. Dicam vno ver- bo. Nugas adfers. Non coegerunt eos Praesides Roma- ni, vt Romanos intromitterent: ac coëgisse me vis credere, vt contra Legem Publicanos paterentur ingredi, quibus ma- gis quam ipsis Romanis infensos fuisse rectè affirmas. Quo loco deinde legisti aliquem in Templum admissum esse, & eundem Sacrificijs adesse non potuisse? Si hoc demon- strabis alicui circumciso negatū, cui illud esset permisum, non iam te nihil omninò dixisse affirmabo.

Post haec ad verba ligandi & soluendi descendis: in quo- rum interpretatione duo reprehendis: quod ea cuiuslibet laeso accomodem: & quod idem significare dicam, ac fratrem admonendo & ad penitentiam adducendo lucrari, vel inculpabilem reddere. Vtrumque tibi displicet. Soluere & ligare, inquis, verba sunt iudicialia: ac proinde soli Pub- lico ministerio attributa reperiuntur: priuato nulli. Deinde non usurpantur in eodem significato, cum modò signifi- cant promulgare peccatorum remissionem & retentionem,

modò verò iniurias condonare & inexcusabilem quempiam reddere. Illud enim vnus Dei est: istud verò etiam nostrum. Sed & iniuriam retinere nescio, quì tandem pijs possit accommodari, praesertim in causis priuatis. Summa est, verbis Ligandi & Soluendi solennem actionem semper significari affirmas.

Velim te probatione aliqua docuisse, me perperam verba hæc Christi priuatis omnibus accommodare, qui proximum suum rectè ex verbo Dei vel peccati coarguunt, vel in spem erigunt: aut scripturae testimonijs demonstrauisse publico duntaxat Ministerio semper attribui. Tibi certè absque scripturis affirmanti credere non possum. Vis verum tibi dicam? Audacter affirmas & timidè probas: adeoque aliud nil fermè vbique agis, quam tibi sumis, quod probare debebas. Hoc certè, quod hic asseris, nullo vnquam tempore probabis. Christus 16. Matth. non ad solum Petrum illa verba dixit, sed in persona eius ad omnes illos, qui cum eo confitentur Christum filium esse Dei viui, & hanc confessionem alios docent. An non potest vnusquisque priuatus priuatum arguere & consolari? Sed si docendo huc adduxerit aliquem, vt peccata sua agnoscat, & ex recta fide in Dei benignitate propter meritum Christi acquiescat, an non solutus erit? Si frustra moneat ac doceat, annon maneat, qui sic pertinaciter salutem repudiat, ligatus? Si non saepè priuati ligant ac solunt, hoc ideo fit, quia vel imperiti sunt, vel negligentes, praesertim vbi Ministrorum adest facultas & copia.

Quod si etiam tibi largiremur, Christum eo in loco verba praedicta ad solos Ministros dixisse, quod falsum esse tu quoque non ibis inficias, spero, nihil tamen ex eo praesidij exspectare posses. Etenim solis Ministris hoc liceret, alijs Presbyteris nullis, quod tu contendis falsum esse. Deinde nondum probauisses, eadem illa etiam in praesenti loco non pertinere ad omnes priuatos. Equidem praeclare demonstraui, Christum hic instituere nos, qua ratione iniurias nobis illatas pie à nobis depellere possimus:

possimus: ex quo consequitur, verba illa ad omnes pertinere, qui à fratribus laeduntur. Interrogatio Petri, tota sequens parabola, Christi conclusio, antecedentia & media sic probant, vt miror, si quis reperiatur, qui porro negare velit. Non dicit Dominus, Si duo Presbyteri, vel duo Ministri consentient: sed si duo vestrum, hoc est, duo mei discipuli siue Christiani consenserint: quia scilicet hic non de Ministrorum, sed priuatorum omnium officio differit. Ergo possunt hic duo aut tres quilibet ligare & soluere: non soli Ministri, multò minus soli Presbyteri. Imò ex vno hoc loco propemodum exciderunt Dominatu suo toto Presbyteri tui.

Non illud solum ex iam dictis liquet, verba illa Christi rectè priuatis omnibus, quoties ritè ex verbo Dei proximum arguunt aut solantur, accommodasse, verum & illud patet, non solis Ministris tribui. Et quid aliud est fratrem lucrifacere sibi ac Deo? aut quid aliud dicit Christus, cum mox confirmat Patrem suum ratum habiturum in coelis, quae in ipsius nomine duo inter se egerint? Certe ex veteribus & recentioribus plurimi aliter, quàm tu exponunt. Argumentum autem tuum, quia verba sint Iudicialia, nihil concludit. Non enim quaecunque Iudicialia sunt, soli Ministerio conueniunt, vt nullus ignorat. Imò quia Iudicialia & forensia dicis esse, ad Magistratum pertinere asseris: nisi demonstrates tempore Christi apud Iudaeos praeter forum Magistratus aliud fuisse forum, in quo publica de puniendis & coercendis improbis iudicia exercerentur. Hoc autem quando, quibus, aut vnde sumptis argumentis ostendes? Hic ergo, vt aliàs semper, consistis. Tam verum illud etiam est, quod me ambiguè vti verbis istis asseris. Si argumentum meum attulisses in medium, non erat cur te nunc refutarem. In Thesibus igitur haec sunt verba mea.

Cum eadem verba, & modus loquendi idem habeantur Matth. 16, & 18. cap. necesse est, vt si non profus

idem, simile tamen aliquid dicat Christus. At ligare & soluere Matth. 16. significant Euangelium annunciare, vt, qui ei credit, solutus sit, qui non credit, inexcusabilis redditus sit. Proinde hic etiam non est aliud, quam fratrem orare, vt ab iniuria desistat, indicando gratum hoc esse Deo: quem, si ab incepto nō desistat, propitium habiturus non sit. Cum etiam verba haec, Ligare & soluere, in totis sacris literis, pro eo, quod est, à Sacramentis abiungere, vel ad eadem iterum admittere, nusquam sint posita, miror plurimum, cur in hoc loco id significare putentur. Summa est, nunquam probabitur Ligare idem esse, quod Sacramentorum vsum negare, aut Soluere idem significare, quod eorundem vsum rursus concedere. Si fratrem, qui iniurius tibi est, voluntate atque ira Dei ex verbo eius proposita ab inferenda iniuria deterrueris, lucratusque sic fueris, soluisti: si non persuaseris, manet ira Dei super eo, quemadmodum super illo manet, vel non manet, qui auditae Euangelij praedicationi non credidit, vel credidit.

Ex hisce manifestè perspiciunt omnes, quae hic dicis, falsa esse vniuersa. Nam & priuatis conuenire possunt: & solis Ministris non competunt: nec ambiguè sic vsum istis verbis, quin summa sit utrobique similitudo. Non significant etiam semper solennem actionem, sed priuam quandoque. Sanè hic aliter exponi non possunt. Quippe vt non potest alius remittere debitum, quam creditor, sic iniuriam remittere nullus potest alius, quam qui passus est. Valde velim te legere, quae in suis locis communibus de triplici remissione eruditissimè scripsit vir doctiss. & sanctiss. D. Wolphgangus Musculus. Intelligitur ex praedictis illud etiam, quod priuato conueniat ligare seu retinere iniuriam: & quo tu candore nobis talia obieceris. Remisit nihilominus Paulus Iudaeis iniuriam, qua ab ipsis afficiebatur, etiamsi ad Caesarem prouocaret. Hic de alia remittendi ratione sermo est ab ea, qua remittimus in animis nostris.

An non boni Ministri cum prædicando Christum incredulos & præfractos ligant, simul etiam iniurias, si qua fortè ab ipsis affecti sunt, remittunt? Longissimè differunt, iniuriam in animo remittere alicui, & cauere sibi à futura iniuria ratione ac via licita: de qua hic differit Dominus. Responsum simul quoque est sequentibus. Vides enim ligare & soluere hoc modo posse vnum & duos, & tres: ac proinde conuenire ea posse & primæ & secundæ admonitioni. Item non agi hic, vt in iudicio (dum adhuc inter priuatos agitur) vbi Iudex aliquis solenniter sedet sententiam dicturus, postquam accusatorem ac reum audiuit.

Non spectant hæc verba ad generalem & quotidianam tantum verbi prædicationem, verum complectuntur etiam applicationem ad singulares personas, fateor: at nego hanc à solis Ministris, multò magis nego à solis Presbyteris illis tuis fieri debere, quos scriptura non nouit: quod pro sexto argumento attulisti.

Septimum argumentum tuum est. Ligare est peccati & immunditiæ laqueis adhuc constrictum pronunciare: denique ex cœtu Israelitarum extrudere. Num. 19. Tu, quod soepè iam dixi, audacissimus es assertor, at timidissimus probator. De ceremoniale immunditia supra egimus: hic tantum monebo, sententiam tuam ex hoc ipso cap. confutari potuisse, si ex ceremonijs argumentari voluissimus. Sanè si eiectio immundi significasset ligationem, etiam purificatio significauisset absolutionem. At purificari immundus à quouis mundo poterat, non à solis Sacerdotibus. Quare solui vnusquisque à priuato quolibet posset. Verum ad rem redeo. Nego tibi ligare hoc esse, quod tu dicis, siquidem hoc putes fieri oporteri per Presbyteros tuos solenniter: & neges à priuato & Ministro quolibet posse fieri eo modo, quo dictum iam fuit. Si ostenderis *ἐκτειβίσεις τε* & *ἐξολοθρευθήσεις τε* idem significare ac pro incircumciso haberi, & à Sacramentis depelli, concedemus te locum illum non ineptè produxisse. Sed hæc
indè

vnde & ex quo authore probabis? Apage cum istis nugis in re tanti momenti.

Octauum argumentum nititur somnio Iudæi cuiusdam Eliæ Leuitæ. Ego neque sacris literis, quod vnum disputo, neque probatæ fidei historicis te ostensurum esse dico, Exclusionem à Sacramentis cultuque diuino vsurpatam fuisse Iudæis ex præscripto Mosis aut Prophetarum in talibus de qualibus nos disputamus. Scio Pharisæos multa perperam nouasse absque Dei mandato: Scio etiam alios post euersam urbem & dispersionem in omnes orbis terræ partes mirabilia confinxisse: & quibuscunque potuerunt modis suos in obedientia retinere studuisse. His si tu maiorem, quàm verbo Dei, fidem habes, insanire te putabo. An non ineptus es, cum me vis credere, Christum & Apostolum ad ista Iudæorum posteriorum deliria respexisse? Saltem hoc in mentem tibi venire debebat, quod Paulus in 2. Cor. 3. scribit Iudæos veteris Testamenti ac Mosis lectionem non intellexisse. In hunc vsque diem, cum Moses legitur, τὸ ἔθνος, inquit, cordibus eorum impositum hæret. Adde, quod hic Leuita tuus nostra memoria mortuus primum est, cui tu me potius vis credere, quàm septuaginta Interpretibus. Probabilitatis speciem habuisset, si ex Iosepho, qui ex Sacerdotum genere, atque ideo rituum Iudaicorum, qui ante & post Christi atatem ad excidium urbis vsque vsurpati fuerunt, scientissimus fuit, aliquid in medium attulisses. Cur non feceris, nota causa est: quia nihil apud eum reperisti, quod non pugnaret cum sententia tua. Cum septuaginta Interpret. conuenit Onkelus interpres Chaldæus, qui ita Chaldaicè reddit ista, vt ipse in suo Methurgman Elias tuus, vocem, qua is vsus est, Excidium internecionémue significare prodiderit: qua de re nuper, cum eius Leuitæ mentio fieret, me amicus meus linguarum peritissimus, & cui de ἀπιστοία Eliæ tui satis constaret, certiozem fecit. An non

te pudet harum ineptiarum, in re tanta?

Mirabar, nisi hoc etiam fugillares, quod dixi, Christum formam Disciplinae vestrae mancam proposuisse, si, quod vos vultis, institutum habuerit. Dixi autem hoc, ut eum nihil noui instituisse docerem: quod cum tu quoque sentias, cur hic reprehendas istam meam rationem non video. Attamen videamus quid contra adferas. Multa de Methodis, Definitione, Partitione, &c. dicis: ac nimium tibi indulges. Christus quoties noui aliquid instituit, substantiale nihil omisit: tamen non per talem Methodum proposuerit, ut primum Logicè definiret, deinde partiretur, postmodum causas, consequentia, cognata &c. adferret. Ritum cœnæ atque Baptismi instituit, & substantiæ partem nullam omisit. Idem vos hic factum docere non potestis, cum eum de priuatis & occultis solum peccatis, siue de quotidianis delictis, ut alij vocant, agere confiteamini: Excommunicatio autem non hisce, sed publicis propriè secundum vos infligatur. Si dixi vos verbum arguendi exponere per vocem Excommunicandi, fateor me errasse. At non recorder me dixisse. Dixi quidem, sic non posse exponi, atque ideo ad excommunicationem nihil facere: non autem dixi, quod sciam, vos sic exponere.

Ex hoc quoque probari posse dixi, Christum verba ligandi & soluendi priuatis tribuere, quia scribatur dixisse, *πάντα λέγω ὑμῖν*, iterum dico vobis. Constat autem eum supra nihil de duobus dixisse, nisi cum priuatum à privato arguendum lucrandumque dixit, hoc ergo nunc repetit. Tu respondes trifariam, pro tuo more. Primum significare hoc aduerbium, aliquando, repetitam actionem: At non ostendis hinc significare. Syllabas me aucupari stomachosè scribis, quod ego vltro fateor, cum ex syllabis & dictiones & orationes conficiantur. Ego absque syllabarum diligente animaduersione nihil possum solidi intelligere. Scio etiam ex vnius syllabæ adiectione vel detractio-

mirabi-

mirabiliter orationis sensum mutari posse. Aucupor ergo syllabas ego, vt genuinam verborum Christi mentem vener, dum tu somnia tua captas, neglectis syllabis. Dicis secundo, etiamsi ita sit, vt ad mutuam consensionem haec & superiora spectent, non tamen sequi, vt de priuatis negotijs vel ista vel superiora, vel vtraque intelligantur. Vellem te audire cum scripturis loquentem. Iam enim abundè sum edoctus quam facillè quiduis affirmes, & nihil probes. Ego non dixi tantum, sed probaui: adeoque sic probaui, vt frustra tu labefactare conatus adhuc fueris.

Tertio dicis, confirmationem esse à comparatis hoc modo: Si duorum consentientium preces non sunt irritæ, an irritas censebimus Synedrij consentientis preces? Nihil te iuuat hoc etiam effugium. Etenim nisi concedas eum prius sensisse ac dixisse duorum consensum in rem aliquam à Deo petendam ratam haberi, non potuisset dicere, dico iterum. Hoc si concedis, à comparatis valebit argumentum. Nam si non seruetur res eadem in vtroque extremo, vana erit comparatio. Qui sic ratiocinatur: Si puer hæc intelligit, an non adultos eruditosque intelligere eadem par est? rectè colligit, quia pueros etiam ponit intelligere. At si hoc modo argumentaretur: Si puer intelligit, adultum quis neget esse opulentum & bonum? Meritò rideretur: quia medium seu rem subiectam mutaret. Cum ergo dicis, Si duorum consensum probat Deus, multò magis Synedrij probabit consensum, nihil concludes, nisi de eadem re vtroque sic loquaris: Si, quæ duo aut tres ligant ac soluunt, Deus rata habet, quomodo irritum ab eo haberi censebimus, si Synedrium liget ac soluat? Saltem hic vides, spero, quomodo tuo tibi gladio iugulum trajicias.

Postremò conaris respondere ad testimonia Theophylasti & Augustini: quos ego hic non defenderem, si non tua refutatione tu sententiam nostram, vt loepè iam fecisti,

sti, egregiè confirmares. Sed præstat primum verba horum authorū, deinde accusationem tuam apponere. Theophylactus compilator Chrysofomi in hunc locum inter alia sic scribit. Si tu offensus habes eum, qui te iniuria affectus, sicut Publicanum & Gentilem, erit ille & in cœlo talis. Si autem solueris eum, hoc est, ignoueris: erit ei & in cœlo condonatum. Non enim solum, quæ soluunt sacerdotes, sunt soluta: sed quæcunque & nos iniuria affecti vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata & soluta. Hæc probant, hanc Christi concionem à veteribus quoque de priuatis iniurijs acceptam expositamque fuisse. Non est dubium, quin idem senserit ac scripserit Chrysofomus, cuius ubique scripta hic author in compendium contraxit. Augustinus de verbis Domini super Matthæum sermone 16. hæc habet. Cœpisti habere fratrem tuum tanquam Publicanum, ligas illum in terra: sed ut iustè alliges vide. Nam iniusta vincula disrumpit iusticia. Cum autem correxeris & concordaueris cum fratre tuo, soluisti eum in terra. Cum solueris in terra, solutus erit in cœlo. Ex his testimonijs satis apparet, ne Veteres quidem non vidisse locum hunc de priuatis agere iniurijs, etsi aliàs non videantur satis appositè exposuisse.

Ad hæc quid tu respondes? Concedimus Augustinum in illo sermone, inquis, ad priuatam reconciliationem trahere istam ligandi & soluendi potestatem: sed præsupposito Ecclesiæ iudicio. Addis hoc etiam: eum in suis concionibus non semper summam rationem habuisse propriæ alicuius loci interpretationis. Alibi autem rectius & magis appositè scripsisse. Ad Theophylactum idem respondes, scilicet Ligare & Soluere priuatos præeunti iudicio Synedrj subscribentes.

Ego non affirmavi Augustinum semper exposuisse verba Christi vno modo. Quoniam ergo aliàs aliter exposuit, patet in vnis sacris literis nobis esse acquiescendum. Ex ipsis verbis & orationis contextu, ex proposito, ex antecedentibus, & consequentibus meam expositionem probavi, &

tuam

tuam refutauit. Constat autem rectam veramque meam esse, non ob eam causam tantum quia ex ipsis verbis Christi probata est, verumetiam quia neque tu neque alij refellere eam adhuc potuistis. Augustini & Theophylacti verba addidi, non ad probandum, sed ad ostendendum veteres etiam aliquando in veritatem hoc in loco intuitos esse.

Quod dicis eos concessisse hoc priuatis, supposito iudicio Synedrij, de tuo assuis. An oblitus es Presbyteros tales nullos fuisse tempore Ambrosij & Augustini? Veruntamen scire ex te velim, quomodo non cogeretur vnusquisq; pro soluto ligatoque habere, quem iam antè abs Synedrio, cui nefas sit contradicere, ligatum & solutum nouisset? Loquuntur illi de Ligatione & solutione, quæ in prima & secunda admonitione contingere poterat: antequam ad Ecclesiam causa perlata fuisset. Quippe res ipsa nos docet, quod & supra declarauit, potuisse iniuria affectum in prima vel secunda admonitione subsistere: atque iniuriam potius ferre, quam publicare. Poterant igitur secundum hos aucthores priuati etiam Ligare & Soluere: & poterat nihilominus Ecclesia etiam Ligare & Soluere: si ad eam causa deferretur. Non pugnant hæc inter se vlllo modo. Quare vides ex horum quoque sententia falsam esse tuam opinionem: cum priuatis verba hæc Christi conuenire negas.

Christum dicis, cum Math. 7. vetet Sanctum dare canibus, & Margaritas obijcere porcis, de Sacramentis potius fuisse locutum, quam de solo simplici verbo. Dominus enim non destitit, inquis, vitam offerre Phariseis & Sadducæis, quibus nulli alij magis porci fuerunt. Mirarer te hoc adducere, si non solitus esses te ipsum oppugnare. An enim vetuit Phariseis Sacramentorum usum Christus? Si & Sacramenta concessit, & verbum non negauit, non pro his porcis habuit, de quibus hic loquitur. Nam aliter contra suum mandatum videri posset fecisse. Loquitur Christus de calcantibus Margaritas, & de laniantibus Sanctum offerentes: de quibus Matth. 10. etiam est locutus, cum excusso pedum puluere deferendos esse tales præcepit.

præcepit. Hi non possunt alij esse, quam doctrinæ hostes & persecutores: quicquid tu tuique similes dicant. Nec aliud tu quodam loco publicè scribis. Verba tua sunt hæc. Pastori danda est opera, ut canes & porcos, id est, manifestos pietatis hostes, distinguat. Quis porro neget Sacramenta neganda doctrinam pertinaciter repudiantibus & deridentibus? Non dixi ego de solo verbo Christum hic agere: (Nam & Sacramenta comprehendi sub *no æpæ* nomine concedo) sed de verbo præcipuè cum hic agere scripsi: quod frustra tu negas. Qui membra externæ volunt Ecclesiæ videri, illi non calcabunt Sacramenta, nec offerentem laniare tentabunt. Et si quis talis reperiatur, hunc ego admittendum minimè censeo. Sermo noster de illis est, qui crimen agnoscunt & confitentur: qui emendationem promittunt: qui Sacramentis rectè cum cæteris uti, quantum iudicare nos possumus, desiderant. Hæc si à me dicta legisti, quo animo audes ex me querere an sceleratum, qui se criminis pœnitere neget, ab eoq; desistere nolle affirmet, admittendam censeam? Si non legisti, qui negligentem te fuisse negabis?

Miror cur non Apostolum Petrum potius citâris, quam Augustinum, ut porcos esse ostenderes etiam improbè viuentes: sicut alij obiecerunt. Quod hisce respondi, etiam tibi respondeo: non omnes facinorosos eiusdem esse generis, modi, & qualitatis: nec esse necesse, ut Christus in præsentis loco de quibuslibet porcis, vel de iisdem locutus sit cum Petro. Quinquam ne hoc quidem dicat Apostolus. Hoc dicit, tale quid accidere ijs, qui ab agnita veritate relabuntur ad voluptates moresq; huius seculi, quale lotæ sui contingit, quæ mox in luto iterum voluitur. Concedimus tibi libenter, etiam absq; Patrum auctoritate seu testimonijs porcos appellari posse etiam Ecclesiæ prius insertos. Concedimus & illud, si tales fiant porci quales sunt, de quibus hic loquitur Christus, neganda ipsis esse verbum & Sacramenta. At non omnes porci tales sunt. Summa est Christus hic loquitur
de

de calcantibus Margaritas & Sanctum repudiantibus, ac præter hæc offerentes discerpere volentibus: nos autem de longè alijs differimus.

Ex discrimine verbi & Sacramentorum, quod hic adfers (atque ego probo) alij quidem carpere voluerunt, quod dixi, verbū non esse vilius & indignius Sacramentis, ideoq; cum ab illo facinorosi non absterreantur, ne ab his quidem eosdem esse repellendos, si quando intus admoniti vsurpare ea cupiant. Non eadem, aiunt, est verbi & Sacramentorum ratio: quoniam illud infidelibus etiam, hæc duntaxat conuersis destinata sunt. Libenter illis do, verbum esse omnibus commune etiam impijs & infidelibus, vt eo tanquam tuba vocentur omnes ad Regni cœlestis possessionem, & diuinæ beneficentiæ agnitionem. Nos non de illis, qui extra Ecclesiam sunt visibilem loquimur, sed de illis solis disserimus, qui baptizati sunt: qui se Christianos volunt nominari: qui errores peccataque sua agnoscunt: qui cum cæteris Christianis celebrare mortem Domini, suamq; fidem testatam Ecclesiæ facere cupiunt. Hos dicimus admonitos à Ministro, si accedere velint, Presbyterorum quorundam iudicio non esse arcendos. Hoc illud est, quod in scripturis præceptum negamus. Hoc est, quod probari nobis volumus: nempe non debere ad Sacramenta illos admitti, qui visibili Ecclesiæ inserti, inque ea educati sunt, ac doctrinam eiusdem palàm approbant, & Sacramentis vti cum cæteris desiderant. His nos dicimus tam non posse Sacramenta negari in externa hac Ecclesiæ politia, quàm non potest eis verbum negari: quod neque dignitate, neque sanctitate, neque vsu cedit Sacramentis.

Quæ de Ismaeli & Esau adfers, ea si nostro proposito ritè sic accommodabis, vt contrarium eius, quod nos diximus, demonstrent, eris mihi meritò, non magnus modo, sed etiam maximus, Apollo. Cum malos bonis res bonas polluere negas, rectè facis: ac nos aduersus te ista non diximus, sed contra illos, qui affirmarunt.

Sunt

Sunt enim apud nos complures qui dicunt se bona conscientia non posse Sacramentis vti cum alijs quibusdam ipsis multò melioribus : quantum quidem iudicare ego de vtrifq; possum . Cum nos sic argumentatos dicis, Non polluuntur boni à malis in Cœnæ participatione, Ergo mali non sunt à Cœna prohibendi, dicis quod nos nullibi diximus . An idem dicit, qui errare affirmat putantes bonos à malis pollui in vsu eorundem Sacramentorum ? &, qui malos ideo non arcendos à Cœna asserit, vt bonos non contaminent ? Contra illos tunc scripsi, qui sic solent ratiocinari : Hic peccator accedit ad mensam Domini : Ergo si ipse etiam accessero, particeps ero peccatorum ipsius : Item, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Ergo qui Cœnam Domini vsurpat cum malis, iugum ducit cum talibus, & participem se facit scelerum illorum. Item, mali polluunt bonos : Ergo mali sunt arcendi à Sacramentis . Hos dum non rectè colligerè dico, quod non veram sumant causam, tu me contrarium voluisse concludere opinaris.

Videamus iam tuum argumentum . Mali sibi-ipsis (non alijs) polluunt Cœnam : Ergo ab eius vsu per delectos Presbyteros, lata super hac re publica sentètia, arcendi sunt. Vnde probabis hanc consecutionem ? imò verò vnde probabis consequentis veritatè, etiamsi consecutionem tibi largiremur ? Si bona est consecutio tua, necesse est, vt concedas nobis, malos neq; legere neq; audire sacras literas debere : nec ferendum, vt Deo agant gratias, vt nomen eius inuocèt : vt orent : vt præstent Eleemolynam : deniq; vt aliquid eorum faciant, quæ aliàs bona sunt, quoad externa sunt. Quippe omnia hæc, & quicquid omninò faciunt, dicunt, cogitant, ipsi sibi polluunt : & apud Deum peccata sunt vniuersa. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est apud Deum : sed non in oculis hominum . Peccata autem adferunt iudicium & damnationem . An tu me feras sic argumentantem ? Atqui sic tu argumentaris . Nam propositionem te facere oportet generalem : Vnusquisque est arcendus

cendus ab eo, quod sibi polluit. Hæc si falsa sit, mandatum te adferre oportebit speciale de Sacramentis, Hoc autem ubi scriptum reperisti? Non sunt absterrendi à Sacramentis participare cupientes, sed monendi vt dignè, quomodo Christus iussit, participant: sicut nulli interdicensum est precibus, sed instituendi sunt, vt rectè ex fide precetur: ne aliter precando peccent. Porro quomodo consequens probabis? Vbi est scriptum de Presbyteris illis cenforibus tuis? Nusquam. Pastores cauere pro viribus debent, ne quis sibi Coenam & res sacras polluat, fateor: At debent illis modis, quos scriptura probat, cauere: non quos ipsi sibi finxerunt. Cum suo munere perfuncti sunt, extra culpam ipsi erunt. Ezech. 33. Sic Apostolus egit in 1. ad Corinth. Cap. 11. Rursus vides iniustè mea à te carpi: iustè autem tua à me refutari.

Ad historiam Simonis Magi supra respondi. Fuit illa manuum impositio Sacramentum donorum Spiritu sancti: non commune Sacramentum erat omnium. Quod tu probabile dicis esse, hoc nos probabile esse tantisper negabimus, dum ex sacris literis probaueris. Quomodo enim sequitur: Petrus negabit Simonem participem esse donorum, quæ argento emere volebat, & quæ non erant omnium Christianorum communia: Ergo si poenitentiam peccati professus fuisset, ne ad illa quidem Sacramenta fuisset admissus, quæ communia omnibus erant? Aduersarij mei, tui autem socij, contendunt nullum excommunicari posse, præterquam obstinatos & peruicaces, quorumque crimen publicè notum sit. Cæterum Simon (vt facinus eius notum fuerit pluribus) non fuit ante præmonitus: nec pertinax iudicari tunc potuit, quando primum admonitus fuit. Petrus certè non dicit eum pertinaciter egisse, verum graviter peccauisse indicat, & ad poenitentiam tunc primum hortatur. Quod si poenitentiam non acturum vidit, Spiritu Sancto docente cognouit. Adijcis deinde Pauli discessionem à rebellibus Iudæis, iuxta mandatum Christi Matth. 10. vt vbique tui maneat similis. Discessit Apostolus à nolentibus.

lentibus audire verbum Dei, ſiue ab illis canibus & porcis, de quibus Matth. 7. Chriſtus præceperat: nos autem de inſertis in Eccleſiam & peccata ſua vltro conſitentibus, atque emendationem publicè pollicentibus, Sacramentaque appetentibus loquimur. Quid inter hos ſimile eſt? Hoc tibi (dicam iterum, poſtquam toties iam dixi) probandum notis: illum admitti ad Sacramenta non debere, qui crimen commiſerit quidem, ſed palàm fateatur ſe poenitere, & meliora cogitare, priuſquàm Presbyteris quibuſdam videatur reſipiſcentiæ ſuæ documenta ſatis magna dediſſe.

Cap. IIII.

Deſenſio vera interpretationis loci r. ad Corinth.

Cap. 5.

Quoniam præcipua excommunicationis veſtræ fundamenta duo ſunt, videlicet Cap. 18. Matth. de quo ante egimus, & exemplum Corinthij, quem Apoſtolus decreuerat Satanæ tradere, operæ precium erit, vt, quæ de hoc loco dicis, pari diligentia examinemus. Ergo in loci propoſiti deſenſione illa primum, (ordinem tuum ſequentes) expendemus, quæ contra argumenta noſtra adfers. Deinde interpretationem tuam ponderabimus. Velim autem te in reprehendendo potius Theſes noſtras ſecutum fuiſſe, quàm ſcriptum illud, quod mihi ſoli magis, quàm alijs vllis conſcripſeram. Sic enim ordo fuiſſet melior, & argumenta clariora. Sed poſtquam tibi aliter viſum eſt, ſequemur te, quocunque ducis. Lector prudens & diligens cum Theſibus facilè conferet.

Argumentum primum tuum ex ſcripto iam nominato hoc adfers. Apoſtolus contra & ſine mandato Chriſti nihil fecit. Iam verò oſenſum eſt,

Christum neminem, ne Iudam quidem exclusisse. Volui assumptionem ponere hanc. At Christus nec verbo iussit aliquem excludi, nec ipse aliquem exclusit: sed contrarium potius egit, nempe Iudam admisit. Hanc, inquam, assumptionem volui propositioni subtexere: sed in eo scripto neglexi. At in Thesisibus satis aperte posui (vt etiam alia complecterer) his verbis. Apostolus contra Leges Moſis de Sacramentis, quas Christus non sustulit, nihil vnquam vel dixit vel fecit: sed fuit cum cæteris Apostolis patriarum legum obseruantissimus. Christus autem legem de Paschate celebrando, in cuius locum suam coenam substituit, pro ea parte, qua iubet omnes celebrare, non mutauit, vt abunde supra declaratum fuit. Paulus ergo nec hunc, qui incestum fecerat, nec alium à Coena Domini arcuit. Ad hæc debebas respondere tu: & ostendere, Christum mutauisse Legem Moſis pro ea parte: vel aliter fecisse: aut saltem Apostolos facere aliter fecisse. Frustra, crede mihi, latebras istas quæris. Dicis te de Iuda, imò etiam de hac re tota abundè supra dixisse. Ego verò fateor te nimis multa dixisse: at nihil veri dixisse assero: iudiciumque huius rei Ecclesiæ, eruditisque omnibus permitto.

Deinde cum scripsi: Non hoc dixit Apostolus, cur non interdixistis huic vsu Sacramentorum? sed, cur non luxistis? id est, expositore Augustino, cur non luctu & precibus vestris à Deo impetraſtis huius hominis sublationem è medio vestri? Respondes tripliciter. Primo, debuisse Augustinum illud, vt tolleretur, ad Corinthios potius quàm ad Deum referre: cum alioqui parata eis fuisset exceptio: luximus quidem, sed Deus eum non sustulit. Secundo, tum demum fuisset precandus Deus aduersus talem, postquam excommunicationem tandem fuissent experti. Tertio non dicit Augustinus lugendum fuisse, vt iste tolleretur, sed vt istud opus tolleretur.

Quis non videat leuiora esse ista, quam vt argumento satisfaciant? Augustinus ideo Corinthi's hoc non tribuit,
quia

Tertio reprehendis quod dixi, miserum illum nihil videri à Corinthijs passum, quàm ἐπιτίμιαν: Etenim cum Paulus eum in 2. Epistola absoluat à tota poena: nec mentionem altius faciat, quam τῆς ἐπιτίμιαι à pluribus profectæ: liquet ab eis nihil dum aliud inflictum ei fuisse. Respondes primum, ἐπιτίμιαν scribi, non ἐπιτίμωσιν. Deinde quia hoc te nihil efficere vides, addis Excommunicationem non fieri sine durissima obiurgatione. Tertio, non esse de hoc laborandum, cum iusserit Satanæ tradere, quicquid Corinthij fecerint. Omnibus istis non solum argumentum, quod probat miserum illum non fuisse exclusum à Sacramentis, sed tantum duriter obiurgatum à Corinthijs. Siue excommunicatio fit cum obiurgatione, siue absque ea, dicit Apostolus huic ἐπιτίμιαν sufficere, alia poena porro non esse afficiendum: sed hanc ipsam cōuertendam esse in τῆς ἀγάπης κήρυξιν. Quid tradere Satanæ sit exponam, cum occasionem tu nobis dabis.

Reprehendis deinde, quod dixi, miserum illum non videri perseuerauisse in scelere: nec ita iustum à Paulo castigari, vt qui adhuc peccaret, sed sicut Magistratus solent sceleratos punire, etiam postquam sceleratè agere desierunt. Probavi ex eo, quod bis scribitur à Paulo, cum patrauisse, non autem patrare illud scelus. Respondes, hæc non ad continuationem scortatoris, sed ad ipsum factum referri, quod in suum contubernium nouercam recepisset. Docere hoc Paulum, qui initio capitis non scribat, γυναῖκα ἐσχκεέναι, sed γυναῖκα ἔχειν. Mox ipsum Apostolum amarè insectaris, si quidem illum qui iam peccare desisset, Satanæ voluisset tradi.

Parum certè sollicitus hic sum, quid quisque credat, rantum dixi videri posse. Tua interim argumenta diuersum non probant. Nam cum Paulus dicit, non nominari hoc scelus inter Gentes, vt aliquis patris uxorem habeat, de eo loquitur, quod inter alios fit, non primò & per se de misero illo. Exaggeratur crimen miseri ijs
 verbis

verbis: at non ostenditur eum tunc etiam apud se habuisse. Quod D. Paulum deinde nescio cuius rei putas accusari posse, si quidem pœnitentia affectum nihilominus Satanæ voluerit tradi, in eo nimium sanè tibi indulges. An non Magistratus patrata flagitia plectit, etiam si pœnituerit patratores facti, & quidem ex mandato Diuino? Cur ergo in tam enormi scelere velis Apostolum iniuste aut crudeliter fecisse, cum propterea quod magistratu careret Ecclesia, ratio alia puniendi non suppeteret? An & Petrum accusabis Ananiam occidentem? Propter hoc factum dicit Scriptura magnum metum totam peruasisse Ecclesiam. Sic apud Moysen frequenter legimus, cum puniri aliquod scelus iubet, ita faciendum, vt cæteris metus incuriatur. Vides cur Spiritus sanctus talia per Apostolos egerit? Addidi aliam coniecturam, quod nimirum sic scribat Paulus, ac si ei constisset de hominis resipiscentia. Sed hæc satis.

Vt ostenderem maius aliquod fuisse Satanæ tradere, quam à ceremonijs externis amouere, multis adduxi verbis Pauli rationes, (quarum aliquas tu omittis: inuitus scilicet) vt, quòd tanto studio tamque exquisitis verbis se excuset, ac veluti culpam deprecetur 2. & 7. Cap. post. Epistolæ: quod summa affecti fuissent tristitia Corinthij: quod magna diligentia pro misero intercessissent: quod affirmet Apostolus Corinthios nullo abs se detrimento fuisse affectos: quod dixerit se pœnituisse quodammodo: & quæ huius generis alia in Thesibus notavi. His, inquam, non erat opus, si tandem ad resipiscentiam vsque iussisset à Sacramentis repelli. Si perpetuum hoc erat mansurum in Ecclesia: nec in alium finem erat faciendum, quam vt inuitaretur ad pœnitentiam, non erat cur tanto opere se purgaret: præsertim si Seniores iam ordinauerat &c. Inspiciat Theses qui plenius ista cupit cognoscere. Nunc tua videamus, cum dicas te cogi singula plenè in hoc argumento carpere.

Primum dicis, me supra contendisse, Apostolum præcepisse,

piſſe, vt tantum admoneretur. Cauſas deinde doloris in Corinthijs recitas, ſed leues & euanidas ad id, quod vrgeo in argumento. Tertio non ſe excuſare Paulum, ac ſi peccaſſet: id quod ego nec dixi nec ſenſi vnquam. Scio certo certius eum hac in re nulla ex parte peccauiſſe: cur ergo ſe perinde ac ſi peccauiſſet, purgaret? Quarto nec poenituiſſe eum, vt qui malè ſibi ſunt conſcij. Concedo non minus hoc quoque, & contra affirmantes, me diuerſum probare poſſe ſcio. Vltimo nihil horribilius viuentibus proponi poſſe, ais, (excepta vltimi diei ſententia) quàm ſi quis in Chriſti nomine pronuncietur ligatus in coelis & in terra.

Quæ ſecundo, tertio, & quarto loco dixiſti, ſatis confutata ſunt: nec ad propoſitum noſtrum aſcendunt. Quod primo loco mihi tribuis, falſiſſimum eſt: nec reperies à me vllò in loco affirmatum. Dixi nihil eum præter obiurgationem illam multorum perpeſſum: at non dixi Apoſtolum hoc tantum iuſſiſſe. Hoc modo cum toties mecum agas, & ſubinde tamen fratrem me appelles, facis certè vt prudentes dubitent, quo me animo ac modo fratrem nomines. Quod poſtremo dicis, verum eſſe concedo: at Corinthium illum pronunciatum hoc modo fuiſſe à Paulo, tunc verum erit, quando quicquid tu dicis, verum erit. Paulus crimen voluit in homine punire: propterea explicatiſſimè dicit, ſe ſtatuiffe eum tradere ad interitum carnis, quo anima ſalua maneat. Vides, quàm leuibusratiunculis veritatem oppugnes?

Athanaſio quoque, Auguſtino, Chryſoſtomo & Theophylacto, dixi, maius aliquid viſum fuiſſe tradi Satanæ, quàm à Sacramentis repelli. Hoc quia negare non poteſ, multum te torques, vt tandem non videaris ſiuiſſe. Athanaſius, inquit, exceptam fuiſſe ait animam iſtius, id eſt, vitam, ſicut in tentatione Iobi factum eſt. Auguſtinus titubanter loquitur. Chryſoſtomus apertè ad cruciatum corporis refert.

Quorſum

Quorsum dicas, quicquid hîc dieis, ego certe non video. Propositum mihi fuit docere, Patres, quos citavi, affirmauisse aliud quippiam fuisse Satanae tradi, quàm à Sacramentis remoueri. Hoc tu eos scripsisse cum negare nequeas, tamen me reprehendis. At non idem, inquis senserunt hac de re omnes: sed aliud corporis cruciatum esse dixit, aliud vitam excepit, alius modo hoc, modo aliud quippiam affirmavit, aut titubanter locutus est. Sed quid hoc contra nos facit? Non hoc disputamus, an idem omnes senserint? vel an ita sint interpretati, vt ego exposui? sed hoc quaerimus, an aliud esse putauerint, quàm à Sacramentis depelli, quicquid tandem singuli opinati fuerint esse? Non minus erras, cum scribis, me in vobis oppugnare, quorum autoritate nitar. Nam quatenus eorum testimonij vtor, rectè me vt ostendi: tu, si potes, diuersum doce.

Athanasius certè, vt & hoc obiter moneam, non excipit vitam: sed per salutem spiritus intelligit salutem animæ. non autem vitam corporalem: quod in ipsius expositione super hunc locum manifestè scriptum legimus. Nec dicit, Apostolum eosdem terminos Diabolo hîc praescripsisse, quos Deus ei praefinierat in tentatione Iobi: sed hoc tantum dicit, sicut ibi certum terminum tentationis Diabolo proposuerit Deus, ita Apostolum indicauisse, quatenus eum vellet eidem tradi. Iobus tentabatur solum à Deo: at Corinthius ille plectendus fuisset, si Magistratum habuisset Ecclesia. Iudicium tandem cum permittis Ecclesiae, facis hoc, quod ego vnice cupio.

Argumentum deinde inuictum, vt rectè dixi à significatione nominis *ἑλεθρος*, proposui, hoc modo. Perpetua certissimaque haec est regula (quam qui non seruat, potestatem sibi facit omnia pro libidine sua peruertendi.) autores exponendi omnes, vt verba in sua propria natiuaque significatione, in qua cum auctore nostro alij cuncti vsurpare solent, accipiamus: nisi omnino
con-

constet, authorem, quem interpretamur, aliter usum fuisse: & circumstantiae acres, de qua sermo est, aliter nos accipere cogant. Cæterum apud omnes Graecos nomen hoc, ὄλεθρος occisionem, mortem, necem, exterminationem, exitium, vt tibi placet, notat: nec aliter Paulus eo usus ostendi potest: (semper enim pro morte vel corporis, vel spiritus siue animæ, vel vtriusque posuit: pro extinctione cupiditatum carnis nunquam vsurpauit) nec res nos cogit aliter intelligere. Ergo hîc etiam pro morte seu interfectione positum est. Citauit deinde testimonia omnia noui Testamenti, quorum recordari potui, quaeque ab alijs notata animaduerti, in quibus vel nominis huius, vel verbi, vel participij fit mentio, vt sic rem habere demonstrarem. Post haec ita conclusi. Interficere aliud est, quàm à Sacramentis arcere. Apostolus hunc decreuerat occidere. Aliud igitur voluit, quam à Sacramentis depellere. Haec ex priore illo meo scripto, quod tu magis, quàm Theses videris refellere voluisse, Quid ad hæc tu?

Primum dicis, te malle ὄλεθρον exitium interpretari, quo videlicet funditus aliquid deleatur & pereat. Deinde omisso eo, inquis, in quo controuersia posita est, id, de quo non ambigitur, in dubium reuocas, quod magnum esse in disputando vitium non ignoras. Nos enim nomine carnis declarari arbitramur carnis affectus, quibus perimendis destinata sit etiam eiectione ex ecclesiâ. Hæc tua sunt. Quomodo conuerti nomen hoc malis, non laboro: modo id mihi des, quod eripere non potes, occisionem siue mortem significare corporis hoc in loco. Cum enim addit Apostolus τῆς σαρκός, ac deinde adijcit, vt spiritus maneat saluus, hoc est, vt anima salua sit, palàm declarat, quatenus eum tradi Satanae velit, nempe vt corporalem vitam adimat: animum non affligat. Rectè dicis deinde, magnum esse in disputatore vitium, si quis principium petat. Equidem non ab aliam causam foedum hoc vitium toties in te reprehendo, quàm quod turpe esse scio. At hoc tibi sumis, inquis, in praesente loco. Ergo videamus, quid de hac re dixerim.

Dixi nec apud Paulum, nec apud authorem vllum alium
Graecum

Græcum nomen hoc ὄλεθρος, siue additum ei sit nomen τῆς σαρκὸς siue nō sit additum, inueniri positum pro extinctionione affectuum carnis: nec causam iustam adferri posse, cur hoc modo potius, quàm propriè positum in præsente loco dicemus. Ostendi Corinthios ita doluisse, vt nullus sanæ mentis possit cogitare, hoc ipsos intellexisse, tradendum esse cum duntaxat ad extinctionem cupiditatum carnis. Quomodo petuissent ab Apostolo, vt non traderet Sathanæ, hoc est, (vt ex tua expositione consequi oportet) vt non adigeret ad poenitentiam, siue vt non extingueret in eo carnis cupiditates? Quomodo etiam tali petitioni assentiri potuisset Apostolus? imò quomodo scripsisset se condonare ei? An condonando permittebat hoc, vt non deleteret seu non castigaret affectus carnis? An extingueret cupiditates aliter non poterat, nisi eijceretur ex Ecclesia? At verbum de eius contumacia nullum legimus post factam admonitionem: imò potius videtur mox poenitentia summa ductus fuisse, vt propè tristitia absorberetur. Propter has & consimiles alias rationes in Thesibus ita hanc rem conclusi. Opponit Apostolus non affectus carnis cogitationi spiritus, sed τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, τῆ σωτηρίᾳ τοῦ πνεύματος: id est, mortem corporis animæ salutis: quod & verborum proprietates, & Pauli consuetudo, & verbum παραδίνας sic probant, vt qui effugium hîc quærit, quiduis potius, quàm veritatem, quærere videri possit. Qua fronte igitur tu scribere audes, me omisso eo, quod in controuersia est, id reuocare in dubium, de quo non ambigitur? Si ostenderis τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς pro cupiditatum carnis extinctionione poni in sacris literis, & argumenta mea confutaueris, iuram dicito me falli & fallere alios.

Verum si Apostolus, inquis, apertè dixisset, εἰς ὄλεθρον τῶν πράξεων τοῦ σώματος, vt alibi dixit, θανατῆτε τὰς πράξεις τοῦ σώματος, an mutaretur hæc significatio? Respondeo, si Paulus ita dixisset, sciremus ita intelligendum: nunc cum aliter vnà cum Græcis omnibus est locutus, scimus quoque eum sic intelligendum vt loquitur. Quia alibi aliter scripsit, potuisset

set etiam hic ita scribere, si ita voluisset intelligi. Aliud est carnis interitus, & aliud rursus mortificatio affectuum carnis: Tu vocas syllabarum aucupium, quia vides te coargui istis: malles fortasse nos ad tua omnia respondere *αὐτῶς ἔρα*, at facere non possumus. Falsum quoque est, quod adijcis, citata à me testimonia, si vrgere ea velis, docere, *ὄλεθρον* secum trahere spiritus perditionem. Mortem spiritus siue animae significare posse dixi: perditionem, vt in nihilum redigatur, nō potest, quia sic mori homo nullus potest. Nomen *τῆ νεκρῆ* rectè dixi pro occisione affectuū carnis nullibi poni cum adiectione vocabuli carnis sic absolutè positum, vt hic *ὄλεθρος* ponitur: verbum autem ipsemet citavi. Si quæ ex cap. 8. ad Rom. citas, ita doceas exponenda esse, vt ei cōtra licent, quod de hoc nomine diximus, errasse in hoc me libenter profitebor. Quippe quomodo cunque res habeat, semper manet firmum & indissolutum, quod probare nos volumus, nomē videlicet, *ὄλεθρος*, semper mortē, numquā carnis affectuum abscissionem significare. De verbo *παράδεισος* tunc respondebimus, cum certi aliquid accusabis. Cum me parum abesse dicis à calumnia, non moueor, dum à fratre proficisci cogito, qui calumniari nescit. Iudicabunt pij & intelligentes omnes, vter nostrū à calumnia absit longius.

Quoniam ad id, quod dixi, neque Paulum tantopere se fuisse excusaturum, neque Corinthios ita fuisse dolituros, si ad resipiscentiam vsque solummodo iussus fuisset excludi à Sacramentis: ex quo nec ad Ecclesiam nec ad ipsum aliquid mali tanti perueniret, propter quod sic animis angentur: quoniam, inquam, nihil respōdes solidi, ipse quoque prætereo. Alia fuit Apostoli ratio, qui inuitus puniebat, ideoq; meritò lugebat. Si ad emendationem vsq; tantum voluisset à Sacramentis arcere, aliter fuisset locutus. Quid multis? Poenas infligebat enormiter peccantibus longè grauiores quàm vestra sit exclusio, vt qui potestatem accepisset à Deo non traditā quibusuis alijs aut ministris aut Senioribus.

Non me videre cum dixi, quomodo Satan carnales affectus in nobis extinguat, cū iubeat Apostolus Spiritu-sancto

nos delere & compescere carnis fructus, ita tibi peccauisse visus sum, vt calūniam primò, & eo nomine postea expuncto fictionē esse scripseris: quam vt à vobis arceat Dominus, rogas. quid tu scis, quid mihi auditum sit antequam illa scriberem? An ego te spiritus sancti officium dixi ad Satanam transtulisse? Nullo in loco dixi. Quanquam non valdè fortassè peccet, qui hoc de vobis affirmet. Nam dum sic interpretamini verba Pauli *εἰς ἄλλοθεν τῆς σαρκός*, vt idem significant, ac si dixisset, ad occisionem cupiditatum carnis, certè videmini ei hoc munus delegare. Qui enim personam alij personae (vt filium praeceptorum) ad rem certam, (vt ad castigationem vel institutionem, tradit, is certè videtur permittere traditum potestati eius, cui tradit, in eum finem, propter quem tradit. Sed ad rem.

Citas contra nos Apostolum & deinde Chrysostomum: sed quorsum nescio. Cum enim dicis tradi aliquos ad disciplinam omnis nequitiae magistro, quid aliud dicis, quàm ego dixi? Cur ergo calumnia aut fictionem vocas? Nego tibi, Paulum tradidisse aliquos Satanae ad disciplinam. De Alexandro & Hymenaeo dicit se eos tradidisse, vt iam didicerint non blasphemare. Hos certè non sic excommunicarat, vt Corinthium excommunicare (loquendum mihi est more vestro) decreuerat, cum illi fidem abnegassent. Sic ergo loquitur Apostolus, vt cum dicimus magistratum scelestum aliquem tradidisse carnifici, quo discat nō amplius furari, aut latrocinari.

Chrysostomi expositionem non accuso vt impiam, sed propriam esse nego: cum nec verbis Apostoli, nec ratione aliqua nitatur. Imò verò cum ait Apostolum non dicere se velle Corinthium tradere Satanae, vt spiritum saluet, sed vt spiritus sit siue maneat saluus, apertè satis perspicitur, eum non tradendum fuisse ad disciplinam. In loco superiore scribitur, *ἵνα καὶ δυνῶσι*, vt hic, *ἵνα πνεῦμα σωθῆ*: vt par sit vtrobique, quod ad hanc rem attinet, ratio. Non tam inutilis ergo mea est ratio, quin futuri tua sit accusatio. Si censes Paulum voluisse, inquis, vt iste Corinthi sic interficeretur, vt Ananias ad Petri pedes exanimis cecidit, tu videris, quàm respicientiae locum ipsi

ipsi relinqueret: & quomodo Corinthios excusaturus sit, quod non paruerint. Ad vtrumque hoc supra respondi, & in Theſibus. Etenim Paulus scelus punire voluit: & de reſipſcentia hominis non videtur dubitauiffe. Magiſtratum non iuſſit Deus ſcleratorum poenas differre, dum eum, qui patrauit, poeniteat: poenitentiam ſuis etiam in ipſa morte concedit Dominus. Apoſtolus quoque non modo Corinthios pro miſero illo deprecantes habuit excuſatos, ſed maximopere affectum eorum erga miſerum illum commendauit, adeo vt & ipſe et pepercerit, & illis hortator fuerit, vt benignè eum complecterentur & conſolarentur. Tu potius videris, quomodo non ſis nimium audax, qui Pauli factum, & Corinthiorum pium affectum in ſuſpicionē aliquā adducere audes. Multò laudabilior eſt Corinthiorū pia humanitas & miſeratio, quàm parū Chriſtiana quorundā in cenſendis proximi cogitationibus ſeueritas.

Paulus nullo loco dixit, ſcripſi ego, miſerum illū rurfus eſſe ad Sacramenta admittendum, aut in Eccleſiæ ſocietatem iterum recipiendum, ſed ſolam *επιτιμια* ſufficere ait. Nihil ergo perpeſſus fuerat aliud. Reſpondes non referre quid Corinthij fecerint, ſed quid Apoſtolus præceperit, ad quod ſupra ſatis reſponſum fuit. Quorſum, quæſo te, hoc reſpondes? Nos de Pauli facto loquimur, tu de Corinthijs reſpōdes. Et ſuprà, cum de Corinthiorum facto ageremus, tu de Pauli præcepto reſpōdebas. Quid facias diſputatore tali? Deinde dicis, Apoſtolum ſatis exprimere excluſionem factam, cum ſufficere dicis, quod cum ipſo palàm actū erat. Iam ante ad hoc quoq; reſpōſum eſt, nihil cum eo actum, quàm quod à plurimis fuit obiurgatus. Tu plura cum eo acta videris opinari: at ex textu nō potes probare.

Si tradere Satanæ idem eſſet, dixi, quod extra Eccleſiam eiſcere, extra quam nō eſt ſalus, non addidiſſet Apoſtolus, verba hæc, vt anima ſeu ſpiritus ſaluus maneat. Ex his ego liquere puto, vt nulla præterea adēſſent argumenta, Apoſtolum tam non putauiffe hunc damnatum iri, ſi occiſus fuiſſet, quàm non putamus alij nos vel latrones vel alios ſcleratos damnari, cum piè in ſupplicio moriuntur. Reſpondes primò multa de veſtra opinione, quam ego non magnifacio in diſputatione tali, in qua teſtimonia ſcripturæ quaerimus.

Dein-

Deinde negas Apoftolum ſcripſiſſe, vt ſaluus maneat: ſed vt ſaluus fiat. Verborum proprietatē multo magis meæ quàm tuæ ſententiæ ſuffragatur iudicio eruditorum. Conuertit te rectius interpres, vt ſaluus ſit, quod ſequentia mox verba, in die Ieſu, id eſt, in die iudicij, clariffimè oſtendunt. Quippe non tum primum ſalvi ſimus: ſed pronunciantur ſalvi, qui iam antè ſunt ſalvi. Certè verba hæc apertè ſatis probant Apoftolum de morte corporali fuiſſe locutum.

Si tradere Satanæ idem eſt, quod à ſola Coena arce-
re, non idem eſt, ac extra Eccleſiam eijcere, extra quam ſalus non eſt. Quoniam Coena non eſt abſolutè neceſſaria ad ſalutem. Reſpondeſ, non poſſe aliquem, qui velit participare Coenam, ab ea prohiberi, vbi legitimus ſit excommunicationis uſus. Sed addis poſtea, oportere illum talem deſiderium ſuum ritè teſtari Eccleſiæ, ne ſeipſum fallens iudicium ſibi cumulet: hoc eſt, oportere eum Presbyteris placere. An non pugnant hæc, non prohiberi aliquem appetentem: &, iudicium penes alios conſiſtere num rectè verèque appetat? Et quis, rogo te, poteſt legitimus uſus eſſe veſtræ excommunicationis, ab hominibus ſine verbo Dei conſictæ? Abutuntur homines inſtitutis Diuinis: & humano decreto, quod pro lege Diuina tanta animorum contentione nobis obtruditis, legitimè vtimini? An apud ſolos Allobroges non falluntur homines in iudicando? Item quis hoc ſcripſit, oportere Sacramenta appetentem deſiderium ſuum Presbyteris ritè, id eſt, quomodo ipsis videatur eſſe rectum, teſtatum facere? Quòd deinde negas, excommunicationem excluſionem eſſe à ſola Coena, ſed declaratione dicis excluſionis è Regno coelorum, ſupra ſatis ſupèrque conſutatum fuit, vnâ cum alijs, quæ hic allinis.

Multos apud veteres fuiſſe ſcripſi, qui ad finem vitæ de-
mum baptizati fuerint, quos tamen ob id nullus pu-
tauerit Satanæ traditos. Cum ergo, inquam, nul-
libi ſcriptum ſit illum damnandum qui à Coena co-
actus abſtineat, non illum, qui baptiſmum volens differat:

cur illi potius, quàm hi, existimantur Satanæ traditi? An melior est, qui vltro à baptismo abstinet, eo, qui coenam desiderat, sed à presbyteris arceatur? Ad hæc, quæ in primo scripto obiter mihi notare, in Thesisibus reperere non volui, sic respondes, vt fœcordiam veterum hac in parte accuses: quos ego in praesentia neque defendere, neque accusare decreui. Tradi Satanæ aliud fuisse apud Apostolum, quàm vel baptismum deferre, vel vltro à Coena abstinere tibi perlibenter concedo. Aut nescis quid voluerim dicere, aut nescire te simulas. Nunquam enim vel dixi vel somniaui, hæc non toto coelo, quod aiunt, differre.

Supra, cum propositum esset probare, Apostolos nullum excommunicauisse, argumentum, quod hoc loco tu recitas, proposui his fermè verbis. Neque rixosos, neque schismatis authores, neque in ipsa Coenæ celebratione Ebrios factos, neque inflatos illos Gnosticos, neque mortuorum resurrectionem negantes, neque alioqui dissolutè viuentes ab vsu Coenæ iussit separari: cum minora tamen corrigat, vt quod domi suæ quisque cibum capere debeat. Mandat vt vnusquisque seipsum probet: non præcipit, vt alij alios probent. Monet, vt omnes studeant dignè accedere, ne sibi iudicium edant: non iubet quenquam emanere, tametsi indignè vescentibus castigationem Domini denunciet. In 2. deinde Epist. cap. 12. & 13. illis, quos post admonitionem non poenituerat immunditiæ, libidinis, & impuditiæ, quam patrauerat, non minatur amotionem à mensa Domini: sed pro autoritate ac potestate sibi à Deo tradita rigidè ac duriter se in tales animaduersurum ostendit: quod in suis scriptis frequenter ab eo factum obseruauimus: nunquam verò inuenimus eum à Sacramentis quempiam absterruisse, vel Presbyteris alijsue vllis, hoc vt facerent, imposuisse. Contra hæc quid tu adfers?

Ne nos quidem ad extrema statim remedia profiliamus, sed omnia prius experienda docemus. Illos verò, qui in Idolæo deinceps vescerentur, censuisse Apostolum dignos, qui arcerentur à mensa Domini, suo loco ostendimus

mus. Capite quinto autem docuit, quod cum cæteris fieri vellet, vetans vel cibum cum ipsis (præeunte legitimo Ecclesiæ iudicio damnatis) sumere. Id enim priuatorum arbitrio relinquere, & periculosum nimis, & toti Ecclesiæ damnosum fuisset. Quo in loco ostendisti Paulum censuisse illos excommunicandos esse, qui Idolothytis vesci pergerent? Supra declaravi te id ita probasse, vt in hoc tuo scripto probas vniuersa: rationibus videlicet nullis, aut tuam ipsius sententiam euercentibus.

Quantum differant priuati commercij negatio & Sacramentorum interdictio seu excommunicatio supra copiose exposui. Quibus tu probabis hominibus, nisi planè rudissimis, hoc quod Apostolus de fuga priuati conuictus & familiaritatis præcipit, non pertinere ad priuatos quoslibet, seu non esse in priuatorum arbitrio priusquam Presbyteri sua sententia declarauerint hoc faciendum? Næ tu homo es cordatus, qui scripturas interpretari quomodo libet audes: nulla certa expositionis tuæ causa prolata. Textus ipse, verba, res, consilium Apostoli, docent, eum mandare singulis, quid facere conueniat: nec velle, vt iudicium quoddam Presbyterorum vestrorum, quos ignorauit, expectent. Falsum est, Ecclesiæ periculosum ac damnosum hoc esse posse: quia spiritus sanctus aliter censuit.

Alij quidem Corinthios infirmitate sic peccauisse aiunt: ac proinde à Paulo non debuisse priusquam admoniti fuissent excommunicari. His ego sic ante hoc tempus respondi. Quomodo infirmi fuerunt, qui se plus Apostolo scire gloriabantur, illique se in rebus omnibus ferè præferabant? An non ideo Gnostici nominati sunt, quod se solos Religionem rectè percepisse existimarent, atque idolothytis absque culpa vesci posse putarent, alijsque præterea contra Pauli doctrinam persuadere studerent? Quis credat illos magni aestimauisse Pauli reprehensiones, qui ei modis omnibus obtrectabant, ipsiusque authoritatem superbissimè cleuabant, negligebant, despiciebant?

Hi

Hi vel non legerunt, vel certè data opera dissimulauerunt, quæ postea sequuntur in Thesisibus ex fine cap. 12. & principio 13. secundæ Epistolæ desumpta. Vidissent enim multos ne post admonitionem quidem destitisse à libidine & immundicia sua; quos tamen non iussit excommunicari: quamuis pro potestate sibi, non alijs, à Deo tradita, se acturum contra tales minetur. An non fuerant isti tales in priore Epistola & alias quoque, vt ex textu apparet, admoniti? Inanissima igitur est hæc quoque responsio.

Carpis & hoc, quod dixi, vel tunc irrepsisse interdictionem vsus Sacramentorum in Ecclesiam, cum salutem eis adscribere homines cœperunt: vel certè ex hoc errore prognatam fuisse, Huius somnij mei, vt tu vocas, cum probationem peteres, ipse credo, somniabas. An non res ipsa docet, vt probationis alius non egeat? Expende modo, & assentieris. An non tamen probaui satis, quantum res talis probari potest? Pro argumento hæc non adduxi, sed vt monerem tantum, quid olim pepererit mali Ecclesiæ ista excommunicatio. Sic autem probaui. Constat ab omnibus, fermè olim fuisse creditum, peccatam grauissimam esse Sacramentorum negationem, adeo vt plerique de salute illorum ambigerent, qui absque eis ex hac vita migrassent. An exciderunt tibi Augustini hac de re habitæ disputationes, vt alios taceam? Certe non audebis dicere, opinor, eos plus Baptismo quam cœnæ tribuisse. Propter hanc opinionem, inquam, quæ tunc non idiotas solum, sed etiam doctos inuaserat, statutum fuit, vt in extremo aut magno vitæ discrimine constitutis cœna Dominica concederetur, etiamsi excommunicati essent, inò scriptum creditumque fuit, aliquos non potuisse mori, priusquam cœnæ participes facti fuissent. Quis dubitet, præter te, sic fuisse tunc homines ratiocinatos? Negatio cœnæ adfert interitum, Ergo eiusdem concessio adfert salutem. Interroga tuam ipsius conscientiam, an non verisimile & prope necessarium putes talem plurimorum fuisse

tunc

tunc opinionem. Vtinam tu tua vel hoc modo probare potuisses, quomodo ego coniecturam hanc meam ostendi esse probabilem.

Vltimo loco ponishoc argumentum meum. E medio tollere, & Satanæ tradere (ad interitum carnis) idem significant. At ex Ecclesia eijcere & è medio tollere non significant idem. Ergo neque ex Ecclesia eijcere, & Satanæ tradere eadem sunt. Quippe cum è medio tolli malum iubet Apostolus, alludit ad dictum Mosis 13. Deuter: quo in loco pro occidere ponitur illud, è medio tollere. Sed cum Ecclesia tunc careret Magistratu, atq; idcirco gladio careret, precibus à Deo iubet impetrare, vt nefarium hominè interficeret. Sanè si nullo alio argumèto refelli posset vestra excōmunicatio, vel vnū hoc sufficere posset. Etenim Apostolus cum sceleratum vult puniri, non iubet eū excōmunicari, nec adducit scripturæ testimoniū hoc iubentis: sed vult eū interfici: & scripturæ testimonio declarat rectè hoc ita fieri ex voluntate atque ordinatione Dei. Quid tu? Responsiones quatuor adfers. Prima est, probauimus ex ijs scriptoribus, quorum authoritate abusus es, Satanæ tradere non esse interficere. Secunda, Nō scripsit simpliciter vt tolleretur è medio, quod significat mortis supplicium, sed addit pronomen *quorū* vestri. Aliud autem est, tolli è medio, quam tolli è medio Ecclesiæ Corinthiacæ. Tertia, Si idem sunt, tradere Satanæ, & è medio tollere, consequitur, ius tradendi Satanæ penès Corinthios fuisse, cum eos iubeat malum è medio sui tollere. Ad hæc primum respondebimus: deinde vltimam confutabimus.

Ad primam respondeo, falsum esse, te ex illis authoribus probauisse, quod dicis. Etenim Augustinus apertè loquitur de sublatione è medio. Quinetiam lib. 5. quæst. 39. in Deuter. tollere è medio palàm dicit significare interficere: idque probat 2. argumentis. Primum est, quod Apostol. testimonium ex Deuteron. desumpserit. Alterum est, quia dicat, *τὸν κοινῶν*, non autem *τὸ κοινῶν*. Athanasius ait exceptam fuisse ab Apostolo animam, quod verum est:

est: at per animam non intellexit hanc vitam mortalem, vt tu perperam affirmas. De alijs nunc nihil dicam: sed hoc solum attingam, te rursus iniuria me afficere, cum me horum virorum autoritate scribis, abusum esse.

Quippe hoc solum volui ipsorum testimonijs probare, aliud ipsos existimasse Satanæ traditionem, quam Sacramentorum interdictionem: quod negare tu non potes: quantumuis non eodem planè modo exponant hunc locum.

Ad secundam, dico, pronomen *quoniam* sententiæ nostræ neque addere neque detrahere. Cum enim iubet eos malum illum tollere è medio siue hominum & mundi, siue è medio sui vel Ecclesiæ, idem iubet. Si, quod tu dicis, sensisset, perinde id esset, ac si quis Virginis pudicitiam iuberet conseruare, & eandem imperaret ex honestarum matronarum cœtu in prostibulum siue Lupanar detruendi.

Ad tertiam respondeo, Corinthios habuisse potestatem incestuosum hominem è medio tollendi, quomodo Apostolus eos facere debuisse indicat, nempe vt luctu & precibus à Deo impetrarent, vt, quomodo ei visum fuisset, ita eum tolleret. Satanæ tradere non iubet, quæ potestas Apostoli fuit, non Corinthiorum, sed conuenire iubet, vt eis congregatis ipse eum spiritu presens traderet. E medio tollere, si Corinthios spectes, generalius erat: si Apostolum spectes, eadem erant, quo tempore hoc modo tollere decreuerat.

In responsione quarta & vltima plus inest rei. Primum dicis non tantum cap. 13. Deuter. poni verba hæc, tollite malum è medio vestri, sed alibi sapius: id quod, verum est. Nam in meis Thesisibus, quas postremò correxi, ostendi eadem verba, imò easdem penè syllabas contineri Deuteron. 17. & 19. & 21. & 22. ter, & tandem 24. cap. semel. In omnibus his locis positum est *ἀπαίρειτε* siue *ἀπαίρετε* cum in cap. 13. pro eo posuisset *ἀπαίρειτε*. Cum ergo dicis, si capitale supplicium vbique significet hæc phrasis

phrasim causam nullam esse cur accusetur Draco, quasi leges sanguine scripserit: quum futurum sit, ut Moses multo magis sanguinarius inueniatur. Hæc tu cum inusitatam hanc tuam audaciam considero, qui Apostolum & Mosē, adeoq; Deum ipsum, audes corrigere, non possum non exhorrescere: Impiè audax sit, qui negare sciens velit, in omnibus citatis locis phrasim hanc significare capitalem poenam à Magistratu infligendam. Nec propterea vel Moses, vel Apostoli, vel Deus ipse rectè à te vocabuntur sanguinarij.

At sani interpretes, ais, monent, interdum ista esse referenda ad ipsius Dei iudicium. Non hoc quærimus, an aliquando Deus interminetur aliquibus etiam familijs exitium, sed an in his locis, ex quibus verba sua constat Apostolum sumpsisse, id voluerit? Cum de se-ipso loquitur Deus, non dicit scriptura, aufer hunc, vel aufer te hunc è medio vestri: sed dicit, excindetur, succidetur, peribit, alijsque similibus vitur loquendi formulis. In citatis omnibus locis mandat Deus expressè per Mosē Magistratui, ut tales afficiat capitis supplicio. Non memini adhuc me in sacris libris hanc loquendi formam, *ἐξαιρεῖτε πρὸ ἐκ μέσου ὑμῶν*, positum reperisse pro eo, quod est, *κατάρατον & ἀνόσιον εἶναι*. Vides quousque procedas dum figmentum humanum vis hominibus venditare pro mandato Diuino?

Hæc sunt, quæ in expositione nostra huius loci Apostolici carpere & denigrare, sed infelicissimo conatu tentasti. Quippe non modo non maculasti ea, sed animi tui affectum præclarè nobis prodidisti, quantumvis fratris appellatione subinde tegere eum conatus sis.

Prudentius fecisse aliquibus videris, quod libenter quædam præterieris. Tale est argumentum à verbo *παράδοσι* deductum hoc modo. Vbicunque verbum hoc sic est positum in sacris literis, quomodo hic à Paulo positum cernimus, semper significat potestati alicuius permittere ad hoc faciendum, cuius causa aliquis traditur. Con-

struitur autem in hoc loco sic, vt Nominatiuus personæ tradentis præcedat, sequatur Accusatiuus personæ traditæ, vnà cum Datiuo personæ, cui traditur, ac tandem id, cuius causa, & quatenus traditur. Talis ergo est oratio, ac si dicerem: tradidi filium meum præceptorum ad castigationem. Ita cum dico, an non hoc dico, potestatem me præceptorum dedisse castigandi filium? Dicam aliquid amplius: nec apud sacros scriptores nec apud profanos verbum hoc reperies vnquam sic positum, quin idem significet ac permittere, in potestatem dare vel dedere. Exempla sunt in 1. ad Timoth. 1. Actor. 27. & 28. Matth. 5. 18. 27. Marc. 15. Ioh. 19. Simillimum est, quod Matth. 24. habetur, παραδώσει υμᾶς εἰς θάνατον: & Marc. 15. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον. Item 2. Pet. 2. παρέδωκεν εἰς χριστὸν τετηρημένους. Item 2. cap. Iobi, ἰδοὺ παραδίδωμί σοι αὐτὸν: μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον. Hoc tu argumentum dissoluere debuisses: atque alia quædam ad rem non adeo pertinentia omittere.

Ne ad hoc quidem respondes, quod dixi, nullo autore idoneo monstrari posse ἐξίρειν ἐκ μέσου πνῶν, idem esse aut significare, quod arcere à Sacramentis, vel excommunicare. Nam si pro eijcere maximè alicubi positum esset hoc verbum, hic non posset tamen ita accipi. Cum enim dicat, ἐκ μέσου υμῶν ad Gentiles fuisset exturbandus. At obstat quod dicit, vt anima salua sit, quæ extra confortium Ecclesiæ salua esse nequit. Si à solo Sacramentorum, vsu priuatoque commercio duntaxat arcuissent, nondum è medio sui sustulissent. Si ad respiciendam vsque eijciendum fuisse ad Gentiles dicas, scriptum hoc nullibi esse, sed à te verbis Apostoli affui constanter verèq; respondeo. Non enim huius rei meminit Apostolus vnica syllaba: imò nec vllius receptionis commemorat, dum eum tradi velle scribit. Ac post intercessionem Corinthiorum, quando culpam ei condonat, non iubet recipi ad Sacramenta, sed sufficere ait ἐπιμίαν, maioreque eum pœna non vult affici.

Item

Item locum te oportebat ostendere, in quo Aposto-
lus iusserit vel Presbyteris vel alijs vllis quempiam Sata-
næ tradere ad interitum carnis. Scribit vbique se cum
authoritatè venturum: se asperum fore & rigidum: se
pro potestate à Deo, Sibi, non Ecclesia, non alijs, con-
cessa acturum: se cum virga venturum: peccantesque
imperat per Epistolam, Sibi, indicari, non iubet à Presby-
teris excommunicari aut Satanæ dedi. Erat hoc Aposto-
licæ authoritatis, quibus non sanandi modo, verumeri-
am percutiendi facultatem Deus concesserat: Nullos
quoque ordinavisse eum legimus Presbyteros, qui hoc
munus in Ecclesia gererent. Timotheum iubet quidem
peccantes coràm omnibus siue palàm arguere: Satanæ
tradere siue excommunicare aliquem neque hunc neque
alium quempiam iubet. Illustre argumentum hoc quo-
que facit, quod 1. Timoth. 1. de Hymenæo & Alexandro
loquens scribit, se (non Ecclesiam, non Presbyteros, non
alios quosvis) eos Satanæ tradidisse. Quibus permotus
viderur Petrus Martyr, vt in 6. cap. Comm. in lib. Iudicium
scripserit, his verbis: Paulus & cæteri Apostoli Cacodæ-
mones habuere sibi subiectos: & per eos nonnunquam eis
licuit fontes ad salutem suam punire. Iccirco quibus hu-
iusmodi donum concessum non est, ij ab eo exercendo ab-
stinere debent. Quantò rectius hic author, qui tamen
vestræ disciplinæ hostis non fuit, quam tu de hoc Apostoli
facto iudicarit, ex his satis liquet.

Item cum in 1. Cap. post. Epistol. ait, eos sic trista-
tos fuisse secundum Deum, vt damnum seu detrimen-
tum ab eo nullum acceperint, satis docet, quid futurum
fuisset, si non tanto studio pro eo comprecati fuis-
sent. Etenim suo moerore & precibus veniam illi mise-
ro impetraverunt: quod nisi factum fuisset dam-
num fuissent perpessi, nempe amisissent illum. Sanè
pro detrimento non potuissent iudicare, si ad poeniten-
tiæ solum prouocationem fuisset à Sacramentis reie-
ctus. Lucrum potius futurum fuerat, proque eo mul-

tis modis gaudendum ipsis fuisset. Dicitis enim ad Iurandum peccatores Excommunicationem institutam esse.

Hæc & his similia solidè refutare debebas, si tam candidè ac strenuè causam tuam agere decreueras. Sed vel vnicum argumentum illud nostrum, à verbo tradendi desumptum, omnes conatus vestros irritos faciat. Nec possum non extremè mirari, quod dicas tam confidenter, me in tota Scriptura ne vnum quidem apicem reperire, ex quo confirmem tradere Satanæ, idem declarare, atque per Satanam interficere. Cur non tot argumenta, quæ sine causa nullaque cum ratione allatasti, refutasti? Cur non ostendisti alicubi in scriptura verbum *tradi* hoc modo positum, vt hic est positum, aliud significare, quàm dedere, concedere, seu potestati alicuius permittere? Sed de hac re nimis multa dixi: tempus iam est, vt ad partem alteram, videlicet ad interpretationem tuam huius loci Apostolici deueniamus: & per lepida tua argumenta examinemus.

CAP. V.

Confutatio Argumentorum pro Excommunicatione ex loco Pauli 1. ad Corinth. cap. 5. exstructorum.

Regnum Satanæ, inquis, est Mundus. Ergo qui traditur Satanæ, ab Ecclesia iubetur exulare. Vehementer miror, si seriò ista dicis de præsentate loco! Quo argumento probabis Apostolum hic voluisse, per tradere Satanæ, intelligere, eijcere in mundum? An in Regno mundi seu Satanæ seruantur animæ? At Apostolus hunc sic statuerat tradere Satanæ, vt salua maneret eius anima.

Admira-

Admiratione certè dignissimum est, vos tam anxie sollicitos esse, vt authoritatem habere videamini ex Christi membris membra Satanae efficiendi, cum contrarium potius studere conueniat, qua ratione scilicet non solum in Ecclesia agentes in eadem retineamus, verumetiam extra eam uiuentes modis omnibus in ipsam pertrahamus, Luc. 14. At non ob aliud, inquires, prauos eijcimus, quam vt respiscentes recipiamus: & ne membra putria totum corpus inficiant. Quasi verò facilius sit eiectos ad obedientiam reuocare, quam intra Ecclesiam permanentes sanare: ac desint Magistratui rationes iustæ & legitimæ, quibus quantumlibet pertinaces ad officium & honestam vitam cogat.

An non absurdè fecerit pater, si petulantem impudentemque virginem ex ædibus eijciat, vt meliorem redditam recipiat, dum domi suae rectius & commodius fraenare possit immoderatos affectus? Absurdius multò fecerit, qui non tantum ex ædibus ad alios, vbi tamen liberior sit futura eijciat, sed in Lupanari cum impurissimis scortis collocet, vt in illa societate castitatem & pudicitiam discat. Haud leuius peccatis vos, dum peccatores, quos intra Ecclesiam corrigere licet, extra eam expellitis. Quae res etsi est absurda, longè tamen absurdus est hoc, quod non modo ex Ecclesia simpliciter extrudere vultis, verumetiam Satanæ dedere, inque mundum, qui Satanae regnum est, intrudere conamini. Quid porrò Mundus, quoad Satan in eo regnat, aliud est, quam regnum improbitatis, nequitiae, libidinis, immunditiae, impietatis? In hoc regnum qui aliquem ideo exturbat ex Ecclesia, vt melior efficiatur, an non perindè facit, atque is, qui Virginem lasciuam inter petulcas & prostitutae libidinis foeminas viuere cogat, quò castior facta eam ad pudentes & verecundas reuocet? An non facilius inter filios Dei, quam inter Satanae mancipia sanabuntur peccatores? Hanc viam corrigendi improbos non praescripsit populo suo Deus in Veteri foedere, sed intra Ecclesiam ad obedientiam cogi mandauit.

Haud rectè quoque similitudo putridi membri adfertur.

Primum

Primum quidem, quoniam similitudines nihil probant, quoties praeceptum Dei non exstat. Deinde verò etiam, quoniam non congruit instituto. Quippe nulli omninò peccatores, nedum illi, de quibus nos adhuc egimus, (Excipi semper volo pertinaces haereticos in fundamento salutis errantes, & in Spiritum-sanctum peccantes) sic sunt, dum viuunt, desperati, quomodò putre & emortuum membrum insanabile est. Imò sicut putrescens membrum, nondum tamen mortuum, sanabile est, quantisper corpori còtinuatum cohaeret, insanabile autem, cum primum resectum à corpore fuerit, redditur, ita ferè sanabiles sunt peccatores in Ecclesia retenti potius, quam expulsi. Praeterea non est necesse sic alios à malis contaminari, quomodò membra sana necessarium est à putridis corrumpi. Nam vt lignum non potest non comburi ab igne tangente, sic non possunt non mèbra inter se continuata à se mutuo pati, cum homines ratione vtentes cauere sibi possint. Postremò non potest ab hominibus aliquis in mundum, quatenus is est regnum Satanae, ex Ecclesia eijci, sed ex visibili tantum Ecclesia expelli potest. At hic, si modò fidem retinet, quantumuis sepulta aliquandiu iacuerit, non est in mundo, regno videlicet Satanae, sed in Ecclesia, licet inter medios Turcas viuere cogatur. Qui autem fidem non retinet, in mundo est, etiam si inter visibilis Ecclesiae membra nobilissimum atque optimum iudicetur esse. Sanè ex Ecclesia in mundum eijcere, nil est aliud quàm damnationis sententiam exsequi, quod hominibus nequaquam competit. Proinde non rectè à te dicitur Apostolus Corinthium iussisse aut voluisse in mundum, Satanae regnū, expellere, cum animam voluerit saluam manere in die Domini: quae in mundo hoc salua manere non potuit. Nihil igitur aliud facitis Excommunicando, quam quod vel adigitis infirmos & rudes ad desperationem, vel efficitis insignes & magnos Hypocritas, quos peccatoribus alijs grauius odit Dominus. Deinde non vides te principium petere, & pro certo probatoque sumere, cuius probationem à te praecipuè flagitamus? Satanae tradere negamus
idem

idem esse, quod extra Ecclesiam eijcere, imò probamus eadem esse non posse. Haec cum tu refutare non potueris, quomodo sine pudore veluti confessum nihilominus sumere ausus es? Aliud est, cum scriptura dicit, Paulus iuxta potestatem à Deo sibi concessam, tradidit hunc nefarium Satanae ad interitum corporis, vt nihilominus salua maneret anima: & aliud rursus, cum dico: hic traditus est Satanae in suum regnum: seu traditus est in Mundum. Argumenta nostra semper manent integra. Paulus iubet eum *ἐξαιρεῖσθαι ἐκ μέσων ἀνθρώπων*: at hoc non est in mundum eijcere. Paulus vult eum Satanae tradi *εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός*: at hoc non est in mundum projici. Omitto iam cætera, quae ex superioribus & Thesis nostris peti poterunt.

Argumentum alterum tuum est, Paulum de spiritualibus locutum esse: ac proinde non interpretanda haec de poena corporali aut politica. Quasi verò Petrus non egerit de spiritualibus, cum corporaliter Ananiam occidit: aut Paulus de corporalibus rebus disputarit, cum Elymam Magum excoecauit: aliquos Satanae tradidit: & hunc ad interitum carnis tradere apud se statuit. An ὁ ὄλεθρος τῆς σαρκός, & nostra mors temporaria spiritualis est, atque ad corpus non pertinet, cum propter peccata eam patimur? Quo medio probabis, corporali poena seu politica nunquam vel Deum vel Apostolos peccata puniuisse?

Tertium est, Si factum tale quid fuisset ab Ecclesia, permagna fuisset calumniantibus parata probatio, voluisse eos ius sibi vsurpare Magistratum. Multò maior parata pijs nunc est vestrum commentum refellendi occasio, cum vobis, quanquam estis subditi, Magistratus subiicitis. Sed, rogo te, an non contendimus Ecclesiis hoc non licere, sed potestatem hanc fuisse solis Apostolis concessam? An ideo calumniantibus praebita fuit occasio maledicendi, quia Ananiam cum vxore interfecit Petrus? & quia Magum excoecauit Paulus? Et alios quosdam Satanae absolutè tradidit? Aliter loquitur Scriptura.

Quartum

Quartum est, Si Christiani Magistratus tollerent omnes ebriosos, scortatores, & similes, gladio, multis carnificum millibus esset opus: & desinerent homines peccare potius paenae formidine, quam virtutis amore. Non dixi ego omnes quomocunque peccantes capitali supplicio plectendos esse: sed illos, quos vel lex Diuina, vel Caesarum edicta ita damnant. Reliqui pro circumstantia locorum & temporum castigari poterunt. Satis Deo factum est, cum scelera quacunq; ratione honesta colibentur & coherentur, etiamsi vna eademque poena non semper & vbique puniantur. Hoc certum est, Deum velle, vt, quae iussit ac voluit olim à Magistratu puniri, hodie quoque ab eodem puniantur: etiamsi poenae formam non mandarit eandem vbique seruari. Non enim propter commenta nostra mutantur Dei consilia. Pharisei eodẽ propè modo, quo vos hodie facitis, quaedam falsè in lege exponebant, quæ Christus 15. cap. Matth. apertè damnat. Sed oro te, an facit malè, qui hac in parte facit, quod Deus iussit? Moses quantam multitudinem occidit Exod. 32. Num. 25? An Dauid peccauit, cum omne nefas sustulit, & Israëlitas omnes Deo seruire coegit? An impiè Rex Asa fecit, qui interficiendos omnes statuit, non quaerentes Deum, 2. Paralip. 15. Quam esses dignus, qui hoc loco aliam acciperes responzionem? Sed condonabo hoc Ecclesiae.

Cur etiam nobis hic velut errorem & peccatum exprobas, quod Magistratum dicimus poenis prohibere scelera debere, & ad honeste viuendum earum formidine cogere? An non mandauit ei hoc Deus? Tollite hunc, inquit soepius, & obruite lapidibus, aliterue occidite, vt Israel videat ac timeat, tantumque facinus porrò, patrare nullus audeat. Te potius obiurgares, quod publicè non veritus es scribere ob id maximè vrgendam Excommunicationem vestram, quod si bonos non faciat, saltem hypocritas reddat. Tu modo non licito hypocritas facere studes, & me accusas, qui nil aliud doceo, quàm quod Deus mandauit. Moneo igitur te, vt cogites, quam hic mihi immanitatis iniuriam inurere voluisti,

voluisti, in Deum ipsum redundare, cuius doctrinam hic vrgeo. Deinde etiam, vt, quàm bellè solitus sis argumentari, notes. Multis opus foret Magistratui carnificibus, si malos punire omnes vellet: Ergo Apostolus per, tradere Satanae, intellexit Excommunicare.

Quintum est, Caro soepè significat carnis corruptionem: & opponitur spiritui seu regenerato homini. Ergo Paulus hic per carnis interitum intellexit carnis corruptionem seu prauitatem. Concedimus antecedens: at pernegamus & consequens & consequentiam. Nam nec sequitur consequens ex eo, quod antecedit: nec verum est: Nam carnis interitus hoc in loco, opponitur saluti animae, non caro spiritui: ac significat non extinctionem affectuum malorum, sed mortem corporalem, vt efficacissimè supra probaui. Proba tu alicubi τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς pro morte seu reſtinctione prauitatis carnis nostrae poni. Aliud est caro, & aliud carnis interitus, vt hoc loco loquitur Apostolus. Longè aliud est, de quo ad Rom. loquitur, & de quo hic praecipit. Mirum est, te audere ista tam confidenter pro argumentis adferre, cum haec ipsa probanda tibi esse non nescias.

Responsum eodem modo sit ad sextum argumentum: quod cum quinto vel est idem, vel idem valet.

Septimum est, A carnifice Satana qui perimendus est, vel statim respiscit, & nullo iure ab Ecclesia tradi potest, vt spiritus saluetur, qui iam saluus est: vel non respiscit, & sic non erit saluus in die Domini. Nullus serpens percussus ita se toquet ac flectit, vt tu te-ipsam inſectis, vt aliquid inuenias. Non dicimus Apostolum voluisse Corinthium tradere Satanae ad interficiendum, vt hac conditione saluus fieret spiritus eius: sed voluisse enorme illud scelus morte punire, (vt Magistratus talia punire iussus est à Deo, vbi is est) quò terrorem alijs incuteret, eosque ab improbitate abstereret, ac ad pietatem reuocaret. Cuius rei coniecturam illud etiam probet, quod non simpliciter dicit, vt anima eius salua sit, sed addit in die Domini: quomodò de mortuis loqui solemus. Equidem Apostolus optimè de eo sperauit,

uit, vt supra exposui: ideoque non dicit, se id facere vt feruetur spiritus ipsius, sed vt saluus sit in die Domini, sicut supra ex Chrysostomo tumet ipse citasti. Terminū ergo hunc solum praescripsit Satanæ, quo non tentaret ac affligeret animum illius miseri, sed corpus solum necaret: quod Magistratus facere alias ex Dei mandato solet. Insuper igitur nugae sunt tuae illae ratiunculæ.

Similis propemodum est octaua quoque ratio. An potest seruari alicuius anima, quæris, cuius corpus damnetur? Respondeo, si per damnationem corporis intelligas occisionem, affirmamus manifestius hoc esse, quàm vt idiota aliquis dubitare debeat, nedum tantus magister Israël. An enim non seruari animos eorum credis, quorum corpora à Magistratu vestro cremari iubentur, si piè moriantur? Vnde ergo hoc, quod quidam dixisse fertur, beatius mori istic homines, qui à carnifice occiduntur, quàm qui alibi domi suae moriuntur? Si de condemnatione æterna loqueris, nihil hoc ad nos pertinet, qui Apostolum scimus de morte corporis duntaxat locutum fuisse.

Cum hisce coniungis tandem locum in 1. ad Timothi. 1. cap. de traditione Alexandri & Hymenæi &c. Ridiculum magis dici nihil potest, inquis, quàm occisum fuisse quempiam, vt sanctius de Deo sentire & loqui doceretur. Si voluisses fraternè interpretari nostra, non erat nobis hic opus defensione. Dixi enim Apostolum hos velut blasphemos & naufragos circa fidem Satanæ tradidisse, sine illis conditionibus, quas in Corinthio notauit. Item videri mihi eos occisos fuisse à Satanæ duabus de causis. Primum quidem, quod dicat se ipsi eos tradidisse (*ἑαυτὰς παραδόντες*) vt edocti iam essent, non amplius blasphemare. Sermo hic vsitatus est satis apud nos, & talis sermè est, ac si Magistratus de fure Carnifici tradito dicat, se eum tradidisse, vt didicerit non furari amplius. Cum sic dicit, non hoc vult significare, eum à carnifice instituendum, vt non furetur, sed significat eum occidendum esse, vt non possit amplius furari. Sic Apostolus ait,
 se

se eos Satanae interficiendos tradidisse, ut porrò amplius non possint blasphemare, sicut antea facere consueuerant. Deinde, quod ex Ecclesia eiecti non videntur celsaturi fuisse à blasphemia. Etenim multò licentius tunc blasphemassent. Quid hic absurdi, alieni, & coacti reperitur?

Principio dicis, verba subiunctiui modi talia, nonnunquam futuri quippiam denotare. Deinde praeteritum hic significare concedis, quoniam totum praeterierat. Adde deinde non me posse ex his verbis colligere euenisse, quod propositum erat Apostolo. Ego certè credo firmiter, Apostolum sic fuisse certum suae potestatis, ut, si quos ipseniet traderet Satanae occidendos, ij omninò ab eo occiderentur: praesertim verò mali, quales isti fuerunt, qui Apostolo multo tempore molesti exstiterant, & fidem abiecerant. Tibi liceat forte de Apostoli factis & dictis dubitare: mihi nec licet, nec ut liceat, volo. Tradidit ergo, ut non amplius possent blasphemare. Frustra igitur acruas nugas, ut elabaris. At, inquis, Apostolus non dixit, ut non possint blasphemare, sed ut edocti sint non blasphemare. Concedo totum hoc: sed dico eum sic usitatè fuisse locutū, quomodo etiam hodie de talibus rebus vulgò loquimur. Significatur enim hac oratione sic esse quempiam tractatum, ut poenam scelere suo dignam acceperit: & porrò sceleratus esse nequeat.

Quae postea de diuersitate horum & Corinthij addis, ad causam nostram non pertinent. Hoc sensu, Paulum de Corinthio optimè sperauisse: de alteris vtrum ita sperarit, nescire me fateor. Satanae non sentio eos ita ab Apostolo traditos, ut animas eorū vellet perdi. Hoc enim non est creaturae, sed solius Dei munus, seruare scilicet ac perdere animas. Poena igitur eos ad terròre aliorum affecit, ut Magistratus sceleratos afficere solet. Quod si repudiata impietate conuersi sunt ad Dominum, non obfuit mors corporalis saluti ipsorū. Ut dubitemus, aliquo modo, id facit, quod & blasphemi fuerunt, & fidem abiecerunt. Porrò blasphemus iussisse Deum interfici

fici Leuit. 24. nullus est, qui nesciat. Perfacile ex his intelligi potest, frustra te hic Anathema obijcere, & comparationem inter hos & Corinthium facere. Mera sunt ambages, & putida sophismata: cum longissimè aliud ego & dixerim & senserim.

CAP. VI.

De Fermento.

Ossem multa verè ac rectè in tua interpretatione huius loci reprehendere & confutare: quæ, ne à proposito nulla necessitate coactus discedam, in medio relinquam. Ergo largiar tibi, cum ita luber, Apostolum ceremoniam prohibiti fermenti in celebratione Paschatis voluisse hic exponere: nec per similitudinem solum & allusionem argumentari, quod ego sentio. Quod inde commodi ad te redibit? Azymorum festum comparat Apostolus vitæ nostræ toti, qua in hac viuimus peregrinatione, vt cum Iudæi ex Ægypto exhibant, terram meliorem possessuri. Fermentum significat sceleratam vitam. Ex his sequitur, vt illis toto tempore festi illius non licuit fermentata edere: sic non licere nobis toto tempore vitæ nostræ flagitiosè agere. Quid ex his aliud sequitur, quàm vt, quemadmodum fermentum edens interficiendus scribitur, ita etiam sceleratus interficiatur? Nihil horum contra nos facit. Sanè qui fermentati aliquid edisset tota illa septimana, non iubetur à Paschate, (quod initium erat huius festi, sicut fides in Christum seu Spiritualis esus Christi pro nobis crucifixi principium est Christianæ nouæque vitæ) arceri, sed exterminari.

Non laboro etiam, vtum Deum esse illum affirmes, qui exterminationem minetur ex populo Israelitico, an à Magistratu occidendum fuisse censeas. Prius magis consentaneum est alijs scripturae locis, similem modum loquendi habentibus, quos non est dubium de poena Diuina intelligendos esse. Videntur etiam huc facere, primum quidem
historia,

historia, quod nullum legimus ob hanc causam occisum, licet multos legamus neglexisse: deinde quod Paulus in 11. cap. 1. ad Corinth. de indignè Coenam Domini edentibus scripsit. Certè septuaginta Interpretes verbum Hebraicum verbo Græco ἐξολοβρευθήσεται vtrobique Exodi scilicet 12. & 9. Num. interpretati sunt: quod nullo modo aliud potest, quam extinctionem siue occisionem significare, à quocunque occidendus fuisse putetur.

Ergo videamus nunc, quomodo ex hisce, quae vltro tibi largimur, propositum tuum argumenteris. Fermentum edentes arcebantur à Paschate. At fermentum significavit scelera. Ergo scelerati sunt à nostris Sacramentis excludendi. Quam multa hîc falsa sint, vide. Primum hoc falsum est, Deum scilicet alicui mandasse fermentum gustantem arceri à festo Azymorum, seu Paschatis. ! An idem significant hae duae orationes? Qui fermentata edet, exterminator: & qui fermentata edit, à festi concelebratione arceator. Tantundem certè differunt, quantum hae duae: Qui in concione ex pueris gartiet, virgis caeditor: & Pueri inter concionandum confabulantes excluduntôr à concionibus: Sicut magister, cum pueris vetet confabulationes in templo sub certa poena, eos non emanere iubet, sic Deus, cum fermentum in festo Azymorum comedentibus interminetur excidium, non iubet à concelebratione festi excludi. Vterque praecipit facere, quod fieri debet: simulque poenam proponit non ritè facientibus, quod facere iussi sunt.

Quod si maximè concederemus, Deum voluisse fermentum comedentes à festo Azymorum repelli, falsum nihilominus foret, eum propterea iussisse licentius improbiusque viuentes à Sacramentis nostris depellere. Etenim Azymorum festum, vt iam dictum est, non Coenam Dominicam, sed totum peregrinationis nostrae tempus significat. Quare non è Coena Domini, sed è vita excludendus erit sceleratus. Longè differunt occisum seu exterminatum iri, & à Sacramentis depulsum, aut excommunicatum iri.

Iam si istud etiam concederemus, excisionem, quam Deus interminat fermentum comedentibus, significauisse depulsionem à Sacramentis, falsum adhuc tamen permaneret hoc, nempe fermentata edentes ita figurauisse flagitiosos, vt vos vultis. Nam defendi Moses à contradictione manifesta non posset. Contradictoriæ namque sunt hæ duæ enunciationes: omnes edant Pascha sub poena exitij sui, quicumque secundum legem mundi sunt: & aliqui secundum legem mundi, hoc est, qui peccatum aliquod admiserunt, non edant Pascha. Ex hisce satis apparet, quam sint infirma & lubrica, quæ ex hac ceremonia extruitis pro vestræ excommunicationis defensione. Iam videamus, quæ contra nostra excogitaris.

CAP. VII.

Defensio sententiæ nostræ de Fermento.

Bsurdum esse dixi, imò impossibile, nulloque pacto credendum, Deum eodem tempore apertis verbis mandare aliquid, & idem eodem tempore eisdemque hominibus testè & sub figura vetare. Præcipit apertè, mandatumque aliquoties repetit, vt omnes circumcisi, exceptis solis legaliter immundis & absentibus, ter singulis annis coràm Deo compareant cum aliquo munere, & festa simul concelebrent. Quis ergo audeat dicere, Deum eodem tempore sub velamine fermenti idem hoc voluisse prohibere? Certè contradictoria simul iuberet, quod impium est cogitare. Ad hæc quid tu? Concedimus, inquis, totum argumentum: nec alios præter immundos arceamus. Hæc tu. An non aduertis, quàm candidè agas? Argumentum nostrum loquitur de immunditia legis: tu respondes de impuritate morum. Hoc te probare oportet, aliquos impuros moribus, etiamsi iuxta legem mundi essent, à paschate & sacrificijs abactos. Nisi tales à Mose exceptos ostendas, à contradictione nunquam eum vindicabis: nisi nostram sententiam, tua deserta, approbes. Moses enim solos immundos iuxta legem

legem, & absentes excipit: cæteris circumcisis omnibus præcipit vt cõcelebrent simul festa. Contorque ac verte te in quotquot figuras velis, argumentum tamen hoc rectè nunquã dissolues. Quocirca necesse est, vt vana sint omnia, quæ præterea de fermento opponis. Præstat tamen ea inspicere.

Delaberis deinde ad longam reprehensionem eius, quod dixi, figuras non proponi rerum præsentium. At non erat necesse, si frater esse videriq; cupiebas. Vides enim me dicere de rebus externis, vbi signatum est ipso signo frequen-
tius & notius. Internarum rerum non nescio signa nobis à Deo externa proponi, vt imbecillitati nostræ consulat. Sed frustra sic conaris elabi. Docti enim omnes perspiciunt effugium te querere. At tecum, inquis, litiges oportet, cum mox dicas Paulum totius vitæ sordes cum fermento conferre. Hoc, dixi, Paulum nunquam voluisse aut existi-
mauisse, nempe fermentum in ceremonia Paschatis ita significauisse sordes vitæ, vt ex eo possit colligi vestra excom-
municatio. Nam tunc, cum vetaret Deus fermenti come-
stionem sceleribus suas poenas constituit. Ideo dixi Apo-
stolum allussisse ad eum locum hoc aut consimili modo. Si-
cut Iudæi suum Pascha absque vero fermento celebrarunt,
sic nos decet nostrum Pascha absque fermento malitiæ aut
nequitia peragere. Fermentum simpliciter sumptum, po-
test bonum & malum significare, vt ex 13. & 16. Matth. li-
quet. Quare indicat Paulus, de quo ipse fermento loquatur.
Adde, quod potuit corruptionem nostram congenitam sig-
nificare, & legis immunditia. Nam non edere tantum pro-
hibet Deus fermentum, sed etiam habere in aliquo domus
sua loco. Non dicit etiam Apostolus, delinquentes sic esse à
Sacramentis arcendos, aut ex Ecclesia exturbandos, vt fer-
mentum edentibus mortem Deus comminatus est. Hoc
certum est, fermentum Iudæis non significasse scelera sic pu-
nienda, vt vos dicitis.

Ad id, quod dixi, oportere homines occidi, non à Sacra-
mentis arceri, si quidem fermentum edentis poenam veli-
tis transferre ad licenter corrupteq; viuentiũ coercionẽ,

fic respondes. Poenæ iudiciales veteris legis, non sunt hodiè in ecclesiam introducendæ. Item, Paulum non dixisse, occidite, sed tollite è medio. Item, formulam hanc, excindetur anima illa ex Israel, non semper significare poenam capitalem, sed interdum idem notare, quod pro incircumciso haberi. Ad primum respondi supra, & nunc quoque duobus verbis, tametsi huc partim pertinet, dicam. Quod Deus magistratus poenis subiecit, nullus eius potestati subtrahere alijsque puniendum committere debet, Matth. 15. etiamsi poenarum modus pro circumstantijs possit esse alius. Apostolum per hæc verba ἐξαιρέτε τὸν πικρὸν ἐκ μέσων ὑμῶν, sicut & per traditionem Satanæ mortem intellexisse abundè supra demonstratum fuit. Nec mandavit tamen Corinthijs, vt miraculum ederent: quod aliqui nobis obijciunt. Hoc enim voluit, vt praesens esset Ecclesia traditioni, quam ipse apud se decreuerat Apostolus: quo videlicet alij magis auocarentur à sceleribus. Quod ultimo loco dicis, hoc constanter totum dico falsissimum esse, & omninò proprietati linguæ, vt audio, Hebraicæ; (quam septuaginta te rectius intellexisse arbitror) deinde Graecæ & Latinæ manifestè aduersari in cap. 12. Exodi positum est ἐξολοθρευθήσεται: quod tu exponere potes, vt liber, nos quid significet scimus. Si hoc solum dixisses, hanc formulam non semper ad magistratum pertinere: sed Deum sibi extirpationem eam aliquando reseruare, vt paulò supra rectè scripsisti, facile tibi assentiret. Sic Deus Corinthios indignè edentes puniuit, & puniet pro sua sancta & iusta voluntate, quos, quando, quomodo vult.

Quartam obiectionem nolo defendere. Sed neque de quinta sollicitus sum. Quoniam nec tibi nec mihi profunt. Frustra igitur de ijs litigemus.

Cum ex scholasticis scripsi, sensum analogicum non esse argumentatiuum, de iis scripsi, qui sic argumentantur: Deus minatur excidium fermentum edentibus durante festo Azymorum. At fermentum significat flagitia: & excidium designat excommunicationem. Ergo flagitiosum
excom-

excommunicandi à presbyteris quibusdam fictitijs. Quas nobis figuras Spiritus sanctus exposuit, & quatenus exposuit, tenemus nos pro certioribus, quàm quicquid excogitari à cunctis potest creaturis certi, veri, firmi, ac non figurati. Nulla est nobis allegoria, quando Spiritus sancti habemus expositionem. Allegoricum vocamus, quod expositum non inuenimus, sed accommodare, seruata proportione, studemus ipsi. Hunc sensum dicunt scholastici, & dicimus nos, non esse argumentatiuum. Vbi, quaeso, Paulus dixit, poenam comesti fermenti significare vestram excommunicationem vel interdictionem Sacramentorum? Aut ergo ostende tu locum, in quo Apostolus ceremoniam fermenti sic fuerit interpretatus, aut male dicere desine. Quatenus & quomodo exponat Apostolus, iam antè clarè explicatum est.

Nusquam inueniri dixi nomen, Paschatis, pro Coena Domini positum in nouo Testamento: & quidem verè dixi. At verò tu, vt fraternè reprehendas, hoc saltem dicis, me supra contendisse Coenam Paschati successisse. Quasi verò ex hoc refutetur, quod affirmavi, nomen Paschatis nullibi positum pro Coena Domini. An est necesse, vt quod alteri succedit, illius etiam nomine nominetur, cui successit? Indica tu nobis locum in nouo foedere: & eris magister magnus in Israel. Sed indigna sunt haec, quae aut tu scribètes, aut saltem ego refutarem.

Duas dixi à Deo praecipuas recenferi causas, cur absque fermento iussi fuerint Pascha suum edere Iudaei, nempe vt subitè ac prodigiosa liberationis è durissima Aegyptiorum seruitute, & primo-genitorum liberationis recordarentur. Haec tu pro tuo more fraternè accusas, & nescio quid de ardore (puto te metiri alios ex tuo ingenio) declamitas. Non potest verè dici, inquis, has praecipuas fuisse causas, quum illa ipsa liberatio ex Aegypto longè excellentius adumbrarit. Si verus es frater, cur reprehendis tam acerbè, quod confiteri cogeris? Fermenti prohibitio, haec, quae dixi, primò & praecipuè figurauit, testificante Deo. Quod

si res hæ significatae aliud deinde excellentius designarint, nihil id contra nos facit: nec nos id vnquam negauimus. Non hoc disputamus, quid liberatio ex Aegypto significarit: sed quid comestio panis absque fermento notarit. Non quid primogenitorum conseruatio portenderit inquirimus: sed quid fermenti vetatio repraesentarit inuestigamus. Ideo dixi, posse etiam seruire futuri Christi agnitioni eiusdemque officij, quia hæc non primò, sed per res significatas indicaret.

Acerbius exagitas hæc mea verba, si præter hæc, quæ præterita fuerunt, futuri quoque aliquid significauisse contendatur, falsam doctrinam, aut turpem vitam figurare potuit. At non ita certum exploratumque hoc nobis est, vt sine alio præcepto à figura ad figuratam poenam transferre nobis liceat. Quodnam reperisti in his verbis meis tam graue peccatum? Dixi fermentum præteriti nihil significasse (quod quidem scire nos possumus) quàm quod scriptura dicit. Ad res futuras quod atinet, ostendi me contendere nolle, sed vrgenti vltro largiturum esse, potuisse ipsum falsam doctrinam aut turpem vitam denotauisse. Scio Apostolum ad hoc alludere: at tale quid propriè significauisse Iudæis fermenti illam interdictionem, tu nec probasti, nec probaturus es. Sed vt hanc fugerem disputationem, dixi hoc non esse sic certum nobis, vt liceat poenam comesti fermenti (quam etiam hic falsò concedo fuisse amotionem à Sacramentis) transferre ad flagitiosorum coercitionem à vobis somniatam, nisi verbum accedat, siue præceptum. Nam Apostolus hoc non fecit, nec extat alius scriptor sacer seu Apostolicus qui fecerit: Quocirca rectè ac verè dixi, quæ tibi tantopere displicent. Vides mea tolerabilia esse: tuas verò insulas nugas & odiosissimas cauillationes ferri non posse?

Quod postremum carpis, hoc est, quod dixi Deum mandasse omnibus maribus vt interessent tribus illis festis: nec excepisse improbos, si modò essent mundi iuxta ceremoniam legis. Respondes pollutos nullos ante purificationem admissos fuisse. Loqueris autem de pollutis secundum legem.

gem, cum dicis tales ne ad priuatam quidem mensam admisso fuisse: quod de alijs accipi nequit. At ego hos excipi à Mose iam ante toties inculcaui: Dixi licentius viuentes non fuisse repulso, de quibus solis disputamus. Ad hoc tu pisce magis mutus es. Multo tum rectius & verius, tum prudentius & doctius alij respondent, non fuisse improbos tunc admisso, cum secundum legem Mosis Respub. gubernaretur. Nam Magistratum tales sustulisse ex Dei præcepto & Mosis præscripto: & proinde non fuisse Mosis opus exceptione alia. Hæc, inquam, etsi nostræ sententiæ admodum sunt consentanea, argumentum tamen non soluunt, vt suo loco ostendemus: sed ad veritatem longè accedunt propius quam tua. Scripturæ testimonia à te expectabam: tu verò mihi fabulosos Gentilium Poetas citas. An seruanda nobis omnia putas, quæ in suis illi sacris seruauerunt? Non arbitror. Ergo ex particularibus colligis: Ethnici improbos abegerunt à suis sacris, Ergo & nos idem decet imitari. Pudeat te sic argumentari: nos non pudet multa non facere, quæ ipsi fecerunt: Sed bene factum est, cum ab Ethnicis vestra opinionis confirmationem petere cogimini.

CAP. VIII.

Refutatio argumentorum pro excomm. ex priuato conuicta, & 2. ad Theff. 3. desumptorum.

Is explicatis, redis ad argumentum & locum de priuato conuictu, eique coniungis alterum 2. ad Theff. 3. cap. sic tandem concludens. Si cum ijs, quos Ecclesia è medio sui sustulit, ne cibum quidem communem capere licet: multò minus in sacris licet cum illis communicare. Falsa est, quod dicis, Apostolum imperare, vt cum illis, qui è medio sublatis sunt, cibum non caperent. Quomodo enim cum mortuo capiat aliquis cibum? Deinde vt per illud,

tollere è medio, intelligas eijcere ex Ecclesia, rursus falsum est, eum iubere, ne cum talibus cibum capiamus. Etenim nullo in loco prohibet cum Ethnicis cibum capere: imò in eodem capite permittit priuata talium cõmercia: atque a libi disertè concedit cum illis cibum capere. Falsa quoque est ratiocinatio hæc: Non licet cum fratre vocato cibum capere: Ergo neque in sacris licet cum eo communi- care. Quonia in non eadem est rerum sacrarum à Deo institutarum & imperatarum ratio, quæ est priuatarum. Id quia supra copiosè declarauit, hoc iam loco, quia hanc rem toties inculcas, & huc me inuitum retrahis, testimonium illius viri adducam, cuius auctoritas omni exceptione maior apud te in hac præsertim causa debet esse. Verba eius hæc sunt.

Quod autem vetat Paulus cum ijs cibum sumere qui vitæ sint dissolutæ, id ad priuatam consuetudinem pertinet non ad publicam communionem. At, dicit aliquis, si homini Christiano non licet cum scelerato versari corporei victus percipiendi causa, multò minus panem Domini cum illo sumere licebit. Respondeo in libertate nostra & facultate positum esse, an familiariter versetur cum sceleratis. Quo fit, vt vnique sit ab eo abstinendum. At non est ita in arbitrio nostro positum, an Coenam recipiamus necne. Itaq; diuersa est ratio. Hæc ille, & quidem rectè scribit. Etenim sacris literis consentanea sunt. Sanè Apostolus, 2. Thef. 3. monet, vt tales instar fratrum admoneamus. Ergo non vult nos ipsis aliquid eorum negare, quæ ad salutem pertinent. Coeterum Sacramenta adminicula esse pietatis & salutis nostræ, nullus, vt ego quidem puto, negat. Proinde non sunt hæc neganda petentibus, quomodo priuatum conuictum negare possumus? Quid multis. Prædicta omnia à tua ratiocinatione sic differunt, vt eam putidam efficiant. Sed videamus nunc quomodo nostra refellas, postquam vidimus quam strentiè tua defendas.

Apostoli præceptum de fugienda priuata familiaritate nõ oportet sic accipi, vt cum præcepto exemplo Christi pugnet.

pugnet. At ſupra oſtendi, Deum non labigere peccatores à Sacramentis, ſed ad ea potius colligere, vt ad poenitentiam magis magiſq; inuitentur, & facilius iterum erigantur. In hunc enim finem tot ceremoniæ, ac tot Sacramenta inſtituta fuerunt, vt ad veræ pietatis & ſanctitatis amorem ac ſtudium homines facilius aſueſcerent, teſtibus Moſe Deuter. 14. & ſummo quodam excommunicationis patrono. Ad hæc tu ſic. Concedimus propoſitionem: Aſumptionem diſtinguimus. Nam vocabantur ad ſacrificia peccatores, ſed qui reſipiſcentiam publicè per ſacrificia teſtarentur. Si præterea nihil requiras, conſentimus inter nos. Nam & nos de illis ſolis diſputamus, qui peccatum ſuum agnoſcunt, & meliora promittunt. Hoc oppugnamus (imò iam expugnauimus) quòd dicitis, Deum ordinauiſſe Presbyteros, qui huius rei ſint cognitores & Iudices. Dicimus nos, Deum hoc non magis in nouo fœdere præcepiſſe, quam in veteri præceperit, vt vel Sacerdotes vel alij oblationem pro peccato adferentes examinaſſent, num verè eos poeniteret, an potius ſimularent poenitentiam. Vt hic Sacerdotes oblationem recipiebant, neminemque repellabant, pro peccato ſuo oblationem Deo offerre volentem: ſic neque apud nos dicimus Presbyteros eſſe eligendos, qui iſta exigant. Vides, opinor, quam ſis vbique miſer & inſoelix diſputator.

Argumentum aliud fuit tale. Si Apoſtolus per fugam priuati conuictus intellexiſſet Sacramentorum negationem, pugnauiſſet ipſemet ſecum. Etenim paulò poſt licentius viuentibus non interdicit, nec interdicare iubet Sacramentorum uſu: ſed iudicium Dei proponit. Imò verò ſceleratos, inquis, iubet à Maſſa expurgari: & cum reiectis vetat cibum ſumi. Nec tollere è medio aliud ſignificat. Inſani enim eſſet vetare cibum capere cum mortuis. Quorſum iſta dicitis? Apoſtolum, dixi ego, poſt hunc locum, in quo priuatorum commercia præcepit fugere, ſcleraris non negare coenam: ac proinde plurimum intereſſe inter negationem priuatæ ſodalitatis ac Coenæ Domini. Si non poſſit
audiſſe
prius

prius esse absq; posteriore, sequitur Apostolum sibi aduersari, qui, quod Cap. 5. aliquibus negauit, deinde Cap. 11. liberè concedit. Tu dicis eum iubere massam expurgari à fermento, id quod verum est, Falsum autem est, quod Corinthijs imperarit illos, quibuscum cibum capere ibi vetat, eodem modo expurgare, quo alterum illum iusserat tolli. Quippe alterum volebat interficere, hos non voluit interfici. Ideo cum his cibum vetat sumere, non cum illo: cum non sit sani hominis vetare cibum capere cum mortuis, vt rectè dicis. Sed neq; hoc sani est hominis, affirmare Paulum eandem poenam intelligere per verba; Tollite malum è medio vestri, & cum talibus ne cibum quidem capite. Sed & illud sanè dictum non est, Apostolum illos quibuscum vetat cibum capere è medio tolli iussisse.

Posthæc alia quædam adfers, quæ præterire non debeo, Primum affirmas, longè plus esse interdictionem Sacramentorum, quàm priuatæ consuetudinis prohibitionem: quod vt rectè dictum probo. At cui minus, inquis, denegatur, qua ratione nobis persuaseris, quod maius est, concedi? Facile persuadebo intelligentibus omnibus, in proposito nostro. Propositio hæc, cui negatur paruum, negatur etiam maius, vera esse potest in donis, non autem in poenis: item in rebus eiusdem generis, non autem diuersis: Item in rebus liberis, non autem in illis, quarum vna à Deo præcepta est, altera mandata non est. Hic nullum ex his habet locum. Ad poenas quod attinet manifestum est, quod dico, Etenim cui negatur ciuitas, id est, qui iubetur exulare, ei non negatur mox etiam vita. Qui punitur pecunia, non etiam mulatur morte. Paulus imperat bonis, vt malorum societatem deuitent: at non præcipit, vt, quæ Deus omnibus dedit, ipsi aliquibus negent. In summa cui negatur decem aureorum impunitas, ei non negatur centum aureorum impunitas, id est, qui decem aureis mulçatur, non etiam mulçatur centum. Quod ad res attinet diuersi generis par ratio est. Non enim negatur vita, cui negatur vsus ciuitatis. Non negat medicus vinum, quibus

quibus negat aquam. Non negat Pater filio veſtem, cui negat interdum rem vilioſam. Hic res diuerſiffimæ ſunt, politicæ ac priuatæ: poſtea ſacræ & publicæ, Denique imperatum eſt Eccleſiæ membri, vt mortem Domini celebrent Coenæ eius ſumptione, at impoſitum nulli eſt, vt cum hoc vel illo cibum capiat. Itaque fugere conſuetudinem cum aliquo edendi poſſumus ſine tranſgreſſione mandati Diuini, at abſtinere à Coena Dominica ſine præuaricatione legis non poſſumus.

Quo pacto igitur ex negatione illarum inferatur negatio harum? Vides iterum ad quam pauca reſpicias, cum tua effundis?

Ex particula, *μηδὲ*, putas te aliquid inueniſſe. At falſeris hic quoque, vt aliàs ſemper. Apoſtolus hic inquit: Præcepi vobis antea in Epiftola, & nunc quoque præcipio *μηδὲ συναναμίσγυσθαι*, non miſceri cum malis, imò ne cibum quidem vos capere cum talibus conuenit. Vetat ergo duo: primum vt non habeant arctam cum talibus conſuetudinē: deinde vt ne quidem edant cum eis. Hæc tibi vt ſeruiant viderint, quicumq; vtriuſq; ſcripta legent.

Non loquitur, inquis, generaliter de malorum conſuetudine, vt alibi. Nam excepit illos, qui ſunt foris. Concedo hoc rotum. Item ſimul eodemque contextu meminit congregatorum in nomine Domini. Hoc verò manifeſtè falſum eſt, niſi congregationem hanc aliter exponas. Congregatorum cum abſentis ſui ſpiritu meminit in cauſa eius, quem tradere Satanæ decreuerat. Poſt de alia re, quanquam affine, loquitur. Scripſi inquit, vobis in Epiftola, ne commiſceremini &c. Ergo de re loqui hic incipit, de qua prius cum iſtis egerat, quamquam non ſatis perceperant. Videntur enim ſuper hac re, vt ſuper alijs etiam pluries interrogaffe ac petuiſſe declarationem Apoſtoli. At de tradendo illò Satanæ, cum eo non egerant: vt ex textu ibidem apparet. De longè alio igitur negotio agit. Quo explicato,
redit

redit ad priorem causam, scelestum tolli iubens. Hoc igitur dicit, iussi vos consuetudinem prauorum fratrum fugere, non Gentilium, quorum mores iudicabit Dominus: vos autem iudicare vitam ac mores eorum decet, qui fratres nominantur, vt malos lacrifaciat. Quod de discrimine verborum *συνειμα* & *συνειμα* adfers, ne dignum quidem est responsione. Accipe vt vis, non mutabis tamen sensum Pauli.

Vt probarem aliud fuisse apud Iudæos à priuato conuiuiu abstinere, quam à Sacramentis prohibere, exemplum Publicanorum adduxi, quibuscum Pharisei (vt de alijs hic nihil dicam) cibum minimè capiebant, & nihilominus tamen eos ad Templum sacrosque ritus admittebant. Ad hæc respondes his verbis. De Publicanis, quibuscum Pharisei cibum quidem non caperent, conuiuia tamen sacra haberent, alibi diximus. Quid alibi, quæso te, dixisti? Neutrum negare potes. Nam & conuictum eorum sic vitauerunt, vt Christum etiam hoc nomine accusarint. Quod ad Templum & Sacrificia admiserint, ex tota historia sacra constat, maximè ex Cap. 18. Lucæ & historia Marthæi. Cum igitur hoc fuerit discrimen apud Iudæos, quomodo sine scriptura tam confidenter audes affirmare, à priuata sodalitate arcere, idem esse cum eo, quod est à Sacramentis remouere?

Attuli ad idem confirmandum hoc argumentum. Si idem vtroque significaretur, & idem vtriusque esset finis, sequeretur, vt contrariorum quoque similis idemq; posset finis esse. Iam negatæ priuatæ familiaritatis finis est, teste Paulo, vt is, cuius societatem conuictumq; fugimus, pudeat. Idem finis etiam est negatæ Cœnæ, vt vos dicitis. Ergo postulat res, vt, sicut conuictus priuatus contrarium potest facere, nempe vitia alere ac fouere, tum in eo, cui cohabitamus, tum in nobis cohabitantibus, ita etiam Cœnæ Domini frequens vsus vitia possit alere. At hoc est impium vel cogitare. Quocirca non possunt pro eodem sumi ista duo: cum non possit esse affirmationis finis vnus, sicut potest

test negationis finis esse vnus, si vobis credamus. Ad hæc multa pro more tuo infœliciter profers. Cum sine interdictione priuatę consuetudinis, inquis, non debuisti finem institutioni, sed interdictionis Coenę comparare.

Quo in loco, oro te, sic comparauit, vt tu scribis? An non contuli negationem cum negatione, & affirmationem cum affirmatione? Et quid hæc verba mea, quę tu met-ipse in tuo scripto citasti, significant aliud? Priuatus conuictus, inquam, alit vicia: negatio pudefacit. An etiam, sicut Coenę Domini negationem pudefacere dicitis, eiusdem vsu vitia alere dicitis? Vides quam fraternè agas plerunque? Multa deinde garris sine fructu de collatione horum. Non enim potes negare, quicquid tandem proferas, quin perperam mea sis interpretatus. Addidi hoc etiam, quod tu neglexisti, Apostolum non prohibere malis consuetudinem bonorum, sed bonos monere, vt malos fugiant, vt per eum modum pudefacti se-ipsos agnoscant. At cum Sacramentis interdicitis alicui, non imperatis alijs, vt cum malo non participant Sacramenta, sed dissoluto præcipitis, ne ad ea veniat. Vtrum cohereant an non cohereant mortis Domini celebratio, & huius prohibitio, iudicent ex vtrorumque scriptis omnes homines.

Videor tibi in eo quoq; peccauisse, quod scripsi, impiè prohiberi, qui cupiunt cum alijs mortem Domini in publica ista actione concelebrare. Dura est, inquis, hæc sententia ita vniuersaliter enunciata. Quid si enim quispiam, quid cupiat, non satis intelligat? Quid si simulatè ipsum agere iusta sit suspicio, vel etiam liqueat? Quid si etiam totius Ecclesię inter sit differri ipsius desiderium? Hęc tua sunt. Prima causa ad rem non facit, cum de rectè institutis ego me semper disputare protestatus fuerim. Secunda in cerebro tuo nata est. Ego namq; cogor publicè profitenti dolere, se propter peccata sua, & constitutum habere apud se deinceps sanctius viuere, fidem habere eum sic sentire tunc, vt dicit. Si non permaneat in proposito bono, meminisse debeo, me quoq; non semper manere. Ipsum cupere, argumentum

mentum est alicuius pieratis : quæ non opprimi, sed accendi potius excitarique debet. Pendet hæc opinio tua ex opinione & iudicio hominum. Taceo iam, quod Deus non praecepit vel Presbyteris vel alijs tale examen. Tertia est plus quàm foetilis : Quomodo enim interfit Ecclesiae, vt differam hoc facere cum ceteris, quod me iussit Deus facere? Miser es, quocunq; te veritas, disputator. Nunquam tam probè intellexi, quod verissimè dixisse Aristotelem nunc experior, de defendentibus Thesim: πάντα γάρ, inquit, ὑπομένουσι τὸ συμβαῖνον, ὡς ἀληθεῖς ἔχοντες ἀρχάς.

Cap. IX.

Refutatio argumentorum aliorum quorundam pro Excommunicatione.

Adversus posthæc argumenta quædam alia pro excommunicatione, quæ nihilò sunt prædictis firmiora. Quæ breuiter etiam expendemus, vt intelligas te tui vbiq; manere similè. Apostolus, inquis, scribit, si quis nõ diligit Dominum Iesù Christũ, sit Anathema Maranatha. Ergo vult Presbyterus quosdã sedere & iudicare, quinam verè sint pœnitentes, & qui simulent resipiscentiam : vt scilicet illos ad Cœnam admittant, hos arceant. Si hoc est excommunicare, mille locis fundata est excommunicatio vestra. Diligere Christum est seruare mandata Christi, Ioh. 13. & 15. Quisquis ergo diceret: Qui non seruant mandata Christi sunt execrabilis Deo, is excommunicabit hoc modo. Sic excommunicauit Moses, quoties maledictos esse dixit domi, foris, in campo, & vbiq; sunt, quicunq; non seruant totam Legem. Præclare tibi conuenit hac in parte cum quodam alio, qui generalis excommunicationis formulam nobis à Mose Deuter. 27. propositam affirmauit. At non de hac excommunicatione loquimur: sed de ea, quam erga lapsos Presbyteri quidam in confesso suo per suffragia lata sententia exercent.

ercent. Hanc tibi noris probandam, quod videlicet à Paulo fit imperata, Apoftolus valdè iniquè accuſabatur à Pſeudo-
apoftolis, qui eū omninò cõtemptibilem reddere ſatagebāt. Dicit ergo, Qui non diligit &c. ac ſi diceret: Deus fit iudex
vtri diligamus Chriſtum, illumq; perdat, qui eum non verè diligit. Hic genuinus eſt huius loci ſenſus.

Tantundè valet, quod ex Epiftola ad Galat. adfers: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiftis, Anathema fit. Ergo excõmunicandi ſunt pertinaces ſanæ doctrinæ turbatores. Hęc non pugnant cum noſtris: qui nō loquimur de hæreticis falſamq; doctrinam plantantibus, Idem ad locum ex 2. Epift. Iohannis reſponſum volo. Interim ne hos quidè probat hic locus ita excõmunicãdos eſſe, vt hic de iſta re diſputamus. Eadem eſt ratio alterius loci ex 5. Cap. eiufdè Epift. Vtinã excindãtur, qui nōs conturbant: Loquitur enim de falſis Doctõribus. Itē, non dicit, congregate Presbyteros, & eiſcite tales extra cõetum veſtrum, ſiue tradite eos Satanę: ſed oprat eos à Deo excindi. Sed audiamus Theologicam illam tuam reſponſionem, quam ei das, qui ex te quęrat, cur non ipſe exciderit eos. Sic enim reſpondes.

Quamuis Apoftolus pro ſuo iure fortaiſſis id facere potuerit, nunquã tamen id authoritatis ſibi vendicauit: vt qui Corinthios nominatim velit congregari, quotũ etiã ſuffragijs, non autẽ ſuo ipſius arbitratu, miſer ille Satanę tradatur. Primum dubitare videris, vtrũ Apoftol⁹ pro ſuo iure id facere potuerit, cum ais id eū fortaiſſis facere potuiſſe. Deinde non reſpondes ad obiectionẽ. Quærit enim idẽ ille, cur non eodẽ modo hos exciderit, quomodo Corinthium Satanę tradere voluit, alios autem tradidit? Falſũ quoq; eſt, Apoftolũ hanc authoritatẽ alijs cõmunicãſſe, & non priuatam ſibi ſeruãſſe. Omnes eius Epiftolæ, omniaq; ſcripta ipſius te cõſutant: dũ vbiq; eam poteſtatẽ ſibi à Deo traditã indicat, vt in ſuperioribus, clarè oſtendimus. Falſum & illud eſt, eū voluiſſe ſuffragijs Corinthiorum miſerum illum tradi Satanę. Dicit enim, ego decreui. Ego, inquit, abſens corpore tanquam præſens, *ἐγὼ ἐκείνην* iã concluſi, cõſtitui, decreui, hunc tradere Satanę. Ergo

Ergo non expectabat suffragia Corinthiorum: Quid ergo voluit? Voluit congregata Ecclesia tota, (non tantum Presbyteris quibusdam) & ipsius Spiritu cum virtute Christi sibi concessa hunc Satanae dedere: ut metum & terrorem incuteret omnibus, ac poenas sceleris commissi ille lueret. Cur ergo non idem Galatis iussit? Respondeo quia Deo non est visum: Apostoli enim non potuerunt vti & quoties vellent edere miracula: nec potuerunt quosuis omni loco & tempore vel affligere vel occidere: sed quando Deo visum fuit utile, necessarium & salutare.

Ergo non respondes ad obiectionem meam de Galatis. Quippe eadem est quaestio, quod ad nostrum attinet propositum, siue quaeratur cur eos non exciderit, siue cur non à Sacramentis arceri iusserit. Quinimò tantò magis hæc urget, quàm illa quaestio, quod facultatem affligendi Deus solis Apostolis, & quibus præterea alijs voluit paucis, concessit, hanc autem rem tu contendis ab Apostolo omnibus Ecclesijs fuisse imperatam. Qua igitur ratione, quod in omnibus Ecclesijs semper & ubiq; voluit observari, ipse neque hic, neq; alibi fecit, aliosue facere iussit? Hic certè Pseudoapostolos optat à Deo excindi, ipse excommunicari non iubet.

Tubet Apostolus Rom. 16. ut declinemus seu vitemus dissensiones & scandala suscitantes contra doctrinam veram: ex quo tu excommunicationem cupis concludere: sed frustra laboras. Dictum enim hoc est ad omnes & singulos: (quemadmodum illud etiam, quod ex Iohanne sequitur) non ad quosdam Presbyteros. Cauere etiam nobis omninò debemus omnes & singuli à falsis Doctoribus. At vix hoc fieri posse arbitraris, si non præcepta talia omnia ad vestram excommunicandi facultatem referantur. Rationem adfers duplicem. Vna est, quod non sit cuiusuis animaduerrere hæreses. Altera, quod priuato cuiusq; arbitrio hunc vel illum defugiendum relinquere, nihil aliud sit, quam schismaticis & offendentibus ianuam aperire. Respondeo nullo propterea op^o esse Presbyterio tali, quale vos fingitis, sed bonis &

nis & diligentibus Ministris : qui & auditores suos rectè ac diligenter instituunt, & à quibus cauendum fit prudenter doceant : Quod offendiçulis hoc modo ianuam aperiri putas, tuum est somnium cui nos credere non conuenit : dum aliter Deo viſum fuiſſe cernimus.

Iohannes in ſecunda epiſtola ſua non iubet Presbyteros quosdam in hunc finem ordinatos, licentius viuentes à Sacramentis arcere : ſed iubet omnibus & ſingulis Chriſtianiſ, vt Chriſti doctrinam non adferentem, ſed huius loco falſam & hæreticam ſpargere volentem, hospicio non recipiant. Hoc contra nos non facit : qui idè ſemper faciendum omnibus veræ pietatis amatoribus iudicauimus.

Iudas quoque in ſua Epiſtola, nil aliud vult, quàm vt operam demus, quo omnes ſaluos faciamus, quomodo ſcilicet vnumquemque poſſumus. Itaque alios monet clementia & humanitate, alios ſeueritate acrique obiurgatione ſeruandos : ſic videlicet, vt carnalia eorum facta dictaque odio habeamus : de Sacramentis eorumque interdictione, aut Presbyterorum veſtrorum poteſtate & pœnis, ne ſomniauit quidem aliquid Iudas, cum epiſtolam illam ſcriberet.

Ex omnia iſtis luce meridiana clarius eſt, veſtram Excommunicationem neque exemplo niti, neque verbo aliquo firmari in ſacris literis inuento : ſed merum & purum eſſe hominum figmentum. De Excommunicatione loquor, vt de principio monui, non Diuina, ſed humana : quam videlicet quidam ad hoc delecti Presbyteri exercent erga lapſos, at peccatum & naturæ ſuæ corruptionem agnoſcentes, conſitentem, deplorantes : quantumuis ſœpè relabantur. Sunt enim tales, non intemperantes, ſed incontinentes, vt loquuntur Philoſophi : nec deſtituuntur omni ſenſu pietatis, tamen crebrò ab affectibus ſuis victi ſuccumbant cupiditatibus carnis. Verum de hac re aliàs ſœpè monui : nunc iam ſuper eſt conſiderandum, quibus Presbyterium tuum defendas rationibus & ſcripturis.

Libri tertij ſicis.

Liber quartus incipit.

CAP. I.

De Presbyterio.

Quid supra feci in principio huius de Ex-
 communicatione decertationis nunc quo-
 que faciendum mihi duco: vt quale Pres-
 byterium oppugnem rectè intelligatur.
 Non nego Presbyterium tale, quale apud
 Iudæos tempore Christi fuit Hierosolymis:
 quod frequenter *πρεσβυτεριον* Euangelistæ, & *αυριδριον*, & non-
 nunquàm *γερουσιαν* & *συναγωγην* vocare solent. Hoc supra in-
 dissolubilibus rationibus legitimum fuisse Magistratum Iu-
 dæorum, & ius gladij possedisse, ostendi: ac deinceps et-
 iam, opportunitate data, iterum ostendam. Non nego etiam
 Presbyterium, quale in 1. ad Corinth. 6. describitur, vbi Ec-
 clesia Magistratu pio destituitur. Non nego Presbyterium,
 (Si quis ita velit appellare,) doctorum scilicet hominum
 Collegium, qui in literis sacris exercitati sint, & de causis
 Religionis interrogati respondere possint: De quali Presby-
 terio videtur Ambrosius loqui, cum in vetusta Ecclesia Se-
 niores fuisse dicit, sine quorum consilio nihil fieret. Hoc so-
 lum nego & oppugno Presbyterium, nempe Confessum
 & Senatum quorundam ex Ecclesiae corpore collectum,
 qui Senatus in hunc finem constitutus sit, vt Excommuni-
 cationis, de qua huc vsque disputauimus, negocium tractet
 seu gubernet: ac sententiam ferat, an, qui se poenitere di-
 cunt, ex animo loquantur: & vtrum à Sacramentis arcendi,
 vel non arcendi videantur. Dicam planius: oppugno tan-
 tum Iudicium de moribus, quod hodie Ecclesiasticum no-
 minant, distinctum à Iudicio politici Magistratus. Nempe
 duas iurisdictiones siue duo discriminata de moribus Iu-
 dicia publica & externa nego in vna Repub. esse oportere,
 cui

cui pius Magistratus à Deo praepositus est. Iam ergo quid contra nos adferas videamus.

CAP. II.

Defensio argumentorum contra Pre. byterium Excommunicatorum.

Ro argumento nostro primo adfers hoc, quod nos ad probandum protulimus, Apostolum nullos Excommunicauisse, nec alijs tale quid imperasse. Si voluisset Apostolus aliquos per Seniores Excommunicari, proculdubio ordinauisset tales apud Corinthios, vbi minora correxit. At nihil tale praecipit: sed hoc mandat, vt vnusquisque seipsum probet, non autem vt alij alios examinent. Noluit ergo quenquam per vestrum illud Presbyterium Excommunicari. Ad haec tu sic respondes: Corinthi talem aliquem coetum institutum fuisse ambigi non potest. Inquit enim Apostolus, Congregatis vobis in nomine Domini. Et quod conuenire illiusmodi debeant ad dijudicanda talia ex his verbis patet, (quibus eosdem illos compellat, quos iusserat vetus fermentum expurgare.) Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? Porro sui-ipsius explorationem nihil obstare Presbyterij examini & inquisitioni, sic colligimus. Fuerunt harum causarum Iudices constituti, vt ex Apostolo colligimus: Ergo inquisitores: nisi forte velis absque causae cognitione iudicauisse.

Respondes audacter, Paulum Corinthi instituisse illos vestros Seniores. Ergo ante hoc tempus instituerat. Hoc autem quis non videt falsum esse? Quippe accusauisset solos Presbyteros, non totam Ecclesiam. Sed nullo verbo Seniores reprehendit, quasi officium non fecerint, negligentiae inspectatores fuerint. Non accusat etiam, quod ad Sacramenta incestuosum admiserint. Nulla Seniorum illorum, nulla Excommunicationis, nulla

Sacramentorum interdictionis, nulla praecedentis Iudicij, nulla electionis officijque Presbyterorum, nulla ullius rei fit mentio huc spectantis: sed totam Ecclesiam obiurgat, quod non luxerit, ut è medio ille tolleretur. Rogo te, an non ad Seniores vestros pertinere dicitis, ut rixas, simultates, controuersias ac lites inter fratres natas amicè & piè dirimant & componant? At tales in Ecclesia Corinth. aliquos ordinatos fuisse negat Apostolus. Ex quo certè consequitur, nullos fuisse Presbyteros à Paulo institutos ante scriptam hanc epistolam. Liberè incunctanterque dico, mihi videri desipere omnes, quicumque hoc in loco talem confessum institutum contendere audent. Etenim toti Ecclesiae ex aequo mandat, quicquid hic mandat: Seniores ne nominat quidem. Discedis etiam à Praeceptoris tui placitis, qui palam scribit, quod & verum est, Paulum hunc non à delecto numero, sed à toto coetu voluisse Excommunicari, ut vos loqui soletis. Adde quod non iubet eos consultare & per suffragia sententias ferre, vtrum ille tradendus videretur Satanae, an non videretur. Tertio non iubet eos tradere alium quempiam Satanae: sed sibi eam potestatem reseruat. Quarto non iubet ipsos nefarium illum tradere Satanae: sed iubet ut suam sententiam in congregatione Ecclesiae promulgent.

Si vnquam probabilem rationem adduxeris, qua ostendas verba haec, Ego decreui hunc hominem vobis & spiritu meo cum virtute Christi congregatis Satanae tradere, idem significare, quod haec aut similia denotant: Eligite ex vestro coetu Presbyteros, qui sint morum Censores: & quos indignos putabunt Sacramentorum participatione, ab eisdem arceant: Si, inquam, probabis illa idem notare, quod haec nobis indicant, paratus sum quiduis pati. Ergo cum neque antea instituerit Presbyterium vestrum neque nunc tale quid praeceperit, neque postea doceri possit instituisse, qui non te pudet affirmare, eum in his verbis aliquid huiusmodi praecepisse? At de iisdem dicit, ais, Nonne de ijs, qui
intus

intus sunt, iudicatis? Concedo de eisdem loqui, cum de tota loquatur Ecclesia: sed nego eum de tali iudicio loqui. Iusserat Apostolus facinorosos vitare: quod cum ipsi de Ethnicis etiam intellexissent, sine quorum commercio vivere tunc non poterant, respondet eis Apostolus, se non intelligere Ethnicos, sed nominatos fratres. Addit illos habituros Iudicem Deum: ipsos autem suos fratres iudicare debere digni sint an indigni, quibuscum ipsi familiariter viverent. Summa est, loquitur de omnibus & singulis Ecclesiae membris, non de Presbyteris: & de iudicio quo singuli singulorum vitam iudicant, non de publico aliquo iudicio Presbyterij.

Concedo aduultum, si baptizandus esset, examinandum prius fuisse, an doctrinam intelligeret, eidemque ex animo assentiret. Concedo etiam nunc vtile esse dum infantes adhuc baptizamur, vt adoleſcētia non prius admittatur ad cœnam, quàm cognitum sit myſteria haec ab ipsis rectè percipi. At nego vel propter hoc vel propter illud Deum iussisse Presbyterium vestrū instituere. Quod cum ipse videaris affirmare, dum non in omnes dicis inquirere oportere Presbyterium, sed in eos duntaxat, qui vt rei delati sunt flagicioſe vitae, pluribus docere iam non volo. Hoc te probare decebat, Deum alicubi præcepisse, ne qui ex ijs, qui flagicium admiserunt, ad perceptionem Sacramentorum admittantur, priusquam à certis Presbyteris ad hanc rem delectis idonei iudicati sunt. Dum hoc non probabis, causam tuam infelicissimè ages. Nam Paulus ad Theſſal. separate vos ab hominibus inordinatè viventibus, eosque non obiurgate, vt hostes, sed admonete, vt fratres.

Argumentum secundum facis ex ijs, quae de Israëliticae politiae statu dixi: quod argumentum non debilitabit solum Presbyterium vestrū, sicut antecedens, verum etiam prorsus euertet. Est autem tale. Rem publicam instituere in hoc mundo æque prudenter nullus potest, atque Deus suo populo instituit: quod & per se notum est, & à Deo ipso affirmatum Deuter. 4. Quocirca optimè sapientissimèque con-

stituta est ea Respub. quaecunque ad Regulam Diuinae proximè accesserit, quantum cuiusque circumstantiæ patiuntur. At in Repub. Iudaeorum duae discriminatae iurisdictiones, siue duo distincta iudicia de moribus publica nunquam fuerunt: sed vni Magistratui politico totum hoc tributum est. Ergo ne nunc quidem necessarium est, vt in Repub. Christiana separatae sint iurisdictiones siue separata iudicia publica de morib⁹, eo videlicet modo, quo vel Pontifex primum, vel deinde etiam vos Ecclesiastica iudicia morum à politicis distinguitis, Tu verò quid ad hæc? Nugas pro more tuo promis.

Dicis Mosen, Iosuum, Dauidem, Salomonem, alios nihil eorum egisse, quae ad Aharonem spectabant. Proinde distincta fuisse munera Sacerdotum à Regia & ciuili potestate. Ego dixi, antequam Deus sibi elegisset Aharonem & filios eius in Sacerdotes, non fuisse sic distincta haec munera, quin in eundem vtrumque caderet. Certè Moses, vt caeteros mittam, Aharonis munera obiit Leuit. 8. At post hoc tempus non licuit vlli amplius; Propterea meritò castigati sunt Saul & Vzias. Sed quorsum haec? Ego de Iudicijs publicis in quibus aliquis accusatur & damnatur sceleris, & pro delicti grauitate punitur, quaero: quod ipse quoque dissimulare non es ausus. Ergo quid hic dicas notemus.

Moses, inquis, Soceri sui consilio seorsum iudicia ciuilia constituit, Exod. 18. alibi autem, quae propria iudicia Sacerdotum erant, describit. Duplicem hunc ordinem Iehosaphat etiam obseruauit, oppidatim Iudices politicos seorsum constituens: Hierosolymis verò ex Leuitis, Sacerdotibus, & capitibus patrum aliquos collocauit ad iudicium & causam Domini. Hoc dicimus illud esse Synedrion Ecclesiasticum ab alijs ciuilibus distinctum: ad cuius exemplar Apostoli postea Collegium instituerunt. Haec tu.

Principio locum à te peto, in quo Moses peculiare Sacerdotum iudicium de moribus & sceleribus iudicandis & puniendis, constituerit. Scio multis in locis Aharoni praescribi

scribi quid facere ipsum aliosque Sacerdotes & Leuitas Dominus voluerit: At mandatam ei distinctam iurisdictionem, id est, potestatem fuisse datam puniendi improbos per Iudicium siue Synedrium Ecclesiasticum, nullus in sempiternum nedum Beza demonstrabit. Quàm frigidum est, quod Iosaphat hoc discrimen ponere dicis? Primum dicitur in textu. 2. paralip. 19. piū hunc Regem in omnibus oppidis munitis constituisse Iudices, eosq; admonuisse officij sui: vt se Domino indicare meminissent. Deinde scribitur idem quoque Hierosolymis fecisse. Tertio ex quibus constituerit illos Iudices exponitur, nempè ex Leuitis, Sacerdotibus & familiarum Principibus. Quarto additur, ad quam rem delecti constitutique sint, videlicet ad Iudicium Domini & ad causam. Addit mox, eos iudicare & cognoscere debere praeterea OMNEM causam, quae venerit ad eos de fratribus suis, qui habitant in vrbibus Regni Iosaphat, inter sanguinem & sanguinem, inter Legem & Praeceptum, statuta & iudicia &c. Tandem concludens ait: summus Sacerdos Amazias omnibus causis Domini: Zebadiah autem Dux Iudae cunctis negocijs Regis praesidebunt.

Quis non videat hoc in loco Synedrium Hierosolymitanum esse Magistratum Politicum? Etenim Senatus, in quo causae omnes, capitales & ciuiles deciduntur, quique punire iubet plagis, multa, seruitute, gladio, igne &c. Politicus est. Nam si vera vos hucusque scripsistis & dixistis, (quod etiam post versus non ita multos in hoc scripto repetis) nec debet nec potest Synedrium vestrum inter sanguinem & sanguinem, inter Legem & Praeceptum, inter Statuta & Iudicia iudicare: id est, non potest, vt hic Senatus facere iubetur, de qualibet causa cognoscere. Qui caput. 17. Deuter. cum hoc loco conferret, de parte nulla dubitabit.

Duo tamen monere minus exercitatos in sacris literis volo. Primum est, causam Domini hoc in loco, & vbicunq; de iudiciis sermo habetur, non religiosam duntaxat significare,

verumetiam alias in iudicio propositas, praesertim vero viduarum & pupillorum, adeoque oppressorum causas, quorum se Deus passim promittit vindicem fore: de qua re paulò post copiosius agemus. Alterum est, Leuitas & Sacerdotes non minus fuisse lectos in consortium Iudicium, quam alios quoslibet: quod cum tu quoque rectè scripseris in opere quodam tuo, non habeo necesse pluribus probare. Nota sunt, quae de urbibus refugij, in quibus soli Leuitae Magistratum gerebant, biblia tradunt. Opus erat hominibus in Lege Dei exercitatis, vt secundum praescriptum Dei rectè iudicaretur: quomodo hodiè Sapientes Magistratus Iurisconsultos Iudiciis suis praeficiunt. Verum hoc interest inter nostros & Indaeorum Iureperitos: quod nostri suas Leges seorsum descriptas habent à sacris literis: Iudaei autem omnes suas Leges, ad cultum Dei, ad ceremonias, ad politiam, ad Iudicia spectantes, omnes, inquam, in iisdem libris intersertas habebant. Quamobrem necesse erat Sacerdotes, quibus munus docendi impositum praecipuè fuerat, prae caeteris statuta & iudicia Dei nouisse. Deinde Leuitas, quibus peculiariter commissa erat cura Templi, quique Sacerdotibus adesse alias cogebantur. Ex his ferè Praefecti creabantur Regionum, vt ex 1. Paral. 26. cap. clarè perspicimus. Hanc ob rem Sacerdotes & Leuitae cum aliis familiarum Principibus legabantur.

Constat ego, sanctum hunc Regem non instituisse hoc in loco Presbyterium seu iudicium Ecclesiasticum, sed Synedrium ordinauisse summum illud, ad quod ex tota Iudaea omnes causae deferebantur, quae in priuatis oppidorum Iudiciis explicari nequiverant: quemadmodum Deus praeceperat Deuter. 17. Si quid latuerit te in Iudicio, inquit Moses, inter sanguinem & sanguinem, inter causam & causam, inter plagam & plagam, in rixarum rebus intra portas tuas, tunc surges & ascendes ad locum, quem elegerit Deus tuus: & venies ad Sacerdotes, Leuitas, & Iudicem, qui tunc erit. Haec iisdem

ijisdem propemodum verbis repetiuit Scriptor lib. Paralip. in historia præfente. Dicit enim primò Regem constituisse Iudices ex Sacerdotibus, Leuitis, & Principibus familiarum: ad quos Moses iubet ascendere. Dicit eosdem debere OMNIBUS causas, quæ ex omnibus urbibus ad ipsos deferantur, cognoscere & iudicare. Exponit mox quas causas intelligat, dicens, inter sanguinem & sanguinem, inter Legem & Præceptum, statuta & Iudicia. Hæc Moses ita expressit: inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, plagam & plagam, &c. Quæ cum ita sint clara, aperta, certa, vt negari à nullo possint, miror equidem qui tu ausus fueris ad tuum Presbyterium detorquere.

Quod deinceps multis verbis exponis, Magistratum curam habere ἀρχιτελωνίων, ac operam dare debere, vt officium suum singuli faciant, Ministeriumque ritè ex verbo Dei constituatur & defendatur, rectè quidem à te dicitur: at causam tuam non reddit meliorem. Oportet enim te ostendere, Presbyterij vestri iurisdictionem partem esse Ministerij. Quod nisi probaueritis, frustra litigabitis. Sed velim ex te audire, quomodo Magistratus futurus sit ἀρχιτελωνίων simul & subiectus imperio Presbyterorum? Etenim potestati ἀρχιτελωνίων subiectæ sunt ceteræ facultates, quibus ipsa imperat. Vestri autem Presbyteri Magistratum suum in ordinem redigunt, & parèrem nolentem iudicio publico condemnant, pœnaq; afficiunt. Architectonicus ergo erit, sicut fuit sub Pontificibus Romanis: hoc est, minister vester & exsecutor.

Quod addis, non licere Magistratui, re ita postulante, docere & Sacramenta administrare (si modo per negotia possit verique muneri sufficere) id verum non est. Nusquam enim Deus vetuit. In veteri Testamento si licuit vni vtrunque munus administrare, cur non & nunc liceat? Nota est historia Heli & Samuelis. Non moror, quod mox dicis, Mosen suū Tribunal ab Aaronico distinxisse: (Aaroni nullam iurisdictionem nullumue Tribunal concedit scriptura seorsum) cum nusquam prohibuerit Sacerdotibus in Tribunali politico sedere

sedere siue Magistratum gerere. Imò in Samuele probauit, cum dicat Deus, non Samuelem, sed se contemptum, quando pro eo & filijs eius Regem sibi constitui petiuerunt 1. Sam. 8. Post reditum ex captiuitate voluit Deus Sacerdotes etiam iudicare populum, vt in 44. cap. Ezech. legimus. At verò cum Magistratus nostri hodie præstare per se ipsos vtrumq; non possint, debent per alios Ministerium curare.

Sed nec illud verum est, quod hoc loco præterea dicis, cuius sit docere & Sacramenta dispensare, eius quoque necessariò esse de doctrinæ & Sacramentorum contemptoribus ex verbo Dei cognoscere & diiudicare: hoc, inquam, falsissimum est, si eousq; extendas hanc diiudicationem, vt potestatem comprehendere putes puniendi vel à Sacramentis abigendi participare cupientes. Hoc est, quod toties petimus vt probetis: vos autem præter fas & æquum tanquam probatum subinde vobis sumitis. Adde, quod argumentum tuum, si tam esset verum, quam est falsum, hoc solum probaret, solos Ministros verbi potestatem hanc obtinere. Vbi igitur Presbyterium vestrum manebit? Vultis enim alios quoque vnà cum Ministris in hoc Collegio Iudices esse: quomodo præter Sacerdotes à Iosaphat concedis familiarum Principes allectos cum Leuitis. Puto equidem te, cum ista scriberes, parum fuisse memorem eorū, quæ in præfatione in nouum Testamentū ad principes Galliæ scripsisti. Quomodo eū ista tum illa cōsonare ostendes? Quæ ad verba ligandi & soluendi attinent, suprâ fusè & solide sunt explanata. Nunc tuæ rationes expendendæ veniunt.

CAP. III.

Confutatio argumentorum, quibus Presbyterium suum quidam asseriputant.

Os es, inquis, tam manifestè duplicem illam administrationem discernit, vt penè incredibile sit quenquam, qui hoc non videat, inueniri posse. Deinde hoc probaturus adducis testimonium

ex

ex cap. 10. Leuit. vbi ſcriptum eſt, Aaronem cum ſuis filiis debere diſcernere inter ſanctum & profanum, inter mundū & immundum: & præterea docere Iſraelitas præcepta mandataque Dei. Quænam hæc eſt, obſecto te, conſecutio: Deus iuſſit Sacerdotes docere populum diſtinguere munda ab immundis, atque inſuper docere legem Dei: Ergo iuſſit conſtitui Collegium Senatorum, qui diſtinctam exerceant iuriſdictionem de moribus à poteſtate politici Magiſtratus? Argumentum tale eſt, quale prius illud fuit. Deus iuſſit verbi ſui Miniſtros populum docere & Sacramenta diſpenſare: Ergo iuſſit Presbyterium eligi, quod corruptis præditos moribus à Sacramentis per ſolenne iudicium abſterreat: nec ante ad eadem ruruſum admittat, quam dignos & idoneos cenſuerit. Cum iubet eos diſcernere inter mundum & immundum, hoc iubet, vt populum doceant ex lege, quæ ſint munda & immunda: quæ ſacra ſint & quæ profana: non inſtituit Iudicium publicum ſiue Senatū aliquem Presbyterorum, qui iudicia de moribus publicè exerceat. Verum eſſe, quod dico, maniſteſtiſſimis verbis probat Ezech. cap. 44. vbi officium & munus Sacerdotum ex Moſe repetit.

Plurimum equidem miratus ſum, cum te apud Moſen teſtimonia ſeu inſtitutionē veſtri Presbyterij quætere vidi. Nā tui fermè omnes Synedriū de quo Chriſt⁹ locutus ſit, poſt captiuitatē Babylonicā incepſſe demū aiunt: alij tunc natū aſſerunt, cum Iudæis à Romanis erept⁹ fuit gladius, Quod. n. gladium ante habuerit, nunquā illis in mentē venit negare. Penes Dauidem, Salomonē & antea apud Moſen & Iofuam non dubitant affirmare omnē poteſtatē coercendorū viciorū fuiſſe. Probant ſententiā ſuā Auguſtini teſtimonio in 39. quæſt. ſuper Deut. affirmantis hoc agere nunc in Eccleſia excommunicationē, quod tūc agebat interfectio. Simile quippiā in lib. de fide & operib. cap. 2. affirmat. Hinc alij præceptū peculiare in veteri Teſtamento de Excōm. nullum exiſtare concedūt: ſed hoc in illo de prauis interficiendis cōtineri affirmāt. Tu ergo, vt video longè oculatior fuiſti hiſce omnib⁹.

Valde

Valde sunt multa, quæ hic reprehendi possent. Primo quidem præter vnum te nullus (puto) est, qui scribat Moſen Leuit. 10. & Deuter. 17. de eisdem personis & eisdem rebus eodẽmque officio locutum fuisse. Etenim in priore loco de solis Sacerdotibus loquitur: & quod eorum officium sit, qui Sacerdotio funguntur, declarat. In posteriore loco de Iudicibus loquitur: & quod horum munus sit exponit. Tu autem affirmas Moſen hoc loco longius progredi, & Sacerdotum iurisdictionem, de qua Leuit. 10. egerit, pluribus exponere. Atque omnia *meuæ iuræ* esse dicis: cum sola hæc ad Ecclesiasticum Synedrium pertinuisse contendas. Quæ quam sint falsa, nullus eruditus non videt.

Secundo dicis, mentionem fieri Deuter. 17. sanguinis, causæ, plagarum, rixarum, &c. non quod de facto, sed quod de iure controuerso ex tabulis sacris responderit Synedrium: Iudicem verò, id est, supremum gubernatorem cum suo Synedrio (Huius enim Synedriũ facis diuersum à Synedrio Sacerdotum) de facto sic iudicasse, quomodo de iure ab illo fuerit responsum. Ego contra dico, siue de facto siue de iure responderit, sententias Capitales dixisse, & de controuersis omnibus sic pronunciaſſe, vt à sententia appellare nulli licuerit: Vos autem negatis in Conciliabulo vestro lites eiusmodi decidendas esse: cum sint merè ac purè politica, sicut hodie politica distinguitis ab Ecclesiasticis.

Tertiò dicis, ab Ecclesiastico hoc Synedrio licuisse ad iudicis Synedrium prouocare: quod non minus falsum esse textus docet. Etenim Moſes apertè ait, interficiendum esse illum, qui vel Sacerdotis sententiæ vel Iudicis assentire nolet. Non ergo liberum facit ab illo ad hunc prouocare.

Quartò cum dicis, Sacerdotem primo de iure respondisse, Iudicem postea pronunciaſſe, vt à neutro appellare liceret, prioribus contradicis: & Iudicem Synedrij illius carnificem ac ministrum facis: quod ferè solum aliqui expectere videntur. Quid enim aliud est, cum quaritur, vtrum

hic

hic homo poenam mortis meruerit an non meruerit, si quis meruisse respondeat, quam capitis damnare? An hoc politicum non est, quia gladium nullus Iudicum sua manu stringit? At sententia sua stringere alios iubet. Quod si politicum hoc non est, nulla nunc in Imperio politica iudicia habemus, exceptis admodum paucis.

Quintò, falsum est duo Synedria distincta vel à Mose 17. Deuter. vel à Iosaphato 2. Paralipom. 19. describi: quod etsi ex textu patere cuius potest, non grauabor tamen declarare. Primum igitur hoc, vt confessum pono, (Tu enim dicis idem) sanctum hunc Regem nihil instituisse huc pertinens, nisi quod Deus per Moten institui imperauit. Constituit ergo Iudices in omnium urbium portis, sicuti Moses Deuter. 16. præcepit. Hoc facto, constituit etiam summum illud Synedrium, ad quod prouocare iniuriam sibi fieri existimantibus fas erat: cuiusque sententiam Iudices alij in causis obscuris sciscitari cogebantur, vt ex 17. cap. Deuter. liquet. Ergo siue hoc Iudicium concedatur eodem modo ius dixisse Hierosolymitanis, quomodo per oppida alia Iudices in habitatoribus eorum ius dixerunt, siue de appellationum causis duntaxat cognouisse, siue vtrunque exercuisse (Quod Græca versio, & Ioseph. lib. 9. Antiquit. cap. 1. ipsa denique res testificantur) nostrâ nihil hic refert. Quoniam nihilominus manet Senatus verè politicus. Etenim quæcunque in singulis oppidis natæ fuissent lites, rixæ, & controuersæ, si ab eius loci Magistratu non potuissent explicari, Hierosolymitano Synedrio decidendæ proponebantur. Posteriores Indæi ad summum hunc Senatuum relatum scribunt, de Rege creando, de bello inferendo, de Pontifice inaugurando, de Reipub. vestigalibus ordinandis, de Templi sumptibus decernendis, de rebus Tribuû iudicandis, de censura Pseudoprophetarum, Magorû, &c. Quomodo igitur nõ fuit politicum iudicium, in quo causæ omnes, siue ad cultum Dei & ceremonias, siue ad politiam & res ciuiles, siue ad sanguinem & capitales poenas attinerent,

nerent, explicabantur; & quid faciendum foret decerneretur & edicebatur? Equidem quod de capitalibus etiam differentijs & causis sententiam ferre debuerit, vel ex eo solo perspiciatur, quod cum de condemnandis Idololatriis à Iudicibus locutus fuisset Moses, statim addit. Si quid te latuerit. &c.

Secundum, quod velut confessum omnibus pono, illud est, Mosen nulla alia publicà Iudicia constituisse de moribus, quam quorum facit mentionem Exod. 18. Numeri 11. Deuter. 1. & 16. & 17. Cæterum constat omnibus, (nec tu negas, vt arbitror) Iudices illos, de quibus Exod. 18. Deuter. 1. & 16. scriptum est, verè & merè politicos fuisse. Si ergo Ecclesiasticum aliquod iudicium publicum de vitiorum siue scelerum coercitione instituit, necessarium est, vt vel in cap. 11. Num. vel in 17. cap. Deuter. instituisse putetur. At in vtroque loco politica instituit Iudicia. Proinde Ecclesiasticum nullum instituit, quod *in vniuersis*, vt tu loqueris, de vitijs iudicaret: ac solennibus pœnis, depulsione scilicet à Sacramentis, eadem coereret. Equidem septuaginta illi viri, qui 11. Num. electi fuerunt, quosque spiritu Mosis & Prophetiæ Deus impertiuit, attributi sunt Mosis, vt socij essent laborum eius: & in Repub. administranda siue populo regendo Mosen, non Aaronem, adiuuarent. Conquestus enim fuerat Moses, quod solus gubernationi non sufficeret. Ideo dicit Deus, se eosdem illos spiritu Mosis donauisse, vt sustinerent, vnà cum ipso onus rectionis: nec Moses deinceps solus cogeretur pondus illud portare. Hæc ita sunt expressis verbis in textu posita, vt de ijs ambigere nullus omninò homo sanus possit. Sed nec de eo dubitari potest, an Mosis gubernatio politica fuerit. Quocirca non potest ex hoc loco asseri sacrum illud vestrum Presbyterium.

Iam quod nec in 17. Deuteron. tale Presbyterium ordinari Mosen, ex supra dictis constare omnibus hominibus poterit. Etenim Iudicium, ad quod velut ad supremum confessum ab inferioribus & politicis iudicijs fit appella-

pellatio, non potest non esse politicum. Item, Iudicium quod sententiam fert de capite & sanguine, quodque lites & rixas quaslibet per sententiam supremam, à qua nulli appellare liceat, decidit, politicum est iudicium. Item, Iudicium in quo sedet princeps Reipublicæ, ac suo nomine cum cæteris Iudicibus dicit sententiam, de capite, de fortunis, de seruitute, de multa, de plagis, denique de antedictis omnibus, politicum est iudicium. Quid multa dicam? Impossibile est, ut negetur hoc Iudicium, quod 17. Deuter. institutum ponitur, politicum fuisse. Puto ex septuaginta illis, quos 11. Num. Deus iussit eligi, constituisse supremum hoc Synedrium, quod vnà cum Principe sic ferret imperij onus & labores, ut hi cum Mose ferre iussi sunt. Confirmat suspicionem meam, quod & 18. Exodi, & 1. Deuter. Moses manifestè sibi reseruauit causarum difficiliorum & obscurarum dijudicationem: quas post electionem septuaginta horum virorum, quos Deus eisdem donis eodemque spiritu, prout ei visum fuit, ornauerat, vnà cum ipsis explanauit. Hi postea Principibus ac Regibus assedisse videntur, ut causas graues ex verbo Dei exponerent.

Sed hoc ut-ut habeat, illud iam constat, Iosaphatum non instituisse Hierosolymis duo distincta de moribus iudicia, videlicet Ecclesiasticum & politicum: sed vnicum ordinauisse ex præcepto Dei ac Mosis 17. Deuter. Synedrium: quod de causis omnibus siue ad Religionem cultumque Dei spectarent, siue ad politicam vitam pertinerent, sententiam ferret, à qua nulli appellare fas esset. Cumque dicit toti Synedrio: Admonebitisque eos, & non delinquent contra Dominum, nec veniet ira super vos & fratres vestros: hoc intelligit, scilicet ipsos debere de iure dubitantes admonere quid sit æquum, iustum & legi Dei consentaneum, vel iniquum, iniustum & cum lege Diuina pugnans. Sic enim inquit, vitabitis iram Dei, dum rectè eos docebitis iudicare, ne fontes dimittant & innocentes puuiant: quæ res iram Dei pronocat.

Sed excipis, Moses dicit iuxta Legem, quam docuerint te,

&

& iuxta iudicium, quod dixerint tibi. Item, Iosaphat, ait, Summum Sacerdotem in causis omnibus Domini, Zebadiam autem in negocijs Regijs Principes fuisse. Ergo distincta fuerunt Synedria. Tantundem hæc probant, ac superiora omnia. Quo pacto probabis, non fuisse totius Synedrij, quod ab utroq; (Mose scilicet ac Iosaphato) coniunctim describitur? Videlicet legem docere, hoc est, docere, quid iuxta præfinitionem legis rectum & iustum sit, vel iniustum: quid mandatum aut prohibitum: quid faciendum omittendumue esset. Moses certè non tribuit hoc separatim quibusdam, sicut nec Iosaphat, sed coniunctim toti Iudicio: tametsi Sacerdotes non inficior peritiores fuisse, ac rectius sæpè iudicare potuisse. Etenim iudicando etiam docere legis sententiam iussit Moses, sicut ipse seipsum fecisse scribit. Exod. 18. his verbis: Iudico inter virum & socium suum, notaque facio statuta Dei & Legis eius.

Qua etiam ratione ostendes non fuisse totius Synedrij simul & indiuisè sententias ferre? Moses dicit, indicabunt tibi sententiam: facies quod indicauerint: obseruabis quæ docuerint: iuxta legem quam docuerint: & iuxta sententiam, quam tulerint: non discedes ab eo quod pronunciauerint. Omnia, inquam, coniunctim ponit: nunquam diuidit. Quod autem dicitur, si quis contumaciter recuset obedire summo Sacerdoti aut iudici, propter diuersa tempora dictum fuit. Quippe Principes siue Iudices non semper fuerunt iidem: sed sæpè soli Sacerdotes gubernarunt. Qua eadem ratione quoque non dicit, ascende Hierosolymanam, sed in urbem, quam sibi Deus elegerit. Quippe non in vna semper vrbe arca fuit ante captam Hierosolymanam. Eodem modo loquitur Deut. 19. cum de teste falso loquitur. Et stabunt, inquit, coram Iehouah, id est, coram Sacerdotibus & Iudicibus, qui tempore illo futuri sunt. Quis hic arbitretur distincta iudicia proponi, & non potius vnicum? Sed huic aliquando Sacerdos, vt Heli & Samuel, absque Iudice: aliquando cum Iudicibus præsedit. Sic cum summus Sacerdos dicitur in negocijs Dei præesse, Zebadus autem

in rebus Regijs, non facit distincta Synedria, sed vtrumq; e-
idem Synedrio præfuturum dicit: ita tamen, vt aliter Dei
causas, aliter Regis negotia præcipuè curet.

Quicquid verò per negotia Domini, ac Regis intelligen-
dum contendatur, semper hoc permanet firmum, Iudicia
non fuisse à Iosaphato duo distincta instituta, sed vnicum:
cui iussit præesse simul Sacerdotem & Zebadian. Etenim ad
lectos Iudices simul omnes dicit Rex: Super vos erit sum-
mus Sacerdos in omni causa Domini, & Zebadias, in om-
ni negotio Regio. Non hic distinguit, vt dicat vni parti
ipsorum præficiendum Sacerdotem, parti alteri Zebadi-
am: sed omnibus vtrumque. Vnde Iosephus, qui harum
rerum minimè fuit ignarus, cum & Sacerdos, & Legum
atque cõsuetudinum Iudaicarum (vt ipse de seipso testatur
in fine librorum de antiquitate) scientissimus fuerit, in lib.
Antiquit. 9. Cap. 1. eos nominat *ἑταίρους*, cum sic scribit.
ἀρχόντες δ' αὐτῶν ἀποδείκνυσθαι Ἀμασίαν τὸν ἑρέτα, καὶ Ζαβαδιαν ἐκ τῆς
Ἰουδαίας, ἑταίρους. Sanè *ἑταίρους* eos non vocasset, si diuerfis
Senatibus seorsum præpositos fuisse singulos putasset. In-
telligitur idem ex eo quoque quod dicit, & præfecti co-
ràm vobis erunt Leuitæ. Certè Ministros facit Leuitas
vtriusque ex æquo. Pari igitur potestate præside-
bant in eodem iudicio: licet alteri causæ Dei, alteri ne-
gotia Regia diligentius commendata fuissent. Quanquam
non peccet fortè, qui Senatores hos per officia distribu-
tos dicat, vt alij magis hæc, alij illa negotia tractarint.
Sed communi tamen nomine omnes suum officium admini-
strauisse, ac politici Magistratus partes fuisse, certissimū est.

Porro fuisse Leuitas veluti Ministros Magistratus tum ex
Cap. 26. lib. 1. Paralip. tum ex Iosephi historia, tum etiam
ex 5. Cap. Act. perspici potest. Lucas in Actis vocat horū
principem, quem etiam Synedrio & cõsilijs interfuisse colli-
gimus, *πρωτηγὼν τῶν ἑρέτων*. Constat autè ex Mose & historia Re-
gum Leuitis curam siue custodiam Templi demandatam
fuisse. Quæ idcirco dico, vt, quantum erres, intelligatur, cum
hic sentire videris, Leuitas per singula oppida collocatos
fuisse

fuisse præter alios Iudices, vt ibi etiam peculiare Iudicium Ecclesiasticum exercerent. At huius rei Scriptura ne vnica quidem syllaba commemorat, sed tantum Iudices causarum omnium per oppida ordinatos dicit: vt per Mosē Deus præceperat. Nec sacrorum iudicium mentionem facit, nec quas causas tractare debuissent vel hic vel alibi exponit: sed, vt ante dixi, Leuitas tam dicit esse coram Zebadia, quam coram Sacerdote.

Verum-enimvero quid verbis opus est amplius? Rex Iosaphatus hac in re à scripto Dei ac Mosi discedere nec potuit, nec debuit, nec voluit. Quare cum declaratum sit, duas distinctas istas iurisdictiones à Deo nõ esse mandatas: & à Mosē nullo in loco institutas, per se patet, Iosaphatum tale nihil cogitasse. Ideo non anxie hic nobis querendum videtur, quid per negotia Domini & Regis sit intelligendum. Per negotia Dei idem hoc intellexit, quod supra dixit, Non homini iudicabitis, sed Ichouæ, qui erit vobiscū in iudicio. Non dissentiunt ab his, quæ Rabini annotarunt, qui iudiciū causarum capitalium asserunt vocatum fuisse iudicium animarum. Scriptura omnia iudicia frequentissime vocat Iudicia Dei. In 1. Cap. Deut. de politicis Iudicibus hæc legimus. Non timebitis vobis à quoquā: quia Iudicium Dei est. Sic Exod. 18. Mosēs socero interroganti cur totos dies ibi sederet, respondet. Quia venit ad me populus ad quærendum Deum, hoc est, ad quærendum Iudicium. Hac de causa toties vocantur Iudices in Scriptura Dij, vt ex Cap. 22. Exod. & Psal. 82. liquet. Significat ergo hic causa Dei, causam quamlibet in Lege Dei expressam, & Iudicibus ad dijudicandum propositam. Regis autem negotium eas notat causas, quæ ad Regem proprie pertinebant.

Quæ quales essent, paulò supra ex Rabinis diximus. Si per illas libet res ad cultum Dei spectantes, per hæc res ciuiles accipere, non pugnabo. Etenim Sacerdotem imprimis decebat operam dare, ne in fide & ceremonijs, error admitteretur. Pertinebat hoc ad Regē non minus (vt ex 17. Deut. vnusquisq; videre potest) sed peculiariter tamē Sacerdoti

doti hoc mādatur: quem verisimile est Regibus omni tempore diligētiorem fuisse in lectione ac meditatione Legis. Vt hic non excluditur Zebadias, ita non remouetur à negotijs Regijs Amasias: sed commune fuit vtrobiq; munus.

Si magis placet per causas Dei accipere causas appellationum: per Regis negotia iudicia alia, ne hic quidem tecum litigabo. Rectè hic præficitur Sacerdos, cum in Lege sit exercitatus magis, & causæ tales obscuræ sunt ac difficiles iudicatu. Si Sacerdotem in Dei nomine, Zebadiam autem Regis præfedis affirmetur, non refragabor: etsi prius dictas expositiones (maximè verò primam) veriores putem. Ad huius loci intellectionem conferet plurimum inspectio 26. Cap. lib. 1. Paralip. vbi scribitur Hasbias cum fratribus Regioni vltra Iordanum versus occidentem præfuisse in omni opere Domini & Ministerio Regis. Item Iediam constituit David præfectum Rubenitis, Gaditis, & dimidię Tribui Manassis in omni re Dei & Regis. Eadem propè verba sūt, quæ postea repetuntur in historia Iosaphati: & tribuitur manifestè vtraq; potestas eisdem: non mandatur diuersis. Quare hic etiam vni Iudicio imperatur vtrumq;, licet alteri hæc, alteri illa magis negotia commendentur. Conducat fortasse non nihil & loci alterius illius ex 19. Deuter. consideratio: Et stabunt duo illi, quibus lis est, coràm Iehoua, id est, coràm Sacerdotibus & Iudicibus, qui erunt tempore illo. Nūc tempus est, vt videamus quomodo probes Iudaicum Syndrium ciuilem iurisdictionem non habuisse.

CAP. IIII.

Vtrum Syndrium politicus fuerit Magistratus.

Vm Sacerdos, inquis, Ieremiam Prophetã reum ageret blasphemix, nõ sedit inter Iudices Sacerdos, Iere. 26: sed egit accusatorẽ apud Regios Magistratus. Ergo Syndrium tempore Christi caruit coercitione ciuili. Non animaduertis quàm lubrica sint,

quæcunq; ex theca tua promis? Concedo tibi Synedrimum tuum caruisse iurisdictione ciuili: quoniam est figmentum, & in populo Iudaico nunquam fuit, nisi fortè aliquis somniauerit tale quidpiam. Sed ad tua propius. An fuisset æquum, vt Sacerdos simul accusator esset ac Iudex? An non in quolibet Iudicio accusatores, etiamsi aliàs ex numero sint Iudicum, è Confessu aliorum exire coguntur dñam suam agunt causam? Inepta ergo est tua isthæc argumentatio. His adde illud etiam, quod Ieremiæ tempore regnabat Hierosolymis Rex, penes quem, vt in Monarchia fieri solet, omnis potestas erat: Christi tempore regebantur ea specie Reipub. quam Aristocratiã Græcè Iosephus nominat. Quid quæso, potest te in disputando infœlicius esse?

Quæris etiam, vnde Caiaphæ & eius Collegarum potestas in Christum fuerit? Hoc à me supra fusè & firmiter est declaratum: in præsentia breuiter respondebo à Deo primum fuisse. Deinde à Persarum Regibus, atq; alijs illis, qui Iudæam sibi subiecerant. Demum etiam à Romanis permittentibus. Quod Deus post reditum ex captiuitate non voluerit Rempub. per Regem aut monarcham gubernari, declarat Ezechiel. Cap. 44. de Sacerdotibus loquens: Et in controuersia ipsi stabunt ad iudicandum: iuxta iudicia mea iudicabunt eam. De Persarum Regibus ac Romanis declarant Esdras, Nehemias, ac Iosephus. Sed quid disputo tecum? Tu ipse scribis vos non negare, quin habuerint præhensionem & coercitionem in illis, quæ ad ipsorum ritus spectabant. An tibi præhensio & coercitio pars nulla videntur ciuilis iurisdictionis? Sed, inquis, non licuit hoc ipsis ex verbo Dei: sed fuerunt reliquæ confusionis, quæ sub Macchabæis coepit. Hoc vnde probabis? Sæcè Christum & Apostolos nihil tale reperies in Sacerdotibus reprehendisse. Quinetiam ex verbo Dei contrarium probaui: quod non minus clarè ex historia Iosephi cernitur. Quid dicam amplius? Nihil habes, quo te sustentens.

Quàm infœliciter Synedrimum per id tēporis, quo Christus docuit,

docuit, ciuilem iurisdictionem habuisse neges, vidimus: nunc quomodo rationes nostras refellas, quibus iudicia capitalia penes illud fuisse demonstrauius, inspiciendum. Romani, inquis, nulli Regioni in Prouinciam redactę gladij potestatem permiserunt. Ego hoc dico ipsa falsitate falsius esse, si de illis rebus intelligi etiam velis, quę ad Religionem seu *diuorquias*, patrios uè ritus spectabant. Et ut nunc de alijs nihil dicam, de Iudęa sic probaui, ut mirer an aliquis sanę mentis porrò sit negaturus post auditas nostras probationes. Cur ergo Christum, inquis, ab ipsis pręhensum, uinctum, blasphemię accusatum, damnatum, non occiderunt, nisi quia ius gladij non habuerunt? Respondeo tibi, multas causas concurrere, & sibi inuicem succedere. Prima est, quod sic Deo uisum fuerat, ut Gentilibus traderetur. Matth. 20. Propior est, quod propter festi propinquitatem non poterant occidere: nec tamen uiuere eum diutius volebant. Ob eandem hanc causam non introierunt in Prętorium, Iohan. 18. Huc accedit, quod intelligebant se hoc pacto facilius iram populi euitaturos. Ideo scribit Lucas, eos quęsiuisse, hoc est, captasse occasionem occidendi. Et Iudam ait quęsiuisse rationem, qua sine turba eum traderet, Luc. 22. Sic enim ratiocinabantur. Si nos eum occidemus iuxta legem blasphemii Leuit. 24. lapidibus à populo erit obruendus: in quo concursu populus facillè mouebit turbas. Si Romanus Pręfes fecerit, nullus se opponere audebit. His adde, si lubet, quod eum cupiebant crucifigi (Sic enim mori eum oportebat) quod clamoribus suis apud Pilatum abundè probant: Lex autem blasphemum lapidibus necare iubebat. Postrema est, quod apud Pilatum eum accusarunt pręcipuè, quod populum aduersus Cæsarem concitaret, quod tributum dare prohiberet, seque Regem faceret. Quę cum falsa comperisset Pilatus, & damnare ob id nollet, ueriti ne eum absolueret, addunt blasphemum esse, & secundum eam legem ei moriendam esse. Cum ne sic quidem proficerent, sed multò magis nutare Pilatum cernerent,

hoc obijciunt, eum Cæsaris amicum non fore, si eum, qui contra Cæsarem se Regem faceret, impunitum dimitteret. Quare cum propter hanc causam, propter quam præcipuè accusarant, ipsi punire neminem possint, rectè dicunt, sibi nullum occidere licere. Propter blasphemiam occidere potuissent, ideoque Pilato dicunt Legem se habere, secundum quam moriendum ei esset. Cum à Pilato, qui ob eam causam damnare eum nollit, iuberentur secundum eam legem necare, propter dictas causas noluerunt. Etenim Prophetias impleri oportuit, ipsis etiam nescientibus. Habes causas, ut hic nec Chrysostomi nec Augustini defensionem frustra suscipiam.

Ad id, quod dixi, Pilatum permittere, ut secundum legem suam ipsimet eum condemnarent, ideoque fateri Pilatum, ipsis licuisse patriarum legum transgressores capite plectere: Respondes, negando Pilatum illis capitale iudicium concessisse. Ratio tua est, quod Iudæi cupidè arrepturi fuissent hanc occasionem, cum nihil magis exoptassent. Item per sarcasum dixisse Pilatum, tollite eum vos & crucifigite eum. Haec est egregia tua ad argumentum nostrum responsio. Nego tibi Pilatum non concessisse ipsis capitale iudicium, quod ex permisso Cæsaris habebant, cum dixit, Accipite eum vos, & secundum Legem vestram iudicate eum. Item cum dixit: Tollite eum vos, & crucifigite eum. Non fuit sarcasus hac in parte: sed quum capitale crimen in eo non inueniret, atque ideo secundum Leges Romanorum interficere non posset, iussit ut secundum suas Leges ipsi eum occiderent.

At, inquis, cupidissimè hanc occasionem arripuissent. Imò verò habebant iam potestatem: sed quoniam Deus volebat Christum à Gentibus necari, factum quoque est, ut non antè caperetur, quàm instaret iam, imò incepisset pasceuè Paschatis. Hanc ipsemet Christus causam esse dixit, Matth. 26. quod eum in Templo decentem non coeperint. Praeterea iniecerat Deus ipsi

metum.

metum populi. Matth. 26. Mar. 14. quae res fecerunt, vt cum viuum ferre amplius non possent mortemque differri longius nollent, à Pilato contenderint, vt eum de cruce suspensum necaret. Certè si debuisset à populo lapidibus obrui, vt Stephano postea accidit, blasphemique occidi solebant, vix absque tumultu futurum praeuidebant.

Stephano exemplum produxi, vt in causis ad Religionem atinentibus capitalia iudicia penes Synedrium fuisse monstrarem. Hunc etenim captum & coràm iudiciò accusatum (sed falsò) libera responsione eius exasperati extra urbem lapidari iusserunt. Et, quod Lex iubet, testes primos lapides in damnatum iacere, factum hoc fuisse ex eo dixi apparere, quod scribitur, testes deposuisse vestes suas ad pedes Sauli Actor. 7. & 22. Ex his conclusi Stephanum non sic per tumultum occisum, quomodo qui à vulgo interficitur, quod interficiendi ius non habet. Per tumultum complura hic sunt facta, & quidem iniuste, fateor: attamen historia docet, eos habuisse potestatem prae-hendendi, iudicandi, condemnandi, & demum occidendi. At, inquis, cum nondum perorasset, ac priusquam cum condemnasset ex vrbe eiectum lapidarunt. Concedo de condemnatione nos nihil legere: at secundum suam opinionem manifestum erat ipsius crimen, scilicet blasphemiae, cum se diceret, Iesum videre à Dextris Dei. Quod de eiectione dicis, indignum est responsione. Quis enim non videat falsum esse hanc propositionem: Quicumque iussu & permisso Iudicum eijcitur ex loco aliquo & exciditur, is per tumultum occiditur ab ijs, qui ius interficiendi nullum habent? Cum aperte falsa haec sit enunciatio generalis, quomodo tu subiectione singularis concludere te credis?

Conaris & illud eludere, quod de Apostolo Paulo legimus, eum accepta potestate à Principibus Sacerdotum ad Synagogas, viros & foeminas in carcerem coniecisse, atque suo etiam suffragio occidisse, Actor. 26. Quem

locum miraris à me non prolatum. At non mirareris, si Thefes correctas vidisses: & cogitasses me non sperauisse Theologos inuentum iri adeo audaces, qui negare eiusmodi vellent. Si potuerunt dare facultatem Apostolo pios etiam alibi viuentes, (vt Damasci) comprehendēdi, in carcerem conijciēdi, Hierosolymam pertrahendi, suffragioque suo interficiēdi, certè habuerunt ipsi quoq; eandem. Sanè Apostolus ingenuè coràm Præsidibus Romanorum fatetur se ista fecisse, ac potestatem faciēdi à Sacerdotibus & Senioribus accepisse, Act. 22. & 26. nec reprehensos vel Pontifices vel Paulum hanc ob rem legimus, quasi aliquid contra Romanorum voluntatem ac iussa egerint. Puto te Cap. 5. Act. non satis attentè legissè, cum ista reprehenderes. Etenim solum nobis sufficere posset. Capiunt ibi Apostolos palàm, & quidem per publicos Ministros, per Templi *γραμμαρτυ* & suos *ὑπηρέτας*: collocant in custodia publica: conuocant totum Cōcilium: iubent dicere sententias: deliberant de interficiēdis, *καὶ ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς*: & à Gamaliele aliter persuasi, cædi eos imperant. Quid quæso amplius petis? Si non habuissent potestatem tollēdi, Gamaliel dicturus certè videtur fuisse, non debere eos hoc facere, ne irritarent Romanos. At neq; alij neq; ipse tale aliquid dixisse legitur: tantum cauere monet, ne tādē *θεομάχοι* reperiantur. Quæ cum nobis omnia sacræ literæ præscribant, quomodo nō te pudet negare, capitalia iudicia penes Syhedrium illum fuisse? Sed age videamus quid respondeas.

Coercitionem modicā & præhensionem, inquit, causa religionis habuisse non negamus. Sed hæc licentia orta est ex cōfusione vtriusq; iurisdictionis: quas Christus postea separauit. Si verum est, quod dicis, pessimè contendunt alij tui focij in præfente causa, non posse vllum excommunicari à Ministris & adiunctis ipsorum, nisi accedat consensus Magistratus. Hi ergo coniungunt iterum, quæ Christus te iudice separauit. At multò te hic sentiunt rectius. Vbi, rogo te, distinxit externam gubernationem in Ecclesiasticam & ciuilem, eo modo scilicet quo vos distin-

distinguitis? Aut quo in loco tribuit presbyterio ius publica de moribus iudicia habendi à Sacramentis arcendi? ac magistratus, quibus parere debebant, sibi subijcendi? Excipies fortassè, te id supra probauisse, cum cap. 18. Matth. tractares. At verò sic probasti, vt me atque omnes intelligentes adeoque temetipsum necesse sit tui misereri. Ego autem veris & indissolubilibus argumentis & testimonijs tum sacrae tum prophanae historiae demonstraui, Synedrium Iudaicum ius & potestatem habuisse de capite iudicandi, adeoque verum fuisse magistratum: idque ex voluntate atque ordinatione Diuina. Legito Ezech. Esdram, Nehemiam, Iosephum, si adhuc dubitas. Vides ergo Paulum, cum se suffragium atque sententiam de morte & capite Christianorum à se captorum dixisse profiteretur, non hoc solum voluisse dicere, se absentem fuisse, sed hoc quod verba ipsa verè sonant. Frustra igitur producis ex historia, quae Iudaei, vel tunc vel aliquot post seculis per impotentiam egerunt.

Verum si poterat, inquis, à Synedrio damnari capitis, quid erat necesse concipi votum de eo interficiendo in via? Respondeo ob id factum, quod in sua potestate eum non amplius haberent. Votum ergo illud conceperunt mali nebulones, vt gratificarentur Senioribus illis, quos videbant vnicè cupere Pauli mortem. Sciebant ijdem Romanos non temerè occisuros quenquam propter religionis causas, si in sua potestate haberent. Lyfias quoque non de Religione quaerit, sed num Aegyptius ille sit, interrogat, qui seditionem excitaret. Deinde cum propter excitatam inter Iudæos dissensionem periclitari eum videret ne discerperetur, rapi iussit è medio illorum. Quod cum vidissent Iudaei, facilè intellexerunt, non sibi datum iri potestatem eum occidendi, praesertim cum ad sui defensionem absque vinculis productum conspicati fuissent. Et cum Paulus ait. 23. Actorum, Tu sedes iudicans me secundum Legem, an non agnoscit eum Iudicem? Et paulò post, cum diceret: Nesciebam quod esset Pontifex, scriptum est enim, Principi populi tui non maledices, an non pro Principe agnouit Pontificem? Cur ergo accusant coram Felice.

Felice, & non potius sibi dedi postulant? Causa ex historia nota est, & ex epistola Lysiae: quia nolebat occidi hominem Romanum, in quo crimen mortis aut etiam carceris nullum reperiebatur. Paulus quoque negabat se contra legem aliquid fecisse: & rem ita habere probabat, Act. 24. & 25. Miror ergo cur putidas haec interrogatiunculas nobis objicias. Ego ex te hic multò iustius quaero, cur non verba Tertulli oratoris cap. 24. notaueris? aut si notauisti, cur dissimulaueris. Hunc Paulum, inquit, à nobis comprehensum volumus secundum legem nostram condemnare: nisi Lysias superuenisset, magnaue vi eum è manibus nostris eripuisset. Audis hic conquerentes, quod Lysias per vim, nullo iure, ipsis eum eripuerit? ac proinde in causa fuerit, quò minus eum potuerint secundum legem suam condemnare? Patet ex his & petiuisse Iudæos eum sibi dedi, quod etiam à Festo petiuisse videntur: at non erat in more Romanorum positum, vt Romanum hominem, quem in sua teneret potestate, facile alijs traderent.

Quod de Festo objicis interrogante num Hierosolymis vellet apud se iudicari, miror quomodo obiicias, cum aperte in textu dicatur, Festum voluisse hac in re Iudæis gratificari. Ergo falsò dixit, apud me, cum Iudæis vellet concedere: quod & Paulus intellexit, cum sic respondit. Sto ad Caesaris tribunal, vbi me oportet iudicari: Iudæos iniuria nulla affeci. Quod si non hoc cogitasse Festum contendas, id saltem meminerat Apostolus, in quanto periculo fuisset antea Hierosolymis. Sed interpretare hæc vt libet, semper hoc constabit nihilominus, eos potestatem habuisse de capite iudicandi in causa religionis ac rituum suorum. Probauit hæc omnia fusius in superioribus: quæ hic repetere non est opus.

Quæ de Gallione Praefecto Corinthiorum, & de Ephesiis hic commemoras, ad rem praesentem nec tibi vsui esse possunt nec mihi. At illud, cuius causa ego protuli, pulcherrimè declarant: nempe non potuisse Synedrium Iudaicum in causis iniuriarum, & ad religionem non spectantibus parere nolentes cogere: quod idem tu supra de Corinthiis

rinthiis quoque rectè affirmabas. Ergo permittit Christus iniuria affecto, si quidem iniuriosus nolit desinere iniurius esse, postquam ab Ecclesia admonitus fuit, sic cum aduersario agere, atque si cum Ethnico vel cum Publicano lis ei esset: qui coràm alio magistratu conueniri tunc non poterant, quam Romano. Sic dum malè consutæ laceraeque vestis tuae partem vnā infeliciter sarcire studes, aliam imprudenter laceras.

Synedrium Ecclesiasticum apud Iudaeos nullum fuisse, sic, puto, declarauimus, vt omnes homines intelligentes infelices tuos conatus miseraturi sint. Argumentum vnicum ex Iosaphati historia perperam exposita protulisti, quod falsissimum esse ostendi: simulque mea contra vestrum Presbyterium firmissima permanere demonstrauit. Iam ergo quomodo probes Iudaico Synedrio successisse Presbyterium noui Testamenti videamus. Quanquam ridiculum est velle videre, an hoc illi succedere debuerit, cum indissolubiler monstratum sit, illud nunquam fuisse vel à Deo institutum, vel à Iudæis vsurpatum: attamen ne querere nos aliquid omisisse, agè hæc etiam percurramus.

CAP. V.

Consutatio argumentorum pro Presbyterio, ex nouo Testamento conquisitorum.

Rimo loco sic ratiocinaris. Necessaria fuit initio nascentis Ecclesiae cognitio de doctrina, de offendiculis: In summa opus fuit, vt aliqui Iudices conuenirēt ad eligendos ministros, ad constituenda Diaconorum & viduarum Collegia. Ergo Presbyterium excommunicantium successit Synedrio Iudaeorum. Respondeo cognitionem fuisse necessariam: sed tuum modum fuisse necessariū, nego. Etenim scriptura nō neglexisset nobis eum exponere, si necessarius fuisset. Quē nobis tradidit, eum ego solum necessariū esse iudico. Docuit ea nos quid, quomodo, per quos, agendum sit cum falsis Doctoribus & impu-

impuræ vitæ hominibus: at non docuit vestrum Presbyterium instituire, multò minus docuit peccatores poenitentes tantisper à Sacramentis arcere, dum vestris Presbyteris digni censeantur. Et quo pacto sequitur, oportet aliquos esse Iudices in Ecclesia, qui de his rebus cognoscant, ministros eligant, Diaconorum & Viduarum Collegia curent: Ergo presbyterium excommunicantium successit in locum Synedrij Iudaici? Hoc perinde est, ac si quis concludat, hoc esse animal, & proinde canem esse: cum possit equus esse aut atis, aut aliud quodpiam. Legimus Apostolos dedisse ministros Ecclesijs: & eosdem non totis Ecclesijs: sed earum ministris præcipisse, vt eis prospicerent cap. 1. ad Titum: at non legimus excommunicantium Presbyterorum Collegium hoc facere debuisse.

Quid post tempora Apostolorum sit factum, non valdè laboro in huius litis explicatione: quam solis scripturæ testimonijs dirimi oportet. Hoc interim ex te velim audire, vbi gentium hoc tuum presbyterium fuerit? Equidem in Orientis Ecclesijs non fuisse, clarissimè docet historia Ecclesiastica: quæ hanc potestatem non tribuit presbyterorum aut aliorum confessui, sed Episcopis. His enim solis dictum fuisse putarunt Veteres, quicquid ligaueritis &c. Et sanè 18. Matth. (de altero loco nemo ambigit) tametsi Ecclesiæ mentio facta fuisset, non ad hanc, sed ad Apostolos verba hæc locutus est Christus. Si considerare voles quæ historiae de presbytero poenitentiario vocato tradunt, omninò tibi displicebis. Si quod tale vnquam in Ecclesijs exstitit Presbyterium, in sola Africa fuit: in aliarum orbis regionum nulla. Quare nec veteris Ecclesiæ exemplis te defendere poteris: de quibus tamen parum solliciti nunc sumus. Hoc enim solum quærimus, quod scriptura iubeat. Ad ministrorum electionem quod attinet, etiam tunc, cum excommunicatores in Ecclesia essent, non ab his, sed ab Ecclesia post Episcopos electos fuisse eos nouimus.

Quan-

CAP. VI.

*De Presbyterorum electione, ex quibus iudicium constare debeat,
& quando institutum fuerit.*

Vanquam verò de nominibus nō valdè sum
anxius, cum de re constet, tamen obser-
uandum est, magnum esse discrimen inter
iudices, qui, an aliquis ad ministerium sit
aptus, & quomodo pauperibus atque Vi-
duis sit subueniendum, iudicant: & illos
Censores, qui in confesso publico cum
authoritate & coactione sententias dicunt de repellendis vel
admittendis ad Sacramenta: quique verè poenitentes à simu-
latoribus dignoscere posse putantur. Ergo nullo in loco dixi,
Ecclesiam sceleratos debere interficere, cum magistratu caret.
Hoc autem dixi, licere Ecclesiæ comprecari Deum, vt qui e-
norme aliquod scelus perpetravit, puniatur, quomodo ipsi
videatur. Annon semper in publicis precibus hoc solet Ec-
clesia facere, scilicet orare Deum, vt hostes Euangelij vel con-
uertat, vel perdat? Cur non idem contra immaniter faci-
norosos facere possit? Certè Apostolus Corinthios non re-
prehendit, quod non interfecerint incestuosum, sed quod non
rogarint Deum, vt eum è medio sui tolleret. De cæteris,
quæ hîc præterea scribis, soepè iam est dictum.

Secundo loco probare conaris, Presbyteros excommu-
nicatores à Paulo non fuisse tunc institutos, cum in 1. Cor.
6. aliquos litibus *ἑπιβιωτικῶν* præfecit: quod libenter tibi con-
cedo: quia verum est, & à me firmitus probatum, quàm hoc
in loco tu probes.

Tertiò, ne Diaconos quidem ad hoc eligi affirmas, vt
vestri Presbyterij munus gerant: quod & ego sentio ac
dico.

Quartò contendis non solis ministris hanc demandatam
esse prouinciam, tamen ad hos præcipuè spectet veram doctri-
nam tueri, offendiculis priuatis & publicis mederi, arguere,
monere, increpare, adeoque ligare & soluere. Concedo hæc
quo-

quoque omnia, nisi quod nec solis ministris nec vnà cum alijs data est authoritas excommunicandi. Quomodo soluant ac ligent ministri & alijs, supra exposui. Quinam igitur iudicio tuo sunt ministris adiungendi? Pastores, inquis, seu Prophetæ, & peculiariter nominati Doctores. Sed quomodo hoc probas? Respondes, te sequentibus argumentis probaturum: quæ priusquam consideremus, argumentum quoddam meum me defendere oportet: quod hoc loco tu pro tua consuetudine immeritò equidem sugillas. Est autem tale.

In nouo Testamento, quoties nomen Presbyteri pro munere seu officio sacro, non pro ætate, ponitur, nusquam positum inuenimus pro alijs, quàm pro ministrantibus verbo. Ergo falsum est, Apostolos præter verbi ministros alios quosdam Presbyteros eligi mandasse, quorum aliud esset munus. Excipio interim hîc, vt aliàs semper, Arbitros litium apud Corinthios ordinatos: si quis fortassè velit hos Presbyteros nominare. Hoc argumentum tu sic refelli putauisti. Non magis efficax, inquis, est hoc argumentum, quàm si pariter concludas, nullos fuisse alios Presbyteros, quàm Apostolos, quoniam & isti interdum Presbyteri dicuntur. Mirificus es disputator. Non sic argumentatus sum: ministri aliquando vocantur presbyteri. Ergo præter ministros nulli alijs sunt presbyteri. Sed ad tua. Negare non potes, quin presbyteri vocentur in scriptura alijs quidam præter Apostolos: & nihilominus affirmare audes, simile tuum esse argumentum meo. Ego sic dico: vbicumque presbyteri fit mentio, semper significat eum, qui verbum tractat. Ergo præter hos nullus reperitur presbyter in nouo Testamento. Si tuum vis simile esse, sic erit formandum. Vbicumque nomen presbyteri ponitur in nouo Testamento, semper significat Apostolum. Ergo præter Apostolos nulli nominantur presbyteri in nouo foedere. An non vides Antecedens tuum manifestè falsum: meum autem perspicuè verum esse? Apage cum istis refutationibus. Si voles, quod post Apostolorum tempora Ecclesiae fecerint, obseruare, intelliges nunquam Veteres
nomen

nomen presbyteri aliter vsurpasse. Quippe historia Ecclesiastica presbyteros præter ministros verbi nullos nouit. Sed nec Africani Iudices, de quibus loquuntur, presbyteros vocarunt: nisi re vera tales, hoc est, verbi ministri simul essent. Figmentum igitur hoc vestrum vobis relinquimus.

Primum argumentum tuum hoc est. Ad Synedrium Iudaeorum legebantur præter Leuitas & Sacerdotes aliarum Tribuum præcipuae authoritatis viri. Ergo præter ministros continet presbyterium Prophetas & Doctores. Mirandum est, si non aduertisti, quàm hic sis miser. Primum enim negasti supra ad Prophetas testamenti veteris pertinuisse hanc potestatem, sed fuisse eam Sacerdotum duntaxat ex institutione Mosis. Proinde locum te monstrare conuenit, qui Prophetis noui foederis tribuat hanc facultatem, quam prioribus Deus negauerat. Deinde nullos hodie habemus Prophetas, præter scripturarum interpretes, id est, publicos Ministros & doctores. Tertio si adiungendi sunt Ministris Doctores, ne solis illis vrbibus institui poterit presbyterium vestrum, in quibus scholæ publicæ sunt. Nam alibi vix reperies Doctores seu docentes Theologiam publicè præter ministros. Quid igitur vrbibus atque regionibus alijs fiet? Quarto pugnant hæc expressè cum eo, quod supra dixisti, scilicet de cõtempторibus verbi Dei & Sacramentorum cognoscere, ad illos necessariò pertinere, quorum sit Sacramenta & verbum dispensare. Nam Doctores non administrant Sacramenta, quicumque non sunt etiam ministri. Quinto non satis conueniunt cum ijs quæ ad Galliæ principes in quadam præfatione scribis, vbi Magistratus quoque participes facis huius dignitatis. Sexto, aduersatur his tuis verbis, quæ in Epistolis tuis post hoc scriptum exaratis leguntur. Presbyterium partim ex pastoribus partim ex Presbyteris propriè sic appellatis, quos Paulus gubernationes vocat, compositum est. Septimo non habemus etiam pastores alios quam ministros & Magistratus.

Iam

Iam ad argumentum tuum venio. Nec antecedens, nec consequens, nec consecutio vera est. Etenim apud Iudaeos Synedrium sacrum tale nullum fuisse demonstraui-
mus, quale nobis Presbyterium vos fingitis. Deinde quomodo tibi constas? Supra volebas Synedrium hoc Iudaeorum à Mose institutum & mandatum fuisse Leuit. 10. vbi Aharoni & filijs eius mandat, vt populum doceant legem intelligere, & munda ab immundis discernere: quae verba soli Aharoni & filijs ac successoribus eius dixit: nec in se continent praeceptum de erigendo Iudicio publico de moribus. Hic autem vis etiam Leuitas, & praeter hos Principes aliarum Tribuum seu familiarum coniungi: quod etiam supra in historia Iosaphati simili errore dixisti. Consequens falsum censebunt omnes homines, nisi testimonium ex sacris literis producas. Consequentiam etiam pueri intelligent falsam esse.

Alterum est tale. Si non ex toto corpore aliqui delecti sedeant, vix illis conueniet nomen vniuersale Ecclesiae. Ergo Prophetas & Doctores ibi sedere cum ministris oportet. Vt antecedens verum sit, quis vel consecutionem tibi largiatur, vel consequens admittat. Falsum est consequens: nec ex Antecedente vilo pacto sequitur. Puto oblitum te esse, quod supra dixisti, Ecclesiae nomen in Christi verbis significare Synedrium, non turbam totam. Quid ergo verat, quo minus aliquot ministri sufficiant, cum apud veteres soli Episcopi representarint hac in parte Ecclesiam?

Tertium, hoc velut freno cohercetur Pastorum & populi potestas. Ergo Deus iussit Prophetas & Doctores cum ministris distinctam iurisdictionem ab ea, quae magistratui debetur, de vicijs cohercendis exercere. Puto nunc tandem omnes risuros, cum ego summè cogor miserari vicem fortunamque tuam. Non vides falsa esse vniuersa? Alij contendunt hanc potestatem Ecclesiae seu populi esse: tu hac ipsa populi potestatem quasi freno vis coherceri.

Quartum & quintum tale est. Apostolus in Epist. ad Romanos

manos, & in 1. ad Corinth. 12. meminit τῶν ἀποστόλων ἔτι τῶν
 κυβερνήσεων manifestè à cæteris donis distinguens. Ergo ad
 Ministros allegi oportet ad Presbyterium excōmunicanti-
 um Prophetas & Doctores. Responsio eadē est, quæ supra.
 Nam consecutio impossibilis est probatu. Quoniam vt in
 præsentia cætera fileam, quibus testimonijs probabis, Paulū
 per gubernationes intellexissè tale Presbyteriū, de quali vos
 loquimini? Potius cœlum terra erit, quam istud ex sacris li-
 teris tu sis demonstraturus. Valde namq; multa sunt genera
 Gubernatorum. (Miror cur non etiam τὰς δυνάμεις adduxeris.
 Etenim nulla maior est δύναμις sub cœlo facultate Excōmu-
 nicandi: quæ omnes potestates orbis Christiani terruit) Sed
 nec verius est consequens. Quī namque probabis Prophe-
 tas & Doctores significatos fuisse per ἀποστόλους & κυβερνήτας?
 Imò verò quomodo te ipsū à contradictione vindicabis? Su-
 pra dixisti prouinciam hanc à Deo per Mosen solis Sacerdo-
 tibus impostam fuisse: quando Leuit. 10 eos iussit munda
 ab immundis distinguere, ac populum legem voluntatemq;
 Dei docere. Postmodum etiam Leuitas & Patriarchas ad-
 didisti veteribus. In nouo fœdere negas solis Ministris con-
 cessum esse ius hoc Presbyterij seu excōmunicandi: sed co-
 optandos esse præterea Prophetas & Doctores. Deinde his
 etiā adiungis τὰς κυβερνήτας apud Paulum & τὰς ἀποστόλους, velut
 alios à Ministris, Prophetis, Pastoribus, & Doctorib'. Quod
 si Prophetæ & Doctores docent, non fuerunt addendi velut
 diuersi à Ministris & docentibus: nisi fortè ob hanc causam
 distinguas, quod non administrant Sacramēta. At hoc quo-
 modo verum defendes, τὰς ἀποστόλους alios esse à Ministris? An
 non Apostolus Ministros vocat ἀποστόλους in 1. ad Tim. 5. & 1.
 ad I Hess. 5. cap. Postremò an in Presbyterio Allobrogico
 soli Prophetæ & Doctores cum Ministris sedeant, (Audio
 non ita esse) affirmare non possum: alibi non obseruari cer-
 to scio. Fideli opus est memoria falsa defendentibus. Nam vt
 vera vbique consonant, sic falsa passim discordant.

Vltimum argumentū (nisi deinceps alia inueniam: quæ
 non sint in margine annotata) hoc est. Paulus in 1. ad Tim. 5.

scribit, Presbyteros, qui bene præsunt, duplici honore dignos esse, maximè verò τὰς κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Ergo ad Presbyterium nostrum iussit Deus cum Ministris allegi Prophetas & Doctores. Hæc enim tua fuit Propositio, cuius nobis probationem pollicebare. Proinde optima fide tua argumentare citavi: quod ideo moneo, ne quis, cum parū venusta & apposita videbit, arbitretur me non rectè repetivisse. Antequam respondeam ad argumentum, illud obiter tantum monebo, te supra dixisse, προσεῳάτους inter eos non posse numerari, qui docent: hic autem Paulus ex tua sententia ipsos numerat non tantum inter eos, qui diligenter docent, sed & inter eos, qui pulchrè & benè præsunt siue gubernant. Nam in doctrina & verbo sedulò laborantes, dicit, benè præesse. Iam ad rem.

Hoc argumentum in Thesisibus refutavi, dicens, κοπιῶν significare diligentiam & laborem adeoque defatigationem: unde Græci κόπῳν appellat affectum quem Latini lassitudinem nominant. Hinc Chrysostomus non κοπιῶντας vocat delicatos aut remissos, qui contra gelu & spinas iugum non sustinent. Ad id tu respondes: non negare te emphasin hic esse in verbo κοπιῶν minimè negligendam: at si mea expositio valeat, frustra addita hæc esse, ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Absurdam enim hanc esse orationem. Omnibus verbum Dei docentibus benè cupio, præsertim verò diligenter verbum Dei docentibus. Loquendum sic esse potius: omnibus verbum Dei docentibus benè cupio, ijs præsertim qui diligenter docent. Primò quidem non proposui ego exemplum orationis tale, quale tuum est. Hæc namque mea sunt. Pastoribus omnibus benè volo, ijs præsertim, qui summa fide, industria, labore, oves suæ fidei creditas pascunt. Omnes studiosos amo, præsertim verò dies & noctes studijs suis inuigilantes. Non prorsus eadem verba sunt, Pastor, & pascere: item studiosus, & studere. Itaque non est talis verborum ταυτολογία qualem tu proponis. Sic Apostolus diversa ponit, καλῶς προσεῳάτους, & κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Vides iam, non meam expositionem, sed tuam accusationem, vanam

vanam & inanem esse?

Quod si etiam quis hoc modo loquitur: omnibus qui verbum Dei rectè sincereque docent, benè cupio, ijs præsertim, qui id magna sedulitate docent, an absurdè locutus videbitur? Non puto. Sic enim loqui solemus omnes aliquando. Hoc tantum discrimen est, quod vocolæ, verbum Dei, non repetuntur, sed pro ijs ponitur pronomen, Id. Quia rectè docere omnes Ministri possunt, & inter hos nihilominus alij alijs in munere suo diligētiores esse possunt, ideo dicit Apostolus omnes tales duplici honoratio dignos esse: illos præsertim, qui in suo officio docendi, & exhortandi sint magis seduli, imò ad defatigationem vsque laborent. Docui pluribus ex scriptura locis, non posse nec debere aliter locum hunc exponi: præcipuè verò id probat clarè is, qui in 1. ad Theff. 5. habetur. Rogamus autem vos fratres *ἐξέλεται αὐτοὺς ἡμεῖς ὡς ἡμεῖς ἐν ὑμῖν, ἵνα ἀπολαύσωμεν ὑμῶν ἐν κυρίῳ,* &c. Qui non videt hunc locum exponere illum, siue vnum esse alterius interpretem, is plusquam cæcus est.

Quem habes (quæso te) tuæ expositionis authorem apud Veteres? Nullum. Quoniam duplex hoc Presbyterorum genus ignorarunt, sed ingenuè confitentur omnes Presbyteros esse Sacerdotes. Legito Athanasium, Chrysostomum, Theophylactum, Oecumenium, Ambrosium. Etsi enim hic Seniorum facit mentionem, attamen & de longè alijs intellexit, & Paulum de ijs hic loqui non dicit. Ipse namque in lib. de dignitate Sacerdotali asserit omnes Presbyteros esse Sacerdotes. An non satis indicat Apostolus, se de eiusdem ordinis hominibus loqui, dum idem & æquale omnibus præmiū tribuit? Ineptit qui putat ipsum voluisse eodem præmio honorari vestros Presbyteros, quo Ministros iudicavit dignos. Quasi verò quisquam hodie idem vtrisque stipendium decernat. Denique ipsum quoque testimonium de bone triturante, quod alibi quoque Ministris verbi accommodat, non nihil sententiā declarat. Taceo iam, quod plerique omnes recentiores, vestris exceptis, duplicè hunc Presbyterorū ordinem reiiciunt: quod nuper admodū

Wirtenbergenſes Theologi contra Ieſuitas præclare teſtati ſunt. Sic vides tertium cauſæ veſtræ fundamentum te prorsus perdidiffe, ac proinde ſpe omni excidiſſe.

Sex argumenta tua, quibus probare volebas, ad Presbyterium veſtrū præter verbi Miniſtros allegendos eſſe Prophetas & Doctores peculiariter vocatos, in fumum abierunt, & nunquam comparent amplius, à veritatis lumine diſſipata.

Quare de alijs tibi cogitandum noris.

Ab his tuis argumentis tranſis ad reprehentionem eius, quod dixi, nõ debere duos Magiſtratus ſeu duas iuriſdictiones in vna Repub. poni, quæ coactionem ambæ habeant. Eſſe enim Excommunicationem velut exilium quoddam. Cum ergo primū hic quæris, an biceps fuerit populus Iſraeliticus præcipuè ſub Rege Iofaphato, cum vnus Regis, alter Dei negotijs diſtinctè præſent: reſpondeo tibi non fuiſſe bicipitem. Addo etiam diſtincta de moribus Iudicia neque aliàs neque tunc in illo populo fuiſſe: vt ſatis ſupra declarauit. At iudicia, inquis, de mundis & immundis oſtendimus apud Synedrium fuiſſe. Quo loco oſtendiſti? Leuit. 10. Ezech. 44. demonſtratur Sacerdotibus hoc iudicium eſſe commiſſum: At Iudicium de moribus cum eorundem coercitione Sacerdotibus permiſſum eſſe in æternum non docebis. Dico ſic, vt haberent Iudicium hoc diſtinctum à politico iudicio. Nam Sacerdotes etiam fuiſſe Iudices & Præfectos: muneraque obuiſſe Politica omnia, & per ſe ſolos, & cum alijs, & ſub Regibus, ſic eſt notum, & à nobis ita demonſtratum, vt qui deinceps negare audeat, meritò iudicetur ſimulare, vt leniſſimè dicam.

Adferetiam exemplū Vzzia Regis ſuffire volentis, & Sacerdotis prohibentis. Verū quorſum hæc Deus apertè veterat omnib⁹ præterquã Aaronitis ſacrificare & ſuffire aliãque talia agere: cauſam expoſui iam ante. Iuſſit etiã Deus Sacerdotibus, vt legem alios docerent, & quid quiſq; facere deberet, indicarent omnib⁹. Rectè ergo dixit Azarias: Non eſt tuum ſuffire Ichouæ: Sed Sacerdotum filiorum Aaronis, &c.

Oſtende

Oſtende tu nobis eodem modo à Deo inſtitutum veſtrum Presbyterium, vt ordinatum legimus Aaronis Sacerdotiũ: Deinde commonſtra ſic eſſe ei imperatum diſtinctum iudiciũ à Iudicio Magiſtratus de moribus coercendis inſtituere, vt nos munus ſuffiendi imperatum oſtendere poſſumus. Horum ſi nihil potes, quid nobis iſta obijcis?

Dauidem, dixi ego, nec per Prophetam Nathan, nec per Sacerdotes, aut alium quemlibet iuſſit Deus excommunicari. Reſpondeſ, Prophetam non habuiſſe ius hoc. Rectè: ſed nec ius habuit puniendi: tamen denunciauit ei ſententiam Domini: denunciaturus etiam excommunicationem erat, ſi iuſſus fuiſſet. Quod ſi aliud non eſt, quam promulgatio Excommunicationis in cœlo factæ, qui magis conueniebat alijs, quam Prophetis? Certè Prophetæ ſœpius talia denunciarunt iudicia, quam vlli alij. Nugaris igitur. Iccirco rectius alij reſpondent, ideo non Excommunicari debuiſſe, quia reſipuerit. At de Manaſſe alijsque talibus quid dicent? Item quomodo excuſabitis Prophetas, quod nullo in loco Sacerdotes hoc nomine accuſarunt, quod videlicet promiſcuè omnes ad Sacrificia admiferint, nullum repulerint, aut repelli iuſſerint mundum iuxta Legem?

Ex Pfalm. 51. ais, liquet manifeſtè, eum à Sacrificijs abſtinuiſſe, vt immundis præſcriptum erat vſquedum expiaretur. Hoc quia ſupra, vt apertè falſum neglexi, confutandum hic erit, cum ſit à te, vt verum, repetitum. Quis tibi dixit, Dauidem toto illo tempore, quo in adulterio vixit, (quod ex hiſtoria colligimus propè annum duraiſſe) nunquam in Tabernaculum fuiſſe ingreſſum? nunquam ſacrificaffe, aliaque Sacramenta celebrauiſſe? An interea negocia nulla expediit? An in menſa cum ſuis non edit? An pro Tribunali ius nulli dixit? An denique tum non regnauit, ſed velut immundus ſolus ſedit? Si affirmabis abſque ſcripturis, vt te facere oportet, nemo tibi credet: præſertim cum ex ſcriptura coniecturæ diuerſum indicantes deſumi poſſint. Si factum fuiſſe occultum contendas, ruruſ abſque ſcriptura loquèris: quæ iudicia & argumenta nobis

præbet diuersum affirmandi. Nam quod 2. Samuel. 12. dicitur: Tu fecisti clam, ego coram toto faciam Israele, de eo dicitur, quod Absalon palam fecit, 2. Samuelis, 16. (vbi palam cum concubinis patris sui rem habuit) ac non studuit celare, vt Dauid. Hic enim tegere suum factum reuocatione mariti Vriæ voluit.

An non post denunciationem Prophetæ scribitur ægrotauisse puerum, Dauidemq; statim à morte eius, ingressum fuisse Templum vt oraret? Certè qui in Templum oratum ingredi poterat, idem etiam sacrificatum introire poterat. His iam illud adde, quod non dicit Dauid in Psal. 51. se non audere sacrificare: sed dicit, Libera me Domine de sanguinibus, vt lingua mea prædicet laudes tuas. Quoniam si sacrificijs delectaueris, dedissem utiq; sed magis corde poenitente oblectaris. Manifestè ostendit licuisse sibi Sacrificium offerre Domino, seque facere paratum fuisse, nisi sciuisset Deum magis delectari corde contrito, quam holocaustis. Confutat ergo Dauid, non probat, tuam opinionem. Postea orat, vt Hierosolymæ muri perficiantur, (Qui tum nondum perfecti fuerunt, neque suos hostes tum integrè deuicerat, vt Vriæ historia declarat.) quo possint omnes tuto cultum à Mose institutum solenniter celebrare. Mirificum disputatorem esse oportet, qui seriò se putet ex his conficere posse, Dauidem instar immundorum secundum Legem à Templo & ceremonijs abstinuisset. Probauit etiam supra, improbos non prohibitione Templi, sed poenis alijs coercitos fuisse: Hi enim non polluebant Templum & res alias, sicut immundi Legis. Quæ præterea hic allinis, ad rem nihil faciunt, aut falsa sunt.

CAP. VII.

Vtrum penes Presbyterium fuerit potestas Excommunicandi.

V probaturus Presbyterium illud tuum potestatem habere excommunicandi, ad argumenta quedam mea prius respondes: deinde ad rem accedis. Quamquam non erat necesse, vt ad hæc refellenda descenderè, cum ostende-

ostenderim planissimè, hoc Presbyterium à Deo nunquã institutum esse, ac proinde potestatem hanc accipere non potuisse, attamen vt facilius tuam infelicitatem in defendendo falso dogmate perdiscas, agè hunc quoq; laborè deuoremus. Argumentũ meũ hoc fuit. Apostolus Paulus cum de castigationib^o loquitur, vt traditione Satane, & similib^o, sibi eam soli tribuit: alijs nullis cõmendat: Ideo passim, scribit se duriter delinquentes tractaturũ: in virga & autoritate venturũ: cum potestate à Deo sibi tradita acturũ: cum luctu recludurũ: se ait tradidisse Satane: se decreuisse Corinthiũ tradere: sibi iubet non obediens indicari, non alijs vllis: verbo nullo in omnibus suis Epistolis huiusmodi castigationes alijs mandat. Ad hæc tu vide ne pro more tuo respondeas.

Nos verò querimus, inquis, an nõ mortuis Apostolis illa potestas seu virga fuerit æquè necessaria? Deinde ad quos fuerit translata? Tu videris quid sis ex historia responsurus. Ideo autem non meminit Collegij huius, quoniam illi ipsi præcipuè minatur, vt quod non fungeretur officio suo. Respondeo, nobis multa videri necessaria, quæ Deo talia non sunt visa. Etenim si hæc potentia visa ei fuisset necessaria, Ecclesiæ tradidisset. At traditam nullo in loco legimus. Potuit interim Deus extra ordinem potestatem dare Apostolis improbos puniendi, sicut aliorum miraculorum virtutem dedit, quib^o, quatenus, quando, vbi, quomodo, voluit. Initio data est Apostolis, vt doctrina, quæ videbatur noua, confirmaretur. Deus nouit melius nobis, quid vtile sit ac necessarium. Ergo respondeo tibi apertè, potestatem tradendi Satane, quæ Paulo fuit data, necessariam sic non fuisse Ecclesiæ, vt esset ordinaria potestas. Nam si talis existisset, commendata alicubi Ecclesiæ fuisset. Etenim necessarium nihil omisit scriptura. Et causa cur non meminerit Collegij Presbyterorum hæc est, quod tale nec instituerat nec instituere cogitabat: id quod ex præcedentibus satis patet. Supra ex hoc loco volebas nos colligere Presbyterij vestri institutionem, hic non meminisse eius Apostolum rectè asseris: quæ quomodo sis conciliaturus, vi-

deris ipse. Quam belle in huius loci expositione vobis constetis, alibi obiter indicaui: quemadmodum de historia quoque multa iam ante diximus: quam si tuæ opinioni patrocinari ostenderis, virum te esse dicemus.

Cum ergo quæris, cur etiam cæteros iubeat in nomine Domini congregari? Respondeo, Apostolum hæc verba, in nomine Domini non referre ad congregationem, sed dicere: Ego decreui patratores huius sceleris in nomine Domini tradere Satanæ collectis vobis & spiritu meo, cum virtute Domini nostri Iesu Christi. Quod si deinde etiam potuissent Corinthij & spiritus Pauli eodē modo affecti cum virtute Christi colligi, potuissent plures alios ita tradere, quomodo hunc tradituri fuerant, si non ignouisset ei Apostolus. Cæterū non sic habuerunt Pauli spiritum secū postea: quod quidem constare nobis possit ex sacris literis. Quoniā nullo in loco eos sic iussit colligi: nec spiritus sui hoc modo affecti præsentiam promisit. Ideo autem voluit eos esse præsentem, ut absterrentur cæteri à sceleribus, quod in facto Petri aduersus Ananiam, & Pauli contra Magum vsuuenit. Metuebat enim ne hoc scelus impunitum manens instar fermenti cæteros contaminaret. Quocirca non iussit Presbyteros solos, sed totam Ecclesiā colligi cum suo spiritu. Quam longissimè differunt hæc duæ orationes: Decreui vobis & meo spiritu cum virtute Christi collectis hunc in nomine Domini Satanæ tradere: & statui hunc hominem vestro consensu & suffragio Satanæ tradere. Multò longius recedit hæc à veritate: Volo vos Satanæ vel hunc vel alios tradere.

Cur ergo illos obiurgat, quod non pridē fecissent? Respondeo, non obiurgat, quod nō tradiderint Satanæ hoc modo, quo ipse tradere in animo habebat: sed quod non comprecati Deum fuissent, ut enorme hoc scelus puniret. Si hoc fecissent, siue Deus exaudisset eos, siue non exaudisset, fuissent ipsi suo munere perfuncti. Saltem constitisset omnibus, sibi turpe scelus illud ex animo displicuisse.

Cur ergo de flagitiosis à cōiuctu privato arcendis agens, & quidem occulta Dei iudicia à manifestis distinguens,
disertè

disertè scriberet, An non de ijs, qui intus sunt iudicatis? Cur eos iubet vitari? Cur *σημειῶσαι* praeciperet? Haec tua sunt. Nescio quae nobis occulta Dei iudicia hic narres. Apostolus loquitur de apertis iudicijs membrorum Ecclesiae. Nec aliud dicit, quàm si dixisset hoc vel simili modo: Cum vos dixi fugere debere Scortatores, Adulteros &c. intelligo eos, qui inter vos sunt, & fratres nominantur. Horum debetis vitam & mores obseruare, & quos impuros esse cognouistis vitare, ne vos quoque inficiamini: ipsi autem pudefiant & in viam redeant. Hoc est iudicium de quo ibi loquitur Apostolus: nempe fuga priuatae sodalitatis testificari, illum talem nomine suo indignè viuere. Sic iudicare suos iubet, non externos, cum suo iudicio hic nihil profecissent, sed derisi magis fuissent. Iubet autem per Epistolam indicari tales (Quamquam apertè falsum est, *σημειῶσαι* *διὰ ἐπιστολῆς* non etiam significare hoc, nempe per epistolam indicare, tamen permitto tibi, vt quod velis, significare arbitreris. Esto enim, significet semper cum infamia indicare, aut atro colore notare: Quid tuae ex hoc opinioni accedit, vel nostrae sententiae decedit?) vt eos obiurget atque castiget prout Deum velle cognorit. Et quia indicare per Epistolam iubet, manifestè patet, non concessisse ipsum Ecclesiae potestatem eo modo aliquos castigandi.

Posthaec concludis rem perinde ac si præclarè tuam causam egisses. At non vendes posthaec vel nobis, vel alijs, fumos tuos. Didicimus per Dei gratiam non pendere ab hominibus, sed verbum Dei consulere. Presbyterium vestrum ostendi scripturis sacris ignotum esse, ac fuisse semper. Dicis quidem tu, Presbyteros fuisse, qui augustiorem functionem in Ecclesia haberent, & Ecclesiasticis iudicijs cum Ministris praesiderent: at nos probationis expectatione seu desiderio fines, vt video, contabescere ac mori. Iniuriam facis Apostolo maximam, cum eum Excommunicatores vestros, quos ignorauit, scribis alicubi Presbyteros appellauisse. Non nescio, Apostolum Presbyterij mentionem facere in 1. ad Timoth. 4. cap. at vestrum Presbyterium

byterium eum intellexisse, ne tu quidem, puto, dixeris: qui affirmare quiduis soles, vt Dominatum illum tuearis.

Libri quarti finis.

Liber quintus incipit.

CAP. I.

De vsu Excommunicationis.

Nillum posse ex sacris literis vsum in Ecclesia ostendi eius rei, quae falso Ecclesiae obtruditur, vt praeceptum Diuinum, cum à Deo imperata nunquam fuerit, omnes, credo, sani intelligunt. Facile ego dixero, quantum mali pepererit. Vniuersam Religionē ferè sola, aut certè praecipuè foedissime conspurcauit, & tantum non euertit. Quot hominum millia aeternum perdiderit, nouit Dominus: ex historia constare posse arbitror, in Imperio Germanico propter Excommunicationem supra quinquies centena hominum millia diuersis temporibus trucidata fuisse. Ingenuè profiteor, me persuasum esse, si quidem exstet hodie Deus ille fortitudinum Danielis, aliud esse non posse, quàm Excommunicationem. Haec enim verè fortis Deus fuit, qui omnes Reges & Principes, omne robur, omnes conscientias, ipsam etiam sacrosanctam scripturam Pont. Romani pedibus subiecit. At nos, inquires, aliter instituimus: Pontificum factum non probamus. Audio quidem hoc dici: sed contrarium video & experior. Per multa alia in Pontificibus rectè reprehendimus: at eadem deinde fecimus ac facimus: postquam nobis paulum confirmati videmur. Nolo exempla dissipatarum Ecclesiarum, iniquorum iudiciorum, & aliarum confussionum atque malorum, quae aetate nostra ex hac vel sola vel praecipuè orta sunt, commemorare: quia sunt odiosa. Hoc autem dicam, non debere nos, vt praeceptum Diuinum,
Eccle-

Eccleſijs obtrudere, quod Deus non praecepit.

Quod dicis eam conſeruare Eccleſias, & ſanare hominum conſcientias, falſum eſſe liquet ex dictis. Si per hanc voluiſſet Deus Eccleſias conſeruari, non omiſiſſet eius fundationem. Niſi fortè Deus hoc non vidit vtile fore ſuae Eccleſiae: quod Excōmunicatores iſti tam ſalutare eſſe experti ſunt. Si quid perdidit Eccleſias, Excommunicatio perdidit. Sanandæ ſunt hominum conſcientiæ vulneratæ, non Excōmunicatio, quæ meros parit Hypocritas (animalia Deo inuiſa ſupra omnia:) ſed illis remedijs, quæ ſapientiſſimus Deus noſter nobis præſcripſit. Iactas tu in præfatione & alijs etiam experientiam huius rei, fortè quia ſoli Allobroges ſapiunt. Vidi ego permultos Viperas manibus ſine incommodo, ſed cum lucro tractantes. At non ideo non erant illæ venenatæ, quia earum virus industria ſua iſti cauebant. Non vitupero, vt Magiſtratus in quouis loco eligat viros aliquot prudentes & pios, atque his etiam adiungat Miniſtros verbi æquiores & prudentiores, qui in vitam moreſque hominum inquirent loco Magiſtratus, licenter viuentes ad ſe vocēt, pro delicti ratione increpent & obiurgēt, adeoq; cū res poſtulare videbitur, ad Magiſtratū factum deferāt. Nō hoc improbo, ſi fiat, ſed ſumme laudo. Et prodeſt ex Senatu ordini huic aliquos intereſſe, vt fideliter narrare omnia poſſint, cum opus eſt. Hoc primum accuſo, quod Eccleſia ſibi ſumit ius & poteſtatem eligendi. Deinde quod nō Magiſtratus nomine, ſed contra aut præter eius voluntatē atq; mandatū tales eliguntur. Tertio, quod ipſum quoque Magiſtratū ſibi ſubijciunt. Imprimis verò impium eſſe dico, dixi, & dicā tātis per, dum rectius ex verbo Dei edoctus fuero, quod Presbyteriū hoc (ſi ſic libet nominare) ſibi arrogat ius homines Sacramentis ritè cupientes vti ab eis arcendi, & ea facere prohibendi, quæ Deus facere iuſſit.

Falſū & illud eſt, ne quid dicā grauius, non ſufficere Magiſtratus gladium coercendis malis. Qui Pſa. 101. legit, atq; historias ſanctorū Regū, qui populū ſibi ſubiectū Deo ſeruire coegerūt, & abominationes omnes ſuſtulerunt, adeoq;

Deum

Deum non quaerentes interfecerunt, attentè considerauit, vt iam Mosen taceam, parum piè haec à te affirmari cogitabit. Sed rari sunt tales Magistratus. Nouit haec omnia Dominus antequam nos moneamus. Nostrium est ab eo precibus nostris flagitare tales: non autem aliam formam fingere, cuius deinde ipsum authorem & fabricatorem faciamus. Sed Pontifex quoque sedebat, inquis, de ijs ipsis *πνευματικῶς* iudicans, quae *πολιτικῶς* fuerant dijudicata. Si de moribus eum iudicauisse asseris seorsum à Iudicibus politicis, quomodo scilicet vestrū Presbyterium nunc sedet in suo conciliabulo iudicans, falsū fuit, est, erit, quod dicis. Probatione opus nulla est. Inspiciat vnusquisque locos, quos pro te citas, ex 4. & 5. & 6. Leuit. & infinitum discrimen esse perspiciet. Sanè videtur ideo Deus leges de puniendis delinquentibus non tradidisse seorsum, vt nunc apud nos sit, ne nobis imaginaremur distinctas iurisdictiones externas. Sed de his supra egimus. Hortaris tu Principes vt instituant: at boni & pij Ministri omnes, vt ab ea sibi caueant, monebunt cunctos Magistratus Christianos.

Quam sit praeposterum subditos habere & exercere iurisdictionem externam, in qua publicè per sententias in cōfessu damnent suos Magistratus inflicta poena, nullus est intelligens, qui non videat. In sacris literis nullum exemplum reperitur. Quocirca summè miror ego, quod Davidis exemplum adducere te non pudet, cum à Propheta iussu Dei solus à solo obiurgatus fuerit. Vbi Presbyterij sententiis damnatus, aut damnari iussus est? Aut quis vnquam dubitauit, an Ministris liceat improbè agentes Magistratus, ex verbo Dei obiurgare, arguere, reprehendere, increpare, adeoque soluere & ligare? Dico autem ex verbo Dei, ne de vestris ligaturis me loqui opineris. Expressius exemplum in Vzzia Rege & Azaria Sacerdote cum nos habere dicis, pro tuo more loqueris. Sacerdos hunc obiurgauit rectè ex verbo Dei, cum contra manifestum eius mandatum in sacrario suffire vellet. Iussit eum ex loco exire, in quo Sacerdotibus solis licebat Sacrificare & suffire.

Deinde

Deinde cum lepra in fronte apparuisset, coactus est iuxta Legem vitare Templum. At vbi scriptum est hunc sententij Presbyterij damnatum? Nulla vel Iudicij vel Iudicium hic mentio: sed tantum scribitur octoginta robustis Sacerdotibus stipatum Azariam Sacerdotem.

Et qui tandem magis rectiusque cum Apostolo Iudicentur τὴν κυριότητα ἀθετεῖν, καὶ τὰς δόξας βλασφημεῖν, quàm Excommunicatores? Certè nulli suos Magistratus despiciunt, maioreque contumelia afficiunt. Sed non Excommunicatur Magistratus, respondent ad hoc argumentum aliqui, quatenus magistratus est, sed scelera solum ipsius reprehenduntur: ac debent alioqui omnes etiam Excommunicato Magistratui obedientiam. Haec illi. Ego vero Magistratui subditos ne maledicere quidem assero debere Leuit. 22. multò minus poenis afficere. Neque interim hoc sentio, non esse eos ex verbo Dei increpandos, monendos, docendos & vrgendos: sed non esse eos potestati & iurisdictioni subditorum visibili subijciendos. Et putida est responsio, non Excommunicari Magistratum, quoad Magistratus est. Nam qui hoc sibi licere existimat, Catabaptista est. Quod si responsio valet, poterit vnusquisque suam nequitiam excusare ac dicere, se non Magistratum, quia talis est, vlcisci, sed iniuriosum vel Tyrannum persequi. Si excipias, Scripturam hoc vetare: illud non minus prohibere respondebo: id quod me abundè demonstrauiſſe puto. Dicitis quidem Magistratui excluso nihilominus obedientiam deberi. Sed quis credat me illi parère velle, cui ego vitae totius modum cum potestate & coactione praescribere me posse arbitror? Facile est obedientiam praestare ei, qui contra voluntatem tuam facere nihil aufit. Sanè Magistratus, quem sibi subiecit Presbyterium, nihil aliud est, quàm seruus Presbyterij: dum pro eius arbitratu cogitur in quolibet molliter, duriter, cruciatu corporis, exilio, vinculis, morte &c. animaduertere.

Tacebo nunc, quod alij Excommunicationis Patroni rectius contendunt, nullum omninò Excommunicandum absque

que consensu Magistratus. Satis porrò constat, nullum consensurum in sui Excommunicationem. Nec Theodosius nec alius vllus volens Excommunicatus fuit, teste historia. At boni, excipiat aliquis, volent. Ego autem ne dicentibus quidem credam, si quidem Excommunicationem putent esse poenam talem, qualem vos eam esse dicitis: vel saltem tale existiment esse testimonium. Aliud est dicere, cum es extra periculum, & aliud, cum vides periculum praesens. At cupiunt respiscere. Si ita est, possunt non Excommunicati respiscere. Non puto vos satisfactiones veterum reducere velle. Ergo ne hic quidem veritati consentanea, aut aliorum opinioni consentientia dicis. Nec plus veritatis aut iudicij in eo est, quod dicis, Magistratum non sanare conscientias dum punit. Etenim pius Magistratus puniendo non minus sanat, imò multò magis, quam vos Excōmunicando. Quippe Deus multos ad se per tribulationes & afflictiones vocavit, qui secundis rebus omnia neglexerunt. Vt-vt hoc habeat, Deo non debemus videri velle sapientiores. Nouit ipse qua ratione ac via vnumquēlibet ad se pertrahere debeat.

Si Azariae exemplum secutus fuisset Ambrosius, rectè fecisset. Fecit enim ille, quod Deus facere in Lege sua iusserat: hic autem fecit, quod Deus vetuit facere. Etenim arcuit eum à Templo, à Sacramētis, à verbi auditione. Quo, quaeso te, iure aut cuius mandato ausus est hoc tentare? Ipse tu non semel affirmas, non debere quenquam excludi à verbi praedicatione, si praesertim audire cupiat. Qua ratione ergo factum illud defendis? Factum hoc ipsius vt tyrannicū meritò exaggerandum, damnandum, & execrandum censeo. Quoniam tumet inficiari, vt maximè velis, non possis, eum contra Dei praecipuum Imperatorem poenitentem, culpam deprecantem, verbum Dei audire cupientem prohibuisse à templi aditu, precibus & verbi auditione tot mensium spacio. An sic velles tecum agere Deum? Quid multis est opus? Hoc facto suo, quod vt iustū defendi à nemine veritatis studioso poterit, non tantum initium fecit Tyrannidi Romanae, verum etiam fundamentum posuit. Imitatus praeclearè
fuit

fuit ille, qui etiam collum pedibus calcare prostrati Imperatoris est ausus.

Cur non ex epistolis eius potius, inquis, hausisti historiã, quam ex impuris lacunis? Cur me vis ex ipso Ambrosio historiã recitare, quam is nunquam, quod scimus, integram scripsit? Certè non reperies apud eum causã iræ Theodosij expressã: & rectè quidè omittunt in sua causã Rhetores, quæ nocere ipsis possunt. Didicerat in præfectura Mediolanensi imperare: nec dum dediticrat factus Episcopus. Non enim subitò mutantur mores, cum radices egerunt in nobis. Ego Ambrosium credo non negaturum, si viueret, causam irac habuisse Theodosium, quam referunt Nicephorus alijque historici ab odio Ambrosij & causa eius alienissimi.

Habes ad scriptum tuum plenam & solidam responsionem, qua Thesium mearum veritas ita declaratur & defenditur, vt meritò sperem, imò persuasissimum habeam, nullum ex omnibus pijs, si modò, quæ contra disputauì, rectè intellexerit, tuam posthac sententiam de illa vestra Excommunicatione probaturum. Quòd vt facere vnusquisque rectius pariter ac tutius possit, illa quoq; argumenta, quæ ab alijs obiecta partim legi in scriptis eorum de hac controuersia, partim aliàs cognoui, examinare breuiter constitui. Sic enim apparebit, nihil Dominatus huius defensoribus præsidij opisq; relictum esse.

CAP. II.

Confutatio aliorum quorundam argumentorum, quæ pro Excommunicatione ab alijs excogitata sunt.

Dferunt isti pro Excommunicatione ex veteri testamento locos complures, ex cap. Esaia 1. 52. 66. Ierem. 6. & 7. Ezech. 23. 33. Psal. 50. & similes alios. Sed facilis est responsio. Quod ad rē ipsam attinet, nō damnat Deus Sacrificia, sed abusum. Putabant. n. Iudæi, se præclare satisfecisse Dei volūtati, si externa sacrificia obtulissent, quomocunq; animis affecti essent;

cum

cum longè aliud Deus ab ipsis postularet. Itaque non absolute reiecit Deus cultum impiorum à se institutum, sed hætenus solum, quatenus eo non sic utebantur, ut ipse iusserat. Ut enim qui indecorè edenti modestiam commendat, comestionem turpem vituperat, non simpliciter abstinentiam à cibo imperat: ita Deus quoque non omninò ritus à se ordinatos aspernatur, sed abusum eorum damnat. Sic etiam Christus Matth. 6. non voluit Ieiunia, orationes & pecuniae seu opum iustam collectionem prohibere, sed abusum voluit tollere. Nam ut caetera mittam, quis neget licere nobis opes liberis nostris honestè citraque proximi detrimentum colligere, ut ex 2. Cor. 12. cap. liquet? Addam, quod à viro excellenter pio & docto, linguaeque Hebraicae non imperito didici, morem esse Hebraeorum, ut, quum duo proponunt recta & iusta, quorum alterum probent, alterum negent, comparatio solum inter ea facta intelligatur. Sic cum Oseæ. 6. dicitur, Misericordiam volo, non Sacrificium, sensus est, magis misericordia delector. Ita Proverb. 8. dicitur: Accipite castigationem meam, non argentum. Eodem modo Christus prohibet colligere thesauros, & sollicitum esse pro victu: non quia omnem de his rebus nos velit curam abiicere, sed quoniam vult nos maiore studio coelestia consecrari.

Iam ad argumentum venio, quod tale fuerit. Deus execratur Sacrificia impiorum. Ergo eligendi Presbyteri, qui malis prohibeant sacrificare. Si bona est consecutio probabo ex eisdem locis, non licere alicui malo praestare eleemosynam: quiescere die Sabbathi: inuocare Deum: agere ei gratias: & quae huiuscemodi sunt alia. Constat enim Deum in eisdem locis ostendere omnia haec sibi displicere in impiis. Quocirca si non valet, Deus auersatur impiorum orationes: Ergo Presbyteri sunt eligendi, qui nullum sinant inuocare Deum, gratias ei agere, Sabbatho quiescere, eleemosynam praestare, nisi quos dignos esse iudicauerint: Si non valet, inquam, proximè dicta
ratioci-

ratiocinatio, ne illa quidem valere poterit. Etenim eodem modo omnia hæc in eisdem locis prohibentur mala. At si quis tunc, cum prophetae talia concionarentur, in die Sabbathi ausus fuisset opus facere, certè ipsorum etiam Prophetarum suffragio necatus fuisset. Quare longè aliter hæc intellexerunt, quàm Aduersarij mei intelligere se simulent.

Vrgent nihilominus locum Ezech. 23. cap. in quo Deus queritur, tam fuisse eos impudentes, vt, quo die filios suos Idolis mactauissent (horrendum dictu) auderent etiam in templum ingredi, quasi re benè gesta, cum Moses 31. Num. in castra ante septimam diem nollet intromittere, qui hostes suos occidissent, idque iussu Domini. Frustra verò vrgent, propterea quod hanc rem supra fusè exposuimus. Etenim si profanatio fuit legalis siue ceremonialis, ad nos non pertinet. Si moralis, supra iam ostensum est, aliam huic poenam constitutam fuisse. Adde, quod Propheta hic nullos accusat presbyteros aut Seniores, quod tales non arceuerint, sed cum probis omnibus ad eadem Sacramenta admiserint. Si praeceptum huius rei aliquod habuissent, saltem vestigium aliquod in reprehensione Dei appareret. Locus in 33. cap. hoc tantum habet: Cum te iubeo, inquit Deus, impio dicere, eum moriturum, nisi emendet vitam, nec ei indicaueris, morietur ipse quidem, at tu non impunè feres: Sin autem ei dixeris, nec ille tamen fiat melior, peribit ille quidem, verum tu extra culpam eris. Non loquitur hic Deus de excommunicatione, sed de reprehensione peccatorum, quae Ministris commendata est.

Argumentantur praeterea ex 23. cap. Deuter. Deus vetuit sibi offerri mercedem meretricis & precium canis: multò minus voluit ad Sacrificia admitti meretricem. Respondeo, multis modis non valere argumentum. Primum non sequitur consequens ex antecedente. Non enim scortum poenitentiam prae se ferens Deus voluit arceri à Templo, quia pecuniam turpiter acquisitam offerri sibi vetuit.

vetuit. Deinde voti nomine duntaxat offerri sibi prohibet tale precium: quod alijs omnibus Sacrificijs aptari fortassè non potest. Nam Deus animal, cui vel desit aliquid vel superfit, offerri sibi voti nomine prohibet: pro spontaneo sacrificio tale offerri non prohibet *Leuit. 22.* Quod si non sequitur, Deus non vult hoc voti nomine, ergo nullo alio modo vult sibi offerri: quomodo sequetur, ergo ipsum offerentem repudiat? Item *Leuit. 2.* in oblatione ignita prohibet mel offerri: at non in cunctis alijs oblationibus. Non potuit meretrix de suo patrimonio, aut honestè acquisitis offerre? Certè nullibi scriptum hoc inuenimus. An ex se natum primogenitum Deo non potuit offerre ac circumcidere? An quia mutilum animal Deo offerre in plerisque oblationibus non licebat, mutilum quoque hominem Deus abominabatur sic, vt in Templum venire non posset? Alia est hominum, & alia rerum Deo offerendarum ratio. Non probat Deus *Zizaniam* in tritico: attamen externos ministros ante messem non vult euellere.

An etiam illum, qui canis precium possidebat, exclusum dicent? Multa detestatur in nobis Deus, nec tamen nos mox abiicit, aut abijci ab alijs præcipit. Imperauit scortum mercedem canisq; precium sibi non offerri, vt turpe lucrum se detestari ostenderet: ex quo non poterit concludi, Presbyteros quosdam eligendos, qui ipsas etiam personas à rectè faciendo absterreant. Pharisei *Iudae* precium in ærarium sacrum reponere noluerunt, ipsum è templo non eiecerunt: quod sanè facturi fuerant, vt erant magni externarum ceremoniarum obseruatores, si legibus imperatum sciuisent.

Quidam præterea ex 27. cap. *Deuter.* generalis excommunicationis formulam mutuatur hoc modo: Sicut in hoc loco iussit Deus *Leuitas* malè malis, & bonè bonis precati cum assensu populi: Sic & nos malos generatim excludimus, dicentes, excludimus adulteros, fures, idololatrias. Primum nullius meminit *Moses* vel hic, vel *II. Deuter.* ybi eiusdem rei fit mentio, exclusionis à Sacramentis &

Sacri.

Sacrificijs. Deinde sacrificare & conuiuari prius omnes coram Domino oportuit: quod nō erat aliud quàm sacramēto uti. Nec multò antè, quàm hoc fecissēt, quod hīc iubet Moses, circumcisi à Iosua omnes fuerant, ac Pascha simul omnes cōcelebrauerant. Tantum igitur abest, vt imprecatio illa fuerit excommunicatio, vt manifestissimè contrarium ex hoc ipso loco probetur. Postremò nō debuit hoc sæpius fieri, sed semel tantum, post ingressum in terrā promissam: quod Iosua 8. peractum legimus: postea nunquam amplius. Non enim vbique erant montes Gerizim & Ebal. Semel igitur tantum generalis illa excommunicatio facienda fuerit. Quod si nunc quoque volunt Aduersarij ministros hoc duntaxat modo excommunicare, vt malis iram & iudicium Dei, bonis eiusdem clementiam declarent, quomodo hic factum fuit, nulla erit inter nos lis amplius.

Ethnici, dicunt præterea, non admittebantur in Templum. At facinorosus est Ethnicus. De his enim scribitur Ezech. 16. Patres vestri sunt Amorrhæi. Item, si transgressor fueris legis, circumcisio tua versa est in præputium, Rom. 2. Item, infidele est deterior 1. Timoth. 5. Ergo arcebantur scelerati à Templo & Diuinis ritibus. Miror quod illud Phariseorum tacuerunt, Samaritanus es. Si Dei iudicium spectabimus, non inficiabimur, quin impij fratres deteriore sint loco & conditione infidelibus. At si externam Ecclesiæ faciem intuebimur, multa reperiemus in improbis, quæ non competunt Paganis & Turcis. Quod quia est notum, nolo in hoc hædere diutius: præsertim verò cum supra demonstratum sit circumcisis malis etiam licuisse in templum ingredi, cum Gentili non liceret, qualisqualis esset moribus. Falsissima igitur est argumenti Assumptio, cum de externa & visibili Ecclesia loquimur. Nunquam enim circumcisis fuerit incircumcisis: nec baptizatus vnquam fuerit non baptizatus, (externè scilicet) is præsertim, de quo nobis sermo est.

Proferunt hoc etiam: Deus iubet Sabbathū sanctificare. Ergo viciosi à sacramētis arcebantur. Quod erit opus fuleris

& substructionibus, vt super hoc fundamento turris illa
 Babel, Excommunicatio scilicet, firmetur? Sabbathum est
 sanctificandum. Sabbathum est quoddam Sacramentum.
 Ergo Sacramenta (concludamus nunc, si libet vniuersè)
 sunt sanctificanda. At verò licenter viuentes contami-
 nant, non sanctificant. Tali aut neganda. Ergò dissolutè
 viuentibus neganda sunt Sacramenta. Non possunt au-
 tem improbi arceri, nisi à delectis ad eam rem presbyte-
 ris. Hi sunt igitur eligendi, vt hoc munus gerant. Nisi
 modo aliquo tali forment argumenta, quomodo propo-
 situm conclusuri sint, equidem non video. Errores in-
 gentes nolo reprehendere, quoniam an sic forment igno-
 ro. Hoc solum respondebo: Si quid ex praecepto Deca-
 logi confici posset, hoc efficeretur, turpiter viuentibus
 non esse concedendum, vt in Sabbatho quiescant à labori-
 bus, atque orationi, nominis Diuini inuocationi, verbi
 Dei auditioni, lectioni, meditationi vacent. Nam si ita
 inquinant Sacramenta, vt ad eà admitti nequeant, non
 poterant tales, ad iam dicta, quibus Sabbathum sanctifi-
 cabatur, admitti. Deus autem ob has ipsas causas iubet
 seruari ab omnibus bonis & malis, atque non seruantem
 mandat interfici, mandato hoc soepè repetito. Exem-
 plum extat Num. 15. de eo, qui ligna collegerat. An po-
 test aliquid talibus absurdus cogitari argumentis? Poe-
 na capitis erat posita non seruantibus Sabbathum: tan-
 tum abest, vt alicui interdiceret eius obseruatio. Hæc sunt,
 quæ ex veteri foedere probata adhuc cognoui pro excom-
 municatione ab aduersarijs: quorum videlicet supra non sit
 mentio facta. Nunc eadè breuitate percurramus, quæ ex no-
 uo Testamento producunt. Ex cap. 5. Mat. sic arguant. Chri-
 stus iubet mundis oblaturam prius recõciliari fratri, relicto
 ad altare munere. Ergo non vult nos vt Sacramentis prius-
 quàm fratri sumus reconciliati. Non puto accurata hic opus
 esse responsione. Quippe nec inuocare Deum, nec erratorũ
 veniã ab eo petere debemus, nisi prius remiserimus omni-
 bus, qui iniurijs nobis fuerint, Marci. 11. Quis me sic ferat

rationem? Deo munus quod offers integrè non placet, si iniurius fratri fuisti, nec eum placuisti. Ergo vult eligi presbyteros, qui tibi oratione & inuocatione Dei interdiciant. Etenim munera nostra, quæ nunc ferè offerimus Deo sacrificia sunt laudis & gratiarum actionis. Si hæc absurda est, inutilis & illa est. Nam non minus hoc, quàm illud, mandatum nobis est. In summa, vt, quæ agimus, Deo placeant, animum oportet ab omni praua cogitatione vacuum purumque esse. Non differit ibi Christus de externa Ecclesiæ gubernatione, sed de Christiani hominis perfectione: vt cum ad hunc perfectionis gradum nos pertingere non posse perspeximus, de nobis desperemus, & in vna Dei misericordia propter meritum Christi acquiescendum nobis intelligamus. Alioqui si nihil Deus probaret, quod ab hac perfectione recessit, nihil omninò facere nobis liceret boni & recti: & essemus omnes excommunicandi. Ideo non dicit, si presbyteri te iubeant relinquere munus, relinquito: sed si apud te ipsum fueris recordatus. Non loquitur ergo de prohibitione, qua alij nobis vetant cultum à Deo institutum, sed de eo, quod noster nobis animus dicat. Citius ex hoc loco Missam Pontificiam probaueris, quàm excommunicationem.

Qui rectè inter Ecclesiæ gubernationem internam & externam distinguit, facilè se ex plerisque obiectionibus explicat. Internæ solus Deus beneficentissimus præest: nec tantum sapienter, iustè & benignè ad salutem suorum omnia administrat, sed etiã cogitationes solus rectè citraque errorem iudicat. Ipsi lex posita non est, sed sibi met ipse lex est, vt qui errare nescit. Longè aliter in externa rectione res habet, in qua falli infinitè omnes possumus. Quamobrem facere hinc nihil debemus, quàm quod mandatum expressè nobis legimus. In hoc locum habet illud Christi, qui non est aduersarius nobis, hic nobiscum est Marci. 9. Et vt semel omnia dicam, in hac ita tenendum est. Quod Deus facere iussit, ab eo reuocari aut retrahi nullus ab hominibus debet: si modo externè sic fiat, vt præcepit Deus. Nam

boni sunt externi actus omnes, quoad nos, quicumque iuxta præfinitionem verbi diuini fiunt, licet Deo, qui agentis animum intuetur & iudicat, non ex omni parte probentur. Multi hodie, vt olim Pharifæi, & Pauli tempore alij, verbum Dei docent vel quaestus, vel ambitionis, vel contentionis causa: quos tamen, dum veritatem docent, tam nullus prohibere debet, quam non prohibuit Christus Pharifæis Matth. 23. vel æmulis suis Apost. Paulus. Philip. 1. Gaudebat Apostolus, quod Christus annunciaretur, tametsi non ignoraret, parum sincerè ab ipsis fieri, quod faciebant. Sic nullus vituperandus est, si in aduersis opem Diuinam imploret: si Deo gratias agat: si nomen eius laudet ac prædicet: si Eleemosynas præstet, egenosque re, opera, consilio subleuet: in concionibus frequens adsit: aliaque à Deo imperata faciat, quocumque animo talia faciat. Animum enim iudicabit Deus: nos externa hæc damnare non conuenit.

Homines illa solum possunt rectè laudare & vituperare, quæ diiudicare possunt. Idcirco cum actiones internas seu cogitationes intelligere, & sine errore iudicare nulli possunt, nullæ his poenæ à legibus constitutæ sunt. Solum Deus vt sine errore eas iudicat, ita easdem quoque punit. Externorum porrò actuum alij sunt boni, alij autem viciosi. Illis laus & premium, hisce vituperatio & poena debetur. Boni sunt, quoscumque Deus exerceri iussit: mali autem, quicumque cum lege præceptoque Dei pugnant. Et horum alij sunt leuiiores, & ferè nominantur peccata: alij grauiiores, & frequenter scelera vocantur. Vtrosque vult Deus à magistratu coerceri, imprimis autem scelera. Quamquam verò actus prohibiti ex consensu & dissensu voluntatis magis minúsue redduntur viciosi, nunquam tamen fiunt laudabiles. Homicidium, exempli gratia, inuitum non eadem poena punitur quidem, qua voluntarium punitur, attamen non efficitur ob id laudabile & bonum. Pat ratio est bonorum actuum. Etsi namque non eadem mereretur laudem, idemque præmium, qui vel inuitus vel inscienter aliquid
boni

boni egit, & qui idem hoc volens ac prudens fecit, nunquam tamen ille, ac ſi vicioſi aliquid patrauiſſet, reprehendi poterit.

Ergo ſi non poſſunt mala, quæ præter voluntatem euenerunt, commendari, nec bona, quæ ab inuito maloque animo profecta ſunt, damnari, quomodo, quaefo, licebit alicui vetare, quod cum Deus iuſſit facere, ac facere ipſe cupit? Aliter legimus ſanctos Reges atque alios magiſtratus egiſſe. Coegerunt enim ſubditos, vt ritus à Deo inſtitutos, externè ſaltem, obſeruarent, aliterque facientes interemerunt. Nam vt alios locos nunc omittam, ſic ſcriptum inuenimus. 2. Paralip. 15. Et quiſquis non quaſierit Iehouam Deum Iſrahelis, interficiatur à paruo uſque ad magnum, & à viro uſque ad mulierem. Patet igitur quantum à ſcopo aberrent, qui peccata Sacramentorum interdictione volunt plectere. Nam præterquam quod rem à Deo omnibus præceptam, & quatenus ſub iudicium noſtrum cadit, id eſt, quatenus externa eſt, bonam prohibent, etiam falcem in alienam mittunt meſſem. Quoniam ſcelerum caſtigatio, quatenus externi actus ſunt vicioſi, ad magiſtratum pertinet: quoad autem à deprauata voluntate promanant, ſoli Deo ſubijciuntur rectè cognoscenda & punienda. Peius adhuc faciunt, cum, quæ Deus facere iuſſit, prohibent, quia videlicet externa actio bona, quod ad nos attinet, latens videatur vicium habere coniunctum.

Obijciunt etiam ex Iohanne de Synagoga aliquid? Eccleſia & Synagoga, inquiunt, ſignificant idem. Ergo ab hac pelli, eſt ex illa eiſci. Hoc autem eſt ab uſu rerum ſacrarum arceri. Reſpondeo, nomen Eccleſiæ ſiue cōgregationis interdum ſignificare totam concionem: aliquando particularem cōuentum. Nonnunquam ſenatum totius congregationis. Quod poſterioribus etiam locum ſeu ædificium denotet nullus neſcit. Eodè ferè modo nomē Synagogæ plura ſignificat. Quippe & pro tota cōgregatione populi ponitur apud ſeptuaginta Interpretes. Sumitur quoq; pro particulari

concione, vt Matth. 6. & alias soepius. Item pro Senatu, vt Deut. 35. Iosua 20. psal. 82. Sic Matth. 10. & Mar. 13. positum videtur. Idem enim in his locis videntur significare duo hæc nomina. *συδριον* & *συναγωγη*. Probatur idem ex eo, quod in Synagogis nocentes virgis aut plagis cadebantur. At in 25. Deuter. iubetur plagis dignus coram Iudice prosterni & caedi. Erant ergo ibi iudicia. Notandum in his locis obiter illud etiam fuerit, quod adduntur *ηγουones* & *βασιλεις*: quod Lucas quoque cap. 21. fecit, cum antea 12. cap. *τας αρχας και τας εξουσιας* pro eisdem posuisset. Nam conijcimus ex his, sic intelligendum per *συδριον* & *συναγωγην* in his locis magistratum Iudaeorum, quomodo per *τας αρχας*, per *τας εξουσιας*, per *τας ηγουones και βασιλεις* intelligimus magistratus Gentilium. Hic enim vnus, vel vnus nomine plures sedebant: ibi plures simul iudicabant. Frequenter notat ædificium: vt cum Iesus in Synagogam scribitur ingressus, ibique docuisse. Tales erant in singulis vrbibus Iudææ: & extra Iudæam vbi-
cunque Iudæi multi habitarent. Fuerunt quoque in aliquibus vrbibus plures vna, vt ex sacris libris colligimus.

Ergo cum idem significare dicuntur Ecclesia & Synagoga, videndum est, in quo significato sumatur vtrunque. Hoc enim non obseruato, necesse est rem confundi & obscurari: nec verum esse poterit, eandem vtriusque rationem esse. Nam si Ecclesia ponatur pro concione vel societate fidelium: Synagoga autem sumatur vel pro ædificio, vel pro senatu, vel pro vtroque, non poterit eadem esse vtriusque conditio. Planius intelligit hoc, quisquis duo hæc apud se considerabit: nempe apud Iudæos potuisse aliquem ex particulari Synagoga eijci, ex vniuersali seu ex toto populo non potuisse eijci. Non potuit enim ex instituto Dei per Mosen circūcisus, aut ex Gente Iudæa natus, eijci ad Gentiles, seu in exilium ex tota Iudæa exturbari. Interfici improbos iussit Deus: non iussit extrudi ex populo suo, aut cogere vt se dicerent non esse Iudæos. I-

mò si qui Iudaismum siue coactè siue spontè abnegassent, hos ipsos vbiq; deprehendere potuerunt, occiderunt. Sic enim in Aegypto fecisse legitur in 3. lib. Macchabeorum. Ideo non arceatur à Templo, qui ex Synagoga aliqua eiectus fuerat, vt mox apertius declarabo. Alterum quod considerandum diximus, hoc est, Magnum fuisse discrimen inter gubernationem externæ Ecclesiæ Iudæorum & nostræ. Nam non est Ecclesia nunc vni loco alligata, vt tunc erat: sed par est ratio & potestas equalis cuiusq; particularis & totius Ecclesiæ. Secus habebat res in Ecclesia Iudaica: quæ sic erat vni loco astricta, vt, quod alibi fieret, non rectè fieret, in rebus & ceremonijs plurimis.

Quis non incipiat videre nunc, aliud fuisse ἀποσυνάγωγος fieri apud Iudæos, quàm excommunicari apud nostros? Et enim excommunicatus à particulari Ecclesia, putatur ex tota & Vniuersali Ecclesia eiectus. Eadem enim est forma regendi, & similis potestas totius & particularis Ecclesiæ. At hoc apud Iudæos non erat. Nam Sacrificia (& Sacramenta, excepta circumcissione, expiatione &c.) tantum Hierosolymis celebrari poterant: in particularibus Ecclesijs seu Synagogis celebrari non poterant. Quomodo igitur Sacramenta negauissent, quibus ipsimet carebant? Si negandi aliquid ius habebant, hoc negare poterant, quod in eorum potestate erat. In Synagogis legebatur singulis Sabbathis Moses. Ab huius auditione prohiberi nullus poterat, qui audire cuperet. Nam fuisset hoc factum contra præceptum Mosis. Vnde etiam videntur Ethnicos admisisse in Synagogas, vt ex 13. & 14. præterea ex 12. & 18. Cap. Actor. colligimus. At hisce in Templum introire fas non erat. Ergo cum iussisset Moses omnes mundos ascendere Hierosolymam sacrificatùm, non potuit vlla Synagoga hoc vetare. Aliud ergo fuit ἀποσυνάγωγος facere, quàm Templo, Ceremonijs & Sacrificijs à Deo præceptis alicui interdiceret.

Qui exempla huius rei petit, Christum & Apostolos sibi proponat. Christum Ioh. 8. Samaritanum vocant. Nazaretani

retani non solum extra Synagogam & urbem expulerunt, verumetiam de montis supercilio precipitare voluerunt. Et quis dubitat Christum ἀποστατάργου factum à Iudæis, qui decreuerant ἀποστατάργους facere confitentes Iesum esse Christum? An propterea ei vel Templo vel Ceremonijs interdixerunt? Si pretextu Legis hoc potuissent facere Pharisæi, cupidissimè occasionem hanc tam speciosam arripuissent. At non reperimus in sacris literis vllum verbum, ex quo nobis vel suspicandi detur occasio, tale quid eos cogitauisse: aut tale quid ei ab vlllo homine obiectum exprobratumq; fuisse. Quis vnquam ei dixit, In Templum introire tibi non licet, cum sis ἀποστατάργου factus? Frustra excipis, arcano Dei consilio seruatum, quoniam scèpè legimus quid in animo habuerint facere Iudæi, etsi perficere non potuerint. Huius autem rei nullum omninò vestigium exstat. Proinde figmentum esse meritissimò dicimus, quod sic obijcitur.

Ad Apostolos quod attinet, ex 4. & 5. Cap. Act. liquet, quod dicimus. Cum enim ex summa Synagoga, cæsi prius, exturbati fuissent, mox in Templo docuerunt, Sacramentisq; pro more suo vsi sunt, vt ex 21. Act. apparet: nec legimus eos hoc nomine ab vlllo homine accusatos aut reprehensos. Ex quot Synagogis eiectus fuit Paulus? Legat qui vult, Acta, & 2. ad Cor. Cap. 11. Quis huic cum Hierosolymam redijsset, inq; Templum sacrificaturus pro se & pro alijs ingressus fuisset, idq; suadentibus Apostolis faceret, obiecit, quod non licuerit ei ritibus & ceremonis sacris vti? Hoc accusarunt, eum docere Legem non esse seruandam: item eum profanauisse Templum, non ingressu suo, sed Gentilium introductione: quod mentitum erat. Paulus certè cum in Iudicio se excusat, apertè dicit, se contra Legem nihil fecisse. Proinde non faciebat contra Legem, qui ἀποστατάργου factus in Tèplum introibat & Sacrificijs iuxta Mosis præscripta utebatur. Quomodo ergo non falsum est ἀποστατάργου γίνεσθαι idem fuisse, atque illud est, quod hodie vocant excommunicari?

Patet

Patet igitur facilius esse dicere, quid non fuerit *ἀποσταθῶτος* fieri, quàm ostendere quid fuerit. Quod non fuerit hoc, quod Aduersarij dicunt, planissimè demonstratum est. Quid fuerit, difficile hic dictu est, vt diuersum non possit affirmari. Etsi verò nobis sufficit indicasse, non id esse, quod nostris hominibus est excommunicari, attamen non pigebit aliquid hac de re amplius proponere. Ergo videtur ignominia quædam fuisse, ac si quis hodie infamia aliqua notaretur. Ioh. 12. Videtur etiam particularis fuisse relegatio, vt si quis ex vrbe aliqua solummodo relegaretur: vt cum Luc. 4. relegatus est à Nazaretanis. Videtur quoque negatio fuisse iuris ciuitatis Iudæorum: vt nimirum *ἀποσταθῶτος* factus, non amplius haberetur pro vero Iudæo, sed velut Profelyta. Quippe hi non recensebantur inter Iudæos, tametsi à Templo & ceremonijs propterea non arcerentur.

Equidem Profelytas, qui inter Iudæos habitauerunt, constat semper à veris Iudæis distinctos fuisse, tempore Moysis, Prophetarum, & ipsiusmet Christi: tametsi eisdem cum Iudæis vterentur Sacramentis, atque in idem ingrederentur Templum. Proinde fuit vel idem, vel simile quidpiam cum eo, quod apud Esdram Cap. 10. legimus, ex societate reducum ex captiuitate delere. Consentit hoc cum eo, quod in 23. Deuter. legimus, de recipiendis in Ecclesiam, hoc est, in nomen, Gentem, & Genus Iudæorum. Valde namque absurdum foret cogitare, Deum nolle compressum, exsectum, spurium, Ammonitam, Moabitam in regnum suum recipere: qui non est acceptor personarum, sed omnes inuocantes se recipit. Non igitur noluit Deus hosce circumcidi, & in Templum atque ad Sacramenta admitti: sed noluit pro veris Iudæis eos haberi. Aegyptios autem & Idumæos vult post tertiam generationem recipi: quod certè intelligendū est de illis, qui patrem, auum, abauumq; habuerunt circumcisos.

Aliàs

Aliàs enim nec post millesimam generationem recipiendus aliquis fuisset. Ergo qui tales erant, Inquilini, Peregrini, Profelytæ, vocabantur, pro veris Iudæis non reputabantur, nec ad Synagogam propriè pertinebant, quantumvis interim Sacramentis communibus cum Iudæis vterentur.

Sed ut paulò ante dixi, quicquid tandem existimetur fuisse ἀποσωμάτωρον fieri, constat ex prædictis omnibus, non idem fuisse cum eo, quod hodie vocant excommunicari. Nec videtur prorsus prætereundum esse, quod scriptura non vtitur alijs verbis, quàm ἀποσωμάτωρον ποιεῖν, & ἀποσωμάτωρον γίνεσθαι: quæ sanè verba mitius aliquid significare videntur, quàm condemnare, eijcere, perdere, pro deplorato habere, excommunicare. Ultimò illud etiam addam, Pharisæos contra Mosis Deique præcepta exclusisse à Sacramentis circumcisos, siquidem eo, quod ἀποσωμάτωρος aliquos fecerunt, à Sacramentis exclusisse (quod falsum esse demonstravi) pertinaciter affirmantur. Nobis autem non malorum exempla, sed Dei mandata sequenda sunt. Exposui hanc rem pluribus, quod mirificè quidam sibi in hoc argumento placent: & quia à Beza non est tractatum, tamen si pem nobis eius rei fecisset.

Libri quinti finis.

Liber

Liber Sextus incipit.

Cap. I.

Confutatio duorum Libellorum Latinorum pro Excommunicatione.

Um superiora scriberem, commodum oblata mihi sunt tria de excommunicatione scripta: duo Latina, & Germanicum vnum: quę illustriss. Principi adversus me à primarijs suis Theologis oblata fuerunt. Ad Latina non est necesse, vt aliquid præcipuè dicam. Alterum enim planè puerile est, & hoc præcipuè argumento nititur. In diuersis societatibus diuersam oportet disciplinam & diuersas esse pœnas. Ergo in societate Christiana oportet esse interdictionem Sacramentorum & excommunicationem. Ratiocinatio est talis: Animal est, Ergo Gallus. Cur non vel Asinus, vel Hircus, vel aliud quidpiam? Item, Christus cum remittendi dedit potestatem, etiam ligandi dedit. Non inficiamur. Sed ita dicimus dedisse verbo ligandi facultatem, quomodo dedit remittendi potestatem. Rursus est argumentatio à Genere ad speciem affirmando. Tale etiam est tertium, Ecclesia est communio, Ergo etiam communionis priuatio. Simile & illud est, Qui credentes admittunt in communionem, etiam contumaces eiiciunt. Quomodo admittendi potentiam à Deo acceperunt, sic etiam eiiciendi facultatem habere libenter concedo. Nemo, puto, agrè feret, quod talibus argumentatoribus pluribus non respondeo.

Alterum iactantiæ plus habet, veritatis non amplius. Si enim aliquid habet veri, ad rem non pertinet: quod breuiter etiam indicabo. Primum exponit vsum Presbyterij
in

in Ecclesia, quæ mihi meritò licet contemnere, cum scripturas nullas proferat. Hoc tamen réprehensione dignissimum est, quod Ministros neminem habere asserit, à quibus ex officio corrigantur. Nam Deus hoc Magistratui mandauit. Nec excipiuntur Ministri, cum scribitur, omnem animam subiectam debere esse potestati. Verum bene habet, quod seiplos produunt. Quæram ego, quis Presbyteros peccantes corriget? Respondebit, opinor, Ministrorum hoc esse. Sic muli mutuum scabent, dum alteri alteris dicent, tu parcite vnguibus, parcam ego dentibus. Contendit idem, Magistratum subijci Presbyterio, & nihilominus in excommunicatione ait necessarium esse consensum Magistratus. Si subiectus est Iudicio Presbyterij, ab eoque potest excommunicari Magistratus, cogetur consentire, velit, nolit. Quid istis opus est laruis? Locū, quo probet, citat ex 1. Cor. Cap. 5. Quis non videat quid agatur hic? Sed de ista re supra satis.

Argumentatur idem à comparatis hoc modo, Immundi legaliter arcebantur. Multò igitur magis arcendi sunt immundi moribus. Contendit hic author, solos contumaces excommunicandos. Quod si est ita, quomodo valebit argumentum ab immundis? Etenim cum primū aliquis immundus fuisset redditus, siue volens siue nolens talis esset factus, statim erat ad purificationem vsq; exclusus. Si ergo valet hoc: Corpore immundus excludebatur, Ergo moribus impurus multò magis est excludendus. Si, inquam, hoc valet, etiam illud valebit: Corpore immundus etiam si non esset in hac re contumax, excludebatur. Ergo multò magis moribus immundus secludendus fuerit, licet minimè sit in scelere pertinax. Igitur si verum esset, quod verum nunquam fuit, est, erit, Christum Matth. 18. voluisse illum excommunicari, qui Iudicium Ecclesiæ despexisset, hoc est, contumacem, non posset argumentum ab immundis non contumacibus desumi. Consequens etiam est, vt Apostolus malè iusserit Corinthium illū excommunicari, vt quem ab Ecclesia constet non fuisse isto modo admonitū, quomodo admonēdos

dōs aiunt: & proinde neq; contumax videtur fuisse. Præterea, Petrum aiunt excommunicasse Ananiam & Saphiram, ac Simonem Magum: qui certè non fuerunt solenniter præmoniti, sed statim castigati. Adde, quod crimen Ananiæ & Saphiræ occultum fuit prorsus, Sed & de Simone Mago nō videtur constitisse Petro, num esset contumax futurus, vt ex textu colligimus. Item citant ex August. quæst. 39. super Deuter. Excommunicationem subijisse in locum interfectionis. At interficebātur olim, (sicut & hodie Magistratus faciunt) qui crimen patrauerant, tametsi eos sceleris poenitisset. Postremò probāt factum Ambrosij, qui Theodosiū tot mensibus non passus est in Templum venire, tametsi factum suum doleret, minimèque contumax esset.

Hoc etiā nomine peccat argumentū ab immundorū cōparatione, quod his non negabatur salus: quod non habebatur pro improbis, sceleratis, ac damnatis: quod admittebatur ad Sacramentorū quorundam celebrationē, scilicet Sabbathi & expiationis cōmunis, quæ quotannis semel fiebat & precipuū erat mortis ac meriti Christi simulachrū, sicut Paul. ad Hebræos dilucidè ostendit. Cogebatur enim hæc Sacramenta etiā immundi obseruare, (etsi ad Templū non possent venire) luctu, ieiunio, precibus, cessationeque ab operibus: quæ admodū alios quoque ritus nihilominus obseruare tenebantur. Non ergo reputabatur immūdus, etiāsi talis moreretur, pro nō Iudæo vel non circumciso, vel pro deplorato. At excommunicati, quādiu tales sunt, inter condēnatos censentur.

Peccat tertio, cum rectè se concludere putat: Qui noctu præter voluntatē polluebatur, excludebatur ea die è Tēplo. Ergo multò magis excludendus est, qui cum scorto se volēs commiscuit. Etenim non valet cōparatio inter duo peccata, quorū vtriq; sua propria constituta est poena: sed cū vtrumque vna eadēque poena punitur. Tūc, inquā, vel leuius sic punitur, magis ergo grauius sic est puniendū. Idcirco talis est collectio authoris. Homicidiū qui præter voluntatem cōmiserat, ad urbē refugij conferre se cogebatur. Ergo multò magis illò confugere debet, qui aliquem sciens ac prudens interfecit.

Item,

Item, Hic aliquid insciens fregit vel contaminauit, vel aliquem pulsauit, vel aliud quidpiam fecit, atque reprehensionem meruit: Ergo si idem sciens aut volens fecerit vel is, vel alius, magis obiurgandus fuerit. Nimis pauca sumuntur in conclusione, præsertim si certa & peculiaris pœna definita sit vtrisque. Potest hoc intelligi clarius in diuersis vitijs, vt si sic colligat aliquis: Ebriosus mulctatur aliquot aureis, multò igitur magis latrocinia exercens sic mulctandus est. Sed de Legis immunditia supra fusè egi.

Adfert posthæc argumenta, quibus probat, ad Sacramenta non esse admittendos vel hæreticos vel pertinaciter in sceleribus perseveraturos: in quo à nobis non dissentit. Nos enim neutros admittendos contendimus. Quæ præter hæc adfert, non sunt digna, quibus confutandis tempus perdamus, cum ex supradictis responsio pateat. Leuia sunt: rem propositam non concludunt: & morbo communi laborant, externæ societatis iudicium à Iudicio Diuino non distinguunt. Præterea habent Apostolum in illis ipsis 2. Capitibus 10, scilicet ac 11. Cor. ex quibus deprompta sunt, apertum aduersarium, vt in Thesisibus primum, deinde in superiore confutatione planum fecimus. Vidimus & expendimus cum hæc tum alia talia, antequam de hac re scriberemus Theses nostras. Presbyterium vbi in sacris literis contineatur, non docet: in quo propè totius disputationis cardo versatur.

Vt autem clarius intelligatur, quàm frigidè ad nostra respondeat, ex tribus, quæ refellere voluit, duo breuiter attingam. Iudæ namque præsentiam in Coena vltima frustra coner anxie defendere, cum nec ex defensione commodum, nec ex neglectione incommodum ad nos redeat.

Quantquam si maximè constaret omnibus, quod ambiguum & inexplicatum adhuc est, Iudam nouæ Coenæ non interfuisse, non tamen excusaret eiusdem præsentiam in celebratione veteris Coenæ, quod isti adferunt, scilicet crimina ipsius occulta fuisse. Nam si potuit Petrus Ananiam & Saphiram, quorum factum erat oculiffimum hominibus,

bus, Excommunicare (Aiunt enim hos à Petro tunc fuiſſe Excommunicatos.) cur non potuiſſet aut debuiffet Chriſtus Iudam ſemouere ab agni eſu ? Sed iſta omnia libenter praetereo, vt quae cauſam noſtram vix eminus attingant.

Apoſtolus, inquam ego, iuſſit vnumquemque ſeipſum probare : non imperauit Presbyteris quibusdam alios probare. Respondet iſte author, cum de ſecretis conſcientiae loqui. Deinde, inquit, ſequitur hinc, maximè arcendos eſſe aliquos, cum iubeat examinare ſe vnumquemque priuſquam adeat. Falfum eſt, Apoſtolum de ſolis ſecretis loqui peccatis. Manifefte namque loquitur de rixas mouentibus, de ſectas excitantibus, de contemptoribus fratrum pauperum, de inebriantibus ſe in loco coenae, de veſcentibus Idolothytis, (quod peccatum fanè grauiffimum erat, à Moſe prius, deinde etiam à concilio Apoſtolorum vetitum) & huiuſcemodi alijs. Hos iubet ſe explorare, ne ſibi Iudicium edant non diſtinguendo coenam Domini à coenis alijs. Ad alterum ſupra copioſè reſpondi. Non ſequitur hinc arcendos lapſos : ſed dandam eſſe omnibus operam, vt dignè uſurpent myſteria Dei. Permittit iudicium noſtris conſcientijs, non praeficit eis veſtrum Presbyterium, de quo nunquam ſomniauit Apoſtolus.

Dixi etiam Sacramenta expetentes hoc ipſo teſtari poenitentiam anteaetiae vitae & deſiderium emendationis. Nam in Eccleſijs noſtris, qui ad coenam acceſſuri ſunt, ſe peccauiffè, gratia Dei egere, inque ipſius miſericordia propter Chriſti mortem acquieſcere palàm conſitentur, emendationemque promittunt. Etiam Hypocritae, inquit iſte author, accedunt, quos tamen non poenitet. Item Eſa. i. dicere potuiſſent, nos ſacrificando teſtatur, manus nos ſanguine plenas non habere. Vtrum ſimulatè aliquis agat an verè, iudicat Deus : noſtrum eſt de omnibus bene ſperare, cum neſciamus quo momento Deus corda emollire incipiat. Ad Eſaiae cap. i. ſupra reſpondimus. Si illi dixiſſent Prophetae, peccauimus,

& madent sanguine manus nostrae : at poenitet nos & porro alij eximus : comprecare nobiscum Deum, vt nostri miseretur : an amplius aliquid pctiuisset? Quid factururus fuerit, exemplum Iohannis Baptistae praeclare nos docet.

Putat idem author nos plurimum errare, cum asserimus Christum 18. cap. Matth. nomine Ecclesiae Synedrium intellexisse : vt qui contendat, per vocabulum Ecclesiae, totum coetum seu concionem seu congregationem significari. Quod adeo firmum putat, vt non vereatur hac in parte Caluinum, Viretum, Bezam, vniuersam Ecclesiam Geneuensem erroris hac in re insimulare : credo, vt nos oppugnet, quod tamen nulla ratione iusta facit. Ad me quod attinet, constanter aio, rectam & veram etiam esse illorum interpretationem, Dic Ecclesiae, id est, Dic Synedrio. Ab hac sententia cur aliqui eorum, qui publicè priuatimque defenderunt, nunc resiliant, causa quaeri potest, nisi si ea est, quod vident, nos ita probasse Synedrium Iudaeorum legitimum fuisse Magistratum, vt negare porro non ausint. Interim lectorem moneo, me non habere necesse addere, quae illi, addunt quaeque ineptè dici author noster iudicet : scilicet Christum iisdem verbis iussisse futuras Ecclesias ad analogiam Iudaicae Presbyterium seu Consistorium instituere, cui offensus dicat. Ego enim verba haec, Dic Ecclesiae, idem significare assero, quod ista significant, Dic Magistratui tuo, si non est impiae religionis defensor. Hunc esse genuinum Christi verborum sensum, non illum, quem author iste adfert, nunc iam probabo.

Suppono ergo primum id, quod ab omnibus concedi existimo, Christum Ecclesiae praecepisse dicere, quae in Iudaea tunc esset, quamque discipuli esse scirent, hoc est, Discipulos intellexisse, cuiam Ecclesiae Dominus mandaret dicere. Etenim si de Ecclesia fuisset locutus, quae nullibi inueniretur, & cuius constitutio nondum esset exposita, nec ad sui temporis locique consuetudinem sermonem suum accommodasset, à nullo fuisset intel-

ctus

ctus. At verò Discipulos Christi verba intellexisse, cum ex alijs circumstantijs, tum ex eo maximè perspicimus, quod, cum aliàs soepè scribantur quaedam non satis percipisse, hic neque mirati aliquid sunt, nec dubitarunt, nec declarationem petiuerunt. Hoc solum admiratur Petrus, quod toties iuberetur fratri culpam deprecanti ignoscere: ex quo conijcimus cætera eum rectè intellexisse. Ac de Iudæorum Ecclesia Discipulos accepisse verba Magistri, docet Petri interrogatio. Cum enim quaerit, quoties fratri in se peccanti teneatur ignoscere, ostendit se de Iudæis verba Domini accepisse: vt qui Gentilem nullum reputaret fratrem. Nam de spiritali Gentilium fraternitate nihil intellexerunt Apostoli ante resurrectionem Domini. Adde, quod ab ipsomet Christo iussi fuerant Gentiles & Samaritanos cauere, atque ad solas perditas oues domus Israelis quaerendas proficisci, Matth. 10. Et quod de eadem Ecclesia Christus fuerit locutus, verba hæc, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus, abundè ostendunt. Quippe Iudæis Ethnicos opponit, eisque Publicanos coniungit: quod iurati essent Romanorum Ministri contra suam Gentem: ac proinde sub sola Romanorum protectione instar Ethnicorum tuti viuerent. Equidem odio eos ita prosequabantur Iudæi, vt, si Romanorum potentia non protexisset, discerpturi ac dilaniaturi viuos viderentur. Molestissimè seruitutem iugumque Romanorum, imprimis autem tributi exactionem ferebant: vt vel ex vnica interrogatione, qua, vtrum Caesari tributum soluere liceat, quaerunt, liquere posset, si alia omnia ignoraremus.

Suppono secundo, nomina, quibus apud Hebraeos significatur Ecclesia, bifariam vsurpata fuisse. Etenim significatunt aliquando concionem seu multitudinem vel totius populi vel vnus vrbs aut loci: aliquando autem huius turbae Senatam, Praefectos, Magistratum, aut quocunque modo libet appellare: praesertim quando non vnus

aliquis, sed plures simul praessent. Scio Ecclesiam interdum etiam poni pro collectione, quae in vna domo est: sed haec ad institutum nostrum non pertinet. Christus enim hic de Ecclesia vel urbis vel pagi alicuius loquitur. Ac quod totam nomina illa concionem plerumque designent, extra controuersiam pono. Quod autem pro Senatu & Magistratu nonnunquam sumantur, manifestum est ex cap. 35. Num. vbi quater, & 20. Iosuae, vbi bis, & Psal. 82. vbi semel reperimus. Septuaginta interpretes nomen, quod in proximè dictis locis Magistratum seu Indices significat, & alijs in locis propè omnibus, in quibus totam multitudinem denotat, ferè expresserunt nomine τῆς συναγωγῆς. (Obiter tantum hic monebo, idem nomen hoc, quod in modo citatis locis Magistratum significat, in exemplari Syriaco legi cap. 18. Matth. vbi Graecè scriptum est ἐκκλησία.) Est hic loquendi modus nobis admodum familiaris & vsitatus. Dicimus enim Imperium fecisse, dixisse, decreuisse, quod Imperator cum Imperij ordinibus fecit aut decreuit. Dicimus hanc vel illam Ecclesiam sic vel sic sentire, cum, qui in ea praecipui sunt, sic sentiunt. Dicimus indicauisse aut conquestos esse aut offerre seu dedicare Reipublicae, quod eius Senatu indicauimus. Dicimus nos à Repub. absolutos, iudicatos, offensos, donatos, quoties à Senatu aliquid tale tulimus. His ita declaratis, propositum sic argumentor.

Christus vel intellexit Ecclesiae nomine totam multitudinem Hierosolymae, vel eiusdem Praefides siue Principes ac Magistratus: hoc est, vel accepit in primo significato, vel in secundo. (Nam praeter notiones hasce duas nulla est alia, quae nostrae causae aptari possit.) Caeterum non potuit multitudinem intelligere. Nam pugnat hoc expressè cum Lege & statutis Dei per Mosen promulgatis: contra quae Christum nihil aut fecisse aut iussisse, omninò certum est. Equidem tantum abest, vt in externa Reipub. gubernatione Iudaeorum aliquid muta-

mutarit aut reprehenderit, vt prorsus nullum nobis nouum praeceptum de exercendis iudicijs reliquerit. Consulit Apostolus Corinthijs, vt Arbitros ex suo corpore eligant, ne coràm profano Magistratu de rebus minimis litigare cerne-
rentur: at longius hoc valere non voluit, quàm dum sub tali Magistratu ageret Ecclesia. Quod si igitur in ratione gubernandi apud Ethnicos nihil praecepit mutari, quomodo cense-
ri possit aliquid nouare voluisse in administratione ab ipsomet Deo Patre suo imperata? Iussit porrò Deus omnes controuersias & lites, quae inter priuatos amicè componi non possent, coràm delectis iudicibus explicari. Sanè à tempore Mosis vsque ad excidium vrbis constantissimè hoc seruatum est, vt publica Iudicia, non à populo, sed à Magistratibus exercerentur. Constat igitur iam Christum intellexisse per Ecclesiam, non turbam, sed Synedrium.

Confirmat iam dicta, pariterque propositum probat, quod Discipuli, quos patriarum legum ad obitum vsque obseruantissimos fuisse ex Act. perspicimus, nihil contradicunt: qui non videntur tacituri fuisse, si contra Mosis instituta receptumque morem aliquid imperari sibi arbitrati fuissent. Quod Christi mentem perceperint, ex eo liquet, quod de re alia nulla vel dubitasse vel interrogasse eos videmus, quàm de crebra iniuriarum remissione. Deinde, quod de alia Ecclesiae gubernatione, quam vsitata & sua, intelligere non potuerunt. Quomodo enim de Ecclesia post Christi mortem fundanda & ordinanda intellexissent, qui nec moriturum nec reuicturum Christum credebant? Ne tum quidem persuadere ipsis Dominus potuit, cum Hierosolymam ascendens apertissimis eis verbis praediceret, Luc. 18. & alibi. Quinimò post resurrectionem quoque ignorarunt, quale Christi Regnum esset futurum, quod prorsus mundanum & Iudaico simile expectabant, adeoque hoc ipsum restituendum putabant, priusquam Spiritu-sancto coelitus induerentur. Quocirca non de alia Ecclesia verba Christi acceperunt, quàm de

Senatu siue Synedrio, quod nomine aliàs Ecclesiam quòque significante nominari non nesciebant. Acceperunt autem rectè cum nullus in totis sacris scripturis apex inueniatur, qui non rectè eos hoc loco Christi sententiam percipisse indicet.

Probat illud etiam, quod Christus iussit Ecclesiae dicere, quae potestatem haberet iniuriosum ad se vocandi, testes examinandi, causam cognoscendi, sententiamque dicendi. Etenim iubetur ob eum finem is, qui iniuriam patitur, post primam admonitionem duobus aut tribus sibi adiunctis animum iniuriosi pertentare, vt, si nihil proficiat, coràm Ecclesia causam suam idoneè probare testibus possit. Testes autem coràm iudicibus examinantur, vt de controuersia pronounciari iustè possit. Certè oportet tales esse, qui testes audiunt, vt imperare possint. Alioqui enim aut venire, aut testimonium dicere facile recusauerint. Caeterum non habuisse populum, vel turbam, vel aliàs, vel Christi aetate auctoritatem vocandi, audiendi & examinandi testes per se, vel mandandi alijs quibusdam, nullus est, qui nesciat. Rursus igitur patet, eum non turbæ, sed Synedrio siue Magistratui iussisse indicare: qui ex præscripto Mosis hanc potestatem solus obtinebat.

Præterea iussit Ecclesiae dicere Christus, cui tum dicere offensus posset. Sed turbæ seu concioni indicare què potuisset? Non poterat conuocare populum: quia neque Magistratus tulisset, neque illa paruisset. Quis non videt in contrarias partes mox scindendam multitudinem, vbi nullis legibus coercita liberè agit? Iterum ergo sequitur, ipsum iussisse dicere Iudaicae Ecclesiae Praesidibus & Rectoribus. Si excipias, aliquos à multitudine ad hanc rem deligendos fuisse, frustra excipias. Primum, quia impossibile est docere, populum potestatem habuisse tales iudices eligendi, aut tales post Mosen habuisse. Si Christum dedisse ius hoc in praesente loco dicas, rursus nihil dixeris. Nam non potest hoc ex verbis doceri verum esse. Deinde contra Mosis legem hoc fuisset præceptum. Tertio, quid

quid Pharisaeos ad hoc dicturos fuisse censes? Certe omnes occasiones obseruabant, vt eum contra Legem docere aut facere deprehenderent. Si verè de eo potuissent affirmare, eum Leges Mosis conuellere: populo dignitatem & ius gubernandi contra Magistratum, cui Deus per Mosen hoc imperium tribuisset, asserere: contra Magistratum subditos armare: si, inquam, verè potuissent haec dicere, an non seditionis reum peregrissent?

Age vero concedamus haec de Christianorum Ecclesia sola dicta esse (quod falsum esse prorsus certum est.) Demonstrare nihilominus oportet, Deum alicubi mandasse huic Ecclesiae, vt ex suo corpore certos aliquos ad hoc munus eligat, licet Magistratum Rectoremque pium nata à Deo fuerit. At hoc quibus testimonijs demonstrabitur? An dicent, Dic Ecclesiae, idem significare, quod significat, Constitue aliquos, qui nomine Ecclesiae talia administrent? At verò probanda erit haec interpretatio scripturae testimonijs. Haec autem vbi inuenient? Deinde quod in alijs isti reprehendunt, hoc ipsum faciunt. Nisi enim concedant Christum in hac dicendi formula, & loci in quo versabatur, & temporis illius consuetudinis, quae tunc vigeat, & auditorum captus rationem habuisse, impossibile est, vt his verbis adiuuentur. Oportet ergo vt confiteantur, Christum iussisse Senioribus dicere, qui tunc erant, vt secundum analogiam nunc intelligamus dicendum illis, qui nunc sunt. Cum esset docturus Deo sacrificia nostra non placere, si odium aleremus aduersus fratrem, iubet munus ad altare relinquere, & fratri prius reconciliari: non quod nesciret sacrificandi morem illum mox habiturum finem suum: sed quod per *ἐπιεικείαν* & analogiam intelligere nos vellet, quid à nobis postulet Deus, quando exaudire eum nostras preces cupimus. Ergo ipsismet testantibus iussit Synedrio dicere. Tunc enim Ecclesia nulla erat, post turbam, cui possent homines conqueri, & causas suas testibus productis probare.

Postremò nunquam demonstrare nobis poterunt, quosnam eligi ex Ecclesiae corpore oporteat: de qua re hodie ingens inter Excommunicatores est controuersia.

Sed donemus hoc etiam in praesentia, & quaramus illud potius, vtrum delectis illis concedant potestatem admonendi, obiurgandi, & Excommunicandi, an non concedant? Si facultatem habent Excommunicandi, ipsi sunt Ecclesia, cui Christus iussit, dicere. Proinde verum est, quod dixi, causas tales non debere toti Ecclesiae proponi dijudicandas, sed solis ab Ecclesia delectis: quibus Iudaeorum Synedrium respondebat. Si Excommunicandi facultatem non permittunt, saltem auctoritatem audiendi testes, examinandi, admonendi & obiurgandi non negabunt. Etenim non poterit istis negari, quod testibus ante hos conceditur, & post hos Ecclesiae: praesertim cum testes examinare eos oporteat, vt rem excussam, explicatam, difficultatibusque omnibus liberatam Ecclesiae proponant expendendam & iudicandam. Concedit eis hoc author hic noster his verbis. Quod si fratres priuatis horum admonitionibus non respiciant, ad extremum officium fuerit totius Presbyterij, nomine Ecclesiae significati, tales accersere, & coram toto Presbyterorum coetu obiurgare, corrigere, monere. Notandum hic est obiter, quod dicit, ad extremum: & quod Ecclesiae nomine ait significari Presbyterium: quae aperte cum ante dictis pugnant. Constat autem id, quod dixi, hosce potestatem habere monendi, obiurgandi, corrigendi. Quo posito, quatuor fuerint gradus, non tres solum, vt in Christi verbis cernimus. Primum enim priuatim arguendus erit iniuriam faciens: deinde cum duobus aut tribus alijs admonendus: tertio à delectis Presbyteris audiendus & obiurgandus: quarto, si horum dehortationem despiciat Ecclesiae accusandus: ac demum, si ne hanc quidem audiat, velut Ethnicus & Publicanus erit habendus. Etenim pro eiusmodi haberi nequit, nisi qui Ecclesiae obiurgationem spreuit: non autem, si Presbyteros illos despexerit: nisi Presbyteri sint illa Ecclesia.

Non praetereundum est hoc loco, quod ex Aduersarijs aliqui

aliqui dicunt, Magistratum tales eligere debere ſaltem ab initio, etiamſi Eccleſia nec petat, nec iubeat, nec conſentiat. Quomodo, rogo te, poterunt iſti vice Eccleſiæ ſedere, qui nolente ea ſedent & iudicant? & non ab ea, ſed inuita ea electi ſunt? Si verum eſt, Chriſtum nomine Eccleſiæ intellexiſſe totam multitudinem, falſum eſt, Magiſtratu hoc permitti, vt nolente Eccleſia hos ei Presbyteros imponat. Quanquam enim Magiſtratus præcipuum eſt Eccleſiæ membrum, tamen ipſiſmet interpretibus non iuſſit Chriſtus membro primario & principi indicare, ſed Eccleſiæ toti: in qua non facit alios alijs potentiores, quod ad hanc rem attinet. Nam ſi principali membro iuſſiſſet indicare, aut facultatem dediſſet illum Senatam eligendi, Magiſtratu dediſſet, hoc eſt, Synedrio: quod iſti negant. Quare ſi tota Eccleſia poteſtatem hanc accepit, non habet eam Magiſtratus, niſi populus ei vnanimi & expreſſo conſenſu conceſſerit, aut ipſe ſibi uſurpauerit. Neque excuſat, quod ſemel tantum hoc ei volunt licere. Nam ſi Deus non dedit, nullo poteſt iure vel ſemel vel ſæpius ſibi vindicare. Si autem ſemel iure poteſt, ſemper poteſt: niſi expreſſum Dei verbum demonſtretur, quod ſemel duntaxat permitti mandet. His rationum pugnis & contradictionibus neceſſariò ſe inuoluunt iſti falſa ſua interpretatione.

Reſtat alia difficultas. Conſtat ex ſupradictis & ipſorum pariter conceſſione, multitudinem nihil poſſe ordine decenter iudicare, niſi eligat, qui cauſas quaſlibet audiant, examinent, explicant, iudicent, ac tandem Eccleſiæ perſpicuè proponant. Ergo vt iſta aptè peragantur, & conſuſio caueatur, Presbyteros eligendos eſſe clamant, qui ius habeant excommunicandi. Nos verò vnde hoc efficiant nondum videmus. Eſto enim poteſtatem hanc habeat propter iam dictam cauſam cœtus Magiſtratu carens: An propterea conſequetur hoc turbæ in illo quoque cœtu conceſſum eſſe, qui pium ſortitus eſt Magiſtratum? Minimè gentium. Inſcitè namque ratiocinantur à genere ad ſpeciem affirmando, qui ſic colligunt. Vt ordine peragantur cuncta
&

& confusio vitetur, eligendi aliqui sunt, qui res regant: Ergo tales quidam ex plebe eligendi sunt. Cur enim hi potius, quàm alij fuerint eligendi? An quoniam animal est, quod mouetur, mox canis est, & non homo aut aliud quodpiam? Ordine in Ecclesia sicut in rebus alijs vniuersis opus est, fa-
teor. At vbi ordinem nobis præscripsit Deus, ordinem alium quærere non habemus necesse. Hic autem præscripsit. Frustra igitur laboramus, vt alio res ordine meliore administremus.

Certum est, Deum Magistratui externæ gubernationis imperium & ius omne credidisse: nec res politicas tantum, sed etiam sacras ita ipsius potentia subiecisse, vt has ex præscripto verbi Dei, illas iuxta scriptas leges & æquitatem administret. Quod cum sit in veteri Testamento à Deo mandatum, à pijs omnibus Iudicibus & Regibus vsurpatum, & in nouo non reperiatur mutatum: meritò dicimus Ecclesiam, quæ Magistratum habet pium, non posse ex voluntate Dei nouum sibi eligere Senatum, qui publica exerceat iudicia. Sanè si exstaret aliqua permissio aut concessio talem Senatum eligendi, non posset hæc longius extendi, quàm ad Ecclesias Magistratu carentes: ad alias illas non posset, quæcunque aliàs potestate Magistratus suos eligendi carent. Non enim armauit Deus vsquam subditos contra suos Magistratus: nec præcepit partem eis gubernationis adimere, alijsque imponere, qui ipsum quoque Magistratum in ordinem redigant, suoq; Dominatui externo subijciant. Itaque vt maximè sit verum, Ecclesiam pro tota concione positam fuisse à Christo, sequetur nihilominus Magistratui, vbi is pius est, indicandum fore. Nam multitudini dici non potest. Ergo eligendi aliqui in eius locum. At in nouo Testamento nulli tales iubentur eligi, multò minus definit scriptura, qui sint eligendi. Quare si ordo est seruandus, optimus erit diuinus ordo. Hic autem est, vt Magistratus iudicijs de moribus præsit.

CAP. II.

Refutatio alijs libelli pro Excommunicatione.

Onsequens nunc est, vt de Germanico scripto aliquid insuper dicam. In hoc plus est, arbitrato meo, ingenij, doctrinae, iudicij, industriae, probabilitatis & veritatis, quam in alijs omnibus, quae mihi videre adhuc contigit. Idem quoque acerbius & asperius est alijs. Etenim non Vrsinis solummodo vnguibus, quibus immeritos dilaniet, sed etiam Viperinis dentibus, quibus cor ad viuum vsque pungat, armatum est. Verum multò me delectat magis venusta tractatio, & ad veritatem accessio, quam offendat asperitas disputationis. Quam ob rem omnibus illis, quae in nos dicit, omisis, de ipsa re agemus. In toto fermè scripto contendit nos velle, ad coenam admitte-ndos omnes, modò se nominent Christianos, illos etiam, qui à sceleribus suis discedere nec velint, nec cogitent, sed in eisdem se perseuerare velle palàm profiteantur. Quinetiam vrgere nos, vt hæc doctrina populo inculcetur. Ad hanc accusationem respondeo, summam nobis iniuriam fieri. Semper enim ita de hac re disputauimus, vt Ecclesiae nostrae consuetudinem obseruandam censeremus. Deinde semper adiecimus, nos de solis illis loqui, qui doctrinam rectè intelligunt, eandemque probant & amplectuntur, & denique Sacramētis rectè vti desiderant cum cæteris. Rectè intelligo, quod ad externa attinet, de quibus solis iudicat Ecclesia: cum animus vni Deo rectè notus sit. Hæc cum vbique inculcemus, immeritò insimulamur alterius sententiae. An enim potest is doctrinam Christianam intelligere, probare, amplecti, qui se in sceleribus pro- uoluere statuit instar porci in cœno se volutantis? An potest talis desiderio teneri Sacramētis ritè cum cæteris Ecclesiae membris eodè modo, saltem externè, vtendi? Qui statuit malus esse non prodibit in Ecclesiae faciem,

vt se pœnitere prioris vitæ testetur, ac meliorem promittat.

Semel dicam: hoc nec dixi nec cogitavi vnquam. Illud autem scripsi & cogitavi, si quis veniat ac se pœnitere profiteatur, correctionemque morum promittat, hunc, si cum cæteris de Ecclesia rectè cupiat particeps fieri Sacramentorum, repelli à Presbyteris quibusdam non debere. Idem hoc cum apertis verbis hic Scriptor testetur, nulla est, nullaque fuit inter nos hac in parte dissensio.

Sic enim scribit: Vbi populus rectè docetur rectèque admonetur, pauci inueniuntur, qui fidem & pœnitentiam non profiteantur, quantumuis multi ex his sint Hypocritæ: præsertim si intelligant non liberum sibi fore, vt se Christianos vocitent ac contra Christi instituta in contemptum Dei pertinaciter viuant. Quod si obijciat aliquis, nullum ita forè impudentem, qui admonitus non polliceatur emendationem & resipiscentiam: ac proinde excommunicatione minimè opus fore: huic respondendum est, vehementer de hoc lætandum, & nulla vtique tunc excommunicatione opus fore. Hæc ille.

Itaque in vno ex præcipuis disputationis nostræ capitibus pulchrè inter nos conuenit. Non enim concedet author scripti, opinor, vt Sacramenta illis negentur, quicunque ea petunt, & cupiunt rectè cum Ecclesia usurpare, nec excommunicati adhuc sunt, siue quos ipse iudicat non esse Excommunicandos. Etenim palàm scribit, Sacramentorum negationem testimonium duntaxat esse excommunicationis. Quocirca cum testimonium alicuius rei, vt eruditionis, nulli demus, aut dare debeamus, nisi cui ipsa competit res siue eruditio, ne Sacramenta quidem negare poterunt illi, qui rem, cuius hæc nego testimonium est, scilicet excommunicationem non habet. Aliarum pœnarum similis est ratio. Non enim testimonio notari debet exilis, nisi qui declaratus est exul. Ex his manifestè patet, non discordare nos in hac parte.

Alterum caput est de Magistratu & Presbyteris, (siue
de

de duplici iurisdictione in vna Republica) in quo leuiter dissentire videmur. Quippe nos dicimus, Deū nullibi imperauiſſe Eccleſijs ſub pio Magiſtrato agentibus, Presbyteros eligere, qui diſtinctam iurisdictionem exercent à iurisdictione Magiſtratus: ſiue qui publica iudicia de moribus habeant cum coactione & pœnis, quibus ipſos etiam Magiſtratus ſuos in ordinem redigant. Quippe à Deo ſoli Magiſtrati omnem externam Reipub. gubernationem commendatam eſſe affirmamus: quam tamen ad præſcriptum & Regulam verbi Dei adminiſtrare teneatur. In hoc capite, ſi non omninò ſentit nobiſcum, non tamen proſus diuerſum ſentit. Etenim in parte nulla ſcripti ſui affirmat, Presbyteros tales ex mandato Dei neceſſariò eligendos (Qui videlicet iudicent, num ij, qui ſe pœnitere peccatorum ſuorum aſſeuerant, ſeriò id aſſerant, an ſimulatè & fictè dicant.) Etenim duobus in locis liberum videtur Eccleſiæ relinquere: in tertio Magiſtrati hoc ius tribuit. Primus locus ſic habet. Nullus ne pertinax quidem excommunicari debet vel à Miniſtris, vel ab ijs, qui fortè ipſis adiungantur, contra voluntatem & ſine conſenſu totius Eccleſiæ aut maximæ partis eiufdem. Alter verò ita habet. Proinde vt etiam aliqui melioris & neceſſarij ad executionem ordinis cauſa ad hoc Iudicium deſtinentur, &c. Tertius hic eſt. Oportet inſuper contumaces authoritate publica ex mandato & ordinatione Magiſtratus per conſiſtorium Eccleſiaſticum, aut per alios, quos ad hoc munus deligere volet, ad pœnitentiam ſedulò reuocari. Duobus præterea locis alijs dicit, nihil referre, ſiue ijdem, ſiue diuerſi vtramque iurisdictionem exercent, dummodo vtraque exerceatur. Proinde neceſſum eſt, vt vel Miniſtris verbi gladium inſuper concedat, (quod eum velle non arbitror) vel Magiſtrati tribuat poteſtatem Excommunicandi. Aliter enim non poterit vtrumque munus ab vnis eiſdemque adminiſtrari. Conſitetur ergo author, hanc iurisdictionem non eſſe partem tertiam Miniſterij, vt alij contendunt. Item ex eiſdem testimonijs, in quibus

quibus solis Presbyterij videtur mentionem facere voluisse, manifestè perspicitur, eum non putare, Deum imperauisse horum electionem expresso mandato, sed ordinis solum causa probare. De ordine supra satis dictum est: nunc sufficiat monuisse, nihil posse verius dici, quàm Presbyterium illud à totis sacris literis ignorari, nullòue in loco imperatum esse. De magistratus autem officio longissimè discedit hic author ab aliorum propè omnium opinione. Quippe contendunt omnes ferè alij, ipsum quoque Magistratum Presbyterij iudicio subijci: consensum eius non requirunt, dum Excommunicari eum à Presbyterio posse confidenter affirmant. Sed quia nostram sententiam evidentibus ex scriptura & Iosepho rationibus ac testimonijs supra demonstrauimus, non est necesse, vt hoc iam loco pluribus eadem repetamus.

Quod si de his inter vos consentitis, interroget fortasse aliquis quid ergo est, de quo controuersamini? Respondeo, in paucis, & ad rei substantiam non valdè pertinentibus: nempe in particularibus quibusdam vel sententijs vel loquendi formulis, & quorumdam scripturæ locorum interpretatione. Dico ingenuè, si tam propè ad veritatem accessissent alij, me contra neminem disputaturum fuisse. Nunc quia in campum hunc descendimus, explicanda nonnulla sunt, quæ aliàs omitti facillè potuissent. Primum dicit, quæstionem iam non esse amplius, qui sint ad Sacramenta admittendi, sed qui sint pro visibilis Ecclesiæ membris habendi. Puto se hæc ratione, vt arbitror, definitionem nostram infirmare.

Sed non est ita. Nam visibilem societatem ab inuisibili separauimus: & de illa sola nos loqui monuimus. Cum ergo in hac societate omnes illos contineri putemus, qui præterquam quod eandem fidem profitentur, eandemque doctrinam nobiscum approbant, laudant, amplectuntur, iisdem quoque Sacramentis ritè cum Ecclesia participant, apertè patet, pro excluso ex hac externa communione nullum haberi posse, nisi qui vel omnibus
prædictis

prædictis, vel aliquibus, vel vno priuatur. At duo priora eripi nec debent nec possunt. Consequens igitur est, vt pro eiecto ex visibili Ecclesia is tantum habeatur, cui Sacramentis interdicitur. Nam & mali, fratres nostri sunt propter communia Sacramenta: vt Catholici Donatistis rectè responderunt apud Augustin. in Collatione 3. dici.

At negatio Sacramentorum, inquis, est solummodo appendix & testimonium Excommunicationis: quæ est ipsum-met iudicium Dei in verbo eius expressum, & Ecclesiæ contra impenitentes ad promulgandum commissum. Respondeo, nos de excommunicatione agere, non Diuina, sed humana seu externa: itemque de ea, qua quis à Presbyteris quibusdam ex visibili cœtu seclusus intelligitur ac videtur, siue spiritualis Christi Ecclesiæ membrum sit, siue non sit. Cæterum vehementer scire velim, quo in loco scriptum sit, Excommunicatos à Deo in sanctis Scripturis, debere à certis Presbyteris arceri à Sacramentis ab ipso institutis? Ebriosos, Hypocritas &c. (nisi resipiscant) excommunicauit Deus. Vbinam autem tales circumcisos aut baptizatos iussit à Sacramentis, præsertim si pœnitentiam vitæ antea præ se ferant, repelli? Quocirca nugas & fabulas nobis obtrudunt, qui putidis eiusmodi Sophismatis illudere nobis student. Ad Ecclesiam visibilem quod attinet, pro excluso nullus habetur, qui Sacramentis nobiscum vitur rectè, quantumcumque ex verbo Dei dicatur propter vitia sua à Deo exclusus. Aliud enim est à Deo excludi, & aliud ex visibili cœtu piorum eijci. Quomodo autem & per quos promulgatio sententiæ Dei fieri debeat, supra declaratum fuit, vbi de hac re multum egimus.

Sed pugnat cum voluntate Dei, vt per verbum alicui remissio peccatorum negetur, & eadem per Sacramenta confirmetur. Non inficior. Cui verbum Dei absolute negat remissionem, ei certè Sacramenta non sunt concedenda. Cæterum verbum Dei pœnitentiam profitentibus

tibus non negat peccati remissionem. Quare ne Sacramenta quidem talibus negari poterant. Postulat Deus in usu Sacramentorum fidem à nobis & respicientiam: nec rectè his utitur, qui absque his utitur, fateor. At ex hoc non sequitur, Deum velle Presbyteros eligi, qui fidem & poenitentiam profitentem tantisper à Sacramentis abstinere cogant, dum ipsis videatur verè respuisse. Fateor illud etiam, Sacramenta Ecclesiæ esse instituta, non alijs. Sed Ecclesiam oportet cogitare visibilem seu externam & internam: verbum externum & internum: Ministrum externum & internum: in Sacramentis quoque esse res externas & internas. Secundo scire oportet, quæ vnus systoechias sunt, non cohærere necessariò & semper cum rebus alterius systoechias. Possunt enim externa sine internis esse, quod scèpissimè fit: & hæc nonnunquam etiam sine illis. Iccirco non sequitur, ad illum non pertinere Sacramenta, qui non est in societate Ecclesiæ interioris: modò membrum sit exterioris Ecclesiæ. Sed quemadmodum exterioris tantum socius est communionis, ita res tantum externas ab externo Ministro suscipit: interna dona non percipit, propterea quod instrumento suscipiendi seu ore animæ caret.

Post hæc ad id, quod ex Mose adduxi, respondere conatur. Moses, dixi, nullos iussit à Sacramentis arceri circumcisos, præter legaliter immundos: cæteris autem si ea negligenter excidium interminatus est. Ergo non habet excõmunicatio præceptum apud Mosen. Deus, respondet is, in Testamento veteri mandati cuiuslibet pertinacem violatorem interfici iussit, Num. 15, Deut. 17. vt ne profanarentur ab eis Sacramenta. Item, Admirabile est, quod Deum præcepisse affirmant, manifestos Dei contemptores ad Sacramenta esse admittendos: cum in omni suo populo talem nullum ferri voluerit: & prophetæ omnes contra hanc Sacramentorum deformationem concionentur. Sed nec aduersatur quicquã magis huic opinioni, quam quod Deus cū pertinacia aduersus mandatũ aliquod (cuius violatio aliàs non esset capitalis) peccantẽ, excindi ex populo suo mandat.

Nullò

Nullo igitur pacto sequitur, Deus apertè impios occidi iubet, Ergo voluit eos eijci ex suo populo. Contrarium huius palàm & firmiter cõcluditur: quod apostatarũ exemplũ declarat, ipsismet Aduersarijs testantibus. Quocirca nõ fuit opus peculiari mãdato de depulsione à Sacramentis: cũ in illo de corporali poena afficiendis cõprehensũ inclusumue contineretur. Quid porro egerit ac dixerit Deus, cũ tales ex negligentia non sunt occisi, sed ad cultum Diuinũ nihilominus sunt admissi, in citatis Prophetarũ locis perspicitur. Illud etiam non sequitur, omnes in falsa doctrina prauisq; moribus pertinaces, qui aliter non cõmeruerint mortẽ, nunc esse occidendos: sed nouũ hoc est dogma. Et vt ira esset, morerẽtur tamen impoenitentes, non vt Christiani, sed vt excõmunicati & præcisi à corpore Christi. Itaq; de hac re lõgè rectius scripsit Augustinus, dicens: Hoc enim nunc agit excõmunicatio in Ecclesia, quod tunc agebat interfectio. Hęc iste: quibus addi potest eiusdem August. testimonium ex 2. Cap. lib. de fide & operibus: vbi asserit factum Mosi & Pir. chæ in transgressores gladijs animaduertentium præfigurauisse malorum in Ecclesia coercionem, quando visibilis in ea gladius cessaturus esset.

Ad hæc respondendum iam est. Pertinaces mandatorum Dei violatores occidi iussisse Mosen, fateor: & cum Deũ mutauisse consilium nullibi legamus, eosdem nunc etiam absq; peccato interfici posse puto. At non hoc in questione erat, sed illud, An scilicet Deus præceperit scelere inquinatos, si quidem à Magistratu iuxta decretũ Dei non puniantur, vel à Sacerdotibus, vel à Presbyterio illo cõmentitio, à Sacramentis remoueri? Hoc illud est, cuius probationem postulauimus: & nunc etiam postulamus. At probatum est, inquires. Expendamus igitur argumenta. Primum hoc est, Deus pertinaciter contra mãdatum, cuius transgressio aliàs non esset morte mulctanda, peccãtes, iussit necari, vt non deformatẽt Sacramẽta. Ergo voluit eos arceri à Sacramẽtis per delectos ab Ecclesia Presbyteros. Secundũ, Deus manifestos suorum mandatorum contemptores non voluit in suo populo ferri,

vt non possent Sacramēta polluere. Ergo si Magistratus eos non occideret, iussit eosdē Moses à delectis quibusdam alijs ab aditu Templi & ceremoniarum sacrarum vsu prohiberi. Tertium, Omnes Prophetæ accusant abusum istum Sacramentorum. Ergo Moses non rectè vsurpantibus iussit eorum vsu interdici à delectis ex toto coetu ad eā rem Presbyteris.

Respondeo ad primū, falsissimum esse, quod dicitur, ideo Deum vel pertinaces vel aliter malos poena capitis afficere iussisse, vt ne profanarent Sacramenta. Vehemēter velim locum Scripturę citatum, qui sic esse demonstret. Alias causas nobis refert: huius nullo in loco meminit. Non ideo iussi sunt occidi, vt Sacramenta non polluerent: sed quia occidebantur, polluere ea non poterant. In 15. Cap. Num. non adducitur Sacramentorum pollutio p̄o causā: sed quia talis Iehouam probro afficiat, verbum eius spernat, & præcepta irrita faciat. In Deut. eadem ferè causæ adferuntur, cum sic scribitur. Qui Sacerdoti aut Iudici resisterit, è medio vestri rollatur, vt populus tot⁹ audiat & timeat: nec porro superbè seu pertinaciter agat. Quæ hic mentio pollutionis Sacramentorum? An eadem prædicta valent, ac si scriptum esset, Occidite talem, ne ad Pascha vel Sacrificia admissus ea polluat? Non puto. Ergo manebit argumentum nostrum, quantisper non fuerit Antecedens probatum. Et si possibile foret, vt probaretur, non tamen sequeretur ex eo consequens: quod per se est merum purumq; figmentum.

In secundo asperè loquitur, vt nobis inuidiam conflet. At nihil tale nos diximus. Hoc affirmamus, Moses in suo præcepto non excipit licenter viuentes, modò sint circumcisi & secundum legem mundi. Ergo non iussit aliquem Iudæū arceri. Cum tantum circumcisos & legaliter mundos admitti præcipit, clarè hoc indicat, se eos intelligere, qui Iudaicam religionem patriosq; ritus probarent & obseruarent, saltem externè. Nam eo fuerūt ingenio Iudæi, vt Moses decreta oppugnantem, aut manifestè Deum despicientem, vnguibus potius dilaniaturi fuerint, quam cum ferrent, cuius rei illustre exstat exemplum (Præterea, quæ apud Iosephum, Es-

dram, & Nehemiam legimus) in lib. 3. Machabæorum. Qui in alijs rebus peccarent, & contra Deū, Mosen, Templum, Patriam Religionem apertè nihil dicerent aut facerent, facile tollerabantur, quoties Magistratus non rectè officium faceret. Nullum in toto veteri Testamento verbum reperitur, quo demonstrari queat, vllum vnquam circumcisum & Mosaiicos ritus obseruare volentem ab eorundem obseruatione prohibitum fuisse à Sacerdotibus, qui propter commissum scelus aliquod à magistratu non fuisset punitus. Nihil enim tale eos iusserat Moses facere, si Magistratus negligens esset. Quare non est cur nobis affingant asperos istos sermones, aut obijciant Apostatas atq; alios tales. De illis ergo agamus, qui pro Iudæis habebantur, & ritus Mosaiicos obseruabant, atque mandata Diuina minimè contemnere videre volebant, tamen non sic viuerent, vt ea præscribebant.

Cum dicimus Mosen hominem Iudæum, si peccatum mortè dignum admisisset, occidi quidem mandasse, at à Sacramentis repelli, si non puniretur, (Quod sæpè futurum non nesciebat) non mandasse: cum, inquam, hoc dicimus, respondent isti, ob hanc causam iussos esse tales occidi, ne Sacramenta polluerent. Hoc ego consideremus. An non occidendus erat, quisquis adulterium vel homicidium, vel crimen aliud, cui capitis pœna constituta fuerat, admisisset, etiamsi eum deinde facti sui ex animo pœnituisset? Non potest negari. Cæterum vos conceditis Sacramenta nequaquam pollui à verè pœnitentibus, & de emendatione seridè cogitantibus. Ergo ob aliam causam occiditur, qui sic affectus est. Igitur si ex occisione eorum, quibus pœna capitis à Deo imposta est, probetur, tales à Sacramentis arceñdos, concedi & illud oportebit, nullum ad Sacramenta admittendum esse, qui crimen mortè dignum patrauit: siue admissi sceleris eum pœnituerit, siue non pœnituerit. (Etenim tales occidebantur tunc mandato Diuino, & occideri etiam nunc sunt, siue doleant factum suum, siue non doleant). At

istud est inconueniens. Ergo ne prius quidē rectè affirmatur.

Secundo, non potuit hac via profanatio Sacramentorum præcaueri. Etenim facinora hæc soepè sunt occulta. Item soepè puniri nequeunt, vt, homicidium Ioabi, quod Dauid punire non est ausus 2. Sam. 3. Soepè ob alias causas negliguntur, quemadmodum eundem cernimus incestum filij, ac cædem, quam Absalon fecit, impunita reliquisse. An hos in Templum non venisse & Sacramentis vsos non fuisse censebimus? Aliorum malorum tanta fuit turba, vt Psal. 14. affirmet ne vnum quidem repertum fuisse bonum. Ergo nihilominus erat opus exceptione, vt videlicet tales, siquidem à Magistratu non punirentur, à Sacramentorum participatione submouerentur. At hanc exceptionem Deus Mosen non iussit addere: tametsi præclare nosset, quomodo quotiis tempore Magistratus officium essent facturi. Ex quo rursus efficitur, Deum nihil tale mandauisse.

Tertio contendunt Aduersarij, quosdam esse excommunicandos, qui capitis poenam non meruerunt: vt si quis propter leuem iniuriam admonitus priuatim & publicè quiescere tamen nolit, quia vel sit ita obstinati ingenij, vel quia se iuste facere putet, quod facit: is, inquam, propter pertinaciam excommunicandus, at non interficiendus fuerit. Quod si ergo contendatur, Deum voluisse tales (vt qui secundum ipsos non comprehendantur in numero interficiendorum) à Sacramentis abigi, monstrandus est locus, in quo mandatum hoc continetur. At monstrari in veteri Testamento non potest. Manet ergo firmum, quod diximus, Deum sceleratos occidi mandasse, à Sacramentis arceri non iussisse: modò non essent legis immunditia contaminati. Certè qui aliter sentit, non potest à contradictione Mosen vindicare. Nam contradictoriæ sunt orationes: Omnis mundus secundum legem celebret Pascha: &, Aliquis mundus secundum legem (nempe qui licenter vixit, at legaliter mundus est) non celebret Pascha.

Ad tertium respondimus supra: ideo hic paucis nos expediemus. Prophetæ reprehenderunt abusum & dehonestationem Sacramentorum: at nulli circumciso interdixerunt vsu eorum. Sacrificia impiorum Deo non esse gratiora, quam si verita animalia ipsi offerentur testati sunt: at nullo in loco docuerunt debuisse tales à Sacerdotibus repelli. Accusant Sacerdotes quod præuaricentur, & populum non rectè instituunt: sed non accusarunt hoc nomine vnquam & vsquâ, quod indecorè viuentes ad Sacrificia & Templum admiserint. Loquor de mundis iuxta legem. Inuehuntur in Magistratus, & negligentiam eorum in puniendis sceleribus damnant, adeoq; studium in fouendis execrantur: interim non iubent Sacerdotibus, vt publica exerceant sua quædam de moribus iudicia, criminisq; conuictos iubeant à Sacramentis abstinere. Deniq; dicunt semper hæc turpia & mala esse coram Domino: in oculis Domini: in conspectu Dei: nõ autem in facie Ecclesiæ. Nos autem non quid Deus iudicet hic quærimus: sed quid in hac re præceperit in Ecclesia externa facere, inuestigamus. His nũc addamus, quod ante diximus etiam, si ex his locis probate aliquis conetur, eligendos qui turpitudine morum inquinatos à Sacramentis arceant, concedendum & illud fore, eligendos qui malis interdicannt oratione, lectione, Eleemosynarum distributione. &c.

Patet ex prædictis, manifestè sequi, quod author sequi negat. Deus flagitiosos interfici iussit: & si fortè non interficerentur, non iussit eos ab vsu ceremoniarum à se in Ecclesia sua institutarum absterreri. Ergo non voluit aliquem propter huiusmodi causam à recto vsu ceremoniarum repelli à quibusdam alijs, qui non essent in Magistratus loco & munere. Hoc, inquam, rectè, verè, necessarioq; sequitur, non contrarium, vt is existimat, quicquid de manifestis Idololatris & Apostatis nos scribere affirmet. Hi enim si non interficiantur, à Magistratu, non à fictis illis Presbyteris sunt coercendi. Verum de his in præsentia non disputamus, sed de illis differimus, qui doctrinam amplectuntur veram, quosque dolor & poenitentia peccatorum suorum tangit,

etiamsi foepè in hac pugna succumbant.

Cum deinde addit, Non fuisse opus mandato peculiari de submouendis flagitiosos à Sacramentorum vsurpatione, quia hoc in illo de interficiendis talibus, velut pars in toto, aut angustius in patientiore contineretur, manifestè secum pugnat. Quoniam supra dixit, Iudaicum Synedrium ætate Christi vtramque iurisdictionem tenuisse: & fuisse necessarium, vt vtraque ex Mosis decreto administraretur: & ob id putat, Iudices ex Sacerdotibus ferè ac Leuitis constituisse. Quod si ergo vtramque iurisdictionem habuit & exercuit, etiam excommunicauit absq; gladio. At hoc fecit vel sine mandato Mosis, vel cum mandato. Si absq; mandato fecit, verè nos diximus, mandatum à Deo per Mosen nullum fuisse propositum hac de re. Si mandatum habuerunt, falsum est, in illo de interficiendo sic fuisse comprehensum, vt seorsum non esset opus ponere. Hoc enim modo solo gladio & morte excommunicabant. At positum est, eos absq; gladio, vt hodie solent quidam, excommunicasse. (Si aliter intelligunt Synedrium vtramque iurisdictionem habuisse, nempe absque hac excommunicatione, ad argumentum nostrum non respondent: ac planè ridiculi sunt) Ergo expressum habuerunt mandatum sine interfectione excommunicandi: quod non potuit in illo de interficiendo contineri. Pugnant ergo quæ supra dixit cum præsentibus.

Supra etiam ostendimus, fieri non potuisse, vt excommunicationis huius præceptum contineretur in illo de interfectione. Sequeretur enim, omnes illos excommunicandos, qui crimen admississent, etiamsi minimè pertinaces essent: quod noster auctor cum alijs quibusdam expressè negat. Item, solos illos excommunicandos, & omnes illos, quos Moses iusserat occidi. Item, cessante gladio cessaret excommunicatio. Si negetur, ostendere mandatum oportet. Si exstat seorsum, falsum est in illo comprehensum sic fuisse, vt peculiari nullo res egeret præcepto. Nam Magistratu officium non faciente, non potuerunt vlli alij excommunicare, cum mandatum non exstaret. Ideo Prophetas neminem hoc nomine

repre-

reprehendiſſe oſtendimus. Ex omnibus perſpicuè pater, ſi Deus voluiſſet excommunicationem in Eccleſia regnare, peculiari eam mandato fuiſſe inſtituendam. At non fecit, teſtibus etiam Aduerſarijs. Ergo exerceri eam noluit ab alijs quàm quibus gladium commendauit.

Vidimus quantum valeat iſta ratiocinatio. Deus turpiter viuentes inſit occidi. Ergo voluit eos à Sacramentis arceri, quia interdictio Sacramentorum contineatur in mandato de interficiendis improbis. Nunc quæ deinceps ſequuntur, perpendenda ſunt. Non fatis intelligo, quo hæc dicantur: Illud etiã nõ ſequitur, omnes pertinaciter malos, ſi aliter non peccarint capitaliter, morte mulctandos eſſe. Eſt hoc nouũ dogma. Et vt ita ſit, moriuntur nihilominus, qui abſq; pœnitentiã ſupplicium capitis adeunt, non vt Chriſtiani, ſed vt mēbra à corpore Chriſti præciſa. Primum quidē, non diſputaui ego, utrũ, qui à Moſe iubentur interfici, hodie quoq; ſint omnes capite plectēdi. Hoc dixi, quod negari à nemine poteſt, illos omnes, quos aduerſarij aſſeueranter affirmant excōmunicandos, apud Moſen iuberi non excōmunicari, ſed interfici: ac proinde excōmunicationem eam, de qua inter nos litigamus, à Deo non fuiſſe mandatam Iudeorum Eccleſiæ. Hoc illis erat refutandum, non quærendum, an ijdem omnes nunc quoq; morte ſint mulctandi: Deus vult ſcelera coherceri, ac poenas conſtituit ſcleratis, vt earum metu cæteri à malè agendo deterreantur. Hanc ſuam voluntatem vult expleri, etiam ſi non omninò & præciſè eiſdem poenis in quouis loco & tempore præceperit vt i.

Ceterum ex antegreſſis & conceſſis ab authore, eadē illa ſequi, niſi iſto modo, quo dixi, exponamus, haud eſt difficile monſtratu. Probauit iſ ex 15. Num. & 17. Deut. cum contumacia peccantes, licet aliàs peccatum non ſit capitale, occidendos eſſe. Præterea ſcripſit, nihil magis noſtram ſententiam refellere, quam quod Deus pertinaciter peccantes omnes voluerit interfici. Ex his certè ſequitur, aut Deum in nouo Teſtamento aliud imperaſſe, aut ſententiam mutaſſe, aut concedendum eſt, quod diximus à Ma-

gistratu gladium tenente eosdem nunc etiam castigandos: licet alijs pœnis eos ad obedientiam reuocare seu cogere nunc possit: vt ego quidem arbitror. Equidem si ita præceptum de repellendis sceleratis à Sacramētis, in edicto de tollendis ex hac vita improbis continetur, vt peculiari mādato nullo egeat, necessum est, vt, quicumque excommunicandi sunt, occidendi etiam sint. Si id neges, consequetur peculiari de his mandato opus esse: nec completi hoc totum illud, sed partem quandam solum. Si autem asseueres, efficitur quod dictum est, nempe cum peruicacia peccantes, tametsi peccatum non mereatur capitis pœnam, capite plectendos esse.

Augustinum, scribit, prudentius de hac re locutum, cum in locum interfectionis successisse scribit excommunicationem. Magna profectò prudentia est absque scripturis loqui scilicet. Quo loco iussit Deus excommunicationem hanc vice interfectionis in Ecclesiam inducere? Nullum de hac re verbum in omnibus sacris libris reperitur. Et vt maximè largiamur eis, quod hic dicit Augustinus, quid hoc ipsis proderit? Cogentur nihilominus concedere consequentia omnia:

1 Primum, in Ecclesia Iudaica nunquam fuisse excommunicationem. Successit enim interfectioni: quæ ad excidium vsq; vrbs penes eam remansit, saltem ex parte.

2 Deinde omnes, qui capitale crimen patrarunt, excommunicandi fuerint. Tales enim omnes interficiendierant, siue pœniteret eos facti siue non pœniteret.

3 Præterea soli illi excommunicari poterant, qui pœnam mortis apud Iudæos meruerant.

4 Item falsum erit, quod asserunt, solos contumaces excludendos. Nam qui capitale crimen patrarat, occidebatur, licet minimè pertinax esset.

5 Postremò non habebit ea locū in nostris Ecclesijs, quibus Deus largitus est piū Magistratū, siue gladiū. Quippe cedit Vicarius, cum is, cuius vicē suppleuerat, per seipsū officium suum

ſuum facit. Fieri hoc tanto magis oportet, quia interfectio eſt ordinatio Diuina: Excommunicatio non eſt. Idcirco diſceptatio hæc tota iudicari ocioſa & ſuperuacanea poterit.

Sed aliter videtur Aduerſario, qui excommunicatione opus eſſe cenſet, tametſi magiſtratus probè ſuo fungatur munere: propterea quod huius & Eccleſiæ officia diſtineta ſint, & magiſtratus externam ſolum modeſtiam quærat, animæ ſalutem negligat. At pugnat ſecum. Quoniam paulò ſupra dixit, præceptum excommunicationis contineri in mandato de interficiendis improbis: nec peculiari ob eam rem iuſſu opus fuiſſe. Quomodo ergo iam nihilominus opus eſſe affirmat, etſi magiſtratum ſedulò puniat nocentes? Formam Reipub. cuius inter ſe partes aptius cohæreant, ſapientiusque diſpoſitæ ſint, excogitare nullus poterit ea, quam Deus ipſe fundauit, conſtituit, ordinauit. In hac non fuit neceſſarium peculiare de excommunicandis flagitiſis mandatum, propterea quod capitis ſupplicio punirentur. Igitur ne nunc quidem fuerit neceſſarium, dum vitia, quæ apud Iudæos capitalia erant, propè omnia ſunt capitalia, aut certè alijs grauibus poenis coherceantur. Item, ſi vicem gerit interfectionis, vbi ea non eſt in Eccleſia, quomodo locum habebit vna cum interfectione?

Adde quod non animaduertunt iſti, ſe tacitè Deum accuſare, qui improbos à magiſtratu puniri iuſſit, excommunicari non iuſſit. An ſolam externam modeſtiam & non ſimul ſalutem populi ſui quaſiuit Deus, cum præceptum excommunicationis ſeorſum nullum propoſuit, ſed in præcepto de interficiendis facinoroſis comprehendit? An fortè poſtea eum huius conſilij ſui poenituit, & quæ coniunctim à magiſtratu adminiſtrari tunc voluit, poſtea diſcreuit, partemque alijs quibusdam à magiſtratu commendauit? Sacræ literæ hoc nullo in loco referunt. Quippe ſigillatim ſcelera recensent, quæ capitis ſupplicio coherceri debent, excommunicationis eius, de qua diſputamus, nunquam & nuſquam meminerunt. Ergo pius magiſtratus officio ſuo fungens ſolam

solam externam modestiam in Repub. plantabat, subditorum & peccantium salutem non procurabat? Mira certè res sit, si Deus per magistratum apud Iudæos non solum externam modestiam, verumetiam salutem suorum quæserit: per nostros autem magistratus prius solum efficiat, alterum per presbyterium ab eo nullibi institutum procuret.

Quærat hic fortasse aliquis, quid tunc faciendum sit, cum magistratus in suo munere negligens est, ac scelera non ea seueritate punit, qua oportet? Respondeo, id esse faciendum quod in sacrosancto verbo suo nos docuit. Non docuit autem hanc excommunicationem: quare non est hæc pro mandato Diuino Ecclesiae obtrudenda. Quid docuit autem? Quoties Reges non fecerunt officium, misit Prophetas, qui eos increparent, ad diligentiam cohortarentur & ad obedientiam Dei tum Magistratus, tum Sacerdotes, tum subditos alios quouismodo impellerent, exhortationibus, obtestationibus, minis, denique bonorum promissione malorumque denunciatione. Tales conciones Prophetarum non legimus habitas sub pijs Regibus, Dauide, Salomone & alijs: sed sub impijs & officium suum negligentibus. Non legimus etiam, eos tunc vel excommunicasse aliquos, vel excommunicari ab alijs iussisse: sicut nullo in loco eos reprehendisse inuenimus vel Sacerdotes vel alios, velut hæc in parte negligentes. Idem igitur Ministri nostri imitari debent, & caetera Deo committere: eumque cum pijs cunctis comprecari, vt pro sua misericordia rebus afflictis opem ferat, quomodo ipse nouit esse salutare atque vtile.

Et si enim nos iudicamus remedium huius mali præsentissimum & saluberrimum esse posse excommunicationem: non tamen ita iudicauit Deus, cuius statutis addere nos nil debemus. Ipse namque homine longè sapientior non omisisset, si quidem vtilem suae Ecclesiae cognouisset. Praeuidit is ac prædixit soepè suo populo, quales essent habituri magistratus: at nunquam iussit, vt cum non facerent ipsi officium, subditi iudicia peculiaria de censendis moribus

impro-

improbiſque cohercendis poenarum inſtitutione inſtituerent, quibus ipſi praefiderent. Vidit prorfus omnipotens & ſapientiſſimus Deus Eccleſiæ multò pernicioſiorem fore abuſum excommunicationis, quàm abuſum imperij magiſtratus. Docuerunt hoc nos ſuperiores ætates. Docet idem ratio, vt noſtras experientias taceam. Nam ſi preſbyteri illi in re aliqua non rectè ſentiant, de qua non magnoperè ſolicitus ſit magiſtratus, nunquam quieſcent, priuſquam totam Eccleſiam ſecum ſentire coëgerint: quod & antea factum, & nunc etiam fieri videmus.

Quod praeterea dicit author à magiſtratu caſtigatos non fore meliores, aut non morituros Chriſtianos, mihi non probatur. Primum, quia Dei mandatum eſt, vt, qui aliquid morte dignum patrauit, moriatur, nullòque modo abſoluatur: ſiue doleat propter factum ſiue non doleat. Deinde, quia apud Chriſtianos ſumma diligentia tales ſimul erudiuntur ex verbo Dei: multò, inquam, diligentius inſtituuntur, quàm vlli alij. Tertio, quia ex rebus mundanis & externis nihil eſt ſub hoc coelo, quod magis nos ad agnitionem & inuocationem Dei perducatur, modò recta inſtitutio accedat, quàm afflictio, crux, & aduerſarum rerum ſenſus. Qui tunc, cum moriendum ſibi videt, non deſiderat cum Deo redire in gratiam, ſi nullis excommunicationibus huc pertrahetur. Omnium ætatem & locorum exempla nos doceant, in mortis discrimine plurimos ad Deum ſeriò confugiſſe, qui nullis antea exhortationibus mouebantur. Non fruſtra ſub cruce detinet ſuos Dominus.

At non omnes, inquit, reſipiſcunt in ſupplicio. Sed nec omnes in Domino moriuntur, qui domi ſuæ pacatè ex morbo decedunt. Nec omnes excommunicati corriguntur, imò plurimi efficiuntur magni hypocritæ: & ſub ea ſpecie multo plus nocent, quàm alij indiſſimulanter mali. Nullum eſt ſub hoc ſole animal, quod Deo & coelitis cunctis magis inuiſum ſit, Hypocritâ. Verum vt ut iſta habeant, non decet nos inquirere in ſtatuta Dei, ſed
eius

eius voluntati obedire, nec supra ipsum sapere velle. Definiuit in suo verbo sceleribus omnibus suas poenas: definitæ etiam sunt in legibus Cæsarum, & iure, quo nos hodie utimur. Pius magistratus sic res temperabit, vt à voluntate & regula verbi Diuini minimum abscedat, atque ad eius gloriam & iussum omnia dirigat.

Reprehendit præterea, quod dixi, Iohannem omnes admisisse ad baptismum, qui cuperent baptizari: Pharisæos, Publicanos: nec omnes tamen fuisse verè bonos & pios, sed multos extitisse improbos. Dicit confessos fuisse peccata sua, scio. Nam si quis non fateretur peccatum, qui poterat is baptizari baptismo poenitentiae: Non enim poenitere nos debet sanctæ & incorruptæ vitæ, puto. Hoc volebam: Iohannem publica peccati confessione contentum fuisse: non postulauisse nescio quam satisfactionem: nec arrogauisse sibi facultatem inter verè & simulatè confitentes diiudicandi. Si imitari tuos voluissent presbyteros, non tam cito ac facilè admisissent Pharisæos nonnullos, quos pro Hypocritis vt viperarum progenie habebat, vt ex verbis eius patet. Sed cum in hac parte non discrepet authoris huius sententia à nostra, magis miror, cur hæc carpere voluerit.

Contra id, quod dixi, non arcendos à sacramentis qui rectè eis vti cupiant cum Ecclesia, obijcit cap. 66. Esaia & Salom. Prouerb. 15. de qua re satis est dictum supra. Miror, quod inter Dei & visibilis Ecclesiæ iudicium isti homines non distinguant, cum plus differant, quam coelum à terris distat. Non dicimus nos, Sacramenta Christum & Belial vnire debere: sed hoc contendimus, non debere ea disungere à visibili societate, quos Deus ista via separari nõ iussit. Faciunt præterea nobis iniuriam (imò vera calumnia est) cum dicunt, nos omnes sine vlllo examine velle admitti, qualesquales sint ac esse velint. Quippe sic volumus vnumquemque admitti, quomodo Ecclesiæ nostræ consuetudo & regula iubet. Dixi quoque, fieri posse, vt repente aliquis mutetur, qui antè fuerit non bonus, vt exemplum habemus Publicani Luc. 18. item Zachaei, item mulieris
pecca-

peccatricis Luc. 7. Dixi autem, vt ostenderem, non semper malos permanere, qui semper antè mali fuerint: benèque sperandum de eo, qui se poenitere affirmet. Hæc cur accuset, non video. Non secretum Dei consilium, sed peccatoris confessionem spectare debet Ecclesia.

Accusat etiam nos inconstantiae, & Theses sibi ipsis repugnare scribit, quia Haereticorum & Apostatarum excommunicationem admittant. Utinam verò ipsi non magis secum & cum veritate ipsa pugnarent. Equidem in Thesisibus ab initio monui, me de sola illa excommunicatione agere, qua aliqui doctrinam intelligentes, probantes, amplexantes & sacramentis rectè uti cupientes, quod ad externum usum attinet, ab eisdem propter antea factæ vitæ turpitudinè à quibusdam presbyteris repelluntur: quia scilicet non videtur eis seriò dolere, qui lapsus fuit, ac sibi dolere id profitetur. Sanè vt Idolatrâ & Apostatam negamus membrum esse Ecclesiæ Christi, sic etiam nequitiam suam defendentem negamus inter membra Ecclesiæ censendum esse. Et quemadmodum illos ex Christiano coetu iudicamus exterminandos, sic hos quoque putamus in eo coetu non esse ferendos. Verum neque de his, neque de illis quarunt nostræ Theses: sed disputatur in eis de solis doctrinam amplexantibus, & sacramentis ritè cum ecclesia uti cupientibus, hoc est, poenitentiam eodem modo, quo alij, profitentibus. Quare non pugnant meæ Theses, dum, quod præter hoc est, non oppugnant. An eodem modo sua ipsi defendere possint à contradictionibus, iudicium sit penes lectores. Malim eos ubique sibi & inter se in veritate constare.

Laus Deo. Heidelbergae Prid. Natiuitatis Domini.

CIO IO LXIX.

QVAEDAM EX EPISTO-
LIS SVMMORVM THEOLOGO-
RVN AD ERASTVM EXARATIS AD

hanc rem maximè congruentia, fide-
ter desumpta.

Clariff. viro D. Thomae Erasto doctori
Medico, Domino meo honorando, fratri
& amico intimo, Heidelbergam,
S. D.

Pero vltimas meas, Domine obseruande,
& frater charissime, redditas esse tibi: qui-
bus, inter alia, reuocauimus, per te aliquot
studiosos nostros Erasmum Kauffman,
Stephanum Aberli, & Ioannem Heinri-
chum Locherum. Quòd si literae meae
tibi nondum sunt redditae, valdè oro vt
eos moneas festinent, & reditum non protrahant, sed rectà
domum veniant. Gratissimum mihi foret officium, si Io-
annes Iacobus Frisius apud vos esset, aut in vicinia, id ipsum
ei significares, vt & ipse domum rectà redeat. Sunt causae
iustissimae, & necessariae, ob quas reuocantur. A postremis
verò meis ad te datis, mox accepi Theses tuas, insuper &
Tractationem de Excommunicatione. Legi, & auidè quidem.
Dedi legenda D. Vuolphio, Lauatero, Hallero, Zuinglio, &
imprimis Gualthero, & Simlero, &c. Placent illa nobis. Ne-
que enim existimamus negotium coenae Dominicae implican-
dum huic negotio. Diu cum Anabaptistis nostris contendi-
mus hac de re, & ostendimus Ecclesiam veram posse esse, &
dici Ecclesiam, quae excommunicatione hac careat. Rur-
sus tamen contendimus disciplinam esse debere in Ecclesia, ac
satis esse, si ea administretur à magistratu. Interim nunquam
damnauimus Ecclesiam Geneuensem, quae suam habet disci-
plinam. Nos si talem inducere vellemus in nostras Eccle-

fiat, perderemus certò has citius, quàm seruariemus. Vide quid in Confessione nostra hac de re scripserimus. Sentimus nos praeterea vobiscum, non facere ad ædificationem Ecclesiarum Palatinatus, neque ère vel bono fore Principis, si talis instituatur disciplina, id est, Excommunication, qualem nonnulli volunt: quos optaremus diligentius apud se expendere illud Apostoli: Data est mihi potestas ad ædificationem, non destructionem &c. Multa sanè sunt hic, maximè exulceratissimo hoc tempore consideranda. Breuiter, tecum, mi Domine, & frater, sentimus. Multum hæc caussa nos exercuit.

Vt ad priorem caussam redeam, prudentissimus & pijsimus Princeps Elector, pro religioso suo animo, curabit, vt scelerati puniantur, & disciplina sit moderata in populo suo: at vt excommunicationem instituat talem, qualem quidem volunt, videt haud dubiè non admodum facere ad incrementum & conseruationem Ecclesiæ. Dominus benedicat illi, & seruet ipsum.

Sed si nos id obtinere possemus, vt magistratus peccata serio puniret, & scandala auferret, abundè nobis satisfactum esset. Non cupimus noua iudicia, neque maiore fungi potestate, & miseros homines exagitare, & exalienatis, longe magis abalienatos reddere, & sicuti aliquando accidisse vidimus: inferiores gradus conscendere, superiores verò intactos relinquere. &c. Aeternum vale. Tiguri 17. Octobris. 1568.

Bullingerus Senior tuissimus.

Clarissimo viro D. Thomæ Erasto Doctõri Medico, Domino meo honorando, & fratri longè chariss. Heidelbergam,
S. D.

BInas à te, Domine honorande, & frater charissime, literas accepi, priores scriptas mense Septembri: posteriores. 9. Octobr. Prioribus interrogabas, quando primum homines cœperint propter delicta sola vitæ excõmunicari?
Ego

Ego verò hic nihil certi possum tibi respondere. Satis vultum hoc esse video. Quia cum Ecclesia careret magistratu, cito consilia inijt, quomodo sceleratos coherceret. Nec tum illis aliud visum est commodius remedium, quàm excommunicationis. Et ne quid hic apud te intimum, & optimum meum amicum, & fratrem dilectissimum dissimulem: Gualtherus, Vuolphius, & ego scripsimus literas ad illustrissimum Principem Palat. Elect. satis longas, in quibus eius Celsitudini exponimus: Audire nos, propter excommunicationem, quam alij inductam, alia eiectam velint, exoriri odia, & dissidia inter doctos, atque ministros. Orare itaque si quid huius sit, ipsius autoritate interposita, dissidentes componat, & ne in apertum certamè erumpere sinat malum hoc: cum hoc tempore aliàs satis afflicta sit Ecclesia. Exponimus item eius Celsit. Quanta super hac re sustinuerimus contra Anabaptistas, certamina: quibus nunquam concedere voluimus, vt disciplinam, & coenam commiserent. Coenam esse publicam & laetam gratiarum actionem, & non poenam. Disciplinam verò comprehendere monitionem, & correptionem, adeoque poenam. Coherceri debere scelera & sceleratos per magistratum Christianum. Proinde obsecrare nos, ne noua iudicia erigat in Ecclesia: sed curet potius, vt coena sit libera omnibus peccata sua agnoscentibus, & veniam à Christo petentibus &c. Mulctet vero & coherceat petulantes, & offendentes Ecclesiam alia ratione commoda. Testamur, quod res est, in scijs partibus, & secretò nos ad illustriss. Principem illa scribere. Interim tamen scripti tui De excommunicatione facimus mentionem: id quòd à studiosis nostris huc ad nos reuertentibus acceperimus: indeque occasionem acceperimus scribendi ad ipsum. Probamus autem scriptum tuum tanquam salutare, & Ecclesijs vtile, veritatique consentaneum &c. Hæc te nescire nolimus, vt si huius aliquid audieris, scias quid sit. Quanquam arbitramur illustriss. Principem admonitionem nostram sibi soli reseruaturum, qua duntaxat dissidia manifesta in Ecclesia

fia praeuenire voluimus. Dominus benedicat nostro consilio, & labori. Nemo est alioqui, cui hoc nostrum communicauerimus consilium. Et praestat hoc, quod plurima sint irritabilia valde ingenia, & quae cum semel odisse coeperunt, nunquam in gratiam reduci possunt. Dominus medeatur talibus & conferuet Ecclesias in pace, & auertat scandala, praecidatque aduersarijs sua gaudia, quae capiunt ex nostris dissensionibus. Noua memoratu digna non habemus hic vlla. A te expecto quid habeas. Studiosi nostri omnium vestrum beneuolentiam praedicant. Proinde maximas tibi, omnibusque vobis ago gratias. Quod si pestis ingruerit, tu nostris sis bonus consultor. Si schola non migrauerit in alium saniozem locum, tum illis da salutaria consilia, si forte locum mutant, & ascendant Argentoratum, aut ad alia tutiora loca, in quibus tamen non negligantur, sed in literis progrediantur. Apparent etiam in vrbe nostra aliqua pestis initia. Dominus faciat, quod bonum est in oculis suis. Vale aeternum: Dominus benedicat tibi, & seruet te. Tiguri 29. Octob. 1568.

Bullingerus Senior tuissimus.

Clariff. viro D. Thomae Erasto Doctore Medico,
Domino meo honorando & fratri chariff. Heidelberg.
 S. D.

A Ccepi literas tuas, honorande Domine, & frater charissime, quas scribebas die Purificationis, mittebasque per Albinum nostrum. Ea exhilararunt me, & contristarunt vehementer. Multa mecum Zuleg. contulit de infelice illa excommunicatione. Ego illi respondi pluribus. Intellexi illum omnino ex ijs esse vnum, & quidem non postremum, qui illam cuperet inductam. Tandem hoc consilij dedi: si vestri dissident, conuocentur, qui dissident, & amice inter se conferant, valeatque in collatione veritas. Sit libera coena Domini, gratulatio, & non supplicium, sit in Ecclesia disciplina, sed quam administret bonus Magistratus. Tuam responsonem, cuius in literis meministi expecto, cupidè.

Zuleg. nihil dixi de literis nostris ad Principem. Si nouit, pulchrè dissimulauit.

Non dissimulaui me uidisse Theses tuas, easque mihi non displicere, vt ne reliquis quidem. Scripsi præterea ad Bezam nostrum, admonens ne quid contra te in hac causa vulget. Si velit, priuatis literis conferat: ac spero ipsum ea quæ pacis sunt, quæsiturum. Zanchus ad generum meum scribit, se nolle huic negotio immisceri: Vuillingus constanter videtur meliores sequi partes. Annitimini omnes, vt quantum fieri potest, pax in Ecclesia seruetur, & capita, de quibus est concertatio, placidè excutiantur. Vale. Saluta D. Thomanum in Cancellaria, & excusa me, quod nihil scripserim ei. Accepi quas ille ad me misit Calend. Februarij. Saluta fratres & amicos, imprimis Ioannem Miscouium, & Casparem Malinium meos illos Polonos. Tiguri 20. Febr. 1569.

Tuisimus Bullingerus.

Clariff. viro D. Thomae Erasto Doctori Medico,
Heidelbergæ agenti, Domino meo honorando &
fratri chariff. S. D.

HAc ipsa hora exoptatissimas tuas literas vna cum responsione ad Argumenta excommunicatorum, accipi, libenter hanc lecturus exhibiturusque; eandem alijs quoque symmystis, & fratribus. Quid nobis de ea videatur, breui, si quidem tabellionem commodum assequuti fuerimus, datis ad te literis exponemus. Nunc verò tot mihi sunt negotia, vt vix breuissimum tempus alimento concedere possim; Spero breui plus otij me habiturum. A discessu Zulegeri scriptis ad Bezam literis, hortabar ne sineret animum suum exacerbari contra te, vt, quod nonnulli sperent, publicum scriptum edat in tuas Theses, quibus & alia quædam adieci &c. Ad ea secunda Martij his mihi verbis respondit: Miror quis illum sparferit rumorem, me aliquid editu-

editurum in Erastum, ac eius Theses. Eas mihi displicere neque apud te, neque apud illum diffimulaui. Addidi etiam ad illum scribere me missurum confutationem, sed priuatim & amicè scriptam. Sic enim ab eo dissentio, vt valdè probem in eo eximia Dei Dona. Et eum spero, re tota expensa, multa saltem in sua sententia mutaturum: vtpote veritatis amantem. Vtinam verò, quicquid hoc rei est, cum solis amicis contentus fuisset communicare. Quam responsionem omnino sequi decreueram, & multò etiam magis tuis acceptis literis, seruare decreui. Quod eum quoque idem deinceps facturum mihi polliceor. Ipsius libellum contra Astrologiam diuinatricem, curauì his diebus hìc excudendum &c. Hæc ille ad me. Proinde te etiam atque etiam hortor, ne quicquid est huius contentions in publicum extrudatur, si vlla ratione per aduersarios fieri potest. Nemo credit, quantum gaudium inde conciperent hostes nostri communes. Vale & commenda me bonis & amicis nostris.

Tuissimus Bullingerus Senior.

Ornatiss. viro D. Petro Datheno in Palatinatū
Concionatori aulico, Domino meo honorando & fratri
 dilecto. S. D.

VLtimis illis tuis ad me datis literis, Petre Dathene, frater in Domino dilecte, quereris quod approbarim Theses D. Erasti, contra Disciplinam Ecclesiasticam scriptas, quas tu non tantum impias esse dicis, sed insuper etiam viam sternere ad atheismum. Vnde me hortaris & obsecras, vt data aliqua occasione, publicè tester, me nouas illas Theses improbare. Quod nisi faciam, futurum vt videar dissentire non tantum à docta illa vetustate, sed etiam à Zuinglio & Oecolampadio alijsque, adeoque & cum memetipso pugnare. Qua re nominis mei celebritatem, non tam

obscurandam, quàm apud bonos quoslibet penitus sepeliendam fore, atque ita pariter vniuersos meos labores perituros, vnà cum fructu ipsorum, qui tamen aliquando toti profuerint Belgico, doctique me plurimum amarint, & de me honorificè loquuti sint: at nunc &c.

Ego vero mi Petre frater vehementer admiratus sum hoc tuum consilium, quo me cum clariss. viro Erasto veteri meo amico & fratre dilecto committere contendis. Satis alioqui & plus satis est contentionum in Ecclesia Christi, tametsi nos duo in hac causa disciplinae non committamur. Non ignoras proculdubio, frater, quot nobis sint hostes ijq; implacabiles prorsus, non tam ob causam sacramentariam, quam ob Papisticam superstitionem proculcatam.

Laborandum itaque & tibi & alijs fuerat, vt qui amici & fratres inter nos sumus, neq; cōtra veram religionē quicquā attentamus, sed illam modis omnibus saluam & propagatam volumus ac cupimus, amici & fratres inter nos esse & permanere perseueremus, neque efferatis mutuam animis impetamus. Cum etiam causa hæc talis non esse videatur, propter quā vinculū fraternitatis & amicitiae abrūpamus.

Quæ nostra sit semperque fuerit sententia de Disciplina Ecclesiastica, ignorare non potes, cum quasi nuper edita Confessione Helueticarum Ecclesiarum, eam attigerimus breuiter. Nunquam docuimus nos nullam in Ecclesia esse debere disciplinam: quam sane necessariam esse fatemur. De modo & ratione huius disciplinae, non vnum vel idem omnium est & semper fuit iudicium. Nostra Ecclesia nunquam disciplinae ecclesiasticæ immiscuit coenam Domini mysticam. Neque ea de causa ab vllō vnquam, quod sciam, impietatis est accusata. Neque habuimus vnquā presbyterium, vel talem senatū ecclesiasticum, qui examinauerit cōmunicaturos, & ad communionem admiserit, aut ab ea excluderet peccatores, illos inquam qui vel suo accessu ad cœnam, post admonitiones serias & graues, emendationem vitæ veluti promittunt, & gratias agere pro redemptione totis animis desiderant. Sceleratos & offendentes ecclesiam,

alia

alia ratione coercedos esse, & in viam reducidos arbitramur, qui existimamus & credimus coenam dominicam à Domino esse institutam, non vt sit ventilabrum aut cribrum, quo cribrentur aut dispergantur ab inuicem homines, sed synaxim, id est, coagmentationem, societatem, cõmunionẽ & coniunctionem, ad colligendos congregandosque homines peccatores, eos putamus, qui peccatorum suorum mole depressi, peccata sua agnoscunt, hæc sibi remissa per mortem Christi credunt, ideo iam ad coenam Domini accedunt, gratias acturi &c. Hæc sane non debet tibi, mi frater, noua videri opinio, nuper à nobis inuenta: cum in superiore Germania, inter ecclesias reformatas, Tigurina, quæ semper sic sensit, facilè fuerit & sit omnium prima, vt quæ anno 19. supra 1500, plantari cœpit.

Ergo dum clarissimus vir D. Eraustus, diuersum ab his, quoad summam totius causæ huius, quantum ego quidem in Thesis eius videre potui, non sentiat, nec nullam in Ecclesia disciplinam esse velit, sed magistratui Christiano suum ius vendicet, atque ita viam oligarchiæ ecclesiasticæ (quæ alicubi suppullulare queat) dissidijs in Ecclesia suppeditanti, intercludere, studio pacis & concordia, satagat, scelera interim non impune grassari, sed legitime coerceri postulet, ac sacram coenam, sancte non prophane, iuxta canonem Apostolicum, Probet autem seipsum homo, & sic de pane hic edat, & calice bibat, celebrari, & ab ea nõ temere arceri homines peccatores cupiat, neque admonitionem ecclesiasticam, aut alia ad emendationem Ecclesiæ vtilia & necessaria dissoluat & abiciat, non video quomodo atheismo, vt ais, viam sternat, maxime cum nullum fidei articulum, tota illa sua disputatione, vel in dubium vocare, vel conuellere euerteréque cogitet. Quod loca aliquot scripturæ, vt Math. 18. & 1. Corinth. 5. aliter interpretatur, quam alijs nonnullis videatur, id quidem non ignoras, Petre frater, ipsum commune habere cum alijs scriptoribus, cum veteribus tum neotericis, quibus tamen eam ob diuersitatem, nemo ynquam atheismum impegit.

Modestiam ergo in te, mi frater Dathene, requiro, ne forte, non sine causa, eam nobis iniicias cogitationem, si quando potestatem consequamini in Ecclesia excommunicandi, fore ut omnes, quotquot per omnia vestra nō approbarint, atheismi sitis condemnaturi, ac expulsuri ad ipsos vsque religionis nostrae hostes truculentissimos. Quæ res quem finem tandem consequutura sit, & quam graues inde turbæ & omnium ordinum conuulsiones sint exorituræ, res & tempus ipsum docebunt. Si meliora consequantur libenter vanus fuero vates, interim puto sollicitudinem illam meam, non esse impiam, & de nihilo conceptam.

Nisi vero Theses D. Erasti improbauero, existimas tu me mihi ipsi repugnaturum, hoc est, scriptis meis contradicturum. Caterum si mecum repetiuero omnia, quæ hac de causa in libris meis editis, scripsi, non video me vel tantillū à mea discedere sententia, quā ab initio mei ministerij, per annos circiter 48. tenui, ac vltimò in Confess. nostra exposui.

Etenim ut huius aliquid repetam in 1. ad Corinth. cap. 5. principio demonstro cōtra Anabaptistas (cum quibus hac de re perpetua sunt nobis certamina) excommunicationem non esse exercendam à toto Ecclesiæ cœtu, sed à delectis ad hoc hominibus. Deinde ostendo excommunicationem quidem apud veteres fuisse exclusionem à cōmunione Sacramentorum. Adijcio tamen supplicium esse temporale & disciplinam externam, ad medendū institutam. Tradere sathanæ nihil aliud esse, quam in aduersitatem conijcere. Ad interitum carnis, significare ad mortificandum externū hominem adeoque ipsum scelus designatum. Item esse Ethnicum & Publicanum significare, esse haberique inter facinorosos, quibus nihil neque officij neque synceri committas: ut nos solemus mæchos, *ἐν ἀυτοσάρεσσι* deprehensos, honore, honore & trabea exutos, publicè dedecorare. Ad do Paulum in 2. ad Cor. 2. cap. vsu *ἐπιτιμία*, pro *ἀτιμία*, id est, mulcta: & posteriore hoc loco Apostolum exposuisse, quid in priore intellexerit per traditionem sathanæ.

Concludo & hortor omnes, curent, ut salutare hoc pharmacum

macum, è cœtu sanctorum, Pontificis avaritia eliminatum, reducat: hoc est, vt scelera offēdentia plectantur. Et sub finem capituli, subijcio S. Augustini, de vsu disciplinae, sentētiā, ex tertio libro cōtra Epistolam Parmeniani, vchemētem quidem illam, non tam cōtra Donatistas, quam contra Anabaptistas, & Anabaptistas nostro sœculo similes.

In 2. ad Theſſalonicen. cap. 3. abstensionis memini. Nam habemus abstensionem seu exclusionem, qua à tribuum societate, & publicorum pascuorum vsu-fructu excludimus contumaces & omnes admonitiones contemnetes. Interim nō dissimulo eundem locum etiam aliter posse interpretari. Ab his omnibus, quoad summam rei, nihil dissidet, quod scripsi in Comment. meis ad 18. cap. Matth. Sub finem enim inter alia dico, Finis consilij Domini est, (in negotio disciplinæ) vt corrigantur scelerati in Ecclesia, & auferantur scandala. Proinde si illi corrigi possunt & hæc auferri, alio modo, pro temporis loci personarum que ratione prudenter, sancte & vtiliter ordinato, nihil prohibet. &c. Et mox, videant qui hodie cupiunt ecclesiasticam disciplinam reductam, ne nimium seueri sint, & imprudenti zelo suo, & ipsam Domini coenam omnibus reddant inuisam, & Euangelij cursum plus impediant, quam promoveant. Adde, ne dum certos aliquot excommunicare pergunt, non modo hos non sanent, verumetiam totam cōmunionē, maximo cum bonorum detrimēto & luctu, dissoluāt.

Ab his nihil variant quae 10. Sermonē Decadis. 5. exposui. Eas audio, vt hoc obiter quoque referam, paulo ante typis Heydelbergæ excusas, & admodum laudatas, nunc vero prohiberi, ne vel legantur vel distrahantur. Quod si verum est, non video quomodo illi, qui hoc faciunt, factum hoc suum excusare, & leuitatis Papisticaeque tyrannidis crimen à se propulsare possint. An enim non oportuerat prius admoneri authorem, amicum praesertim & fratrem, & si qua re peccarat, indicare, eiusque responsionem audire? Verum haec sunt nostra illa tempora; in quibus refrixit charitas, abundauit iniquitas.

libro contra Anabap. 6. Postremis duobus capitibus, ita perspicue, opinor, hac de causa dissero, vt si quibus videar in prioribus aliquid dixisse obscurius, in hisce posterioribus lucidissimè me loquutum esse, fateri cogantur.

Quod si qui mea scripta mihi maliciose peruertere instituerint, & antilogias contexere, quod & in contumeliam maiorum nostrorum ab aduersarijs factum scimus, perrexerint: pergam & ego mea rectè interpretari. Interpretatio enim ei competit, qui id, de quo controuertitur, edidit. Hæc quidè copiosius quam ipse ab initio me facturum existimaueram, exposui, quo tibi fratri meo commonstrem, me, si quis mea rectius expendat, mecum non pugnare.

Quæ tu verò refers de celebritate & obscuritate nominis mei, nihil profus moror. Scit, qui corda nouit Dominus, quid laboribus illis meis quæsiuerim. Non meam vnquam illis quæsiui gloriã, sed Dei ac Christi eius ecclesiæque & ministrorum eius profectum. Vnde certissimè scio, viros bonos, qui in Belgio alijsque locis, meis vsi sunt scriptis, & vtuntur adhuc fortè, & propter ea me amarunt, suasque preces pro me effuderunt ad Dominum, ideo hoc fecisse, & facere adhuc, quod viderunt scriptis illis meis, me recta adducere ad vnicum mundi saluatorem Iesum Christum, in quo fideles plenissimè omnia inueniunt, quæ veræ salutis sunt, cui & charitate & vitæ innocentia seruiendū esse docui: præterea qua potui euidentia, & Antichristum, & hunc mundum oppugnaui, erroresque plurimos detexi.

Hi si intellexerint, in his constanter me adhuc progredi, neque in his vel iota immutare aut retractare (id quod si necesse sit, improbitasque aduersariorum compulerit facilè demonstrauero) licet non probem, quæ nonnulli de excōmunicatione disputant, & vel nolentibus obtrudere volunt, tamen talem me proculdubio non iudicabūt esse, qualem me nonnulli esse, præter meum meritum, deserunt. Quod si vero vnã hanc ob causam illi me oderint meaque spreuerint, susque deque fero. Satis mihi fuerit, si meos labores approbauerit Dominus. Ei enim probati summum mihi est gaudiū, improbari mundo nulla profus sollicitudo.

Quantum verò attinet ad doctam, vt ais, vetustatem, non malè cum illa mihi congruit. Scio enim illam suis fecisse temporibus, quod potuit, & ad Ecclesiæ sui temporis conseruationem facere putauit. Scio item vetustatem illam sanctam, in vsu eucharistiæ multa obseruasse & eam ad multa attraxisse, quæ hodie nec in vsu sunt, neque probare possumus, licet interim cum ipsa non male congruamus. Quomodo temporibus Apostolorum Corinthij cœnam celebrarent, nemo nescit. Et quamuis Paulus eum modum reprehenderit atq; abrogarit, nihilominus tamen vetustas illa, Agaparum vsu in coetus sacros induxit, qui hodie non vsurpatur, nec per omnia & in omnibus probari potest. Tertullianus de Monogamia & Cyprianus ostendunt mulierculas eucharistiæ reliquias in suas asseruasse cistas. Hefychius in Leuiticum commemorat reliquias eucharistiæ esse à priscis ad templa combustas. Nicephorus Ecclesiast. hist. lib. 17. Cap. 25. testatur eucharistiæ reliquias Constantinopoli à pueris è ludo vocatis esse consumptas. Hieronymus attestatur coniuges in nuptijs suis, in suas edes deferri eucharistiam voluisse. Euseb. Eccles. hist. lib. 5. Cap. 24. ex Irenæo commemorat, Romæ fuisse morem, vt ex alijs Ecclesijs aduentantibus Episcopis, pastor Romanus mittere solitus sit eucharistiam, pacis vnitatisq; fidei symbolum. Satorius Ambrosij frater (vt ipse Ambrosius refert in Oratione habita in funere fratris) agens in naui vel mari, eucharistiam vel collo suspensam circumportauit. Cypriani, Augustini & Caroli magni Francorum regis seculo, data est infantibus eucharistia, & ea de re nostro sæculo disputauit doctiss. & nobiliss. vir D. Ioan. à Lasco. Iam etiam sumpta est antiquitus eucharistia ad contestationem innocentiae & purgationē criminis obiecti. Baptizati sunt præterea mortui antiquitus, & imposta est eis eucharistia in os. Quod tamen abrogatum constat Conc. Carthaginen. 3. canone 6. De viatico alijsq; similibus nihil dicam nunc.

Hæc, inquam, omnia vsurpata sunt à docta illa & sancta vetustate, vt mirum non sit, si eadem discipline Ecclesiasticæ immiscu-

immiscuerint eandem eucharistiam . De qua interim in scriptis Apostolicis nullū habemus disertum & expressum mandatum : sicut & de illis omnibus, quæ apud veteres obseruata audiuius , nullum Dei mandatum habemus. Vnde non irreligiose illis hodie caremus, licet veteribus fuerint in vsu. Neq; vero idcirco male nobis cum docta vetustate conuenit . Quid quod apud eosdem veteres legimus, super pœnitentes constitutos Presbyteros iudices (id quod propter Nouatianos circa Cypriani tempora, anno circiter Domini 250. coepisse apparet) ad quorum iudicia & iussum, ad communionem fideles vel accessere, vel suspensi in coetu facto non communicarunt ? Atq; ritum hunc apud plerasq; Ecclesias Christi vsurpatum , magna religione, abrogarunt alij viri sancti in Ecclesia, reducentes libertatem veterem, vt quilibet iuxta canonem Apostolicum, suę relictus conscientię, ad cœnam accederet, dicente videlicet Apostolo, Probet autem seipsum homo &c. Neq; Episcopi pauci vel obscuri, aut paucę Ecclesię hunc ritum sunt sequutę. Extant huius rei aperta testimonia in Ecclesiastica historia, apud Socratem lib. 5. Cap. 19. & apud Sozomenum lib. 7. Cap. 16. Illa ergo cum ita habeant, eaq; ipsa quæ iam vltimo cōmemorauī apud doctam vetustatē sint vsurpata, nec paucis in locis aut obscuris in Ecclesijs, quę hodie in nostris vsurpatur & nos profiteremur, sine causa & in vanum mihi obijcitur docta vetustas.

Quantum vero attinet ad clariss. virum D. Huldr. Zuin-
glium B. M. primum harum Ecclesiarum Helueticarum re-
stauratorem, nihil ille nobis reliquit in hac Ecclesia exer-
cendum, quod non hodiernum vsq; in diē fideliter custodia-
mus. Neq; enim vnquam nouandis permutandisq; aut alter-
nandis rebus in Ecclesia studuimus, scientes quanta inde
mala exoriantur in populo, quāta deniq; schismata & offen-
dícula inde exstant, & quantam inde anīa conuiciandi sibi
arripiant aduersarij. Nunquā vero Zuinglius disciplinę Ec-
clesiasticę misceri voluit cœnā mysticam. Nunquam voluit
cœnam Domini gratulatoriā & letam redemptionis cōme-
moratio-

morationē vertere; in triste supplicium peccatorū, eorum inquam, qui peccata agnoscentes, ad Christū festinant, quem credūt tradito corpore & sanguine suo fuso, ipsis peccatorū remissionem impetrauisse, & credentes hoc, inuitare ad hoc conuiuium sacrum & mysticum. Addebat, apertum esse satis, quales ipse Dominus primæ suæ cœnæ, quæ haud dubie omnium fuerit absolutis. adhibuerit conuiuas. Neque decere vt nos Dei filio, qui solus corda filiorum hominum perspecta habet, acutiores nobis sumamus oculos, aut nobis-ipsis in cœna sumamus iudicium, quod ille nobis neq; præcepto neque exemplo dedit. Attingit huius causę aliquid in amica sua ad Lutherum exegesi, Tomo operum eius 2. Fol. 359. 6.

Præterea disputatum est in vrbe Bernensi cum Anabaptista Pistore Meyero, Aprilis 19. anno 1531. viuentē adhuc Zuinglio. Cumque vehementer Anabaptistæ, vt hodie quoque excommunicationem vrgerent, sine qua nulla possit dici & esse vera Ecclesia, rogareturque à Berchtoldo Hallero, qui primus Euangelium amplis. reipub. Bernens. annūciauit, & quid contentiosissimis & turbulentis. hominibus hac in causa responderi possit, respondit Zuinglius, quod & Berchtoldus Anabaptistæ reddidit, id quod in Actis folio d. 2. b. sic refertur, *Die Apostel sind vnder der heidischen oberkeit gesin, welche die laster nit gestrafft, so ein Christ schuhen sol. Da mit nun ouch die kirch ein straff der lasteren hette, hat sy die warnung vnd vsschliesen an die hand genommen, dan mit dem Schwert, das inen nit beuolhen, kontend sy nit straffen. Das ist die ursach des bannl, by inen gesin. Nachdem aber die Christenlich oberkeit die laster selbs strafft, wirt der Bann nit me von nothen sin.*

Rursus disputatū est cum Anabaptistis Zofingę municipio vel oppido Bernatum in Argonia, mense Iulio, anno 1532. ac inter alia in Actis fol. 68. & 10. hæc leguntur; *Es mag ein andere strauss vnd züchtigung in der kirchen gottel gebrucht werden, dan sit ein heiden vnd publicanen halten,*

halten. Denn Christus nit anderf reil, dan d die latter ge-
 straafft reerdind. So itt ite nit vnbillich, so man glich izeit
 ouch ein andere straaff benampfet, alls so man es der o-
 berkeit befilcht &c.

Neq; variat ab his tantillum D. Musculus, egregium Chri-
 sti organum, & celebris Ecclesiæ Dei doctor, Bernensis Ec-
 clesiæ minister & professor Theologus. Quid enim scripse-
 rit de Disciplina Ecclesiastica, in locis illis suis communi-
 bus, sub Titulo, de Ministris verbi Dei fol. 257. nemini est
 obscurum. Ex his autem omnibus claret, me hac in causa
 nihil sentire, vel à Zuinglio vel ab Ecclesijs vel doctoribus
 Helueticarum Ecclesiarum, qui nunc viuunt & iam inde vi-
 xerunt, in Ecclesiarum gubernatione, ab annis 50. diuer-
 sum &c.

Quamuis vero incomparabilis vir D. Ioan. Oecolamp.
 minister Basiliensis Ecclesiæ, in ea Ecclesia excommunica-
 re cœperit magis, quam opus cœptum absoluerit, nunquam
 tamen alijs per Heluetiam Ecclesijs (licet in publicis Helue-
 tiorum fidelium comitijs frequentibus Aromniæ in Argo-
 uia celebratis, attentasset) persuadere potuit, vt excommu-
 nicationem ex coena Domini excludentem, recipere vel-
 lent. Et quanquam Zuinglius suis rationibus, quibus hodie
 adhuc vtimur, niteretur, easq; Oecolamp. suo exponeret,
 ac diceret vereri se ne ædificium hoc Oecolampadij diutur-
 num & stabile foret &c. deniq; hortaretur illum ne nimis
 rigide ageret, & mysticam coenam plerisq; redderet ingra-
 tam adeoq; difficilem & onerosam &c. nunquam tamen
 regessit illi ea, quæ nunc impingantur nobis, nunquam ille
 dixit Zuinglium impium esse & atheismum fouere, quin-
 imo nihilominus cōcordes inter se vixere, & mutua in pace
 ædificarunt, sibi à Domino creditas Ecclesias, non discissi
 inter sese, mutuis sese lacerarunt vulneribus, quo nunc proh
 dolor, res inclinare videntur.

Accedit his illud quoq; quod Basileæ anno 1536. mense
 Febuario, in Comitia publica vocati, coiere præcipui om-
 nes Helueticarum Ecclesiarum ministri, qui cum præsentibus
 bus

bus etiam beatę memorię D. Capitone & Bucero Argentoratensis Ecclesię ministris, & Legatis Neocomensis Ecclesię &c. inter se diu & multum, & diligenter de omnibus Christianę fidei dogmatibus, etiam de excommunicatione contulissent, in hanc tandem sententiam conspirauere omnes, quę & nostra Confess. vltima, cuius & antea meminimus, est exposita.

Quid quod nulla vnquam fuit concertatio de excommunicatione inter nostram Tigurinam & Geneuensem Ecclesiam nobis prædilectam. De qua miror te scripsisse. Neq; putes nos ita esse dementes vt hic omnia ad rigorem illum Geneuensis Ecclesię exigere & reuocare velimus &c. Etenim cum ante annos aliquot turbę essent in illa exortę Ecclesia graues: & nos ea de re requisiti, occasionem habuifsemus nostra obrudendi aut commendandi faltem, attamen sequuti sumus, vt par erat, pacis consilia. Itaq; neq; illorum inchoatam disciplinam voluimus impedire, rigidam aut lentam nuncupare, neq; occasionem aduersarijs offerre sæuius tumultuandi. Nam vt in alienas Ecclesias nullum nobis sumimus imperium, ita sanè si qui in suis Ecclesijs, quorum ratio illis rectius quàm nobis perspecta est, aliquos citra turbam & querelas, à coena, per disciplinam suam, splendido cum fructu, excludunt, id iudicio Ecclesię ipsorumq; fidei permittimus. Interim vero nos, plurimas ob causas, neq; coenam Domini gratulatoriam, disciplinę Ecclesiasticę immiscemus, neq; dissimulamus rogati palàm profiteri (si modo nullum præsens periculum iam aliquos exerceat) melius videri nobis, talem exclusionem omittere, quam exercere, si videlicet periculū sit conturbationis schismaticisq; atq; adeo eam plus Ecclesię obfuturam quam futuram.

Hęc vsque huc exposui tibi, Petre frater, copiosius quam ab initio me facturum putaueram, vt intelligeres me non ob paucas nec iniustas, ob causas, nolle in arenam descendere cum D. Erasto, quem præterea noui iam ab annis aliquot, fideliter & permultum laborasse in propagando Evangelio,

gelo, præsertim apud vos in Palatinatû, adeo vt si fideles eius labores non præcessissent, tibi alijsq; exulibus vix tale paruisset hospitium, quali nunc frueris, vnà cum alijs multis. Beneficia eius tum in peregrinos, tum domesticos collocata, eruditio item eius eximia & singularis, deniq; vera eius & sincera pietas, ob quæ à bonis laudatur omnib⁹, aliud sanè ei destinaret premium, quam nunc ipsi repèditur à nonnullis. Aut si in hoc negotiò videbatur errare tam turpiter, quare non protinus ab initio collatum est amicè cum ipso? Quin audio hoc ipsum multoties ab ipso frustra esse postulatum.

Aperta est autem area sponte, homini peregrino, cui ne cum suis quidem bene conuenire potuit, vt is intempestiua sua de excommunicatione disputatione, Eridis pomum vobis relinqueret. Aut cur maluerunt nonnulli apud vos, aliena etiam auxilia ex alijs petere Ecclesijs, quam sine alieno auxilio, vt concordēs vtrinq; manerent Ecclesiæ, cum ipsomet conferre Erasto, qui ad omnia æqua, vt audio, recipienda, se semper obtulit? Videte ne vestra illa imprudentia aperueritis fores nunquam terminandis litibus, ac inter se commiseritis viros in Ecclesia opt. doctiss. atq; præstantiss. quos magis oportuerat, si qua visa oboriri nubecula dissensionis, dispellere & in concordiam redigere, quam ad arma & prælia concitare. Beati pacifici, inquit Dominus, quoniam filij Dei nuncupabuntur. Non tantum, mihi crede, vtilitatis vestra illa exclusionē conferetis Christi Ecclesiæ, quantum mali dedistis, si noua & acerba inter doctos & pios viros, ob hanc causam exoriantur certamina. Ita sanè luctus grauis pios & pacificos in Ecclesia viros torquet, & tripudiandi insultandiq; nobis dabitur communibus aduersarijs occasio. Apostolus semper & in omnibus, ea quæ ad ædificationem & pacem faciunt, sectari vult ab omnibus, qui etiam palam fatetur, potestatem sibi datam esse ad ædificandum, non destruendum. Dominum Deum nostrum pacis & concordie amatorem, ex animo oro, vt omnibus sopitis dissensionibus, in vnitrate sancta & charitate

ritate; sincera nos coniungat, & in pace conseruet. Vale
Tiguri 1. Iunij. Anno 1570.

Bullingerus tuus.

Clariss. viro D. Thomæ Erasto Doctori Medico,
Domino meo honorando, & fratri charissimo Hei-
delberg. S. D.

Lepusculus noster omnia tua mihi, Domine colende, & frater charissime, tradidit. Pro quibus omnibus maximas ago gratias. Legimus responsionem tuam posteriorem, neque displicuit cuiquam nostrum. Omnes probarunt. Et ego libentius eam legi, quam priorem, id est, proximè Thesibus adiunctam. Non quòd aliquid in ipsa displiceret: sed quòd videatur implexior, & difficilis intellectu. Id quod aduersariorum tribuo confusaneis argumentis. Postremo hæc expeditior, & facilior esse videtur. Existorum scriptis vix me expedio. Displicet autem omnibus, & dolet vehementissimè; quòd isti hanc mouent tragœdiam, & ad arma, præter omnem necessitatem conclamant. Scripsimus Principi literas, & quidem foli. Quòd si ipse eis illas communicat, vt eos nobiscum committat, dolet nobis eò recidisse res. Non libenter cum vllis, nedum cum Symmystis, committimur, & concertationum pertæsi, non libenter pugnamus. Ego imprimis, qui iam senex, & propè valetudinarius, certaminibus minus sum idoneus. Continuis propè calculi doloribus distringor, ac puto me hoc anno excreuisse supra ducentos. Existimo me per annos ministerij mei quadraginta septem propè militasse abundè. Dominum itaque oro, vt pacem mihi concedat, aut si omnino in pugnam me extrudere statuit, ampliòres concedat vires, quàm nunc me habere experiar. Vigor enim animi, & vis memoriæ plurimum me destituunt quotidie. Quia tamen hæc res
videtur

videtur spectare ad conturbationem Ecclesiarum pernitosissimam, scribimus iam iterum Principi illustrissimo, & aliquanto copiosius, exponentes illi pericula varia, & grauissima: quæ oritura timemus ex hac excommunicationis institutione. Hortamur item, quàm possumus grauissimè (tres Ecclesiæ Tigurinæ pastores, Gualterius, Vuolphius, & ego) ne quid temere nouent, & ministros inter se committant &c. Non possum singula commemorare. Quæ scribimus, neque exemplum nostræ Epistolæ tibi mittere, ne fortè Princeps indignè ferret alijs quoque esse communicata, quæ nos ipsi soli nostro sigillo obsignata mittimus, si quando intelligeret, nos eius exemplum ad te quoq; misisse. Præterea vix ipsum exemplum Principi destinatum potui commodè describere. Ergo cum vnum modo superesset exemplum, quod ipse quoque scripsi, non potuimus illud amandare, & ipso carere. Necdum planè conualui ex morbo, qui me diu, & multum, grauissimeq; exercuit. Proinde boni consule, quod exemplum, vel copiam, quam vocant, ad te non mitto. Hoc autem crede, summam fidem, & diligentiam esse adhibitam pro nostris viribus, ne quid omitteretur, quod ad hanc causam maximè pertinere videtur. Quod reliquum est, oremus Dominum, vt apud Principem illustriss. efficiat, quod Ecclesiæ Dei sit salutare. Ad quod vnicè respeximus. Id tamen significandum tibi putauimus, initium nos fecisse à gratulatione. Gratulamur enim Principi de noua nupta, & optamus, vt illa exprimat moribus Hæsteram &c. si fortè Epistola nostra in manus veniat Principissæ, inueniat, quod moueat, & iuuet. Sed & vnicè in hoc intendimus vt ipse constituat disciplinam legitimam, quæ melius possit constitui, si coena non misceatur, sed libera permittatur, vt sit communio, coniunctio, & læta gratulatio, consolatioue hominum fidelium peccatorum, non autem excommunicatio, non separatio, & tristis querela; denique dirum supplicium, & poena &c. Dabit fortassis Dominus aliàs, vt commodè tibi mittamus exemplum. Aut habes, haud dubiè in aula, inter Principis optimos, & intimos, qui
tibi

tibi nostram possint cōmonstrare Epistolā. Hæc dum scribo, en adferuntur literæ à fratre nostro Beza, qui sub finem Epistolę addit: Respondi Theſibus Eraſti, & miſi Heidelbergam: mittam etiam exemplum ad vos, ac spero, id neq; tibi neq; fratribus displiciturum. Illico ergo reſcripsi, id est, hodie prima Augusti, & significo illi, nos expectare, & libenter lecturos, quæ miſerit. Interim quomodo acceſſi ſimus erga hanc cauſam, non diſſimulamus: hortantes illum, ne oleum addat camino. Eos qui ipſum inſtigent ſubinde ad pugnam, non tales eſſe, quales ipſe exiſtimat. Nec diſſimulamus, nos ſcripiſſe Principi, eumq; adhortatum, vt diligenter, & prudenter, quid hic inceptet, & quo hæc res tandē recidere poſſit, ſecū expendat. &c. Et multa huius generis alia illi expoſui. Quę fortaliſis illi non probabuntur per omnia. Nos pacē Eccleſiarum, & iuſtū earum incrementum quærimus, & optamus, illūq; ad ſtudium tale adhortamur, ne, & multos offendat, & noſ met- ipſos riſui exponamus omnibus noſtris aduerſarijs &c. Habebis ergo, Eraſte frater, quod agas. Hortor autē te, mi Domine, & frater, vt & ſynceræ veritatis rationem habeas, & ſanctiſſimæ pacis, coherceāſq; affectus, ſi quos ille tibi mouit, & ſi reſpondere volueris, reſpōdeas perſpicuè, breuiter, & diſpoſitione illuſtri ad rē, præterita perſona aduerſariorum omniū, quantum quidē hoc fieri poterit. Modestia ſēper, & ab omnib; probata eſt, & probatur adhuc. Dominus ſuam gratiā tibi, & nobis omnibus concedat. Scis alioqui Bezā eſſe fratrem noſtrum, & virum eruditiſſimum, & de Eccleſia Dei bene meritū. Ergo ſicubi videatur vehementior, amore potius, & cōmoda, clarāq; nec non euidenti reſponſione lucrandus, quàm odio & conuitijs perſequeendus, ſæuiūſq; excipiendus erit, omniāq; huc collimanda, vt ſi fieri poteſt, in pace, ſicuti Dei filios decet, coaleſcamus, & non ſinamus ſemina diſcordiæ, & inuidiæ in corda noſtra ſpargere Sathanā. Verum ſat ſcio, hæc te aliāſ ſedulò facturum, pro tua pietate inſigni. Certē me hæc cauſa ita torquet, & vrit, vt nunquam deſinam patrem orare cœleſtē, vt noſtri miſerius, affectus coherceat, certamināq; ſedet, pacemque

concedēs, nos in sancta concordia vniat, atq; conseruet. Nūc
vale, Domine honorande, amice integerrime, & frater in
Domino charissime. Dominus benedicat tibi. Plura scripsi,
quàm ferè vires admiserint, & ego me ab initio scripturum
putauerim, Tuas expecto ad nundinas. Si vixero, rursus ad
te scribam, volente Domino. Tiguri 1. Augusti 1569.

Tuus Bullingerus.

Exemplum Epistolæ Bullingeri ad Bezam, ab eo-
dem Bullingero missum ad Erastum.

D. Theod. Bezæ, Henricus Bullingerus. S. D.

LEgam libenter, quæ respondisti ad Theses Erasti nostri.
Nollem ego illa publicari. Spero te priuato scripto ista a-
gere. Nam vehementer doleo, vt, quod ex animo sentio, di-
cam liberè, & te non celem, Cœnam Domini, quæ alioqui
plus nimium diutinis disputationibus est conquassata, & po-
pulo parum grata facta, in nouam rursus rapi controuersia:
& quæ instituta est à Domino ad congregandam Ecclesiam,
ad communionem, societatemq; & consolationem, deniq;
ad gratulationem, & gratiarum actionem fidelium, nunc pro-
pter disciplinam fundandâ trahi ad dispergendam Ecclesiâ,
excommunicationē, vt sic dicam, ad separationē, inquam, & tri-
ste supplicium, deniq; ad querelas, & contentionem fidelium.

Mea quidem sententia, potest in Ecclesia iusta constitui
disciplina, vt interim Cœna Domini libera maneat omni-
bus illis, qui se iuxta Pauli doctrinam probarunt, neq; con-
uertatur in poenam &c. Et quidem magna cum sollicitudine
audimus quosdam Heidelbergæ, quos tu fortè meliores, &
prudentiores esse putas, quam sint, importunissimè excom-
municationem illam suam disciplinarem vrgerè, ac Princi-
pem optimum impellere, vt eam inuitis omnibus obtrudat.
Rursus nobiles, ignobiles, & plebeios hoc indignissimè fer-
re, vt periculum sit, ne ea res in tumultū aliquem, cum alio-
qui omnia sint exulceratissima, desinat. Atq; vtinam falsò

hec

hæc metuam. Non sine causa murmurant, quod omnia ferè administret Princeps per Niderlanderòs, siue Belgas, homines peregrinos, suis illis penitus præteritis.

Proinde te oro, atq; obsecro, vt prudenter in hac causa omnia expendas, & agas, neq; oleum camino addas, ne dum isti, qui subinde te instigant, & purgatissimam Ecclesiam (ne quid hic aliud suspicer) volunt instituere, breui nullam habeant, doleantq; se imprudenter egisse, in periculum nihilominus adductis bonis omnibus, vnà cum optimo Principe, maximo item cum infirmorum scandalo, & hostium nostrorum tripudio insolentissimo.

Præterito itaq; mense scripsimus ad illustriss. Principem, hortantes ipsum, vt res suas hac in causa piè, prudentérq; instituat, néue in Ecclesia dissidijs, contentionibúsq; nouis, & perniciosissimis occasionem vllam præbeat, quin potius iusta instituta disciplina, & Cœna Domini in libero, & gratulatorio vsu relicta, pacem Ecclesiarum, Ministrorúmque promoueat, atq; conseruet. Video enim nunc maximè, si vnquam aliàs, nobis opus esse moderatione sancta, & concordia firma, præcis omnibus dissidiorum, & contentionum occasionibus. Dominus Iesus dirigat nos spiritu suo sancto. Vale Tiguri, 1. Augusti, Anno nostræ salutis 1569.

Clariss. viro D. Thomæ Erasto Doctori Medico
peritis. Heidelbergæ agenti, Domino meo
colendo, & fratri chariss.

S. D.

Spero vltimas meas esse redditas tibi, missas per Iacobum Lepusculum. Oro autem mihi digneris significare, quid factum sit cum literis nostris ad Principem Illustriss. scriptis, & quomodo res Ecclesiasticæ habeant apud vos. Concepi moerorem maximum ex dissidio illo infelici vestro, ac peiora subinde metuo. Dominum autem oro, vt

omnibus pacatis, sanctam in Ecclesia pacem conseruet. Sunt & alia plurima, quæ me contristant vehementer. Quibus accedit corporis etiam afflicta valetudo. Subinde enim alijs, atque alijs fatigor. Nunc capitis, & dentium dolor me affligit, sed & calculus vrit, & curæ me conficiunt, ut iam non commemorem reliquias morbi, quo hac æstate grauius laboraui, me sentire adhuc. Interim agnosco, Domino ita placere, & ipsum me hoc modo exercere, qui electis suis omnia in bonum conuertit. Hunc ora pro me Dominum. Beza nondum misit, quam promisit responsionem ad Theses tuas. Expectamus tamen eas. Respondit autem ad meam adhortationem, qua cohortatus sum ad pacis studium, & ne oleum camino addat, neue illos audiat, qui ipsum ad pugnam incitant, quos vereor, non tam bonos esse, quam ipse fortassis arbitratur. Amicissimè mihi respondit, & inter alia: Noli dubitare, inquit, de meo animo pacis cupido &c. Dominum ego ex animo oro, ut vtrumq; in vera charitate, & pace coniungat, coniunctosq; in vnitatem conseruet. Non puto me scripturum per Froschouerum nostrum, discedentem Francofordiam. Vix has scribo. Oro ergo, ut boni consulas hæc. Nam ineptum rebus me fieri indies magis magisq; sentio. Sed anni ætatis meæ & corpus exhaustum hæc adferunt, & fortè adferent magis impedita. Dominus faciat mecum, quod bonum est in oculis suis. Cuius bonæ voluntati me prorsus subijcio, cupiens, si velit, dissolui, & esse cum Christo. Benè vale, Dominus benedicat tibi, & seruet te. Tiguri. 23. Augusti 1569. Saluta fratres, & amicos nostros. Omnes nostri te quoq; saluere iubent in Domino.

Tuus Bullingerus.

Clariss. viro D. Thomæ Erasto Doctori Medico,
Heidelbergæ agenti, Domino meo honoran-
do & fratri charissimo S. D.

Binas à tua humanitate literas accepi. Priores quidem
datas in Roetelen 19. Septembris. Posteriores au-
tem

tem Heidelbergæ 10. Octobris. Ac initio Dominum oro, vt ipse nuptijs illis Sororis vxoris tuæ benedicat, tibiq; & tuis scelices, & faustas esse velit. Vtinam verò placuisset tibi, quando Basileam vsq; venisti, ad nos vsq; penetrare. Sed id propter negotia tua tibi fuisset fortè incommodum. Proinde gratias Deo ago, quod saltem per literas possumus colloqui coram, si hic non datur.

In prioribus illis tuis promittis te formulam iuramenti Ministris Ecclesiarum nuper à Principe Illustrissimo præscriptam, elegantem, & bonam missurum. Sed per oblivionem fortè factum est, dum posteriores literas submitteres, illam non adieceris. Nisi ergo tibi grane sit, oro vt posthac mittas. Cupio enim videre.

Posterioribus, vt & prioribus, multa commemoras de infelici certamine excommunicatorio. Id quod me mirum in modum affligit. Metuo enim certamen hoc non tam Principi illustriss. quàm omnibus alijs Ecclesijs maximum daturum malum. Vnde cum nihil aliud possim, Dominum oro, vt ipse odiosas has altercationes, benignè componat, ne incendium hoc latius serpens pacificas Ecclesias quoq; inflammet atq; consumat.

Petis hac in re à me duo: principio, vt tibi descriptam epistolam, quam vltimo ad illustriss. Principem hac de causa misimus, submittam. Ego verò, qui in omnibus, hac etiam in re, si fieri posset, tibi inseruire sum paratissimus, hoc tamen, quod petis facere non possum. Etenim scis Principem Illustriss. nos ab initio primæ Epistolæ attestatos sanctè, in scijs partibus virisq; hæc scribere, & quidem soli. Postea tamen submisimus exemplum eius Epistolæ descriptum tibi. Quod multis vicibus descriptum, & ad varia loca transmissum intelligimus. Vnde fides, & authoritas nostra meritò apud Principem laborat. Id quod meritò nobis dolet. Ac sentimus Principis Illustriss. animum à nobis ab eo tempore alienatum. Non enim ad priores respondit, sed & ad posteriores vltimò missas nihil rescripsit, ac ne quidem nunciauit. Condonabis ergo nobis si aliquan-

diu adhuc, feruente contentione mittere illas ad te distulerimus. At hoc tibi persuasum habebis nihil aliud nos illi scripsisse, quàm quod breui summa literis ad Francofordienses nundinas missis ad te, exposuimus.

Deinde petiisti tibi quoque transmitti exemplum responsionis Bezanæ, transcriptum. Cæterùm in veritate tibi affirmo, huius ne tantum vidisse. Promisit quidem ab initio transmissurum ad nos exemplum. Eius autem rei, cùm inde ab eo quinas, vt minimum dixerim, literas acceperim, ne verbo quidem meminerit. Neque nos illum promissionis vel admonuimus, vel admodum vrsimus. Proinde nihil mittere possumus. Nam, nobis crede, nihil ab illo hæcenus accepimus. Improbatur autem nobis vehementer, quod scriptum ad te missum, tibi non redditur. Cuius culpam sustinent maiorem, qui tibi non reddunt. Qui verò illi sint, nescimus. Totam enim causam hanc ignoramus. Nunc verò scripsi ego veteri meo amico, & fratri D. Zanchio Vrsino, quem semper expertus sum hominem esse mansuetum, & modestum. Adhortatus sum, vt amicè hac de re tecum conferat. Nec dissimulaui, quæ hic mea sit sententia. Dominum oro, vt inælix hoc certamen, ipse sua gratia dirimat, atque componat. Video enim hoc Ecclesiæ noxium valde futurum. Vnde te adhortor, & oro, vt hic te, quantum salua veritate fieri potest, amica collatione cum Vrsino nostro committi sinas. Dominus det suam gratiam &c. Optimè vale, frater, & Domine honorande, & dilecte, & rescribe per primum quemque tabellionem. Tuas enim desidero. Saluta fratres omnes. Tiguri 5. Nouembris 1569. Nostri legati à Comitibus Badensibus nondum rediere. Saluant te fratres omnes.

Tinus Bullingerus.

Appendix epist. Bullingeri.

Promiserat Dominus Beza se missurum ad nos consultationem Thesium D. Eraſti, rogans vt diligenter legemus.

mus. Sed qui factum sit, nescio, quod toto illo anno nihil misit. Anno demum 1570. misit, simul missa est ad nos, & D. Erasti responsio ad D. Bezae confutationem, scripta. Proinde vtrumque scriptum legimus, & inter se contulimus. Quid verò nobis videatur, scripsit ad D. Bezam tam suo, quam meo nomine D. Gualtherius. Eodem enim illo tempore aegrotabam. Rogabam ergo, vt scriberet tam suo, quam meo nomine.

D. Theodoro Bezae.

Dilutius fortassis quam par fuit tuum de excommunicatione scriptum apud me detinui, sed condonabis mihi charissime & obseruande in Christo frater hanc moram, cuius causas multas adducere possem, nisi & tua humanitas mihi perspecta esset, & tu ipse scires, quam multa præter expectationem negotia, incidant ijs qui in Ecclesie ministerio constituti sunt, quæ illos non sinunt, pro suo arbitrio atque instituto agere. Accessit his quod eodem ferè tempore, quo librum tuum accepimus, suam quoque ad illum responsionem misit D. Erastus, quam quia tum tuis omnia conferre oporteret, non ita breui tempore lectio vtriusque absolui potuit. Et quia tam hæc mihi cognitu necessaria videtur in tanta sententiarum varietate vtrumque scriptum auide legi, rationes quæ vtrinque afferuntur expendi, & de re ipsa pro mei ingenij modulo non indiligenter cogitavi, quod & alij quidam ex nostris fecerunt, imprimis autem pater & affinis meus, reuerendus D. Bullingerus & Simlerus gener, nec puto te indigne laturum, si quid sentiam, libere & breuiter exponam. Video te mi frater multa erudite, multa bene & pie dicere, de quibus non multa nobis est controuersia. Rursus autem de ijs quæ præcipua sunt huius causæ capita D. Erastus ita disputat vt tuam de illis sententiam rationibus & argumentis meo iudicio minime contemnendis confutet. Sunt ea:

1 Primum, an Coena Domini, quam is communionis symbolum & letam atq; publicam gratiarum actionem, pro praestito nobis redemptionis beneficio esse voluit, excom-
municationi feruire debeat, adeoq; in vsum aliū conuerti, quam
qui nobis à Christo monstratus & ab Apostolis traditus est.

2 Deinde, an ab eisdem vsu arceri debeant ad certum tempus
qui poenitentiam profitentur, & cum Ecclesia mortem Do-
mini annunciare cupiunt.

3 Deniq; an ad mensam Domini accessuro non sufficiat si
seipsum probauerit, & fidem in seipso inuenerit viam cum
serie contritionis atq; poenitentiae spiritu coniunctam.

4 Postremo, an vbi Magistratus est Christianus Presby-
terium institui debeat, cui publica morum disciplina, &
quos illi meruisse putarint, à sacris communibus arceri
potestas committatur. Hec inquam nobis praecipua viden-
tur quae in hac causa controuertuntur. Nec enim nobis ali-
qua (vt puto) lis est de alienis à fide, de Christianae Religio-
nis hostibus & poenitere nescijs, quorum incurabilis con-
tumacia omnibus plus satis perspecta est.

De primo autem multi non temerè dubitant, quando
vident quam periculosum omnibus saeculis fuerit Dei in-
stitutis bono etiam zelo abuti. Nec ego videre possum, cur
conscientiarum carnificina ex eo fieri debeat, quod vt fidei
confirmandae & recreandis afflictorum conscientijs seruiat
à Domino institutum est. Et feres nos opinor patienter,
si hic abs te dissentiamus. Etenim in lege olim eos qui
peccarant non à Tabernaculo & sacris communibus ex-
clusos, sed potius iussos fuisse legimus vt pro delicti ra-
tione sacrificium facerent. Et cum ob legalem immun-
ditatem, quae in corpore hærebat à sacrorum vsu arce-
rentur, neminem tamen propter delictum aliquod reie-
ctum fuisse constat. Scio quidem aliquos vestrum exa-
minis cuiusdam meminisse, quo eorū qui peccauerant poe-
nitentia probata fuerit, priusquam victimas offerrent. At
nos in causa controuersa non libenter aliquid admittimus
quod coniecturis solis, non autem expressis sacris script.

testimo-

testimonijs nititur. Prophetas quidem legimus grauitere eos corripuisse, qui indignè sacris communicabant: at censores constitutos fuisse ab illis, qui sacrificaturos singulos vel publicè vel priuatim probarent, & prout ipsis videretur vel admitterent, vel reijcerent, nusquam me legisse memini.

In secundo capite maior adhuc difficultas sese offert. Nam vt constet aliquem excludi debere, non videmus tamen, eundem, si poenitentiam profiteatur, diutius debere suspendi, quo minus Ecclesiæ sacramentis communicet. Cum enim Coena Domini publ. sit gratiarum actio, & ad fidei confessionem pertineat, durū nobis videtur alicui obstare, ne quod per se bonum, sanctum & præcipuum est Christiani hominis officium faciat. Nitimini vos loco qui Matth. 18. habetur, de quo multa dici poterant, quæ nunc breuitatis causa omittimus: sed vt demus illic excommunicationem eiusmodi præcipi, eadem tamen eius loci autoritate non poterit longius extendi, quam donec qui exclusus est, se poenitere fateatur, & culpam deprecans cum Ecclesia reconciliari cupiat. Nam qui dixit, sit tibi tanquam Publicanus & Ethnicus, idem fratri peccatori septuagies septies remittere iubet. Quo præcepto Ecclesiam quoque astringi, non opinor negabitis: siquidem illic de excommunicatione agi pergetis contendere. Cur enim Ecclesia quæ solis Christianis constat, rigidior sit in vindicandis iniurijs quam singulos esse deceat? Aut qua ratione illa adhuc alienum ducet à familia Domini, quem ipse paterfamilias in gratiam recepit? Velimus nos exemplum adduci, quo probetur, Deum peccatores ad se conuersos & veniam petentes non absque omni mora recipere. Annon publice in patrem, in fratrem primogenitum, in totam domum, denique in ipsos coelos peccauerat filius ille prodigus? Annon scandalum domi forisque dederat? Reuerso tamen & scelus confitenti mox ignoscit pater, dignitati pristinae illum restituit, annulo reconciliationis restitutum ornat, & propter illum mactari vult vitulum illum saginatum, vt conuiuium paret, quo tota domus simul cum illo gaudeat?

Cur

Cur ergo nos diutius arceamus eos à læto illo & salutari epulo Ecclesiæ, qui eandem cum illo confessionem ædunt? Cur satisfactiones præterea nouas exigemus? At periculum est inquis ne qui penitentiam simulent. Fateor. Num vero periculum hoc euitabimus, si totos annos à communione arceantur? Hypocritam certe impium nulla temporis mora emendabit. Nec est quod nos falli metuamus, dum Dei patris mansuetudinem imitamur. Hypocritæ suo periculo nos fallent, sibi ipsis iudicium edent & bibent, nos extra culpam erimus. Te autem rogo, mi frater, an non ipsi quoque falli possumus, & eum zelo inconsulto à Coena excludere quem verè commercium ipse Christus iam suo corpore & sanguine pascere dignatur? Quam vero indignum hoc fuerit, ei tristitiam nouam parere, quem Dei filius in se gaudere vult? Qua ratione rigorem eum excusabimus, si eum reiiciamus quem Dominus noster vlnis expansis complectitur? Hic certè periculum est ne serui illius nequam socij deprehendamus, qui heri in se clementiam expertus, conseruum suum durius tractarit. Et cum constet Ioannem absque curiosiori examine ad baptismum admisisse omnes qui se poenitere dicebant, Apostolos item mox baptizauisse eos, qui fidem in Christum profitebantur, non videmus cur à Coena repelli debeant, qui fidem eandem nobiscum professi sunt: peccato autem aliquo Ecclesiam offenderunt, cum qua nunc in gratiam redire cupiunt.

Ista certè quæ infinitis exemplis tam veteris quam noui Testamenti probari poterant, nos mouent, vt priuatim illud examen quo quisque seipsum probet, secundum Pauli præceptum, sufficere putemus ijs, qui ad Domini mensam volunt accedere. Nam si quid præterea voluisset fieri Apostolus, magna erat illud præcipiendæ occasio, cum ex professo de legitimo Coenæ vsu dissereret apud eos, qui innumeris erroribus atque vitijs polluti ipsam quoque horribili vsu prophanarant. Sed vidit proculdubio, quam periculosum sit aliorum conscientias rimari

mari velle, quando nihil facilius est, quàm seuerius in alios animaduertendo sanctitatis maioris existimationem venari: & sæpè tentationum lineis metiuntur per importunos illos censores, qui consolatione potius subleuari & confirmari debebant. Ideo in hac ipsa causa grauius monebat videndum esse ne à Sathana occupemur, cuius machinationes nemo Christianus ignorat.

Quæ de presbyterio in Ecclesijs constituendo scribis facile admittimus illic vbi Magistratus non est Christianus. Nam oportet esse aliquos quorum autoritate in officio contineantur, qui ad peccandum procliuius sunt, ne Religio exterorum ludibrijs exponatur. Sub Christianis autem principibus cura ista ijs commodius & tutius committi videtur, qui ad Reipub. gubernacula sedent: & nescio quam tutò noui Magistratus possint creari, quia multa sequantur incommoda, quæ nunc recensere longum foret. Hoc tamen dissimulare non possum in Palatinatu nulla prius scandala tam atrocia incidisse, quam ea sunt quæ Seniorum illic constitutorum culpa acciderunt. Et quis obsecro eos posthac feret correptores, qui sceleratissimum hominẽ Siculum Sodomitam, & eundem pestilentiss. calumniatorem impune elabi passi sunt, ne ad iudices legitimos traherentur? Putarunt enim lentius procedendum esse vt ipsi eius causæ cognitores esse possent. Hac ratione profecto illos mihi excusauit homo Italus tibi probe notus & vir bonus cum exemplum illud ei obijcerem. Quid vero est Magistratus partes sibi vendicare, si hoc non est? Est equidem insatiabilis hominum ambitio, & rari inueniuntur qui potestate sibi data non insolentiores fiant. Et si veteres historias euoluamus maxima & nocentissima Ecclesiæ scandala ex Episcopis & reliquis ministris enata fuisse patebit. Quod ipsum nunc in Germania quoque fieri videmus inter Lutheranos superintendentes, qui nimia potestate armati nihil non licere sibi putant. Quid vero de ijs qui Heydelbergæ hanc causam agunt sperare possimus satis nos vna hæc audacia admonet, qua suæ sententiæ subscribere nolent.

volentes atheismi accusant, & eos quidem viros in quorum fide, doctrina, moribus nemo bonus aliquid vnquam desiderauit. Quod si ergo nouam in Ecclesijs tyrannidem his principijs stabilire posse metuimus, quis nos absque causa id timere dicet? Quod autem alias scripsi non obstat nos, quo minus suo sensu fruantur, qui illa disciplinae forma se vtiliter vti posse vident. Hoc saltem monemus, ne eundem calceum omnium pedibus induere, vel potius obtrudere conentur, neue ob rem adhuc controuersam, & cuius eadem formula vbique constitui non potest, Ecclesias abs se inuicem diuellant, & nouas concertationes texendo, laetum communibus hostibus spectaculum praebent.

Bene mi obseruande frater facturos nos putauero, si causam hanc totam silentio posthac premamus, ne in publicam ostentationem erumpat, qua de re cum nuper D. Bullingerum ad te scripsisse sciam ego prolixior esse nolo. Nihil fraterna charitate atque concordia Ecclesijs vtilius & salutaris accidere potest. Eam nos vobiscum colemus, quoad vitam Deus dederit, & de nobis omnibus idem vobis pollicemur. Si quid liberius abs me scriptum videbitur, tuae humanitatis illud acceptum feres qua fretus sic mihi agendum putauit. Dolet nobis vehementer urbem vestram pestis flagello indies magis ingrauescenti affligi, & praeter alijs triste nobis fuit auditum, optimum & clariss. fratrem D. Remundum periclitari, aut etiam ad Dominum iam nunc commigrauisse. Illum quidem si iam hac vita defunctus est vere beatum viuere, & ministerij sui, in quo fideliss. fuit, praemia percipere scimus, at Ecclesiam membro vili & necessario orbatam esse non possumus non dolere. &c. Deus pater misericordiae & consolationis vobis omnibus adsit, Ecclesiae & scholae nostrae misereatur, teque imprimis mi humanissime Beza & frater obseruande seruet ad sui nominis gloriam, & studijs tuis benedicat: Amen. Tiguri 3. Augusti 1570.

Rod. Gualtherus.

D. Carolo Iouillæo Geneuensi Rodolphus Gual-
therus Tigurinus. S.

Semper te amaui humanissime & doctissime Iouillæe, & quidē magno tuo merito: nunc autem te dignum video quem magis amem & colam, qui de ijs quæ de me ad vos perlata sunt, me tam amice admonendū esse putaris. Qui illi sint qui hinc ad vos profecti ista narrarent, aut fortassis adhuc nobiscum agentes isthuc perscripserunt, nescio, hoc autem non sine dolore iam annis aliquot experti sumus, plerosq; fore qui Geneva ad nos veniant, de disciplina quidem splendide disserere, vix vero vllam vel scholasticam vel domesticam disciplinam qualis apud nos, habetur, ferre posse aut velle. Interim iidem nos accusant, qui disciplinam omnem ex Ecclesia sublatam velimus: & non sine calumnia nos contra disciplinam pugnare dicunt: quando non omnia probamus, quæ ipsi de excommunicatione aut potius de exclusionē à coena Domini mystica sentiunt. Quod ad me attinet illos vehementer falli fatis arguit, quod Homil. in Lucam 193. disciplinam Ecclesiæ necessariam esse affirmo. Quod si eam abs me in concionibus publicis oppugnari dicunt impudentior est eorum calumnia, quam vt aliquam confutationem mereatur. Nec enim puto aliquem apud vos vel etiam in tota Heluetia tam hostili in me animo esse, vt tale quid de me cogitare possit, cum multis æquò feuerior & vehementior in corripiendis corruptis hominum moribus atque delictis esse videar. Quæ autem contra excommunicationem dico aut scribo ad Anabaptistas maxime pertinent, sicuti in eiusdem operis Homilia 160. est videre. Quia enim isti sub illius prætextu multis fucam faciunt, non possumus non nostros monere, ne ipsorum præstigijs sese seduci patiantur. Quod si de excommunicatione dicendum sit, nunquam ea nobis profus aut in genere dānata est: quin & legibus nostris ea præcipitur, qua à tribuum societate & publicorum pascuorum
vlu

vsu-fructu excluduntur, qui contemptis admonitionibus
 tam publicis quam priuatis, aliter viuunt quam homines
 Christianos deceat. Vt vero aliqui à coetibus sacris aut à
 coena Domini arceantur, id in nostris Ecclesijs nunquam
 receptum fuit: vt nec in multis alijs, quas tamen ob negle-
 ctam fidei & doctrinae puritatem, aut ob introductam mo-
 rum licentiam, nemo hucusque merito potuit accusare.
 Nec enim à quoquam hæcenus idoneis & firmis argu-
 mentis demonstratum fuisse vidimus, exclusionis aut sepa-
 rationis symbolum ex ea fieri debere, qua Ecclesia colligi
 & eius vnitas conseruari atque foueri debet, quo nomine il-
 lam veteres *αυτάριον* dixerunt. Miror igitur mi charissime
 Ionuillæ, qua ratione dicas me istis Ecclesiæ temporibus
 calamitosissimis nouum quoddam & inauditum velut para-
 doxon inuehere præter omnium expectationem. Cur enim
 nouum & inauditum dicatur, quod in nostra Ecclesia iam
 inde ab initio per annos 50 receptum fuit? Zuinglius certe
 beatæ memoriæ, primus Religionis apud Heluetios instau-
 rator eadem diserte scripsit in amica ad Lutherum Exegeſi,
 quæ hodie nos docemus & sentimus. Idem etsi cum D.
 Oecolampadio amicitia & amore syncerissimo coniun-
 ctus esset, nunquam tamen voluit Exclusionem à coena
 in Ecclesiam Tigurinam introducere, cum ille aliquam e-
 ius formulam, bono zelo Basileæ institueret, quæ nec ipso
 adhuc viuente plenè exerceri, nec postea diutius retineri
 potuit, quod prudentissimi quique viderent, fatius esse
 Christianis magistratibus suam authoritatem confirmare,
 qua improbi & contumaces, admonitionum diuinarum
 contemptores facilius simul & tutius coercentur, quam
 cum publici motus periculo presbyterium quoddam no-
 uum aut senatum Ecclesiasticum instituere, qui fortassis
 non multo post alio opus haberet, cuius imperio inde enaf-
 cens tyrannis frenaretur. Quid vero D. Bullingerus, præcep-
 tor & pater meus vnicè obseruandus, de hac causâ sentiat,
 eius aduersus Anabaptistas liber abunde testatur, & ea im-
 primis quæ habentur cap. 9. lib. 6. &c. De Musculo quid
 dicere

dicere attinet, qui dum Ecclesiae Germaniae superioris magis quam nunc florent, Augusta magna cum laude, & nō minori postea Bernae docuit? Is ut passim admonet ministros de colligendo potius quam excludendo sollicitos esse debere: ita in priorem ad Corinth. hoc negotium sic tractat, ut non obscurum sit eum à nostra sententia minimè esse alienum. Possem his adijcere Constantiensis Ecclesiae exemplum, quæ illic docente Ambrosio Blauro, Consulatam vero gerente Thoma fratre eius, focero meo colendo, disciplinam exercuit severissimam in omnes qui dissolutius vixerunt: sed idem exclusionem à Coena sacra admiscendam esse nunquam putavit. Possunt ista opinor sufficere aduersus eos, qui me dogma vel potius paradoxon nouum & inauditum inuehere calumniantur. Adde tamen me nihil vnquam vel docuisse in hac causa, vel scripsisse, quod à communi fratrum, qui in nostris Ecclesijs docent sententia dissentiat. De causa ipsa nunc prolixius disputare nolo. Si qui autem Exclusionem à sacris mysterijs in sua Ecclesia cum fructu exercere posse putant, fruantur illi suo sensu: Et libertatem hanc nemini nos inuidemus. Nos equidem cum ante annos aliquot vester Senatus ad nostrum de hac re retulisset, non nostros modo verum etiam Bernenses, Scaphusianos, & Basilienses fratres monuimus, ne alicuius consilij vestris auctores essent, quo inchoatæ tunc apud vos disciplinae formula atque morum reformatio posset impediri. Nolumus enim in alienas Ecclesias nobis aliquod ius aut imperium vendicare. Recte igitur scribis nos omnes qui Ecclesiae Tigurinae gubernacula tenemus, concordiae & pacis Ecclesiasticae studiosos fuisse semper: nec facile ad certamina proflire. Istud certe studium nos monet ne temere aliquibus alicuius inuolutionis auctores simus, nec libenter in messem aliorum falcem mittimus, quod sciamus inuolutiones plerumque cum rixis & contentionibus esse coniunctas. Quae autem nuper in Luca meo scripsi, non contentionis ergò (à cuius libidine hactenus alienissi-

alienissimus fui) scripsi, sed pacis Ecclesiasticæ conseruandæ causa, quam ego iam pluribus annis perturbatam fuisse vidi ab illis qui excommunicationem violenter obtrudendo, aliorum labore collectas & instauratas Ecclesias sua importunitate disperferunt. Certè quanta mala Anabaptistæ nostro sæculo dederint, longum esset commemorare. Optas tu vt priusquam via contentionibus aperiat, cum doctis & amicis conferam. Non aperui ego viam contentionibus, vbi autem & per quos ea aperta sit, satis iam omnes norunt. Quod si quis me petulantius aggrediatur, meque ad scribendum cogat, faxo vt omnes me modestiæ studere, nec quicquam absque Ecclesiæ nostræ & amplissimi Senatus autoritate atque consensu facere intelligant. Contulerunt nostra ætate sæpius de hac causa viri doctrina & pietate eximij, & in eo semper consenserunt, disciplinam in Ecclesia necessariam esse (quod ipsi quoque adhuc fatemur, imò vrgemus & vrgemus, quoad vitam Dominus dederit) eius vero rationem atque formulam cuiuslibet Ecclesiæ liberam relinqui debere, vt ea vtatur quæ Ecclesiam ædificet, non concutiat aut euertat. Nunquam item dissimulauimus Coenam Dominicam illis vbi Magistratus est Christianus maiori cum periculo quam emolumento cum hac causa misceri. Cogitare me iubes, quàm multa & graua incommoda sequantur si excommunicatio ab Ecclesia tollatur neque eius vsus retineatur. At ego non minus diligenter & mature cogitandum puto, quanta animorum distractio, & quam horribilis rerum perturbatio oritura sit, si qui apud ipsos receptum disciplinæ modum absque omni discrimine omnibus alijs Ecclesijs etiam nolentibus & reluctantibus volunt obtrudere. Nobis certe sufficere videtur si disciplina instituat, quam magistratus legitimus exerceat. Etiam si nulla fiat per certos homines à coetibus sacris, ab auditione verbi & Coenæ mysticæ vsu exclusio. Hæc liberius scribo, mi frater, quia non tam mea quam Ecclesiarum nostrarum causa hic agitur: & non ignoro qui præcipui sint huius fabulæ actores

res, cuius vitinam catastrophe sit læta, & quæ ad Ecclesiae communis ædificationem faciat. Te autem mi frater obseruande rogo, vt ista boni consulas, & de nobis omnibus tibi persuadeas, nos nihil minus cogitare, quam vt vestrae aut alijs Ecclesijs turbas demus: & puto vestros homines non ignorare, quo studio & animi candore Ecclesiam vestram simus complexi hæctenus: quam in posterum quoque amare & complecti non desinemus. Salutem tibi dicit D. Bullingerus. Tu quaeso ex me salutes D. Bezam, Budacum, Hessnaltum, & reliquos amicos & fratres mihi in Domino plurimum obseruandos. Vale Tiguri pridie Calend. Maij, Anno Filij Dei in carne manifestati. 1570.

Tui studiosissimus Rodolphus Gualtherus.

Ex literis ad generosiss. Comitem Ludouicum
Vuitgensteinium 26. Augusti

1574.

QUòd autem inter media salutis externa disciplinam ecclesiasticam numeras, etsi per se nequaquam improbem, rogo tamen Excellentiam tuam, ne ægre ferat, si de hac re aliquid dixerò, de qua hodie inter multos controuertitur, & nisi quorundam ambitiosus rigor prudenti principum autoritate temperetur, turbas aliquando dabit maiores quam vt facillè sedentur, & nouam in Ecclesias tyrannidem inuehet, Pontificia nihilò tolerabiliorem. Ecclesias absque disciplina consistere non posse, fatemur omnes, & vt ea sanctissimè instituantur atque seruetur omnino necesse est. De huius autem formula non inter omnes conuenit. Vestri homines præcipuum disciplinae caput in Exclusionem à coena Domini constituunt: Adhæc exclusis certum tempus præscribunt, quo à cõmunionem abstinere debeant: utque suam disciplinam tueantur Senatu ecclesiastico opus esse dicunt, cui omnis loci & ordinis homines, ipsi quoque

principes, subijciantur. At ista eiusmodi sunt, ut de eorum veritate pij & cordati non temere dubitent. Etenim non absque causa quaeritur, an coena Domini, quae ut communionis & societatis Christianae symbolum sit, utque fidei confirmandae seruiat, à Christo instituta est, in usum plane diuersum, adeoque Christi instituto contrarium, conuerti debeat? ut interim dissociationis & exclusionis organum & conscientiarum carnificina fiat? Deinde, annon cum Pauli regula hoc pugnet, qui ut quisque seipsum probet, non ut aliorum conscientias curiosius scrutemur, iussit? Item, annon durum & iniquum sit, peccatorem, qui seria poenitentia tangitur, & quem iam proculdubio in gratiam receptum Christus ipse suo corpore & sanguine pacit, ab eius mensa arcere, imò prohibere, ne mortem Domini publicè cum Ecclesia, cuius membrum germanum est, praedicet? Præterea, annon monstri instar sit, duos in vno populo magistratus instituire? Aut enim politicus magistratus ab eorum cognitione excludetur, quae ad morum disciplinam spectant: aut vterque simul circa hanc occupabitur. Quòd si illum excludamus à morum disciplina, id contra Dei leges faciemus, qui sua iudicia viris principibus credidit, & iisdem ut malum è medio populi sui excindant, iussit. Sin verò illam his quoque commitemus, vix vitari poterit confusio, & alter alterum impedit: aut saltem cessare debet in hac parte politicus magistratus, donec causas eiusmodi Ecclesiasticus ad illum remiserit. Ita verò non habebit ille quod agat, nisi prius Seniores illi causas cognoscant, & huic de his decernendi potestatem faciant. Emergent ergo hinc nouæ tyrannidis cornua, & paulatim cristas attolent ambitiosi Ecclesiarum pastores, quibus facillè fuerit suos assessores in suas partes attrahere, cum ipsi inter hos primatum teneant. Et hoc me non absque ratione dicere intelliget Excellentia tua, si quae specimina vestri illi iam apud vos dederint, diligenter quaesieris. Etenim à coena abstinere per illos iussi sunt spectatae pietatis

pietatis & probitatis viri, qui cur hoc iuberentur, nunquam rescire potuerunt: sed sufficiens responsum esse nouis illis alienae fidei dominatoribus visum est, quod ipsi salua sua conscientia illos non possint admittere. Ergo ne propter morosi aut importuni pastoris conscientiam vir pius à sacro epulo abstinere, & in praedicando mortis Christo beneficio suum officium debet negligere. Tolerabilius multò Pontificij praefules agunt, qui cur nos pro schismaticis & excommunicatis habeant, libere edicunt, neque nobis nos purgandi occasionem eripiunt. Quid ergo fore sperabimus, si quando regnum suum stabilierunt, cum hæ sint disciplinae istius primitiae, pro qua illi tantopere digladiantur? Mihi certè consultius videtur, vt ministri intra suas metas sese contineant, magistratibus verò committantur quae ad morum & vitae disciplinam pertinent. Scio illos obijcere, Magistratus non semper officium facere, & proinde alio Senatu opus esse, qui illos in ordinem redigat. Ego verò hanc consequentiam nego, cum quod dicunt nullo exemplo Prophetico siue Apostolico probare possint.

Ministorum quidem est, principum ac iudicum vitia moresque corruptos corripere, eosdem officij admonere (quod olim Prophetas fecisse legimus) vt verò eosdem, si segnes esse pergant aut mali exempli authores sint alij magistratui mulctandos aut excommunicandos subijciant, nusquam me legisse memini. Prophetas certè nihil huius fecisse constat. De Apostolis non opus est dicere, quorum tempore magistratus Christiani nulli fuerunt. Quae causa fuit, vt in Ecclesijs necessariò Seniores constituerentur, qui morum disciplinae praessent: quod hodie etiam fieri oportet sub tyrannis fidei persecutoribus. Alia longè est nostrarum Ecclesiarum ratio, quibus ex singulari Dei beneficio Principes Christiani dati sunt, qui etiam

suos naenos habeant, tamen eorum auctoritatem ministri tueri, non ex illis publica spectacula facere debent. Rogo autem Excell. tuam, vt aliquandò priuatim de tota hac causa cum D. Erasto, viro pietate & eruditione singulari prædito, conferat, neque eos audiat, qui optimè meritum oderunt & persequuntur, adeoque ex ijs locis eiectum volunt, in quibus ipsi fortassis vix nidum inuenturi fuissent, nisi alij primam glaciem fregissent, inter quos istius viri eruditio & studium præcipuè eluxit. Scripsit hic sub initium istius Tragoediæ Theses aliquot, quibus totum hoc negotium complexus est. Probauit has D. Bullingerus cum toto nostro collegio. At confutationem earundem D. Beza instituit: sed quod tanti viri pace dixerim, parùm profecit. Nolim tamen apud vos nouas turbas excitari. Hoc potius opto, vt quae per nouatores aliquos inuecta est confusio, paulatim aboleatur. Quod facile fiet, si qui rectius & moderatius sentiunt, tutò per illos agere, & quod animo sentiunt, modestè proponere alijsque dijudicanda proponere possunt: Theologi verò à Reipub. gubernatione & bellorum consilijs atque aulicis negotijs ad suggestum & scholas remittantur: quæ propria eorum arena & palæstra est, in qua sese exercent. &c.

Rodolphus Gualtherus.

Clariss. viro D. Thomæ Erasto Doctori
medico, D. meo honorando, & fratri
 charissimo. Heidelbergam.

S. D.

HOrreo sanè ad commemorationem eorum quæ nar-
 ras de excommunicatoribus, verum vt ut res ceci-
 derit, semper deteriora metui. Vnde & illustriss. Principi
 scripsi, ne se huic aestuoso credat pelago. Ac mirum est ho-
 mines istos Principi instillasse, non tam meo consilio, quàm
 Gual-

Gualtheri nostri instigatione, ideoque non tam à me, quam à Gualthero omnia esse illa profecta, quæ ad Principem Illustriss. sunt & scripta, & transmissa. Sanctè enim tibi affirmare possum, utramque ad Principem epistolam à me esse scriptam: & deinde Gualthero, & Wolphio B. M. exhibitam, ut illi, si quid videretur addendum, adimendum, aut mutandum, liberè indicarent. At simpliciter approbaverunt illi utramque. Id quod non scribo, quasi non libenter audiam confratrum iudicia, & melioribus libenter cedam, atque acquiescam, sed quòd, per Dei gratiam, nunc in 51. Ministerij mei anno absoluto, ita res meas temperaverim semper, ut nunquam à quoquam pependerit, aut circumducendam me permiserim contra animi mei sententiam, citràque diuinæ scripturæ auctoritatem. Pluribus D. Datheno exposui meam de excommunicatione sententiam. Unde ille, & fortè complices eius facilè poterunt intelligere, me sentire, ut sentio, non in vllorum hominum gratiam, sed propter veritatem synceram confitendam, & affirmandam. Mihi quidem maximoperè necessarium videtur iugibus precibus rogare Dominum, ut ipse negotium hoc, satis alioqui periculosum, componere dignetur, efficerèque, ut Princeps optimus emergat. Quod ipsi, & nobis omnibus concedere dignetur clementissimus Dominus. Cuius gratiæ te, tuosque commendo. Salutant te nostri Gualtherus, Simlerus, Lauaterus, Hallerus, Funchius, Stuckius, & caeteri fratres tui amantissimi. Tiguri XI. Ianuarij ad lucernam, hora noctis IX. Anno, 1574.

Bullingerus ex animo tuus.

Interpretatio eorum quæ Germanicè scripta

sunt pag. 363.

A Postoli sub Ethnico Magistratu vixerunt, qui tamen scelera non punierunt, à quibus quisque Christianus abhorrere debet. Sed ut & Ecclesia poenam scelerum aliquam haberet: Admonitionem assumpsit, & exclusionem,

quia gladio, quòd ipsis minimè committebatur, punire non poterant. Et hæc quidem caussa, apud eos excommunicatio- nis fuit. Quia verò iam Christianus Magistratus, scelera ipsemet supplicijs coercet, idèd excommunicatio non amplius necessaria erit.

Potest etiam alia poena, & coercitio in Ecclesia Dei esse, quàm haberi pro Ethnico & Publicano. Quia Chri- stus nihil aliud vult, nisi vt scelera puniantur. Atque adèd non perperam fiet, si & hoc quoque tempore aliud poenæ genus constituatur: vt ea nempe Magistratui committatur.

Typographus pio Lectori.

H Abemus, pie lector, doctissimorum virorum plures ali- as literas, quas hisce adiungere possemus, ne quis exi- stimet, clarissimum illum virum & iudiciosissimū D. Tho- mam Erastum paucos habuisse in sua opinione suffragato- res, & ad suas Theses scriptis defendendas impulsores. Ve- rum prolixitatis euitandæ gratia, ne volumen excresceret, multa alia omisimus, quæ huic instituto inseruire pote- rant. Quod si aduersariorum importunitas eò nos adigat, vt scriniola chartulis plena quæ de hoc argumento clarissi- mus ille vir suis hæredibus reliquit, euoluamus: intelligent Europæ Ecclesiæ, quàm erudita & pia huius sæculi inge- nia supradictas Theses, tanquam verissimas probent & am- plexentur. Interim, orandus est clementissimus Deus, vt per suum Christum nostræ salutis authorem, suas Eccle- sias spiritu-sancto gubernare dignetur, pastorumque omni- um animos ea modelia imbuat, vt omni tyrannide in con- scientias Christianorum sublata, Euangelicam doctrinam indefinenter propagare conentur omnes, qui à Deo vocati, Christi que ministri volunt haberi, neq; hoc nomine tanto- perè glorientur, vt contradicentem neminem pati velle vi- deantur: quin potius deposito omni Pharisaico supercilio, & inquisitoria autoritate, alios etiam Dei seruos de rebus sacris in coetu Christianorum differentes, vt Paulus loqui- tur, prophetare, non inuitis animis permittant. Vale.

INDEX RERVM, VERBORVM, TEXTVVM, CAPITVM ET Controuersiarum, quæ in hoc Opere præcipuè tractantur, agitantur, & discutiuntur, copiosissimus.

Prior numerus pag. posterior lin. notat.

A	A
A Aron sacerdos eligitur à Mose. 16.32	Apostolus quare potius dixerit: poculum quàm sanguinem, & mensam quàm corpus. 118.11
Aaroni Moses officium præscribit. 164.25	Apostoli priuati homines. 112.15
Aaronis munera Moses obiuit. 262.18	Apostoli neminem à sacramentis arcuerunt. 224.30
Aarone mortuo Eleazarus filius in parentis locum à Mose subrogatur. 165.6	Apostoli caco daemones habuerunt sibi subiectos, & quid per hos fecerunt. 231.22
Aben Ezrae Iudæi testimonium nihil. 129.5	<i>ἀποσυναγωγῶν</i> fieri quid. 315.8
Abfalon cum patris concubinis rem habuit. 294.2	<i>ἀποσυναγωγῶν</i> fieri aliud quam excommunicari. 313.12
Actus externi quoruplices. 310.23	Arbitri litium apud Corinthios ordinati. 286.19
Adamus an à Deo excommunicatus. 126.22	Aristocrata erat respub. Iudæica tempore Christi, 276.11
Adamus quare ex Paradyso expulsus. 127.24	Argumenta pro presbyterio ex nouo Testamento sumpta confutantur. 283.21
Adamo Deus sacrificijs vti non vetuit, sed imperauit. 127.4	Argumenta contra presbyterium defenduntur. 259
Adamo arbor vitæ sacramentū. 126.20	Argumenta pro excommunicatione ex priuato conuictu & 2, ad Thess. 3, defumpta confutata. 247
<i>ἐδνξίαν</i> & <i>ἀνομίαν</i> operantes in Ecclesia tolerat Deus. 84.12	August. quid de excommunicatione. 41.2
Administratores quinam fuerunt in Ecclesia. 58.2	Augustinus quomodo Ecclesiã absque immunditia fore intelligit. 138.32
Aduersarius Christi quis. 101.22	August. expulsionẽ Adami ex Paradyso excommunicationem vocat. 127.36
Africani, quosnam presbyteros appellarunt. 287.3	Augustinus & Theophylactus quomodo ligandi & soluendi potestatem exponant. 205
Alexander & Hymenæus quomodo & quare Satanae traditi. 238.25	Augustini testimonium, hominis testimonium. 128.17
Allegoricum quid & quid non. 245.7	Azarias sacerdos quare Vzziam obiurgauit. 300.33
Ambrosius quid de Senioribus. 58.9	Azymos quare nos dicit Apostolus. 12.14
Ambrosius quid de Presbyterio. 258.20	Azymorum festum quid significat. 241.37.
Analogicus sensus non argumentatiuus. 244.32	Azymorum septem diebus fermentum Iudæis
Anathema, seu maior excommunicatio apud Pontificios, quid 3.5	
Anathema fieri: è synagoga eijci: velut Ethnicum & publicanum æstimari: Satanae tradi: à communi victu arceri: excommunicari: diuersa. 188.27	

Index.

- Iudaeis edere non licebat. 12.5.
- B**
- Baptisma Ioannis, sacramentum poenitentiae. 193.20.
- Baptisma contra Anabaptistas quo argumento confirmatur. 17.24.
- Baptizatus nullus à solenni gratiarum actione excludendus. 20.9.
- Baptismus corruptionis nostrae & renouationis symbolum. 147.18.
- Beza disputat cum Deo. 146.20.
- Beza in vna eademque pagina sibi contradicit. 192.12.287.28.289.16.
- Beza Paulum, Moſen & Deum ipsum corrigit. 229.4.
- Beza pro Scripturae testimonijs fabulosos Genilium Poetas citat. 247.14.
- Beza scribit excommunicationem hypocritas reddere. 236.33.
- Beza vt libet, scripturas interpretatur. 225.17.
- Beza quod vnus Dei est, hominibus tribuit. 91.15.
- Beza tres ponit Ecclesiasticae censurae gradus. 91.25.
- Beza vult ostendere Maiorem Papae excommunicationem nisi scripturis. 93.1.
- Bezae amici de iure gladij penes Synedrium mutarunt opinionem. 185.7.
- Bezae Argumenta pro excommunicatione ex vet. Testamen. desumpta confutantur. 126.10.
- Bezae argumenta pro excommunicatione ex Nouo foedere petita conuulsa. 153.
- Bezae declaratio de excommunicationis definitione sibi contraria. 72.4.
- Bezae interpretationis verborum Christi, Die Ecclesiae, refutatio. 186.
- Bonos in vsu sacramentorum non polluit praesentia malorum. 115.17.
- C**
- Cain vndè excommunicatus. 128.14.
- Cain quomodo Lutherus dixit excommunicatum. ibid. 32.
- Caiaphae potestas in Christum, vnde. 276.16.
- Catabaptista quis. 301.20.
- Castigatio scelerum, quatenus ad Deum, & quatenus ad magistratum pertinet. 311.20.
- Christus Rex & sacerdos. 165.24.
- Christus est pascha nostrum: verba Apostoli: exponuntur. 12.27.
- Christus iudicia de Moribus nullibi exerceuit. 171.24.
- Christus an à Iudaeis ἀποσυνδύωτος factus. 314.10.
- Christus nullum vnquam excommunicauit. 115.17.
- Christus non nouauit formam Iudiciorum & gubernationis sui temporis. 34.28.
- Christus contra ea quae Moſes rectè sanxerat nihil fecit aut fieri praecipit. 34.30. & 325.1.
- Christi in membris quot requiruntur. 2.8.
- Christi membra quomodo sunt homines. 2.1.
- Christum quare non occiderunt Iudaei ipsimet. 277.13.
- Christianos omnes sacramentis vt oportet. 85.5.
- Circumcisi celebrant Pascha ex mandato diuino. 4.15.
- Claudij Caesaris edictum pro priuilegijs Iudaeorum. 177.3.
- Coenae Dominicae fines. 24.5.
- Coena omnibus sacrificijs successit. 113.4.
- Coena ad salutem nō absolute necessaria. 223.12.
- à Coena Domini discipuli contendentes non remouentur. 20.2.
- Coenae cōmunio nulli neganda. 108.8.
- Confessio exacta à Christianis antequam ad cenam Domini accedant. 149.10.
- Congregationis nomen quid significat. 311.30.
- Conscientia mala vnus non polluit integritatem alterius. 115.9.
- νομιμα vel νομιμα quid significat. 52.4.
- Corinthij quam potestatem habuerit incestuosum è medio tollēdi. 228.20.
- Cultum impiorum quatenus Deus rejicit. 304.3.
- D**
- Dauid an toto illo tempore quo in adulterio vixit in templum non ingrediebatur sacrificare. 294.9.
- Dei

Index.

- Dei voluntas pro ratione, 145. 18.
 Deus an præceperit, flagitiosos, si à
 Magistratu non puniantur, vel à
 Sacerdotibus, vel à Presbyterio cõ-
 mentitio, à Sacramentis remoueri.
 337. 28.
 Deus gubernator internæ refectionis ho-
 minum, 159. 26.
 Deus idem semper iudicat, siue loqua-
 tur Ecclesia, siue sileat. 88. 16.
 Discipuli Christi totam Ecclesiam in
 vltima cœna representabant. 97. 2.
 Dogma hominis impugnare & homi-
 nem damnare, diuersa. 56. 17.
 Domini causa, quid significat. 263. 35.
 & 275. 5.
 Donatistæ quomodo cludebant para-
 bolam de Piscibus. 79. 36.
 Donatistis quid respondet Augusti-
 nus. 80. 2.

E

Ecclesia quotuplex. 336. 9.
 Ecclesiæ nomen quotuplex. 34. 18.
 Ecclesia & Sinagoga an idem, 312. 27.
 Ecclesia quæ & qualis, de qua Chri-
 stus, dic Ecclesiæ. 32. 20. & 35. 14.
 Ecclesia non fert contraria iudicia.
 156. 25.
 Ecclesiæ dicere: quid vult. 29. 11.
 40. 26. 322. 14.
 Ecclesiæ visibilis à consortibus quæ re-
 quiruntur. 2. 7.
 Ex visibili Ecclesia eiectus quis habend-
 us, 335. 3.
 Ex Ecclesia in mundum eijcere quid,
 234. 21.
 Edentium in Coena Domini duo ge-
 nera. 23. 12.
 Eiectio è Sinagoga quid, 10. 1.
 Episcopus Constantinopolitanus de Ex-
 communicatione quid. 59. 13.
 ἐπιτίμια quænam in Ecclesia & à qui-
 bus facta. 120. quid. 49. 17.
 Errores multi veterum Catholicorum
 confutati. 56. 18.
 ἑθναρχὴ princeps populi apud Iudæos
 quam habuit potestatem. 177. 32.
 ἑκείνους ἐκ μέσων τινῶν, & arcere à Sa-
 cramentis, differunt. 47. 6.
 Exclusio à Templo quid significat.
 146. 34.
 Exemplis non viuendum sed legibus.
 17. 6.
 Excommunicatio quid. 1. 1. & 3. 10.
 Excommunicatio vnde. 1. 7.
 Excommunicatio quotuplex apud Lu-
 therum. 71. 12.
 Excommunicatio, eiectio è regno Dei
 à quibusdam definitur. 77. 13.
 Excommunicatio perperam definita
 salutis negatione. 87. 4.
 Excommunicatio maior apud Pontifi-
 cios quid. 3. 3. & 99. 10.
 Excommunicatio minor apud Papistas
 quid. 3. 3.
 Excommunicatio à Põtificijs deriuata,
 70. 33.
 Excommunicatio quo modo infligen-
 da. 2. 14.
 Excommunicatio non fit sine durissi-
 ma obiurgatione, 214. 9.
 Excommunicatio, Deus est Pont. Rom.
 quo omnia sibi subiecit. 59. 29.
 Excommunicatio nõ est ordinatio Di-
 uina. 56. 11. & 345. 2.
 Excommunicationem figmentũ Pres-
 byterorum affirmant aliqui. 89. 28.
 Excommunicatio humana ex Diuina
 colligi non potest. 72. 16.
 Excommunicatio quos fructus pepe-
 rit Ecclesiæ. 58. & 59.
 Excommunicatio aliquot Imperato-
 rum & Regum centena millia homi-
 num in Germania trucidari fecit.
 59. 23.
 Excommunicatio, turris Babel, quibus
 fulcris nititur. 308. 1.
 Excommunicatio non damnat, 90. 17.
 Excommunicatio humanum inuentũ.
 25. 14. 56. 11. 67. 31.
 Excommunicationis definitio vera qua-
 lis, 69. 1.
 Excommunicationis, Beza descriptio.
 70. 15. & 89. 32.
 Excommunicationis origo. 57. 1.
 Excommunicationis executores quinã
 68. 4.
 Excommunicationis an mandatum ex-
 tet in sacris literis. 3. 28.
 Excommunicationis nulla mentio nec
 in celebratione nec in institutione
 Sacramentorum. 23. 28.
 Excommunicationis formulam à Mose
 proposi.

Index.

- propositum voluit quidam. 254.30
- Excommunicationis gradus seu partes
91.7
- Excommunicationis gradus varij secundum Bezam. 76.24
- Excommunicatio in tyrannidem erūpet. 74.16
- Excommunicationis neq; finis neque causa exprimitur in sacris literis. 52.31
- Excommunicationis finis. 57.16
- Excommunicationis fulmine Rom. Pont. totum sibi Occidentem subegit. 59
- Excommunicationis sententia à quibus ferenda secundum Bezam. 73.18
- Excommunicationis sententia de quibus ferenda, Beza non dixit. 74.18
- De excommunicationis vsu. 298
- Excommunicationem quare veteres exercuerunt. 21.2. & 52.33
- Excommunicationem quare metuerunt homines. 57.30
- Excommunicationem significauit Deus ille fortitudinum apud Danielem. 59.28
- Excommunicationem nec docuere nec exercuere Apostoli. 21.2. & 52.53
- Excommunicatione caruit populus Israeliticus. 60.11
- De excommunicatione Petrus Lombardus quid. 70.31
- De excommunicatione in sacris Scripturis nullum mandatum. 67.31
- De excommunicatione abolenda exemplar decreti Pont. Rom. oblati. 62. & 63
- Excommunicatus quibus rebus priuatur. 2.14
- Excommunicatur nemo peccans inuitus. 7.29
- Excommunicatores quid possunt. 90.4
- Excommunicati sacerdotes Sueuicæ missas celebrant. 63.33
- Excommunicatis an in vitæ discrimine constitutis coena Dominica administretur. 226.30
- Excommunicati qui sint à Deo. 335.17
- Excommunicandum nullum sine consensu magistratus volunt quidam. 302.1
- Excommunicare quempiam an sit priuatae authoritatis. 112.9
- F
- Facinus quod ad plures pertinet, non poterit ab vno solo remitti. 28.7
- Facinorosos in Rep. Israelitica penes quem erat punire. 60.13
- Fermentum quid significat. 240.18
- Fermentum simpliciter sumptum quid significat. 243.22
- De Fermento. 240.6
- Fermentorum differentia. 12.17
- Fermentum quando licebat Iudæis edere. 12.5
- Fides Gentes purificauit. 139.12
- Fidelium societas quatuorplex. 1.15
- Figuræ definiunt cum res figuratæ incipiunt. 135.18
- Figuræ non sunt rerum præsentium sed futurarum. 136.15
- Flagitia, deus, omnia, omnibus & sepe prohibet absolute. 8.21. & 131.32
- Flagitiosi admittuntur ad Sacramenta. 22.19. & 118.28
- Flagitiosos quomodo Deus vult punire. 8.23. & 20.19
- Flagitiosus quis. 8.30
- Flagitiosos negatione Sacramentorum non puniuit Christus. 19.26
- Foenerator & mulier Geneuæ excommunicati. 92.4
- Fortitudinum Deus apud Danielem, quid. 294.14
- Frater peccans in te quomodo reconciliandus & corripiendus. 26.16. & 34
- Fratri quoties remittendum. 182.20
- Fratres nostri quare sunt etiam mali dicendi. 335.5
- G
- Gabinus synedria quinque inter Iudæos instituit. 176.22
- Gentibus, non Iudæis ad Christum conuersis, permissum est ab Apostolis sine Moisis lege viuere. 21.15
- Gnostici hæretici quales. 21.25. à Coena non exclusi. ibid.
- Gnostici hæretici quare ita dicti. 225.30
- Gubernatio hominum quatuorplex. 139.20
- Gubernatorum varia genera. 289.9
- Gubernandi forma in nouo testamento non mutatur. 171.22
- Haere-

Index.

H	
H Aereticis communitio negata.	57. 15
Heli & Samuel iudicantur Israelem.	165. 18
Hierosolymæ tantum Pascha celebratur.	2.6
Homo, quotuplex.	88.29
Homo quomodo soluitur aut ligatur.	81.4
Homines quomodo soluant ac ligent.	80.30
Homines quomodo dicantur dare spiritalia.	88.28
Hymenæum & Alexandrum quis Satanæ tradidit.	231.16
Hypocritæ animalia Deo super omnia iniusa.	229.9
Hypocritas parit excommunicatio.	ibid.
I	
I dolothytis rescentes an à Coena remoueantur.	117.12
Idololatræ & apostatæ non sunt membra Ecclesiæ Christi.	349. 15. 26
Imperatores Christiani ius suum defenderunt contra Antistitem Romanum.	176.2
Imperio Germanico propter excommunicationem supra quinque centena hominum millia diuersis temporibus trucidata.	298.11
Impuritas legis quid.	7.12
Impuritatis legis, & sceleris discrimen.	7.13
Impuritas legis quæ nomina sortitur.	130.9
Impuritas legis quomodo accidebat.	131.6
Impuri moribus, iuxta legem mundi.	105.30
Impuritatem legis omnem absolute Deus non prohibuit.	8.15
Immundus quis.	6.15. & 131.16
Immundus moribus quem contaminet.	141.5
Immundi & peregrè profecti edunt Pascha cum Iudæis.	4.10
Immundi & leprosi arcentur à Paschate.	6.14
Immundi Sacramentis omnibus non interdicebantur.	9.36
Immunditia legis ubi locum habu-	
it.	8.33
Immunditij pœna.	8.4
Immunditia legis quid fuit.	10.26
Immunditia legis quid figurauit.	138.6
Immunditia, aliud ab actione immunditiæ.	138.1
Immunditia quotuplex.	136.8
Immunditiâ legis omnem Iudæis Deus simpliciter non prohibuit.	151.18
Immunditiam legis & morum Moses distinxit.	113.13
Indignus an accedere ad mensam Domini possit.	132.8. & 123
Iniuria condonanda ut scandalum vitetur.	26.4
Interdictio usus Sacramentorum quomodo in Ecclesiam irrepit.	226.10
Interfectio, ordinatio diuina.	345.1
Iohannes summus Sacerdos quare interfecit Iesum fratrem in Templo.	166.10
Iosaphat vnicum ordinauit hierosolymis Synedrium.	271.25
Iosephus, scientissimus rerum & consuetudinum Iudaicarum, quid de præsidibus Iudæorum.	273.16
Israeliticus populus, an biceps sub rege Iosaphat.	292.15
Iudææ crimen an in Coena occultum.	115.33
Iudææ flagitioso & furi ministerium committitur.	19.22
Iudam nouæ Christi Coenæ non interfuisse quidam volunt.	19.2
Iudas à Coena non repulsus.	115.32
Iudas proditor à Paschate non arceatur.	18.30
Iudæi cur absque fermento iussi sunt Pascha celebrare.	245.24
Iudæi tributarij Persarum.	167.2
Iudæica in Ecclesia an fuerit excommunicatio.	344.22
Iudæicæ Ecclesiæ & nostræ gubernatio quatenus differant.	313.7
Iudaismum negans Iudæus occiditur.	313.1
Iudæicus senatus quæ sortitur nomina.	34.26
Iudices in Scripturis qui vocentur.	274.26
Iudicium Ecclesiasticum nullum instituit Moses.	270.18
Iudi-	

Index.

- Ministorum electio à quo.** 284. 34.
Ministerium Iudæ flagitioso & furi committitur à Christo, 19. 22.
De ministris Apostoli Petrus & Paulus quid. 171. 33.
Morellus contendit ius excommunicandi non esse penes Presbyteros sed Ecclesiam. 69. 33.
Morelli liber exustus. 70. 1.
Mores pravi quo modo polluant Templum. 108. 32.
Morum turpitudine semper & ubique turpis. 135. 11.
Morum improbitas longè detestabilior coram Deo quam ceremonialis turpitudine. 144. 12.
Mori non potuisse aliquos priusquam Coenæ participes fuissent, quorundam stulta opinio. 226. 31.
Moses magistratus supremus Reip. Iudaicæ, 164. 14.
Moses Aaronis munera obiuit. 262. 18.
Mosis præcepta à Christo non sublata post mortem Christi seruabant Apostoli. 21. 11.
Mosaicarum legum obseruantissimi Apostoli ad mortem Christi. 25. 5.
     & 43. 25.
à Mose & Prophetis abhorrens nihil docuerunt Apostoli. 21. 19.
Mulier Israelæ rexit. 165. 26.
Mundus, quatenus Satanus in eo regnat, quid. 233. 23.
In mundo qui & qui non. 234. 29.
Musculus, quid de Magistratu. 61. 16.
     N
Natura corruptionem generans generato communicat 141. 22.
Nouati tempore excommunicandi consuetudo in Ecclesiâ introducta. 57. 9.
     O
Obstinati tantum excommunicantur. 210. 23.
ὄλεθρος quid. 48. 26. & 218. 3.
     P
Παρασίτωρ quid significet. 48. 8.
Pascha celebratur tantum Hierosolymis. 6. 2.
Pascha celebrare præter immundos omnes lex iussit. 11. 17. & 113. 9.
Paschatis esu mali non arcentur, 5. 21.
Pascha celebrant peregrini cum Iudæis secundum Moïsis legem. 4. 8.
Pascha negligens qua poena plecebatur. 4. 12.
Paulus secta Phariseus Iudæorum mores optimè nouerat. 96. 30.
Petri animalia munda quos figurabat. 139. 10.
Petrus Martyr in quo errore. 172. 35.
Pharisæi Sadducæos hæreticos à Sacramentis non remouerunt. 109. 25.
Pharisæi participes Imperij Iudaici. 167. 7.
Pharisæi sacerdotio fungebantur. 109. 29.
Poenitentia à nobis flagitat Deus, ibid. 15.
Politicae res ac priuatae diuersissimæ. 251. 3.
Politicus magistratus, qualis. 61. 25.
Pompeius Iudæam occupauit. 176. 13.
Pontificij ciuilem potestatem quo modo diuidant, 172. 14.
Pontificij commenti sunt excommunicationem contra apertam Scripturam. 3. 7.
Pontificiorum excommunicatio maior, anathema, quid. 3. 4.
Pontificiorum minor excommunicatio qualis. 3. 2.
Pontificij quibus deferant excommunicandi potestatem. 72. 20.
Pontificij qua ratione Pontificem, supremum Reip. caput declarant. 161. 4.
Pontificij triplicem fidelium societatem comminiscuntur. 1. 13.
Presbyteri nomen in nouo Test. pro quo positum. 286. 7.
Presbyteri omnes Sacerdotes apud Veteres. 291. 17.
Presbyterorum electio. 285. 1.
Presbyteros præter ministros non nouit historia Ecclesiastica. 287. 1.
De Presbyterio. 258.
Presbyterium quotuplex. 258.
Presbyterium, legitimus magistratus Iudæorum, ius gladij possedit. 258. 10.
Presbyterium excommunicantium an successit Synedrio Iudæorum. 284. 8.
Presbyterium penes vtrum fuerit potestas

Index.

- stas excommunicandi. 294.30
 Presbyterium puniendi potestatem in
 scripturis nullam habet. 84.4
 Presbyterium excommunicantium ab
 Autore oppugnatum. 258.2.
 & quid ibid.
 Presbyterium, quod Beza vult stabi-
 lire, à Deo ordinatum monstrari ne-
 quit. 91.10
 De Presbyterio quid in Historia Eccle-
 siastica & alibi reperiatur. 73.13
 Propositio hæc: Paruum cui negatur,
 negatur maius; vbi vera. 250.20
 Publicanus quid. 90.27
 Sit tibi tanquam Publicanus: verba
 Christi: exponuntur. 30.31
 Sit tibi tanquam Publicanus, & sit ti-
 bi tanquam Excommunicatus, mul-
 tum differunt. ibid.
 Publicanus ac religiosus aliquis simul
 esse potuit. 190.32
 Publicanus quia Publicanus nusquam
 à Christo condemnatus. 30.32
 Publicani nomen nusquam pro ex-
 communicato vel facinoroso po-
 situm. 194.26
 Publicani circūcisi à Templo & sacri-
 cijs non exclusi. 111.10
 Publicanum cum Ethnico quare con-
 iunxit Christus. 30.9. & 189.32
 Purificatio quid significat. 14.1
 Purificatio per aquam lustralem quid
 significauit. 10.32
 Purificationi certum tempus præscrip-
 tum. 133.10.
- Q**
- Qualitas qualitati, actio actioni cō-
 paranda. 138.4
- R**
- Abbini, quid Iudicium capitalium
 vocent. 274.17
 Rectionum diuisio vbi tolerari queat.
 162.13
 Rectores duo supremi in omni rep.
 quinam. 159.24
 Regnum Christi in hoc mundo quale.
 173.6
 Regis negotium quid notat. 274.30. &
 275.6
 Resp. Iudaica omnium perfectissima.
 162.22
 Resp. Iudæorum quando sub optimā
 tum gubernatione. 179.2
 Resp. mōstrofa in qua plures magistra-
 tus distincti acque summi. 260.30
 Resp. biceps monstrofa. 172.4
 Rex electus iubetur mōsis libros propria
 manu transcribere. 61.24. & 166.18
 Romani inter Iudæos de quibus iudi-
 cabant. 41.25
- S**
- Sacramenta an autoritate & digni-
 tate verbo præstantiora. 24.25
 Sacramēta inuitamēta ad pietatē. 13.13
 Sacramenta & sacrificia vbi celebrata.
 110.30
 Sacramenta Veterum quatenus eadem
 cum nostris. 17.21. & 21.9. &
 22.16. & 118.23
 Sacramenta negare credentibus nullibi
 mandauit Christus. 43.6
 Sacramentorum vsu nullibi interdixit
 Christus. 18.14
 Sacramentorum negatio an testimoni-
 um excommunicationis. 132.32
 Sacramentorum negatio, quā ratione
 excommunicatio dicenda. 98.20
 Sacramentorum finis. 24.3
 Sacramentum donorum spiritus sancti
 omnium Christianorum non com-
 mune. 210.23
 à Sacramentis arcere aliquem, & in
 præsentia Eccles. arguere, diuersa. 53.4
 à Sacramētis nemo in Vet. Test. propter
 morum delicta remouetur. 17.14
 à Sacramētis vtrum aliquis remouēdus
 sit propter commissum peccatū. 3.18
 Sacerdotes, Iudices & præfecti, munera
 politica obeunt. 165.1. & 192.25
 Sacerdotes quarē imperabant. 165.22
 Sacerdotes Sueuix quid docuerunt de
 excommunicatione. 63.32
 Sacerdotis præsentia ad Pascha cele-
 brandum non requirebatur. 6.3
 Sacrificia, vera sacramenta. 94.8
 Sacrificium pro quibus peccatis non
 potuit offerri. 106.30
 Sacrificia pro quibus peccatis impera-
 ta. 113.38
 Salomon Ebiather summum sacerdo-
 tē à sacerdotio remouit & Sadoch ei
 substituit. 166.27
 Salomon magistratus Israhel quid fecit.
 ibid. 22
 Satanæ

Index.

- Satanæ traditio & hodierna excommu-
nicatio, diuersa. 50.21
- Satanæ traditio, vt castigatio & virga,
an necessaria post mortem Apostolo-
rum. 295.16
- Satanæ tradere, quid, secundum Vete-
res. 50.5
- Satanæ tradere, maius & aliud quam à
Sacramentis, ad tempus remouere.
45.33. & 46.18
- Satanæ tradere Apostolicæ potestatis
proprium, non aliorum. 46.5
- Satanæ tradere Corinthium quatenus
Apostolus voluit. 218.28
- Satanæ tradidit Paulus neminem ad
disciplinam. 221.17
- Satanæ tradi, maius quam à Sacra-
mentis amoueri. 215. confirmatur
Patrum testimonijs. 216. & 217
- Scelera quomodo inuestigata & punita
apud Iudæos. 47.1
- Scholasticus magistratus qualis. 161.27
- Sectarios & rixosos à Sacramentis non
remouet Paulus. 22.28
- Seniores an Paulus Corinthi instituit.
260.5
- Seniores cuius locum tenebant. 58.16
- Seniorum in Ecclesia potestas. 72.28
- Seniorum meminit Pet. Martyr. 172.23
- Seniorum munus quando cessauit. 58.14
- Similitudines, quando nihil probant.
234.2
- Societas fidelium quotuplex. 1.14
- Societas fidelium quomodo differat.
1.15
- à Societate Christi homines separare
non possunt. 78.10
- Soluitur aut ligatur quis. 81.4
- Synagoga quid significat. 15.8
- Synagoga multiplices inter Iudæos.
99.33. & 109.29
- ex Synagoga cecitio quid. 16.1
- ex Synagoga eijci, & à Sacramentis re-
pelli, multum differunt. 16.27. & 17.1
- Synedrium, an politicus fuerit magi-
stratus. 275.26
- Synedriū summū quodnā fuit. 264.26
- Synedrium Hierosolymitanum, quale.
263.21
- Synedrium & synagoga idem. 15.20
- Synedrium legitimus magistratus tem-
pore Christi. 36.19 & 179.21
- Synedrium ius gladij nō habuisse con-
tendunt aliqui. 38.11
- Synedriū quo tēpore de politicis & sa-
cris rebus pariter iudicauit. 179.30
- Synedrium de quibus causis iudicabat.
179.30
- Synedrium occidit Herodes. 39.4
- Synedrium, de quo loquutus est Chri-
stus, quando incoepit. 267.22
- Synedrium Ecclesiasticum apud Iudæ-
os nullum. 283.9
- Synedrij officium. 272.16
- Synedrium penēs erat cœercitio scelerū
& ius gladij inter Iudæos. 26.28. &
36.19. & 39.23
- Synedrij potestas tēpore Romanorum.
176.12
- Synedria duo distincta nec à Mose, nec
à Iosaphat descripta. 269.8

T

- T**Abernaculū quid significauit. 10.29
- Templū & Synagoga, diuersa. 99.30
- Templum quo modo immundum
factum & sordidatum. 10.20
- Theodosius Iunior quarè excommuni-
catus. 59.10
- Theodosius Senior excōmunicatus ab
Ambrosio. 59.17
- Theologi disputarunt contra excom-
municationem. 47. plus-minus an-
nis lapsis. 62.24
- Tollere è medio, quid apud Augusti-
num. 227.32
- Turcico vel Pontificio sub Magistra-
tu Ecclesijs quid faciendum.
62.1. & 184.17

V

- V**erbum Dei quotuplex. 336.10
- Veteres, non quid fecerint, sed quid
rectè fecerint, attendendum. 101.15
- Veterum Catholicorum errores pluri-
mi. 56.19
- VVirttembergenses Theologi duplicem
Presbyterorū ordinē reijciunt. 291.36
- Vitium nobis congenitum aliud est ab
actione eius seu flagitio. 158.3

Laus Deo.

P E S C L A V I I,
Apud Baocium Sultra ceterum.
C I O I O X I C.

1752415

Ad Lectorem.

Errata quae inter excudendum irrepserunt, rogamus candidum Lectorem, ut benignè condonare velis. Exemplar enim manu-scriptum, propter crebras lituras & in margi-ne notaciones, magnum & Correctori, & Compositoribus characterum magnum subina de negotium facebat, adeo ut si qua irrepserint, excusatione maxime digni videantur. Nos verò, ea hic tantummodo errata annotauimus, quae aliquo pacto sensu incommodabant caetera, quae cognita facilia benigno lectori emendanda reliquimus; orantes ut omnia aequi bonique consilere dignetur. Vale.

Errata.

- Prior numerus pag. posterior lineam notat.
- In Epistola Typographi.
1. 9. eiusdam eiusdem. 11. atque aequè. 18. blatcis blatris.
- In Epistola Auctoris.
4. 11. quiuerunt quiéuerunt.
- In textu.
2. 2. eandem eadem. 25. inquit inquit. 26. 22. iniurium iniuriam. 49. 26. 11. Epist. 2. Epist. 50. 9. non magis magis. 68. 21. ab eam ob eam. 27. existimant existi- ment. 84. 6. inuisibilis in visibilis. 27. existimam existimem. 94. 12. praenit poenit. 31. vos nos. 32. ἀποσυνάγωγον ἀποσυνάγωγον. 95. 23. enim cum. 101. 24. si ex Nisi ex. 105. 11. volunt nolunt. 113. 7. ab ea ad ea. 116. 10. perditurus prodi- turus. 117. 32. ne nae. 132. 21. constat confitet. 135. 32. nota nata. 137. 1. alium a- liam. 148. 1. contractam contracta. 9. illos illas. 36. repetitur repetetur. 155. 10. & ex. 158. 21. contrarium contrarium. 25. exiget exigit. 164. 19. totum totam. 165. 6. eisdem eisdem. 168. 13. alijsque alijsque. 179. 18. ligi legi. 180. 14. Respub. Respon. 15. Respub. Respon. & sic deinceps. 23. vales voles. 25. vtere vterere. 183. 2. collocam collocem. 189. 34. illum illum. 190. 6. aijsque alijsque. 193. 29. veni- rent venire. 199. 4. miror mirer. 201. 23. ceremoniale ceremoniali. 204. 17. 12. eam ratum. 207. 29. verita veritate. 210. 2. negabit negauit. 212. 17. fecisse iussisse. 113. 21. enim enim. 118. 33. ab aliam ob aliam. 219. 29. ium tum. 220. 14. tradicent. tradicant. 227. 19. ligit legit. 224. 4. notarem notaram. 236. 26. bas bras. 237. 27. toquet torquet. 238. 28. Saranae Sarana. 240. 14. quod ego quid ego. 243. 27. & ex. 253. 4. tutoni tudonis. 255. 15. nos vos. 257. 27. at ac. 263. 9. indicare iudica- re. 264. 26. ego ergo. 273. 2. & 3. aliter alter. 279. 8. Stephano Stephani. 72. falsum fallam. 284. 26. Presbytero Presbyterio. 71. quod quid. 285. 12. Ergo E- go. 287. 19. ne in. 294. 14. delectaueris delectareris. 305. 20. huius huius. 308. 6. Tali aut Tali autem. 310. 35. eadem eandem. 314. 35. γέγενεσθαι γέγενεσθαι.
316. 22. pem spem. 12. γένεσθαι γέγενεσθαι 319. 9. interficebantur interficiebantur.
322. 21. illi, adducunt quaeque illi adducunt, quaeque. 332. 32. nego negatio. 326.
4. percipisse percepisse. 334. 27. Puto Putat. 337. 25. κεφαλῆς κεφαλῆς.
339. 22. ego ergo. 35. occidedi occidendi. 340. 4. homicium homicidium. 341. 5. offe- rentur offerentur. 342. 3. flagitiosos flagitiosis. 347. 24. aetatem aetatum 45. 2. doceant doc- cent. 36. dos nos. 351. 16. quidem quidam. 358. 32. honore, honore honore. 361.
34. aduersitj aduersarij. 363. 33. Argonia Argouuia. 36. heyden heyden. 364. 1. an- ders anders. teil wil. h das. 2. weerdind weerdind 11e ye. 19. Aroumia Arouuia.

le mandaro decess
mandatum q ob
executus fuit
n hat mandan ac
pendia mandan er
silona fite fa st r
tebent na ad re p m
dass: p miffi si ipe
m mms ipen d
to meo n a o c d i o
n a t i e g i s n a h e o a p
p h a c c o d e s t u a s q s a d
m l e s m e h i p l a t i
n e g i s e g o q u i d n o
n y d u m t a r a t t i b i

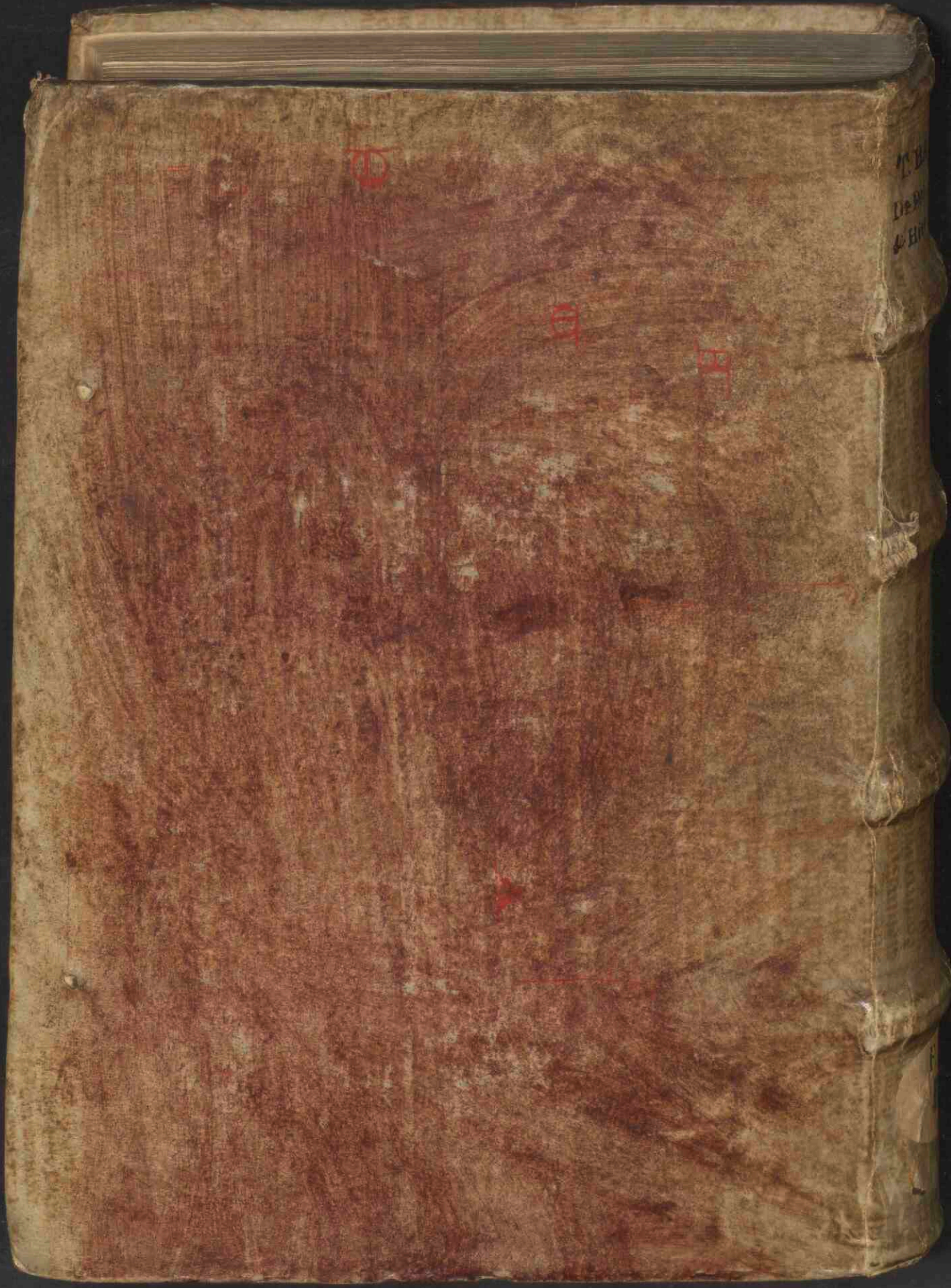
duum ei e ei si n duum aut debito
re souisse debito ei debuit notat
face si de iussu iam se soluisse
ne forte ditor obrepit i ignor
anciam eius circumueniat q ex
cuciat ei summa inq fideiussu.
Hoc id t e t a m q m f i d e i u s s o r e p e
f i a u m s o l u i s s e n c a o r a u t r e u m
f i t d e m r e u s s o l u i t q s o l u i e e i m
n o p r e l a t q t e o s i e p o s s i e u m c a o
r a t e n f e a t c a o r a r e m a n d a t i a
g e n t e f i d e i u s s o r e r e p e l l i d o l o e i p
x i m u m e s i p o s o l u t o m n m i c i
a u t d e b i t o r i c e d e a r e u s i n d e
b u m a c t o m f i d e i u s s o r i d r n e d u

ide miffi h e
si pupillus q
- i ac sic poss
reus no potu
it ut non po
tuit ditor d
fideiussore
spemum tene
tur. ut s. e. l.
- i. p. c. d. d. e. a
reus. postea
soluunt q sed
turq bona
fides us p
tur. ut p. d.
reg. m. l. h
na fides. **C**
tum in p
tatorum. q
non dicitur
ut an de lib
citate m
poteat m l e
e p m i t e r e
u f e m m a .
d i s p u t a u t
a m e n a n h i
l e a r e m a n d a r e

redat incontinenti p
ne soluit fieri muel
miace p e r q l i a l i a .
e l a c u c u l p a . u t p d e
r e t r e h q u i m . u t s .
d u o b . u t m i s s e
g e m e h e q e i . f a c
q u m q u i t . r . s . d e r a t
p a . o b l i g a t o a b i p o
i g n o r a u t . p u t a l i g
p a t o r e n o n p e t e n d o .

tum. aliaq s. s. e. m. e. a. l. q. mandato. qe s. nam illa de
p u i e r e p t o . u t . d e d a m p . m f e c . m e q u o e . p l e . t u t h
i q u e a r t a h s i n t p l e u e h i s d i e a m f i d e i u s s o r o m m a r e r
c e p t . s i q u i d e m c o m p e t e n t e m e r s i n a p l o n a i m h o n e s t a a g e r
n e h i l o m m u s m a n d a t i s i u o h o n e s t a m r e a l e m q u i p o t u t
r e u s o p p o n e u t s i f i d e i u s s o r s i c f e m p a c t u m n e a b e o u l u o
p o t u t s i a u t d e . s . d e p u e l . i . r e m . q . s i . r e u n e u o a g e r m a n
d a t i . u t s . e . i d e m q . q . g u a l i . s i u o u o u o p o t u t p h a c e u t
u e l u l s i m i l i t a m e a g e r . u t s . a d u e l l i . p i t . r . l . f . q . s i m i l i
p e o r . p . e l . q . l . n o r a t t e n d o i n p o t u l s i a t u l n e s t a r f i d e i u s
s o r e a m s i b i c o m p e t e . q . d e s i u o f e d a g e r u t . u t s . a d u e l l i .
q u i q u i . s i u o c o m p e t e n t e m e r p l o n a r e i m i t u t q a d p u i

T. B.
De B.
& H.